

Fylkesmannen i Finnmark
Finnmárkku fylkkamánni

FLERBRUKSPLAN FOR NEIDENVASSDRAGET DEL II

Fisket og fangster i Neidenvassdraget med historiske beskrivelser og forandringer

Fylkesmannen i Finnmark Statens hus 9815 VADSØ www.fylkesmannen.no	FMFI Rapport nr.: 4 - 2018 Rapport gis hovedsakelig ut på nett, og mangfoldiggjøres etter behov ISSN 0800-2118 Dato: 29. juni 2018
<p>Tittel: Flerbruksplan for Neidenvassdraget del 2; Fisket og fangster i Neidenvassdraget med historiske beskrivelser og forandringer</p> <p>Forfattere: Niemelä Eero¹⁾, Länsman Maija¹⁾, Hassinen Esa, Kuusela Jorma¹⁾, Haantie Jari¹⁾, Kylväaho Matti¹⁾, Kivilahti Eevaliisa, Arvola Karl-Magne²⁾ ja Kalske Tiia Henrika³⁾ (ed.)</p> <p>¹⁾Luonnonvarakeskus (Luke), Naturressurscenter, Tenojoen tutkimusasema, Tanaelvas forskningsstasjon, Utsjoki ²⁾Neidenelvans Fiskefelleskap, Neiden ³⁾Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvern avdelingen, Vadsø</p> <p>Norsk oversettelse: Tellervo Aino Laine</p>	
<p>Oppsummering:</p> <p>Rapport 2 beskriver laksefisket og neidenlaksens betydning, først i et historisk perspektiv for den øst-samiske kulturen og senere også for andre som bosatte seg langs kysten og langs Neidenvassdraget. Rapporten beskriver både historiske og moderne fangstteknikker og endringer i fangstene. Rapporten inkluderer personlige iakttakelser og betraktninger fra sakkyndige og gir et innblikk i hvordan laksefisket har forandret seg.</p>	
<p>RAPPORT fra Fylkesmannen i Finnmark, miljøvern avdelinga, er en publikasjonsserie som presenterer resultater fra undersøkelser og utredninger som foretas i miljøvern avdelingas regi. Formålet er blant annet å spre informasjon om miljøvernsspørsmål til en videre krets av interesserte. Rapportene er tilgjengelige på Fylkesmannens hjemmeside, se under "Miljø og Klima" på www.fylkesmannen.no/finnmark.</p> <p>Vi gjør oppmerksom på at forfatterne selv er ansvarlige for vurderinger og konklusjoner i rapportene.</p>	

Forsidebildet: Sandra og Johannes Kiprianoff på sommerfiskeplassen sin ved Iijärvi i 1974.
 Foto: Eero Niemelä

Forord

Den norsk-finske grensevassdragskommisjon ble opprettet etter en overenskomst mellom Norge og Finland ble undertegnet den 5. november 1980. Kommisjonen vedtok i 1989 å starte arbeidet med en plan om bruk og vern av Neidenvassdraget. Planen beskriver miljøforhold og gir anbefalinger for forvaltningen av vassdraget. Flerbruksplanen for Neidenvassdraget ble vedtatt 1992.

Fylkesmannen i Finnmark ved miljøvernavdelingen og Senter for næring, samferdsel og miljø i Lappland (Lappland ELY), som leder grensevassdragskommisjonen har i en årrekke hatt et ønske om å rullere planen fra 1992. Med innføring av EUs rammedirektiv for vann (vannforskriften i Norge), er deler av flerbruksplanene erstattet av vannforvaltningsplaner. Vannforvaltnings-planene dekker godt spørsmål som omhandler vann og vannforvaltning, men ikke alltid like dekkende for andre forhold, som for eksempel fiske og annet bruk av vassdraget.

Grensevassdragskommisjonen kan anbefale eller initiere prosjekter og utredninger. Doktor Eero Niemelä har på oppdrag fra Fylkesmannen i Finnmark utarbeidet fire omfattende rapporter om fiskebestandene og fisket i Neidenvassdraget. Dataene strekker seg helt fra tidlig 1960-tallet og frem til i dag.

Rapport 1 beskriver miljøforholdene i Neidenvassdraget, og hvordan temperatur og vannstandsendringer påvirker fangstene og fangsttidspunkt for neidenlaksen. Rapporten tar også for seg laksens økologi gjennom lange tidsserier for aldersstruktur og tilvekst. I tillegg presenteres data fra sjølaksefiske og hvor neidenlaks fanges langs den nordnorske kysten.

Rapport 2 beskriver laksefisket og neidenlaksens betydning, først i et historisk perspektiv for den øst-samiske kulturen og senere også for andre som bosatte seg langs kysten og langs Neidenvassdraget. Rapporten beskriver både historiske og moderne fangstteknikker og endringer i fangstene. Rapporten inkluderer personlige iakttakelser og betraktninger fra sakkyndige og gir et innblikk i hvordan laksefisket har forandret seg.

Rapport 3 tar for seg fisketrappen i Skoltefossen, i nedre del av Neidenelva. Skoltefossen er et naturlig vandringshinder som forsinker vandrende fisk. En fisketrapp er bygget i fossen for å avhjelpe vandringshinder til fisk oppover i elva. Rapporten inneholder all innsamlet kunnskap og resultater fra gjennomførte undersøkelser og fisketellinger i trappen. I tillegg beskrives det hvordan temperatur- og vannstandsendringer påvirker tidspunktet når fisken vandrer i trappa.

Rapport 4 tar for seg sjørretbestanden i Neidenelva. Sjørreten er det fiskeslaget etter laksen som det fanges mest av på norsk side. Rapporten beskriver sjørretens økologi, fangsttidspunkt og andel i fangstene.

Vadsø 27. juni 2018

Bente Christiansen
fylkesmiljøvernssjef

Innhold

Innledning	6
1. Østsamenes laksefiske og liv i de tidligste tidene ved Neidenelva	10
2. Observasjoner om fisket i Iijärvi	31
3. Totalfangsten av laks	35
4. Laksefangsten i Norge og Finland etter fangstmetode	41
5. Variasjon i antall laks med ulik sjøalder i fangsten	54
6. Forutsigbarhet av fangster	66
7. Antall og andeler av laks i ulike vektklasser på norsk side	68
8. Fang-og-slipp-fiske; metoden er kommet for å bli, og den er en del av forvaltning av laksebestander	82
9. Andel laks av ulik vekt i turistfiskernes fangster på finsk side	91
10. Fangster av andre fiskeslag i Neidenvassdraget	92
11. Områder for garnfiske etter laks på finsk side	105
12. Antall turistfiskere i Neidenelva	116
13. Fangst per fangstenhet	127
14. Muligheter for å få fangst på finsk side av Neidenelva	131
15. Historiske beskrivelser om forholdene og fisket i Neidenelva samt fiskeoppsynets observasjoner av laksefisket og forslag til styrking av laksebestandene	138
15.1. Tapani Viereläs observasjoner av Neidenelva og av fisket der samt synspunkter om styrking av laksebestandene	138
15.2. Nestori Semonoffs erindringer om fisket i Neidenelva	148
15.3. Jaakko Killanens erindringer om fisket i Neidenelva	149
15.4. Elias Mosnikoffs erindringer om fisket i Neidenelva	150
15.5. Sauli Vilhunens erindringer om fisket i Neidenelva	150
15.6. Helena Semenoffs erindringer om fisket i Neidenelva	151
15.7. Tobias Labahås erindringer om fisket i Neiden	151
15.8. Leif Mikkelsens erindringer om fisket i Neiden	153
15.9. Einar Mikkelsens erindringer om Neiden	153
16. Regulering av fisket i Neidenelva for styrking av laksebestanden	155
17. Noen forslag til reguleringstiltak for øking av yngelproduksjon og laksefangster i Neidenvassdraget (Eero Niemeläs forslag)	164
Takk	167
Litteratur	168
Vedlegg I.	171
Vedlegg II.	172
Vedlegg III.	173
Vedlegg IV.	174

Vedlegg V.....	175
Vedlegg VI.	176
Vedlegg VII.	177
Vedlegg VIII.....	177

Innledning

Laksebestanden i Neidenelva har vært viktig for at det har oppstått bebyggelse ved nedre del av elva i gammel tid. Den spesielle geomorfologiske karakteren av elva, dvs. den store fossen i den nederste delen av elva, som laksen på vei oppover har samlet seg under, har muliggjort laksefiske og gode fangster selv med primitive redskaper. Man kjenner ikke med sikkerhet til opprinnelsen til folkene som for noen tusen år siden fisket der, men arkeologiske utgravninger har vist at området har vært bebodd allerede før vår tidsregning. Man vet at skoltesamene i Neiden lenge har bodd i umiddelbar nærhet av elva. De har fisket laks i elva og i nærområdene i sjøen, de har fisket havfisk og drevet med småskalareindrift og vekslet mellom boplasser i ulike årstider. Betydningen av laks og laksefiske i elva har vært stor for at skoltesamene har livberget seg under de strenge forholdene i nord, slik også sjøfangsten av andre fiskeslag har gitt tilskudd til livberging ved at den er solgt eller byttet mot andre varer.

De eldste opplysningene om laksefisket i Neidenelva stammer fra nedre del av elva, først og fremst fra strekningen mellom elvemunningen og Skoltefossen, hvor man har anvendt ulike garnredskaper. I nedre del av elva har det vært lett å fange laks selv med beskjedne garnredskaper. Grunnen er Skoltefossen, som har bremset på laksens oppvandring. Laksen har samlet seg i større stimer i kulpene nedenfor fossen, særlig i k p l kulpen, hvor den har vært lett å fange. Man kjenner til at k p l  allerede har vært i bruk senest på 1500-tallet.

På finsk side er det blitt etablert gårder i nærheten av Neidenvassdraget på slutten av 1800-tallet, og enkelte oppsittere fisket laks med garn. F r nybyggerg rder ble etablert på 1700-tallet og for det meste på 1800-tallet, var det sannsynligvis bare Neiden-skoltesamene som fisket i øvre del av Neidenelva og i umiddelbar nærhet av den. Hoveddelen av skoltesamenes fiske på finsk side skjedde om høsten når de hadde flyttet fra sommerboplassene i Neiden til h stboplassene i Kuoshnijki- og Sevettijärvi-området. I øverste del av Neidenvassdraget, ved Ij rvi og Paudij rvi, bodde det enaresamer, som hovedsakelig fisket sik i innsjøene. Villreinfangstgropene i terrenget langs Neidenvassdraget forteller at det har vært en mer permanent bosetning i området og at det i tillegg til villreinfangst også har vært drevet laksefiske. Fra  vre deler av elva på finsk side fins det svært lite opplysninger om laksefiske f r på 1950-tallet, da den evakuerte skoltesamebefolkningen ble utplassert i Sevettijärvi- og Näätämö-områdene. Garnfisket etter laks ble mer effektivt på slutten av 1960-tallet og på 1970-tallet, da garnmaterialene ble bedre og antall fiskere betydelig større. Økingen i garnfisket var også påvirket av den gode kiloprisen på laks. Stangfisket på laks startet på finsk side egentlig først på 1960-tallet, da landeveien til Sevettijärvi og Näätämö koblet bygdene til riksveinettet. På norsk side startet stangfisket tidligere, og i enkelte år ble elva leid ut til engelske fluefiskere (Wikan 1995). Da veiforbindelsen fra finsk Näätämö til norsk Neiden ble etablert, ble den norske elvestrekningen et viktig reisemål for finske laksefiskere. Fremdeles i dag er den viktigste delen av turistfiskere på norsk side av Neidenelva finske, med en andel opp til 80 % av fiskere.

Neidenvassdraget er et grensevassdrag hvor den nederste delen tilhører Norge og den øverste Finland. Allerede på slutten av 1800-tallet ble det tatt opp at det burde gjøres noe for å lette laksens passering opp Skoltefossen. Man var klar over at lettere passering ville gi en jevnere fordeling av laksefangsten mellom dem som fisket nedenfor og ovenfor fossen. Det var likevel først etter vassdragsreguleringen av Gallokelta på norsk side at det ble inngått en avtale om bygging av fisketrapp. Den ble bygd på slutten av 1960-tallet, og etter det har styrking av laksebestanden blitt stadig viktigere. Den viktigste oppgaven til fisketrappa er å fungere slik at vassdragets hele store produksjonsområde f r tilstrekkelig med gytefisk slik at

fangsten blir jevnt fordelt mellom ulike deler av elva. I øvre deler av vassdraget, f.eks. i Silisjoki, er det svært gode gytegrusfelt. Store vekstområder for lakseunger fins også i hovedløpet ovenfor Opukasjärvi. Første gang det ble gitt felles regler for fisket i Neidenvassdraget var med fiskeforskriften i overenskomsten mellom Norge og Finland om fiske, inngått i 1964. Fiskereglene ble sist endret i 1984. I Norge er det Neidenelvans Fiskefellesskap som har hatt ansvaret for organiseringen av fisket, og før de felles fiskereglene av 1964 ble også den nasjonale lovgivningen i Norge tatt hensyn til. I Finland gjaldt den nasjonale fiskeriloven med forskrifter før de felles fiskereglene for Neidenelvas fiskeområde kom i 1964.

Fiskebestandene i Neidenvassdraget har vært forsket på fra begynnelsen av 1970-tallet som et finsk-norsk samarbeid. Det er blitt skrevet grundige sammendrag om livet og fiskeforholdene til skoltesamer som har bodd i Neidenvassdragets område (Tanner 1929; Paulaharju 1985; NOU 1994; NOU 1997). Niemi (1994) gir en omfattende beskrivelse av Neiden-skoltesamers anvendelse av naturressurser og rettigheter. På midten av 1970-tallet rapporterte Tuunainen, Kitti & Sipponen (1976) og Tuunainen & Kitti (1977) om resultatene av de første fiskeriøkonomiske og fiskebiologiske undersøkelsene. Iijärvi øverst i vassdraget har vært et viktig fiskevann, og fangstene og fisket der beskrives kort i Aikios (1980) rapport. Den første omfattende oversikten over skoltesamers og andre Sevettijärvi- og Näättämmö-innbyggers fiske ble publisert av Tuunainen, Nylander, Kitti & Valkeapää i 1984. Sipponen (1984) for sin del beskriver mer detaljert fisket som skoltesamene, som var utplassert på finsk side, drev i fjellvann og Neidenelva, mens Sutela & Niva (2005) beskriver utviklingen i forholdene i skoltesamers fiske over lengre tid. Länsman, Stolt & Seppänen (2005), Länsman & Niemelä (2010) samt Länsman (2010) har beskrevet dagens situasjon i fisket, fiskere og fangster i sine rapporter. Turistfiske på finsk side av Neidenelva har til tider vært svært intenst, og Seppänen (1993) har publisert en rapport om turistfiske i hele det skoltesamiske området.

På norsk side har det tidligere vært rapportert om fisket og fangstene nesten årlig. Rapportene har i enkelte år også inneholdt økologiske basisdata om sik, harr, gjedde, sjøørret og laks tatt i nedre del av Neidenelva. I de senere år er opplysningene om fangstene på norsk side blitt samlet daglig gjennom hele fiskesesongen, og de kan ses på internettdressen Scanatura.no. De første offisielle årsrapportene ble publisert av Bjerknes (1975; 1976), og andre årsrapporter er publisert bl.a. av Arnesen (1987), Staldvik (1989) og Karlsen & Reiestad (1994). Staldviks (1989) rapport omfatter også andre fiskearter enn laks, samt fiskebiologi og fangster. Saxi (2002) laget en utredning om den langsiktige utviklingen av laksefisket, og Johnsen (2001) har publisert resultater om turistfiskets påvirkning på næringslivet i Neiden.

I de senere år har man utarbeidet felles finsk-norske rapporter, som presenterer resultater av årlige undersøkelser i hele vassdraget (ICES 2017; Länsman m.fl. 2014). I tillegg til at det for tjue år siden ble i Norge og Finland utarbeidet flerbruksplaner for Neidenvassdraget (Fylkesmannen i Finnmark 1992; Kojola 1993), har Wikan (1995) i sin bok om laksefiske i Neidenelva grundig gjort rede for bosetningshistorien til skoltesamene i Neiden og personer som har flyttet til området fra Finland, rettspraksisen i forbindelse med laksefisket og endringer i fangsten i løpet av nesten to hundre år. Resultater av samfunnsfaglig forskning (Mustonen & Feodoroff 2013, Mustonen & Feodoroff 2014) har brakt frem en ny vinkling til betraktning av laksefiske i Neidenelva og organiseringen av det slik at lokale fiskere og aktuelle organisasjoner, inklusive Metsähallitus, selv kunne ta et klarere ansvar for tilrettelegging av fiske etter anadrome fiskearter, innenfor rammen av bestemmelsene i fiskereglene og fiskerioverenskomsten av 1984. Også de nye bestemmelsene i den reviderte

finske fiskeriloven og forskriftene av 2016 angående fiske i elver, bør tas hensyn til når laksefisket organiseres på en bærekraftig måte.

Norsk-finsk grensevassdragskommisjon overvåker tilstanden i grensevassdragene og gir anbefalinger om ulike tiltak. Kommisjonen har foreslått at flerbruksplanen for Neidenvassdraget oppdateres for den delen som angår laks og laksefiske. Denne delrapport II om laks i Neidenvassdraget presenterer resultater av laksefiskets historie, laksefiskets betydning for Neiden skoltlesamiske siida, utviklingen av mangfoldet i fangstmetoder, langsiktige endringer i mengden av fangster av laks og andre fiskeslag og fiskere inntil år 2017. I tillegg foreslås det tiltak som kan styrke laksebestanden i Neidenelva fra dagens situasjon til en bestand som gir en maksimal ungeproduksjon i hele vassdraget.

Foto 1. En hunnlaks på ca. 4 kg prøver å svømme opp Skoltefossen i begynnelsen av juli 2015. De mange svarte prikkene i gjellelokkene forteller at fisken er en flergangsgyter. Første gang har den gytt da den var en 1-sjøvinters laks på 1.5–2 kg. Foto Eero Niemelä.

1. Østsamenes laksefiske og liv i de tidligste tidene ved Neidenelva

Neidenvassdragets område har hatt bosetning allerede i noen tusen år. Arkeologiske utgravninger har vist at det i Neiden-samenes område har vært bosetning allerede i den eldste perioden av steinalderen. De eldste arkeologiske funnene viser at det har vært bosetning der rundt 3000 år siden (NOU 1997 med henvisninger).

Neiden-samene eller østsamene, som skoltesamer også kalles for, er urbefolkningen i den nåværende Sør-Varanger kommune. Neiden er det gamle navnet på den samiske siidaen. Allerede fra slutten av 1500-tallet kjenner man til at det har vært innkrevet skatt av Neiden-samene, og Neiden-siidaen er tegnet på kartet til Simon Salingen i 1601 (Paulaharju 1985 med henvisninger). Neiden-siidaen var opprinnelig én av fire store skoltesamiske forvaltningsområder. De tre andre siidaene var Pasvik-, Petsjenga- og Suonjel-siidaene. Neiden-siidaen var den vestligste av dem. Siidaene fungerte uten at statene i den tiden blandet seg i livet til samene utover skattelegging av innbyggere. Skoltesamenes tilværelse er blitt beskrevet som et fredelig naturfolk. Samene i alle fire siidaene flyttet etter årstiden mellom vinter- og sommerboplass. I tillegg til disse boplassene var det områder hvor man drev med fiske og reindrift om våren og høsten. Alle de fire siidaene lå frem til tidlig 1800-tallet i et fellesområde mellom Norge og Russland (mer eksakt mellom Sverige-Norge og Russland-Finland). I grenseoppgangen mellom Russland og Norge i 1826 ble Neiden-siidaen delt i to. Av det opprinnelige Neiden-siidaen ble rundt halvparten liggende på finsk side og den andre halvparten på norsk side.

Tanner (1929) nevner at Neiden-siidaen forsøkte å utvide sitt område mot vest på 1500-tallet. Tanner (1929) forteller at Neiden-samer fisket i Tanaelva og Polmakelva, noe enkelte norske embetsmenn protesterte mot i 1559. Neiden-siidas samer fisket også i innsjøene Iijärvi, Sammuttjärvi, Jottjärvi, Paudijärvi og Rautaperäjärvi øverst i Neidenvassdraget. Tanner (1929) skriver at Neiden-samene på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet tilbrakte vintermånedene i Rökkijärvi-området øverst i Neidenvassdraget, men også i et større område sør for Neidenelva helt til Kessivuono i Enaresjøen. På 1810-tallet nevnes det at Neiden-samenes vinterboområde lå ved den øverste delen av Uutuanjoki og Sevettijärvi-området. Grensen fra 1826 mellom Norge og Russland hindret ikke Neiden-samene fra å flytte til vinterboplassen på russisk side, dvs. det nåværende finske området i furuskogsonen ved Pakanajoki og Vuontisjärvi. Niemi (1997) nevner at Pakanajoki-området sannsynligvis var den viktigste vinterboplassen. I Pakanajoki-området i Kirkkojärvi finner man fremdeles rester av et kapell, noe som bekrefter at dette området var en viktig vinterboplass for Neiden-siidaen. Ennå i 1873 flyttet en del av skoltesamene til vinterboplassen i Pakanajoki- og Vuontisjärvi-området på finsk side (Niemi 1994 med henvisninger). Tanner (1929) fortsetter at skogvokter Jankkilas stue meget sannsynlig står på skoltesamers vinterboplass, i tillegg til at et annet område egnet som vinterboplass, ligger nærmere Neidenelva i Rökkijärvi. Den norsk-finske grensen ble stengt i 1852. Det hindret ikke Neiden-samer fra å flytte til høstboplassen i Rökkijärvi-Sevettijärvi-området og heller ikke sør for nåværende bygda Näätämo om vinteren. Man kjenner til at enkelte familier fremdeles i begynnelsen av 1900-tallet flyttet med sin reinflokk til furuskogsonen på finsk side.

Foto 2. 3-sjövinterslaksen på rundt 10 kilo har fått en mørkere farge. Den ble fotografert i Skoltefossen i begynnelsen av juli 2015. Den var antakelig kommet opp i Neidenelva allerede i begynnelsen av juni eller i slutten av mai. Foto Eero Niemelä.

Østsamer i Neiden som hørte til den skoltesamiske siidaen, var fåtallige. Ennå i begynnelsen av 1700-tallet var antall familier fra 3–4 til 30. Det vil si at antall personer varierte fra 25–50 til 100. I 1744 utgjorde Neiden-skoltesamene 8 familier, og ved grensetrekningen i 1826 var det 5 skoltesamiske familier i Neiden. Paulaharju (1985) nevner at det i 1831 var seks husholdninger og i 1845 fire, som besto av 28 personer. Tanner (1929) konstaterer at mange av familiene flyttet til nærheten av Pasvik-siidaen etter grensetrekningen slik at det i 1865 bare var to skoltesamiske familier bestående av 15 personer, igjen i Neiden. I 1900 var det 5–6 skoltesamiske familier med 20 personer, og i 1926 var antallet familier steget til 7 bestående av 27 personer. Antall skoltesamiske familier hadde økt, fordi det oppsto nye familier i ekteskap med finner og enaresamer, som hadde flyttet til området, og disse familiene ønsket å høre til skoltesamer.

Neiden-samene hadde fire egentlige boplasser i løpet av året. Vinterboplassen var sør for nåværende bygda Näätämo ved Pakanajoki og Vuontisjärvi. Vinterboplassen ble brukt i en forholdsvis kort periode fra juletider til mars. Tidlig på våren flyttet familiene først til Neiden for å legge fra seg vinterutstyr og hente sommerutstyr. Fra Neiden flyttet de til Kjøfjordenområdet. Flyttingen fra vinterboplassen til Neiden og videre til kysten måtte gjøres på et tidspunkt da det fremdeles lå snø på bakken og det var lett å transportere utstyr med rein og pulk. Om våren fikk man bærende skaresnø, som gjorde flyttingen lettere. En annen årsak for at flyttingen til kysten ble gjort i god tid mens det var snøføre, var at reinkalvene blir født i mai og i begynnelsen av juni. Hvis man hadde flyttet senere, når kalvene var født og snøen tint, hadde det vært vanskelig å gå over bekker og elver i flom, og man hadde måttet gå rundt mange store innsjøer.

På den ene siden ønsket man å følge reinens naturlige instinkt å vandre på senvinteren til sommerbeitene ved kysten. På den andre siden ankom man til Kjøfjorden på samme tid som laksen i april kom tilbake for å gyte i Neidenelva og Munkelva, og torskestimene kom til Varangerfjorden. Mennene i familiene fisket torsk i Varangerfjorden gjennom hele våren og forsommeren, da de ikke trengte å bruke tid til å gjete reinflokken. Reinen hadde svømt over til den store Skogerøya øst for Kjøfjorden. Der kalvet de, der var de kvitt insektplagen og der hadde de rikelig med næring på strandenger og på lavdekket på fjellet. Familiene hadde sommerboplassen ved Kjøfjorden, hvor de bodde i gammer. Lakseplassene ble byttet mellom familier på tidspunkter som var bestemt i den interne forvaltningen og ordningene i siidaen.

Tanner (1929) forteller følgende om laksens vandring på kysten: Etter Nikolaj-festen eller rundt 9. mai, regnet man vanligvis med å få laks. Først fikk man såkalt isfisk (jinnkuell). Omtrent to uker senere, når isen var gått (fra fjordbotn og Neidenelva), kom storlaksen (nese-fisk, njunnekuell), som fikk navnet sitt fordi den kom i spissen av laksestimen opp i elva. Til slutt, litt etter Johann (sankthans), kom sommerfisken (kiessekuell), som var den mindre laksen som begynte å komme opp i elva. Laksefisket ble vanligvis avsluttet straks før eller etter Idja-dagen (20. juli). Laksefisket varierte mye, og typisk var det at gode og dårlige fangster vekslet. Det var særlig vindretningen som avgjorde om laksefisket ble vellykket. Dårligst fangst fikk man når sørlige vinder var rådende, men de beste fangstene fikk man når det blåste fra nord. Det var bare skoltesamer som drev med laksefiske i Kjøfjorden, Bøkfjorden og Jarfjorden og fjordarmene av dem, på midten av 1800-tallet og helt til begynnelsen av 1900-tallet. Etter at Norge og Russland var blitt enige om landegrensen, beholdt skoltesamene i Pasvik og Neiden, basert på en protokoll av 1834, muligheten for å fortsette med laksefiske på kysten. Neiden-skoltesamene fisket også på andre fiskeslag i Varangerfjorden etter grensetrekningen. En del av dem bodde fremdeles på vinterboplasser på finsk side etter midten av 1800-tallet og fremdeles i begynnelsen av 1900-tallet. Laksefangsten kunne bli så stor som 150 laks på én gang med vaktnot (kessemnuett), noe som ble ansett for å være den størst mulige engangsfangsten.

I tillegg til å ta seg av familien, drev kvinner og eldre også med laksefiske med såkalt vaktnot (kessemnuett) og med rette garn med store maskevidder, Dessuten fisket også de torsk i fjorden. Vaktnota var en slags kombinasjon av garn og not. Den fungerte slik at en del av garnet var spent rett ut fra stranda mot sjøen, og en del av garnet i sjøen var satt som en slags kile. Kilen var plassert i den retningen hvor man visste at laksen kom fra inn i fjorden. I overtelna på det kileformede garnet var det festet en line og den andre enden av lina var dratt på land som en trekkline. En person holdt seg i nærheten av torvgammen og fulgte med om det kom laksestim langs landet. Når stimen var kommet bak tverrgarnet, begynte man å trekke kileenden mot land og omringet laksestimen.

Hver skoltesamefamilie hadde ett laksefiskeområde hvor familien hadde flere lakseplasser i nærheten av gammen. Garnplassene var plassert på odder som laksen måtte svømme rundt da de fulgte kysten. Det var vesentlig at lakseplassene ble byttet om mellom familiene, fordi alle plasser ga ikke like gode fangster. Fiskerne hadde i løpet av mange generasjoners lange laksefiskehistorie lært å kjenne hver odde og vik hvor laksen helst svømte og hvor de var lettest å fange. Antallet slike gode lakseplasser var lite, for eksempel i Pasvik- og Petsjengasiidaene var det bare 12 i hver. På den andre siden hadde hver av laksefiskeområdene flere ulike plasser hvor man fisket laks med vanlige garn og vaktnoter. Internt i siidaen bestemte man ombytingen av lakseplassene slik at hver familie fikk hver sin tur ett år de kunne fiske på svært gode fiskeplasser.

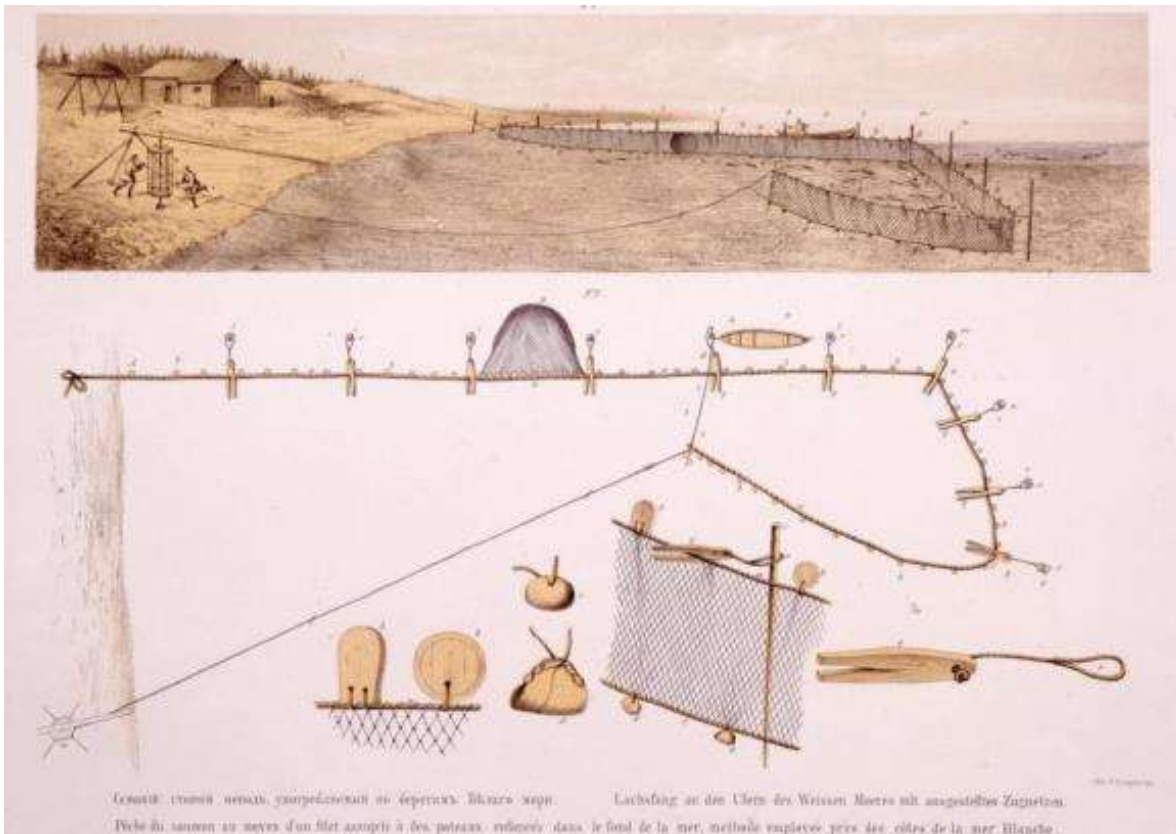

Foto 3. Dragnet som har vært brukt i laksefisket i Kvitsjøen i Russland. Skoltesamiske fiskere i Neiden anvendte samme fangstmetode men med enklere redskap (vaktnot) til laksefiske i Kjøfjorden.. Kilde; Danilevskij 1862, henvisning Sirelius 1902.

Mennene reiste for sommeren til munningen av Kjøfjorden og bodde i torvgammer på Kjøøya. De fisket hovedsakelig torsk, sei, hyse og flyndre i Varangerfjorden. En del av fangsten solgte de i Vadsø og en del brukte de til vinterforsyning for familien.

På slutten av juni og i juli flyttet kvinner, barn og en del av de eldste mennene til sommerboliger i Neiden skolteby. De fleste mennene kom tilbake til Neiden etter at de hadde fått nok sjøfiskefangst. Skoltesamene fisket laks i Neidenelva der elva fløt rolig, med drivgarn og kápälä, allerede før finske innvandrere kom til Neiden. Tanner (1929) forteller at skoltesamene i Neiden hadde innen 25. juli 1789 fått 8 000 kilo laks i Neidenelva med kápälä, drivgarn og stengsel. Antakelig omfatter denne totalfangsten Tanner (1929) nevner, også laksefangsten fra Kjøfjorden. Stengsler har sannsynligvis blitt brukt bare ovenfor

Skoltefossen (Tanner 1929). Når laksen hadde vandret ovenfor Skoltefossen, flyttet skoltesamene på slutten av august og i begynnelsen av september oppstrøms til midterste del av Neidenelva. Høstboplassene lå i en furuskogsone langs Kuoshnijoki, og de fisket i området innsjøer og elver. Viktige høstboplasser lå i Kotajärvi, Sevettijärvi, Tsuolisjärvi, Rökkijärvi og Nuortijärvi. I disse områdene hadde de bygd boliggammer. Hver familie bodde i nærheten av sin egen innsjø. Kvinnene sørget for fisket og bærplukkingen, mens mennene konsentrerte seg om reingjeting. Reinen var hentet til Neiden, når man om høsten flyttet fra Skogerøya i Kjøfjorden til finsk side. Om høsten samlet tamreinen og villreinen seg naturlig i flokker av ulik størrelse, hvor det var lett å gjete tamreinen. Det var lett å lede tamreinen langs dens naturlige vandringsruter til furuskogområdet på finsk side. I furuskogen var det rikelig med lav og sopp som tamreinen og villreinen spiste om høsten og forvinteren. Da også villreinen hadde samlet seg i flokker om høsten, ble det drevet fangst på dem bl.a. med fangstgroper gravd ned i terrenget. Skoltesamene drev med villreinfangst om høsten og våren med fangstgroper i grusryggene på begge sidene av Neidenelva. Valget av høstboplass var også påvirket av kunnskapen om gyteplassene til fisk som gyter om høsten, slik som sik, laks og ørret. Når fisken samles der i september-oktober, er den lett å fange.

Foto 4. På grusryggene langs Neidenelva fins det rester etter villreinfangst som har vært drevet her for flere hundre år siden. På bildet ser vi en av fangstgropene som ble gravd i grusrygger villreinen brukte å vandre langs. Villreinfangsten er et bevis for eksistensen av den gamle østsamiske kulturen i området. Foto Ari Kosunen.

Neiden-området er fra gammelt av kjent som et sted bebodd av skoltesamer. Paulaharju (1985) beskriver i sin bok "Ruijan suomalaisia" området slik:

Allerede på slutten av 1500-tallet kjenner man til at det har vært krevet skatt av ti Neiden-samer og at Neiden siida er merket på Simon Salingens kart allerede i 1601. Disse skogens menn hadde ikke et varig bosted i sitt eget hjemland. Om vinteren levde de ved skogsvann mot grensen til Enare og også i Enare ved Pakanajoki, hvor det sies fremdeles å være levninger av skoltesamers gamle vinterby. I april søkte skogsfolket seg til sjøen for å fiske torsk og så, når laksetiden kom, ble de laksefiskere i Neidenfjorden, og senere igjen flyttet de til sine rønner ved Neidenelva nedenfor Skoltefossen for høsten for å fiske og spise laks. Her er en ganske vid strandeng, på enga blant torvgammer en liten, grå "tsassan" – kapell, som skal være reist for første gang allerede til samme tid som Trifons lille helligdom ved Skoltefossen i Pasvikelva eller i 1565. Litt reinsdyr hadde de elendige også, og reinen fikk også tilbringe sommeren på de svale strendene ved sjøen. Skogerøya var skoltesamereinens gamle sommerbeite, hvor dyrene svømte til over det smale sundet. Skogsfolkets utkomme har visst ikke vært særlig godt, siden skolteslekten alltid var svært fåtallig, bestående av bare noen få familier. Således var det i 1831 ikke flere Neiden skoltesamer enn seks husstander, og i 1845 fire husstander eller 28 sjeler som bar på kors på sin hals. Allerede i 1821 nevnes det at en kvengubbe bodde i Neiden-traktene, men i selve skoltebyen og laksefossens naboskap dukket det opp rundt 1830–1840 en mann fra Sodankylä, som reiste sin torvgamme på nordsiden av elva, nesten rett overfor skoltebyen. Skoltebyfolket så slett ikke med begeistring på at en fremmed finne kom for å romstere på deres strender, og enda styggere tanker gjorde

de seg, da finnen laget en tverrstengel over elva, nedenfor fangstplassen som var viet for skoltesamene. Det var riktignok like mye laks som vann i Neiden på den tiden, men den beste delen, også skoltesamers del, stakk finnen ned i sin bunnløse sekk. Men en skoltesame gikk og dykket og rev i stykker stengselen.

Foto 5. Det ortodokse har sammenheng med den tidlige historien i Neiden og østsamene som opprinnelig bodde i området. På bildet ses St. Georgs kapell, som er sentrum for den årlige vannvielsesseremonien i slutten av august. Foto Eero Niemelä.

Paulaharju (1985) forteller videre: *På strandengen står en liten, grå "tsassan" med kors på pannen, bygdas eldgamle, hellige tempel, hvor det før i tiden en gang i året kom en langhåret prest med svart kappe fra Petsjenga eller Kola, for å messe for folket. De fargerike bildene på gudshusets bakvegg, hellige Pohorrotsaer og Trihvonaer samt de brennende lysene var nok underlige og vakre guder, og prestens messing merkelig. Det lille skogsfolket med kors rundt halsen sto nok andektig, korset seg og bukket og bar også offer til gudene; de kunne også gå til kapellet for å tilbe, selv om det ikke var noen prest der.*

Foto 6. Käpälänota som brukes i Skoltefossen følger en tradisjonell oppbygning. På undertelna festes det 25–30 jevnstore stein med bjørkevidjer. Undertelna måtte få skikkelig vekt for at nota skulle synke raskt ned i kulpen og på den måten få med seg laksene inn i nota. Når steinene når bunnen av kulpen, skal nota trekkes raskt opp på land. Foto fra midten av 1970-tallet, Eero Niemelä.

Paulaharju (1985) forteller detaljert om konstruksjonen av käpälänota: *Skoltesamene hadde sin eldgamle fiskekjeller i Skoltefossen, og käpälä var deres helt egenartede fiskeredskap som de fisket med i den. Käpälä var en 60 masker høy, 120 masker lang not, hver av maskene på 12 cm. Overtelna var tre favner lang, men undertelna var litt lengre slik at nota dannet en pose, vanligvis så mye at den nådde ned til bakken på alle kanter fra hodet til en stående mann. Overtelna hadde tre fløyter, mens det i undertelna hang nevestore steiner nesten side om side. I den ene enden av nota, den mot land, var det et dragtau på over en favn, den ene enden var festet i overtelna og andre i undertelna. Den mot strømmen hadde tilsvarende en over ti favner lang snor.*

Bruk av käpälä nevnes allerede i 1590 (Burman 1858), og det er sannsynlig at denne fangstmetoden har vært i bruk enda lenger tilbake i tiden. Første gang käpälä nevnes i litteraturen er i 1767 i en bok av Knut Leem (henvisning i Steinar Wikans bok 1995).

Foto 7. Det er en fascinerende opplevelse for både fiskeren og den naturinteresserte å se laksen hoppe i Skoltefossen. Når vannføringen er for stor i fossen, klarer ikke laksen hoppe oppstrøms. Laksen samles i en stor stim nedenfor fossen i en kulp naturen har utformet. Det ble sagt at kulpen til tider kokte av laks. Områdets opprinnelige folk, skoltesamene, utviklet bruken av kápälä (på skoltesamisk "livjelak guella"). Kápälä ga med ett kast en sikker fangst og store mengder mat til familien. De eldste skriftlige omtalene av kápäläfangst stammer fra 1760-tallet, og der sies det at kápälä har vært i bruk fra senest på 1500-tallet. Foto Eero Niemelä.

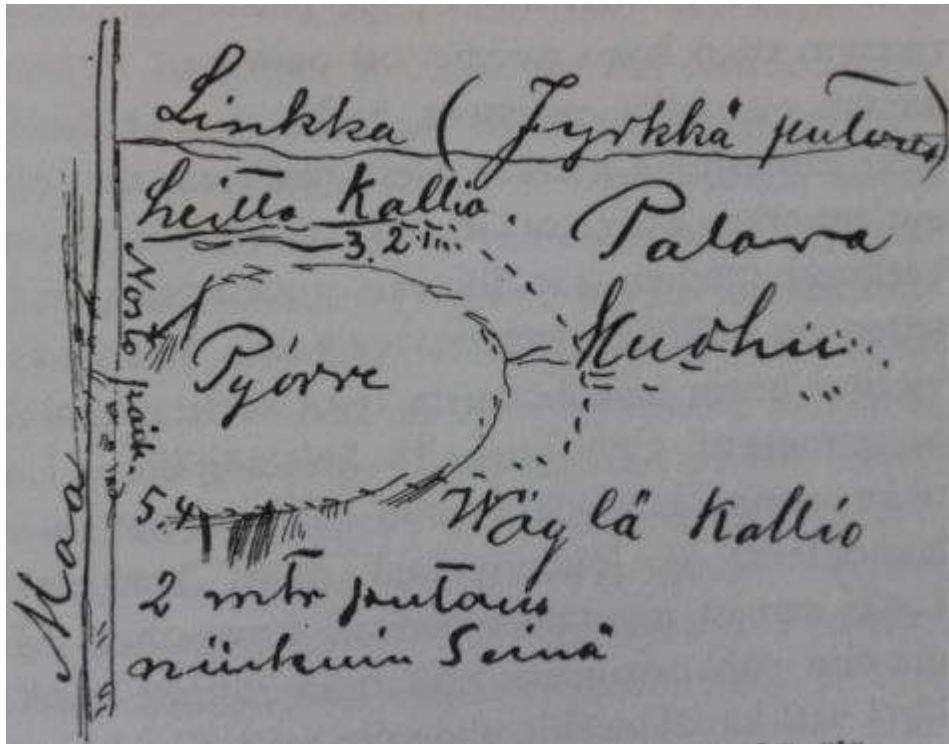

Foto 8. Mikko Mikkolas tegning av k p l kastet. Tallene 1–5 betegner fangstmenn. Nummer 1–3 kaster ut nota og 4–5 trekker og løfter den opp på berget. Linkka betyr den øverste delen av fossen over k p l kulpen. Kilde; Samuli Paulaharju 1985. Ruijan suomalaisia, side 223.

Foto 9. K p l kasting i Skoltefossen den 6. august 1902. Her kastes nota fra "kasteberget til str mvirvelen" (se foto 8) f r betongplattformen ble bygd. Den røde streken markerer den str mvirvelen som nota ble kastet i. "Linkka" på foto 8 er fossefallet øverst på bildet. Museiverket SUK bilde 1:27.

Foto 10. Det opprinnelige kasteberget (til venstre, foran den store steinblokken) og foran en fordypning i berget, hvor nota ble og blir dratt opp. Bygging av en betongplattform gjorde fisket mer effektivt og endret på den tradisjonelle bruken og sikret fangsten. Foto Eero Niemelä.

Foto 11. Skoltefossen sett fra laksens synsvinkel. Laksen er nøye med å velge det stedet under fossen som den tar sats fra til det kraftige spranget. Man ser ofte laks som svømmer helt i overflaten og liksom leter etter det beste stedet å hoppe fra. De største fiskene kan make å hoppe opp også når vannføringen er stor, men de mellomstore og små må vente på en passende vannføring i kulpen nedenfor fossen. Foto Eero Niemelä.

Foto 12. Käpäla i kulpen under vannet ved Foto 10 og mot den dype kulpen. Laksen svømmer som i en gryte rundt og rundt i strømretningen. Da bildet ble tatt, var det 20-30 laks av ulik størrelse i kulpen. Foto Eero Niemelä.

Foto 13. Käpäla flyr i lufta og må åpne seg før den treffer vannoverflaten. Kasterne må opptre med synkroniserte bevegelser og raskt, ellers kan laksen flytte seg fra kulpen mot strømmen, hvis kasterne drøyer med kastet. Foto Eero Niemelä.

Foto 14. Et vellykket kast og steinene i undertelna plasker mot vannoverflaten. Steinene trekker nota raskt ned til bunnen slik at laksen ikke kan komme seg unna. Foto Eero Niemelä.

Foto 15. Bergknatten på kastestedet er som skapt til landingsplass for nota. Nota må trekkes raskt på land fra kulpen, så laksen ikke rømmer fra sidene på den. Det er festet liner i over- og undertelnene som fire personer trekker i samtidig. Foto Eero Niemelä.

Foto 16. Hele fangsten trekkes på land og flyttes over i laksekummen for å vente på prøvetaking, veiing og deling dagen etter. Foto Eero Niemelä.

Paulaharju (1985) skriver om kulpen nedenfor Skoltefossen: *Nedenfor det øverste fallet i fossen er det et glatt berg og nedenfor det en svart bakevjevirlvel hvor laksen stopper for å hvile når den prøver å komme opp fossen, og under lav vannstand klarer den også å manøvrere seg over fossen for å vandre oppover i den bratte elva langt, helt til Opukkajärvi på finsk side. I denne virvelen var skoltesamen og hentet sin laksefisk med käpälä, og fem mann måtte man ha til dette arbeidet. Tre kastere gikk med käpälä ovenfor bakevjen opp på Kasteberget ved elveløpet. Der samlet de nota i nevene og kastet den så langt de klarte, helt til de frådende virvlene. De to som ble på stranda og holdt i tauene til nota, de slapp ut tau slik at käpälä fikk fly så langt kraftkastet til de tre mennene rakk. Så begynte alle raskt å dra i käpälä mot land. Kasterne løp fra berget til mennene som dro opp, og disse strammet til i tauene, mens én pisket vannet med en hvit bjørkestokk for å hindre fisken å rømme fra nota.*

Foto 17. I slutfasen av k p l kastning må man være påpasselig med at laksen blir dratt raskt på land. Foto Eero Niemelä

Foto 18. Når man ser at det er laks inne i nota, blir det fart i det siste trekket. Foto Eero Niemelä

Foto 19. Denne gangen er det rundt ti laks i nota. De største hunnlaksene settes fri. Foto Eero Niemelä.

Om størrelsen på k p l fangsten forteller Paulaharju (1985); *De gamle skoltesamene fikk enormt mye laks med sin k p l not. Noen ganger herjet det tretti, førti store og små fisker samtidig i nota, og i løpet av samme døgnet kunne fiskerne ta så mye som tre hundre stykker. Noen gang har k p l  grafset med seg en så stor mengde laks at mennene på land med tauet ikke har hatt krefter til å holde på nota, så hele redskapet har sunket ned i strømmen bare holdt igjen med str msidens tau, og fisken har kommet seg ut. Til og med har det hendt at mannen på kasteberget ikke har rukket å løsne tauet fra håndleddet, og da har laksene dratt mannen med k p l  i stor fart med seg i samme leken, og så har han seilt ned den hvitfr dende bakken.*

Nybyggere bosatte seg i Neiden og ønsket å delta i k p l gruppen. Om denne situasjonen skriver Paulaharju (1985) følgende: *Men da mennene fra Nordbotten fikk stuetomt langs Neidenelva, trengte de seg fort inn som deltakere i de stakkars små skoltesamenes store laksekammer, og hele hurven begynte å kaste k p l . Man minnes at det for rundt femti år siden bodde et tjuetalls finske bebyggere langs elva, men at bare de eldste hadde rett til laks. Det var da tolv bebyggere, de små i skoltebygda inkludert, som var deleiere i k p l . Det var bare tre skoltesamer som klarte å delta i k p l , men av finner var det ni. Menn som kom senere fra Finland, fikk ikke lov å delta i fisket i Skoltefossen, de fikk stå å se fra utsiden og bannes misunnelig. Men så la de andelsl se en tverrstengel i elva like under fossen og begynte å hale inn fisk med drivgarn rett under nesa til k p l mennene. Samme fangstmetode hadde allerede den første tilflyttede finnen anvendt*

Dette igjen gjorde k p l mennene rasende slik at det ble en hard strid. Også fogden kom og holdt en streng rettergang og avgjorde saken slik at alle som hadde en utmålt eiendom på

elvebredden, hadde også rett på fisken i elva. Slik begynte hele Neiden å delta i drivgarnsfisket (kolgös-nuehtt).

Det ble bygd en kraftig stengsel øverst i stryket ved Patotörmä. To tredeler av hele elveløpet ble stengt med en kvistinnhengning som dannet en bue motstrøms og som var støttet av rundt 60 stolper. Garnet som laksen ble omringet med, besto av en not som var vevd av dobbelt tråd, hadde samme maskevidde som kápälä, men høyden på det var tre favner og lengden 40 favner i overtelna. Garnet ble dratt nedstrøms fra nedsiden av Skoltefossen mot tverrstengelen. Båten på strømsiden med to, tre menn slapp nota ned i strømmen og staket så med garnet nedover, midtdelen ble passet på av to, tre hjelpebåter, et par mann i hver båt, og et par mann gikk langs elvebredden og passet på strandenda av garnet med et tykt tau.

Da båtmannskapet kom til stengselen, begynte de å dra garnkanten langs stengselen mot land samtidig med at de drev og pisket vannet med kjepper for å hindre at laksen kunne rømme fra sprekken mellom stengselen og nota. Fangsten ble dratt i land ovenfor stengselen, og igjen staket man opp for å dra nota på nytt, og så enda et tredje forsøk. Man brukte å kaste og dra tre ganger i løpet av en kveld. Så fulgte deling av fangsten på elvebakken. Det var tjuefire menn som før i tiden arbeidet med drivgarnet, og i tjuefire deler ble fangsten delt opp til utlodning hver kveld. En utenforstående gikk inn i skogen, og i mellomtiden valgte hver og en sin loddstein fra strandgrusen og studerte den så nøye at han ville gjenkjenne den også senere, og la den i en felles dunge. Så skrek man: Kom nå, skogmann! Skogmannen kom og delte ut steinene til hver av fiskehaugene. Og eieren av steinen innkrevde sin andel, som han så kunne spise eller selge.

Men i en gammel tid, da elvedalen ennå var helt øde og trærne hang helt over elva og gjemte den, hadde skoltesamene angrepet russere som hadde kommet til elva, og drept en djevel omtrent der man i dag har Russesteinen.

Drivgarndragingen og fangstfordelingen var før en kjærkommen, felles feiring av sommerkvelden for hele Neiden. Så mange som bare hadde tid til det, kom stakende og roende og gående og løpende til stengselsskråningen. Fisket startet i sekstiden på kvelden, og på den tiden begynte også folk å samle seg på elvebredden. Neidenelva ga fisk i overflod. En gang hadde man fått fem hundre laks med tre kast i løpet av samme kveld. Til slutt konstaterer Paulaharju litt sorgmodig: Men nå er Neidenelvas store overflod over for lengst. Dagens fangst er ikke lenger mer enn en tidel sammenlignet med tiden før. Og likevel er det over tretti menn som deler fangsten.

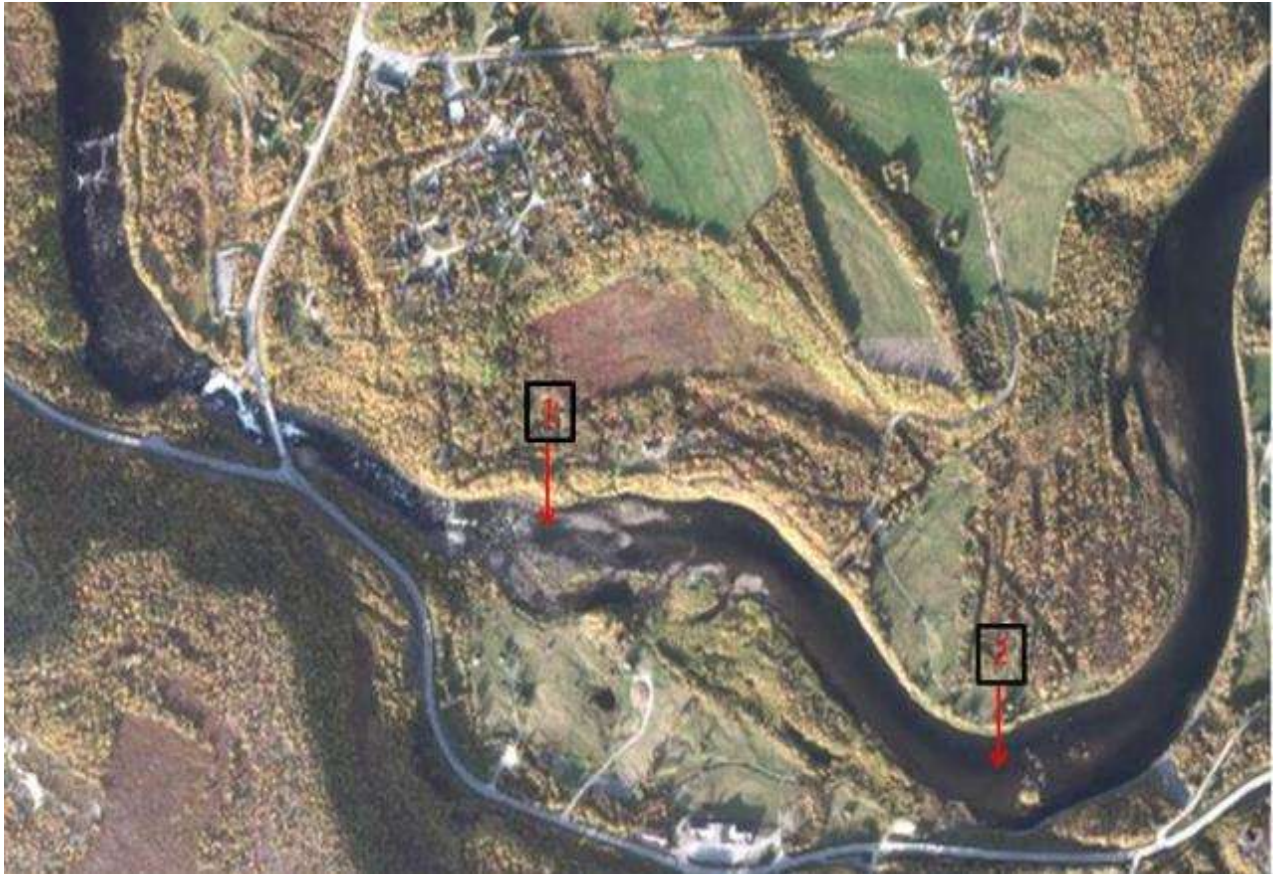

Foto 20. Ved punkt 1 markert i flyfotoet startet man å dra drivgarnet nedstrøms og ved punkt 2 ble det dratt mot tverrstengselen, og fisken ble dratt opp sammen med garnet opp på land ved Patotörmä på nordsiden av Neidenelva. Muntlig opplysning om strekningen hvor drivgarnet ble brukt. Terje Enbusk. Kilde; Norge i bilder.

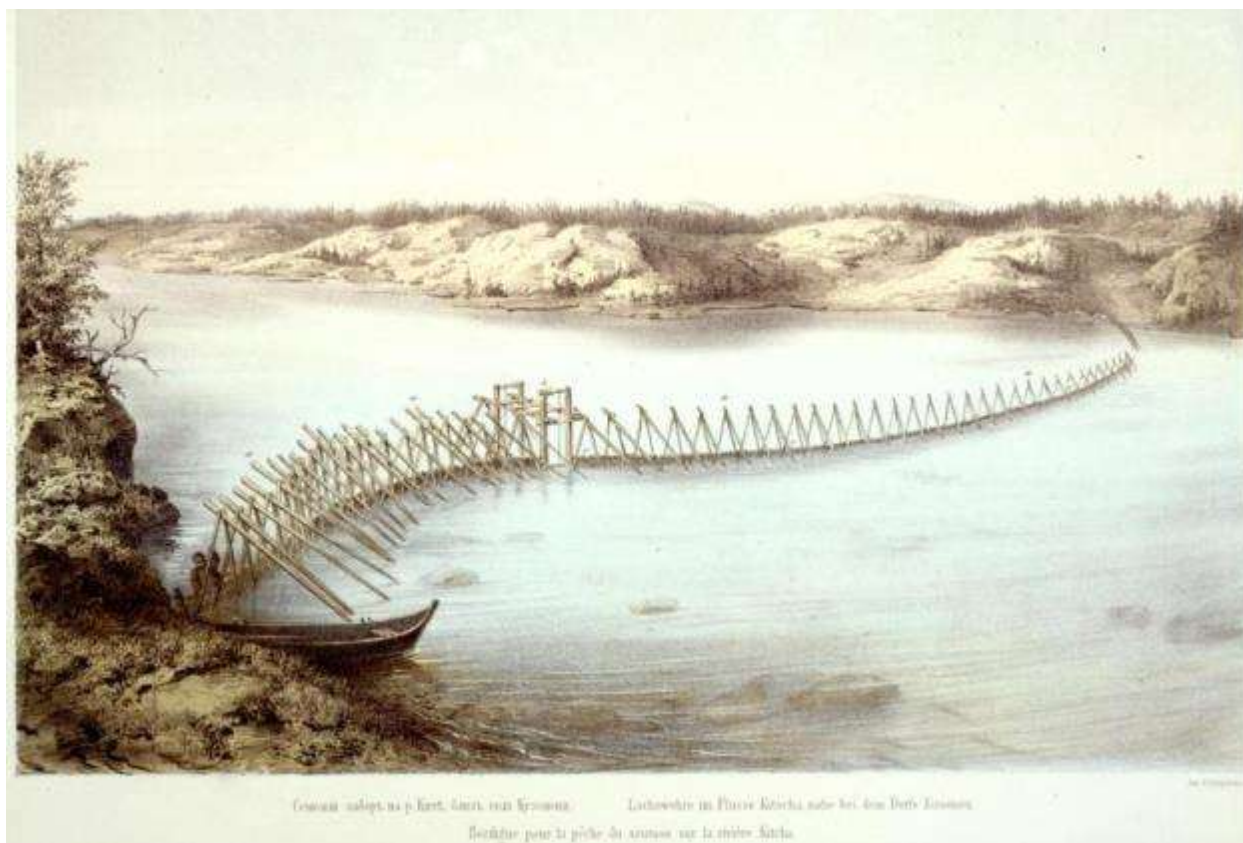

Foto 21. Tverrstengsel brukt til laksefiske i Kitschaelv i nærheten av bygda Kuzome i Kvitsjøområdet i Russland. Tverrstengselen hadde en åpning i fiskens vandringsvei, hvor fisken fritt kunne svømme ovenfor stengselen. Lengre oppe i elva var det en tilsvarende stengsel, som likevel stengte hele elva. Laksen ble drevet med nota fra den øvre stengselen nedstrøms og på slutten ble den ene siden av nota dratt langs den nedre tverrstengselen opp til land (goldemfangst). Slik fikk man stengt laksen inn i notgarnet. Drivgarnet ble brukt på prinsipielt samme måte i Neidenelva fra nedenfor Skoltefossen mot tverrstengselen c. 500 meter lenger nede. Kilde; Danilevskij 1862, henvisning Sirelius (1906).

Sirelius (1906) beskriver goldemfangsten i Neidenelva på samme måte som Paulaharju (1985). Sirelius nevner at laksen ble skremt til å rømme nedstrøms ved at det ble kastet stein i elva fra øvre del av Skoltefossen. Det ble brukt også andre skremsler, for eksempel lange staur som ble stukket ned i elva, for å skremme laksen til å flykte nedstrøms. Man vet at laksen til en viss grad er en stimfisk, og stimoppførselen ble utnyttet for å trenge fiskene inn i et mindre område, hvor det gikk raskt å fange dem. Man tok et langt garn som rakk fra bredde til bredde i nedre delen av Skoltefossen, og dro det nedstrøms inntil den i nedre del av goldemfangsområdet nådde den ene enden av en tverrstengselen, eller bare et garn satt i bueform, som stengte elva bare delvis. I siste fase ble laksen omringet med garnet, og garnet med fangsten ble dratt på land.

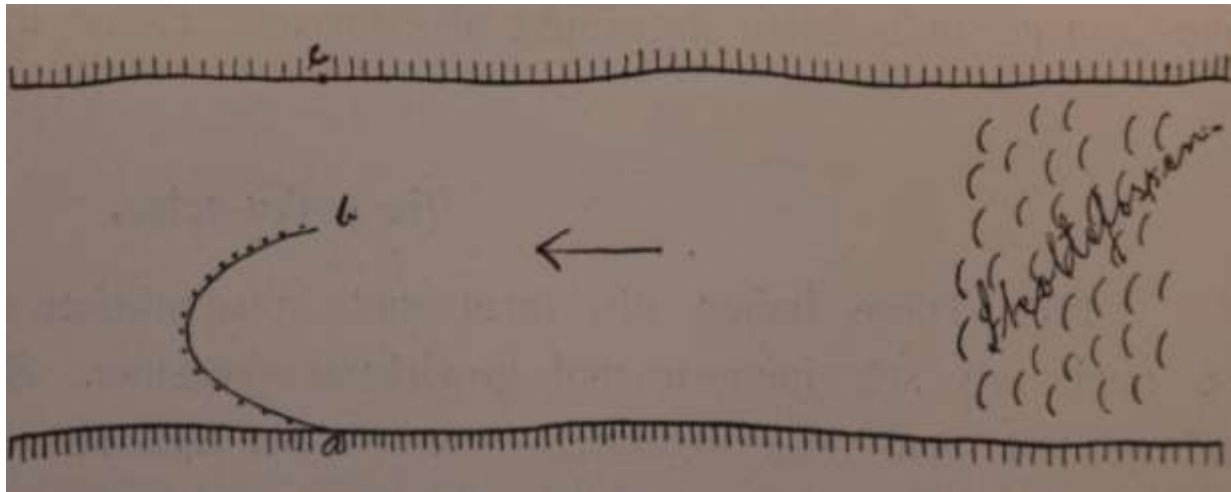

Foto 22. Sirelius' (1906) beskrivelse av goldemfisket i Neidenelva. Fra Skoltefossen ble laksen skremt til å flykte nedstrøms ved å kaste steiner og stikke staker i elva. Garn over elva ble dratt nedstrøms mot en tverrstengsel eller et nedre garn på tvers. Laksen ble tvunget mellom tverrstengselen og garnet ovenfra og ble dratt i land som med en not..

I 1826 kom grenseavtalen som delte den skoltesamiske befolkningen. Før grensetrekningen kunne Pasvik- og Neiden-skoltesamene bevege seg fritt i området. Kåpälåfangsten hadde vært en enerett for Neiden-samene inntil 1848, da en domstol bestemte at også finner som hadde bosatt seg i området, skulle ha del i denne rettigheten. Mot slutten av 1800-tallet ble det drevet felles laksefiske med slikt drivgarnsfiske som Paulaharju beskriver, og tradisjonell kåpälåfangst. Det er sannsynlig at det har vært drevet goldemfangst i Neidenelva allerede før 1800-tallet. Fordi denne fangstmetoden er avhengig av mange mennesker for å lykkes, har bruken av den vært begrenset, da skoltesamenes antall til tider har vært lite. Drivgarnsfisket i elva ble forbudt i 1895, men kåpälå fikk fortsette, da befolkningen klarte å hindre at den ble sidestilt med drivgarnsfisket. Neidenelvas fiske ble mer avklart i 1891, da Neidenelvens Fiskefellesskap ble stiftet. Fiskefellesskapet overtok ansvaret for all organisering av fisket på den norske strekningen av elva, fra elvemunningen opp mot riksgrensen. Eneretten Neiden-innbyggere hadde til laksefisket ble trukket tilbake i 1905, men etter en langvarig strid ble retten delvis gjeninnført i 1930 og i sin helhet i 1964.

Foto 23. En hannlaks på ca. 5 kilo hopper høyt for å komme opp til neste kulp i Skoltefossen. Laksen på bildet har vært i elva allerede noen uker og fått litt mørk elvefarge over den sølvskimrende skjelldrakten. Foto Eero Niemelä.

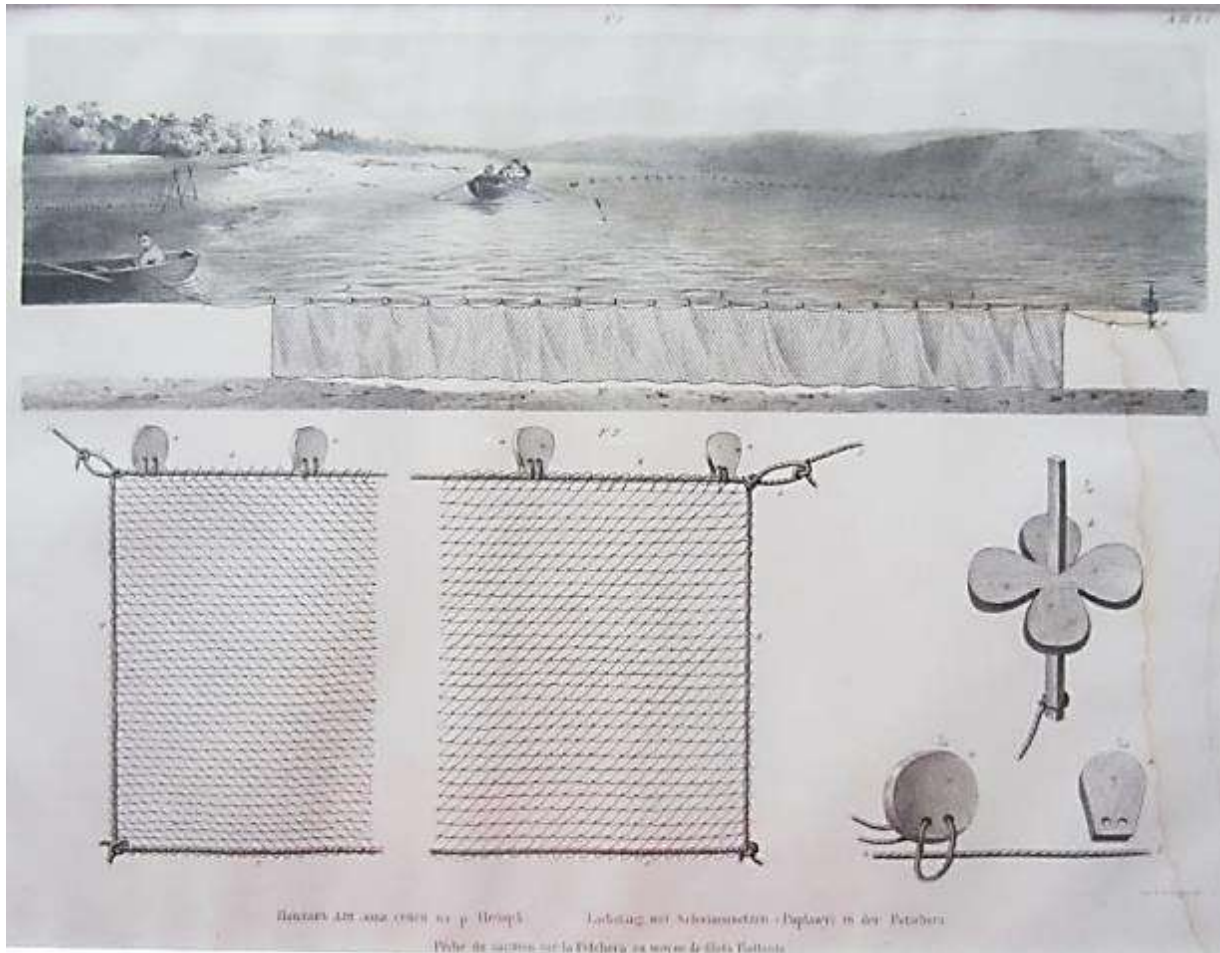

Foto 24. I nedre delen av Neidenelva ble det også drevet med drivgarnsfiske (golgasted) inntil 1895, da det med en kongelig resolusjon ble forbudt. Begrunnelsen for forbudet var at drivgarnsfisket ble ansett for å være for effektivt og til og med en trussel for eksistensen av Neidenelvas laksebestander. Drivgarnet på bildet var i bruk i Petchoraelva i Russland på 1800-tallet. Samme slags drivgarn ble også brukt i Neidenelva. Kilde; Danilevskij 1862, henvisning Sirelius (1906).

2. Observasjoner om fisket i Iijärvi

Iijärvi er viktig som utjevner av vannmengden i hovedløpet av Neidenelva. Vaijoki, som får vannet sitt fra utstrakte myrområder, renner ut i den sørlige enden av Iijärvi. I dag er det tallrike eiere av ferieboliger i området samt noen halvveis yrkesfiskere som fisker i innsjøen. Iijärvi er karrig og i den lever flere langsomt voksende sikformer. Sikenes formeringsområder fins både i innsjøen og i Vaijoki. For tiden er sikbestanden i Iijärvi overtett.

Fiskerimester Veikko Aikio har den 13.10. 1982 utarbeidet en kort beskrivelse av fisket og fangstene i Iijärvi. *Fisket på 1930–1940-tallene var hovedsakelig til husbruk, fordi det var svært få muligheter for salg. Bare i enkelte år har man på høsten fisket til salg, og fangsten er fraktet med rein til kjøpere, når det er blitt kjøreføre. Mengden av solgt fangst har kanskje vært 400–1000 kg per husstand. Det har vært 3–4 husstander som har drevet fiske, i enkelte år har det i tillegg kommet 1–2 fiskergjenger andre steder fra. Redskapene var bomullsgarn med en maskevidde på 42–45 mm, som hver husstand hadde 20–30 stykker av. Tradisjonelle*

fangststeder var Isolahti, Pikkulahti samt alle grunne, åpne partier i innsjøens midt- og norddel. Om høsten i sikens gytetid har man fisket med garn en måneds tid, fra september til 14.–15. oktober. Om sommeren har man fisket med not hele tiden. Det av fisken som ikke ble spist fersk, ble saltet og tørket.

Det har ikke vært fisket særskilt etter ørret, fordi man ikke har hatt egnede fangstredskaper, og på den andre siden, fordi man har fått så mye ørret i siggarn og not og fra Vaijoki, som man har orket å spise. Fisken var den gangen betydelig større enn i dag. Sikene veide 400–600 gram og ørretene 2–5 kilo.

På 1930-tallet har det vært stengsel i Vaijoki (i den tredje fossen i elva) for å fiske ørret med garn nedenfor den i to ukers tid. Det ble saltet 80 kilo ørret og i tillegg spist ørret under hele fangstperioden. I etterkrigsårene 1945–1950 har man begynt å fiske mer til salgsformål, og fisken er blitt transportert med fly til kjøpere. Hver høst har hver husstand sendt av gårde flere lass. Ett lass veide ca. 250 kg.

På 1950-tallet var det tre husstander som var drev fast med fiske. I midten av 1950-tallet fisket Eevertti Sieppi, Jouni Kangasniemi og Pekka Morottaja i Iijärvi. De ble også assistert av Juhani Aikio fra Iijärvi. I løpet av 1.5 måneder fikk de tilsammen 3 500 kg fisk, av det var det 300–400 kg ørret og resten for det meste sik og også litt harr. De brukte 80 garn med en maskevidde på 40–45 mm, men alle garnene var ikke i bruk samtidig. Den beste natta fikk de 460 kilo, det meste sik. De fisket ørret med line.

Lokalbefolkningen hadde 25–30 garn med en maskevidde på 42–45 mm. I tillegg hadde en husstand skaffet seg 4–6 ørretgarn. Det var også vanlig å fiske ørret med line. Den årlige sikfangsten per husstand var 500–800 kilo og ørretfangsten 50–200 kilo. Ved Vaijokimunningen ble det hver høst tatt 25–30 ørreter på 1–5 kilo, de fleste veide 2–3 kilo.

Hans Saijets fisket også i flere år om høsten sammen med Juhani Aikio, og de brukte rundt 70 garn med en maskevidde på 40–45 mm. Fangstene deres har antakelig vært rundt 1500 kilo, hvorav det meste sik.

Ennå på begynnelsen av 1960-tallet var det bra med fisk, men etter det begynte fangstene å bli svakere. På slutten av 1960-tallet i den beste fiskesesongen var fangstene så dårlige at 120 nylongarn med en maskevidde på 40 mm på det dårligste bare ga 70 sik.

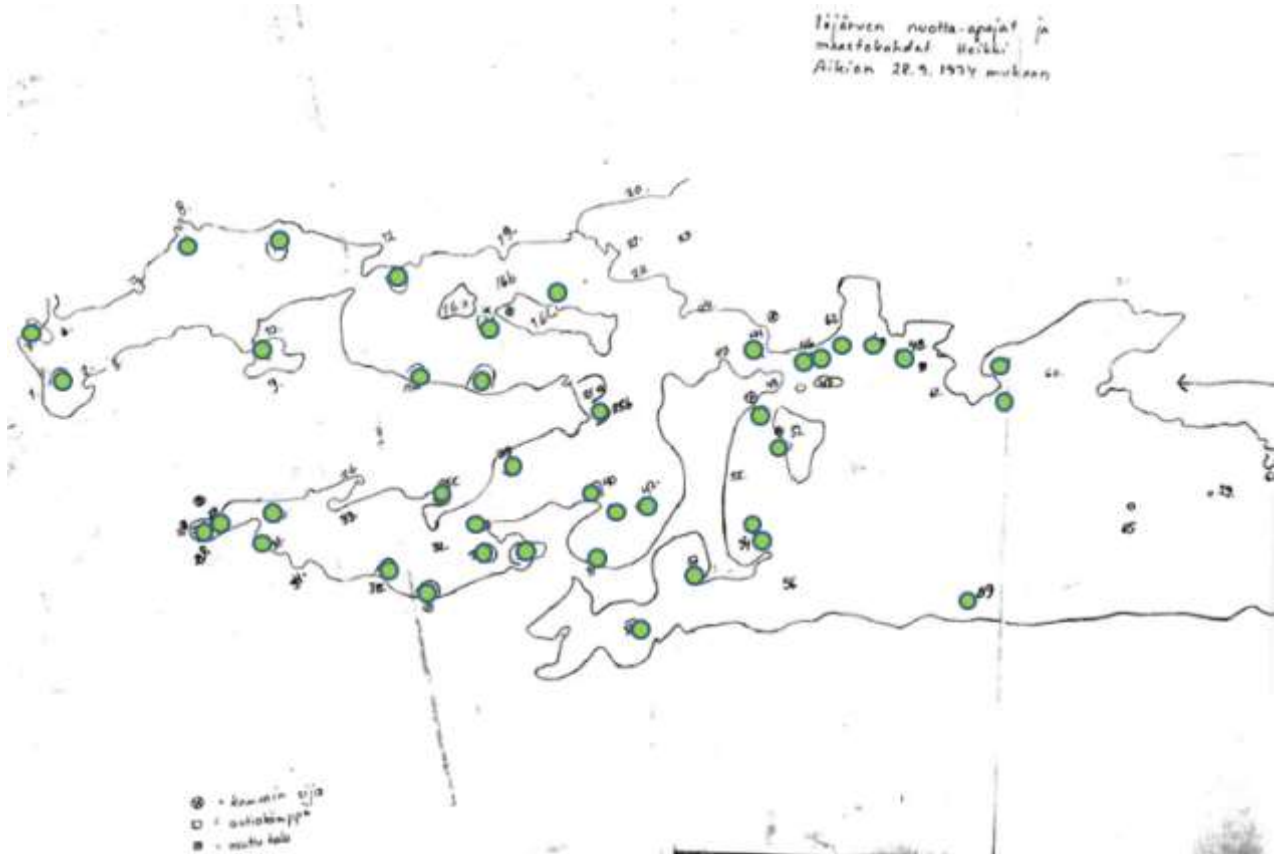

Foto 25. Den omtrent 20 km lange innsjøen Iijärvi øverst i Neidenvassdraget har i tidligere hundreår vært et viktig fiske- og boområde for skoltresamer fra Neiden og senere innsjøsamere fra Enare. Iijärvi har årlig produsert gode fangster av sik og harr, bl.a. til familien Johannes og Sandra Kiprianoff, som fisket i nordenden av innsjøen, samt til Aikio-familien, som fisket i den sørlige og midtre delen av innsjøen. De grønne rundingene på kartet er de tradisjonelle plassene for sikfiske som Heikki Aikio husket 28.9.1974. Hver fiskeplass hadde et eget samisk, beskrivende navn. Opplysningene er samlet inn av Jouni Kitti. Kilde; Luke (ikke publisert).

Foto 26. Sluttfasen i notfisket i Iijärvi i 1975. Til høyre Juhani Länsman, i midten reineier Jomppanen og til venstre fisker Heikki Aikio, som slår med stauren i vannet for å få sikene til å svømme inn i enden på nota. Foto Eero Niemelä.

Foto 27. Iijärvi-fiskeren Heikki Aikio hengte vårens gjeddefangst til tork ennå på 1970-tallet. Han tørket gjeddene om våren før fluene kom. Foto Eero Niemelä.

Foto 28. Den siste faste innbyggeren i Iijärvi, Heikki Aikio, på vei til innsjøen for å trekke garn sommeren 1974. Foto Eero Niemelä.

3. Totalfangsten av laks

Siden 1972 er det ført mer pålitelig statistikk over laksefangsten i Neidenvassdraget enn i årene før, da man også i Finland begynte med en årlig innsamling av vassdragets fangsttall. Da man på slutten av 1940-tallet la planer om vannkraftutbygging i Neidenelva, hadde man i Finland ikke innsamlet data om hvilken betydning Neidenvassdraget hadde for anadrome fiskearter. På finsk side hadde man bare skrevet om laksefisket i Neidenelva i noen avisartikler, og noen spredte fangststatistikker var tilgjengelig fra 1950- og 1960-tallene. Det var først i 1972 at man begynte å samle inn systematiske og årlige opplysninger om fangstene og beskrivelser av fisket fra lokalbefolkningen og turistfiskere. Starten på et norsk-finsk forsknings samarbeid effektiviserte innsamlingen av fangstdata. Igangsetting av undersøkelser var også knyttet til nye planer om regulering av vannføringen i Neidenelva med tanke på et eventuelt vannkraftverk som skulle bygges i Finland. I Norge har man registrert Neidenelvas k p l fangster helt siden 1876 (SSB 1970, Statistisk Sentralbyrå). I Finland er det RKTL (Vilt- og fiskeriforskningsinstitusjonen) som har statistikkf rt fangstene, i dag Luke. Neidenelvans Fiskefellesskap og Fylkesmannen i Finnmark har hatt ansvaret for fangststatistikken i Norge. Fiskefellesskapet har samlet inn k p l fangststatistikken daglig.

Det har vært klare mangler i fangstdataene i begge land. Helt til de siste tiårene har de rapporterte fangstene, særlig i stangfisket, og på finsk side i garnfisket, vært mindre enn de virkelige fangstene. Det som har gjort fangsttallene unøyaktige, er at man i Finland ikke har plikt til å rapportere fangst. Garn- og stangfangstene til lokale fiskere som ikke har svart på fangstforespørselen, er blitt estimert på grunnlag opplysningene fra dem som har svart. Turistfiskernes fangster er anslått ut fra gjennomsnittsfangsten til dem som har svart på forespørselen. Länsman & Niemelä (2010) rapporterte om statistikkføringen av fangstene og vurderte påliteligheten av fangstdata.

Stangfisket begynte på norsk side av Neidenelva på midten av 1800-tallet. De første registrerte stangfiskerne var engelskmenn, som besøkte Neidenelva i 1855. Engelskmennene leide elva for en kortere eller lengre periode (Wikan 1995). Engelske Bandy og Parker leide elva av Neidenelvans Fiskefelleskap for fem år i 1898 (Wikan 1995). Også senere ble elva leid ut, men bare for en kortere periode. Fangstopplysninger om stangfisket finnes det lite av før 1970-tallet, og påliteligheten av dem er tvilsom.

Allerede med en Kongelig resolusjon av 1895 ble bruken av slepenot og drivgarn forbudt i Norge. Forbudet mot slepenota ble begrunnet med at man visste at den var for effektiv og at den truet laksebestanden. Etter dette begynte man med en mer effektiv fangst med garn, inntil Neidenelvans Fiskefelleskap forbød garnfisket i 1961. Man har ikke opplysninger om fangstene med disse to metodene, og derfor gir f.eks. figur 1 et uriktig bilde av en betraktelig økning av fangsten i Norge etter 1960-tallet. I dag sier den norske lakseloven at fangstrapportering er obligatorisk. På begynnelsen av 2000-tallet gikk man i Norge over til en rask rapportering av fangster, og fra 2007 av skal all fisk man har fått i Neidenelva, også de som er sluppet ut, rapporteres via internett til Scantura.no-sider. Scantura.no har nøyaktige data om fangst, hvor, hvordan og når den er tatt samt navnet på fiskeren.

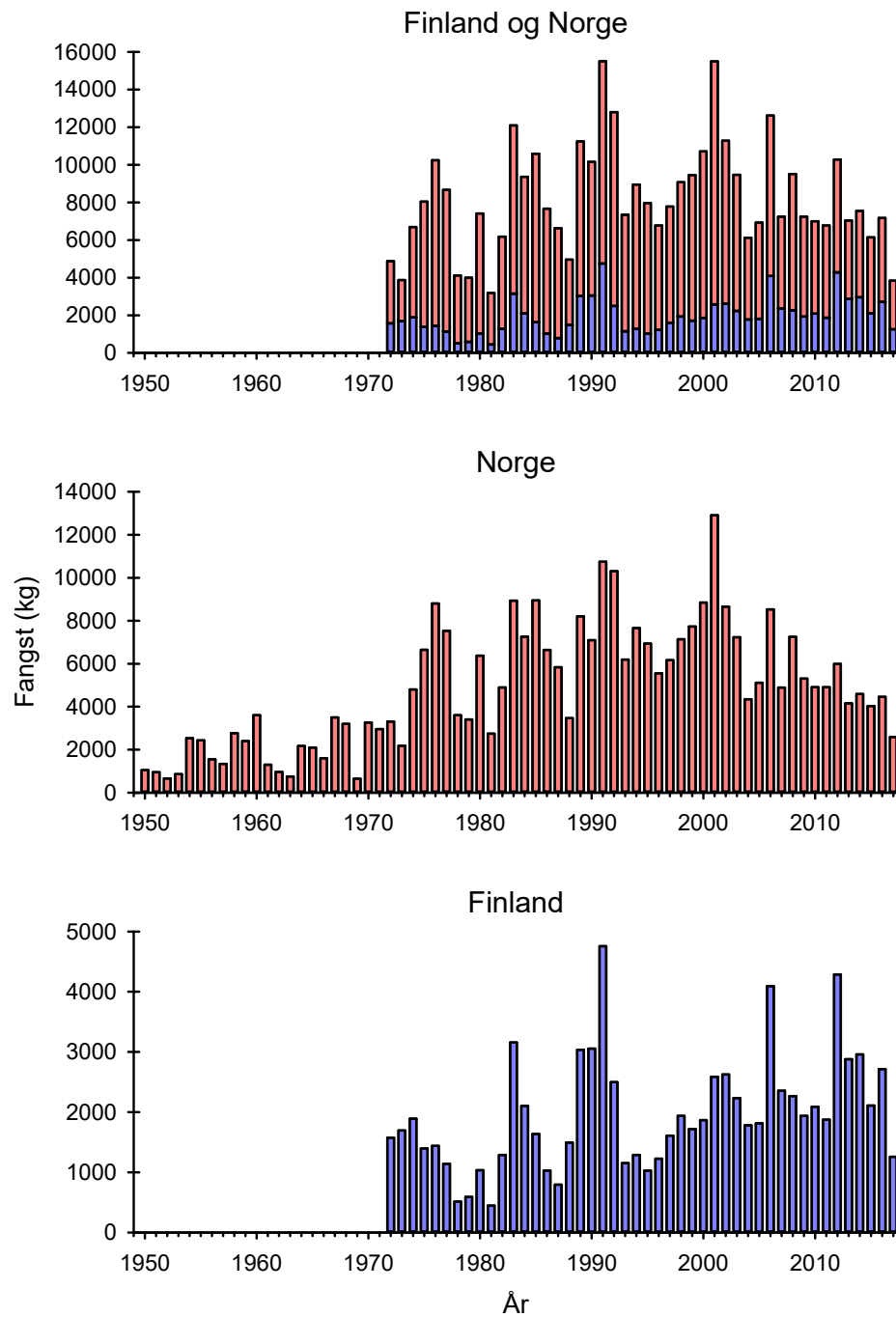
De norske fangstdataene er blitt mer pålitelige, fordi innsamlingsmetodene er blitt fornyet. Innsamlet fangstdata i Norge før det ble obligatorisk å rapportere fangst, kan bare ses på som retningsgivende og mangelfulle på den måten at det for eksempel ikke fins noen opplysninger om garnfangstene før i tiden. For eksempel ble laksefangsten i 1994 kontrollert i januar 1995 hos lokale sesongkortkjøpere, og etter det ble den reelle norske totalfangsten 9574 kg istedenfor det opprinnelige 7661 kg (Karlsen & Reiestad 1994). Opprinnelig hadde man stipulert fangsten til sesongkortkjøpere ut fra et utvalg som representerte bare 3 % av fiskere i denne gruppen, mens den nye forespørselen i begynnelsen av 1995 dekket 62 % av disse fiskerne. Finske fiskere på norsk side av Neidenelva har tidligere vært lite villige til å rapportere sine laksefangster, og derfor har turistfiskernes fangst blitt stipulert ut fra bare et lite utvalg. Saxi (2002) tar fram underrapporteringen av laksefangsten i Neiden og nevner samtidig at også fangstene i sjøen har vært underrapportert. Saxi (2002) sier at underrapporteringen har vært større i sjøfiske enn i elvefiske og at den har vært større før enn i dag.

I løpet av de siste 25 årene har laksefangsten i Neidenelva variert mellom 7 og 16 tonn (Figur 1). Det er store årlige variasjoner i fangstene i Neidenelva i likhet med i alle nordlige lakseelver. Fangstvariasjonen har vært ganske regelmessig slik at fangstene som er bedre enn gjennomsnittet, kommer med 7–9 års mellomrom. Totalfangstene varierer tilsvarende i Norge og Finland. I Norge har det vært en svak nedgang i laksefangstene siden begynnelsen av 2000-tallet, mens fangsten i Finland har hatt en økning siden midten av 1990-tallet.

På norskekysten, særlig i Finnmark vest for Nordkapp, ble det drevet effektivt drivgarnsfiske inntil 1988. Drivgarnsfisket rammet også laksebestandene i Neidenvassdraget. Etter at forbudet trådte i kraft i 1989, begynte fangstene i Neidenelva bli større. De voksende fangstene kommer også av bedre miljøforhold under laksens sjøopphold og av reduksjon av kilenot- og krogarnfisket på kysten. Fordi Neidenvassdragets laksebestander fornyer seg langsomt, kommer sterkere bestander til syne først etter mange laksegenerasjoner.

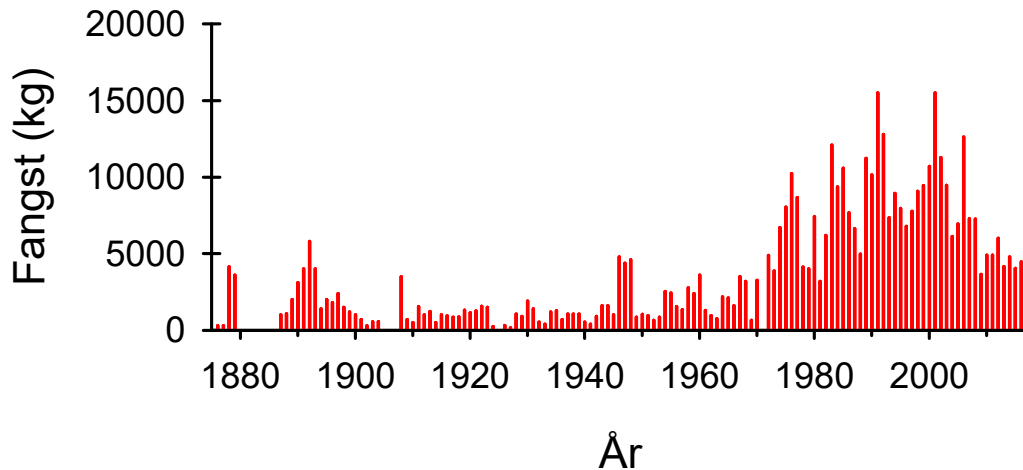

Foto 29. Under stor vannføring må laksen vente i flere uker nedenfor Skoltefossen. Når vannføringen er under middels, klarer selv små 1-sjøvinters laks å komme seg over fossen. Foto Eero Niemelä.

Figur 1. Laksefangstene i Neidenvassdraget i Norge og Finland. Kilde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

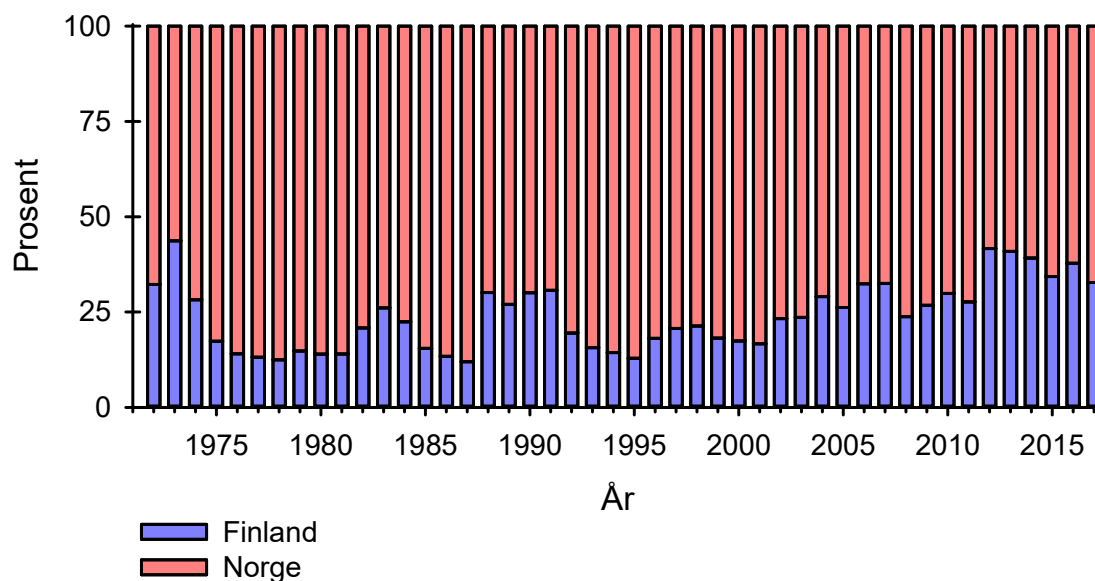
I Norge er det ført statistikk over laksefangstene i Neidenelva fra 1876 av (Figur 2). Det er sannsynlig at de rapporterte fangstene før begynnelsen av 1970-tallet ikke omfatter stangfiskefangster og heller ikke garnfangster, som tidligere var tillatt. Fangststatistikkene fra før 1970-tallet beskriver ikke laksebestandenes tilstand i Neidenelva.

Figur 2. Langtids laksefangst på norsk side av Neidenelva. Kilde; SSB, Scanatura.no.

Til tross for usikkerheten i statistikkføringen kan man se at den viktigste delen av laksefangsten er tatt på norsk side av elva (Figur 3). Neidenelva, og særlig strekningen på norsk side, har fra slutten av 1960-tallet vært populær blant finske turistfiskere, noe som gir en klar økning i fangsten på norsk side. Fangstandelen som er tatt på finsk side, var under 25% inntil 2005, hvorefter andelen har begynt å stige, og har i de senere år vært rundt 40%. Økningen på finsk side har kommet bl.a. fordi man på norsk side har i käpäläfisket innført fangstkvoter i kilo og i stangfisket fangstkvoter i antall laks per døgn.

Ifølge fangststatistikkene kom 15–30 % av laksefangsten på finsk side av Neidenelva frem til begynnelsen av 2000-tallet. I løpet av de 10 siste årene har andelen tatt på finsk side klart steget i likhet med laksefangstens vekt. I 2006 var fangstene både på norsk og på finsk side klart større enn gjennomsnittet, og det var spesielt 1-sjøvinters laks som utgjorde laksefangsten. Etter 2006-fiskesesongen var det i Neidenvassdraget igjen en sterkere gytebestand enn gjennomsnittlig, noe som i sin tur gjenspeilet seg i 2012 i et større antall oppvandrende 1-sjøvinters laks og bedre fangster (Figur 1).

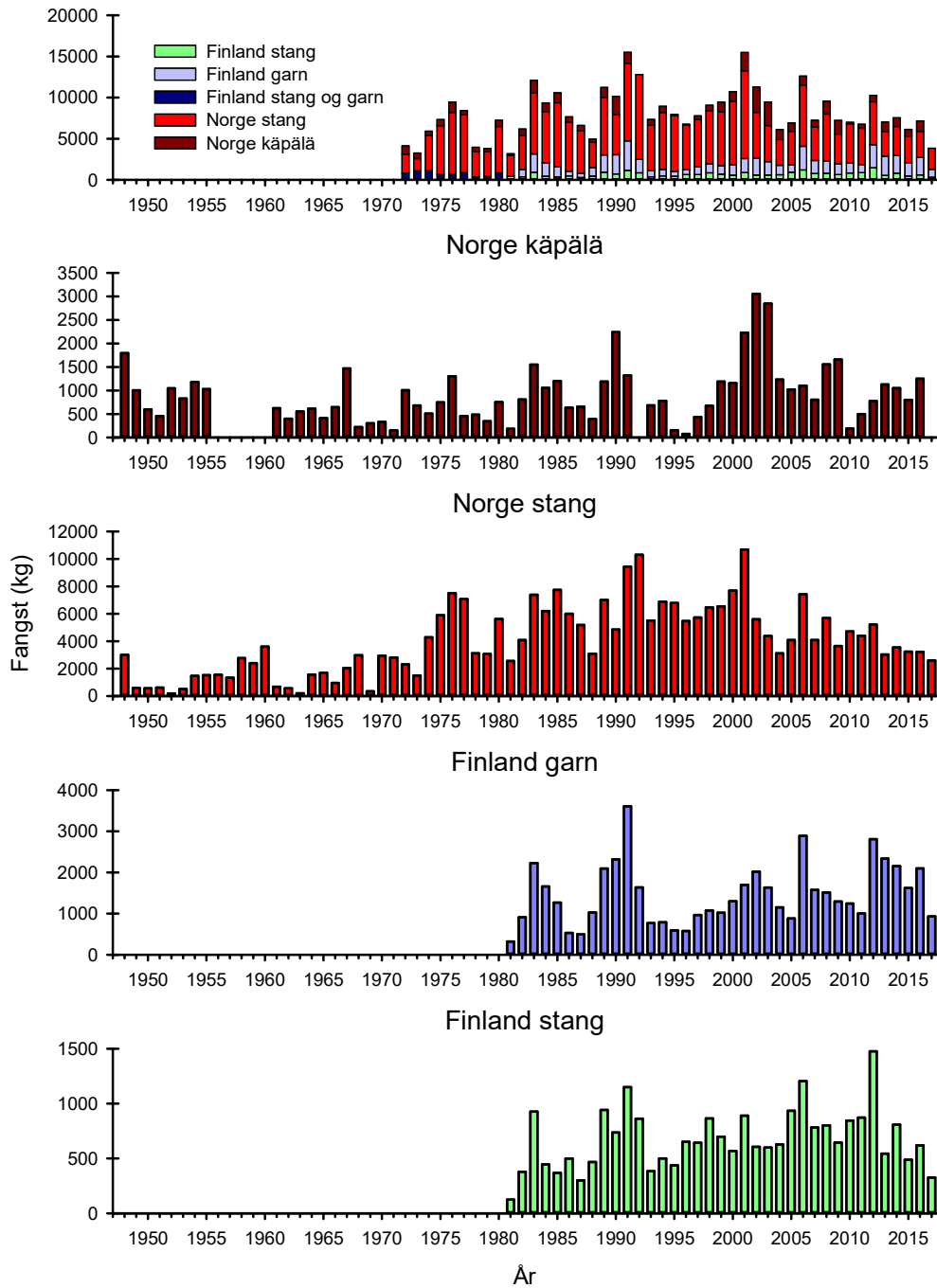
Figur 3. Fordelingen av laksefangsten i Neidenvassdraget mellom Norge og Finland. Laks som er sluppet ut er ikke med i fangsttallet. Kilde; SSB; Scanatura.no; Luke.

De finske laksefangstopplysningene fra Neidenvassdraget på 1950- og 1960-tallet er basert på hva enkeltpersoner erindrer eller forteller om fangst- og fisketurer til elva. Det generelle bildet av fisket er at det i enkelte år, f.eks. i 1954 og 1955, nesten ikke var noen som gidde å fiske, og Kolmonen (1961) sier at grunnen var den at vannføringen i elva var mindre enn normalt i juli, noe som muliggjorde et effektivt k p lafiske i Skoltefossen. På finsk side var man bekymret for tilstanden for neidenlaksbestanden, og ut fra et forslag fra skoltesamisk bygdem te fredet Land- og skogbruksdepartementet et stort område fra Kahlaamokari til Saunakoski i et par år fra og med den 1.6.1956. Etter at det ble sprengt en oppgangsvei for laksen i Skoltefossen i mars 1956, fortelles det at det kom mer laks over på finsk side. Kolmonen (1961) nevner at "man ennå i 1956 nesten ikke fikk laks på finsk side, men allerede sommeren 1957 kom det opp mer laks, og resultatene ble bedre år etter år, og fangsten i 1960 var meget rik." De større fangstene på finsk side kom av at det ikke kunne brukes k p l  i Skoltefossen i årene 1956–1960. Antero Kolmonen arbeidet som skogoppsynsmann i Näätämö-området, og han hadde tette bånd til laksefiskere langs Neidenelva og fikk opplysninger om utviklingen i garn- og stangfangster. Kolmonen (1961) nevner også at fra sommeren 1958 ble det betraktelig mye mer laks på under tre kilo enn i årene før. Dette kom av at smålaksen på under tre kilo ikke lett kom opp Skoltefossen, men ble for det meste tatt i k p l -fisket. Den sprengte fiskeveien ble murt igjen på høsten 1960 og k p l -fisket kom igjen i gang i 1961. Kolmonen (1961) forteller at laksefangsten på finsk side i 1961 var rundt 250 kilo. En interessant opplysning om garnfiske på 1950- og i begynnelsen av 1960-tallet på finsk side som Kolmonen (1961) har gitt, er at det egentlig bare var seks familier som drev med garnfiske av laks til husbruk. De solgte ikke laks, fordi det var vanskelig på grunn av lange og dårlige ferdselsforbindelser, noe som ikke fristet til yrkesmessig fangst. Bare i 1961 hadde to skoltesamiske familier solgt laks, tilsammen 75 kilo.

4. Laksefangsten i Norge og Finland etter fangstmetode

På norsk side av Neidenelva fiskes det laks med stangredskap og med k p l  i Skoltefossen. Både turistfiskerne og lokalbefolkningen fisker med stang. Derimot er det bare lokalbefolkningen med fiskerett som kan delta i käpäläfisket. På finsk side er stangfisket viktig spesielt for turistfiskere, fordi de som bor i jordregisterbygdene Näätämö og Sevettijärvi, hovedsakelig fisker laks med garn. Figurene 4 og 5 viser den langsiktige variasjonen av fangstene etter fiskemetoden og andelen fangst tatt med ulike redskap. K p l fangstene var uvanlig store i begynnelsen av 2000-tallet, noe som gjenspeilet seg som store stangfangster i Norge i 2001. Men på finsk side fikk man ikke tilsvarende toppfangster i samme periode. I 2006 utgjorde 1-sjøvinters laks en betydelig del av fangsten, noe som vist i form av klart bedre stangfangster på norsk og finsk side og også i garnfangster på finsk side. Gytebestanden i 2006 ga en sterk årsklasse, som kom til syne som forventet i form av en uvanlig god stangfangst i 2012. Bedre fangster med garn på finsk side i 2012 og 2013 gjenspeiler på den ene siden den nevnte, gode årsklassen, og på den andre siden gunstige forhold for garnfisket. Vannstanden i 2013 elva var uvanlig lav, og vanntemperaturen uvanlig høy, noe som tvang laksen til å flytte seg fra strekninger med sterk strøm til områder med mindre strøm, men rikelig med garn. I perioder i juli steg vanntemperaturen over 20  C grader. Da beit ikke laksen på fluer og sluker, men vandret fra stryk til stilleflytende partier av elva. I stilleflytende kulper er laksens oksygenbruk liten sammenlignet med i stryk, der de må svømme aktivt. Når vanntemperaturen er over 20  C, er mengden oksygen oppløst i vannet klart mindre enn i en normalsommer, n r vanntemperaturen holder seg mellom 10–15  C grader.

Vannstanden i Neidenelva var høy hele sommeren 2017, noe som førte til at man ikke kunne bruke k p l  annet enn til noen få pr vekast, og at garnfisket på finsk side var tydelig redusert sammenlignet med årene før.

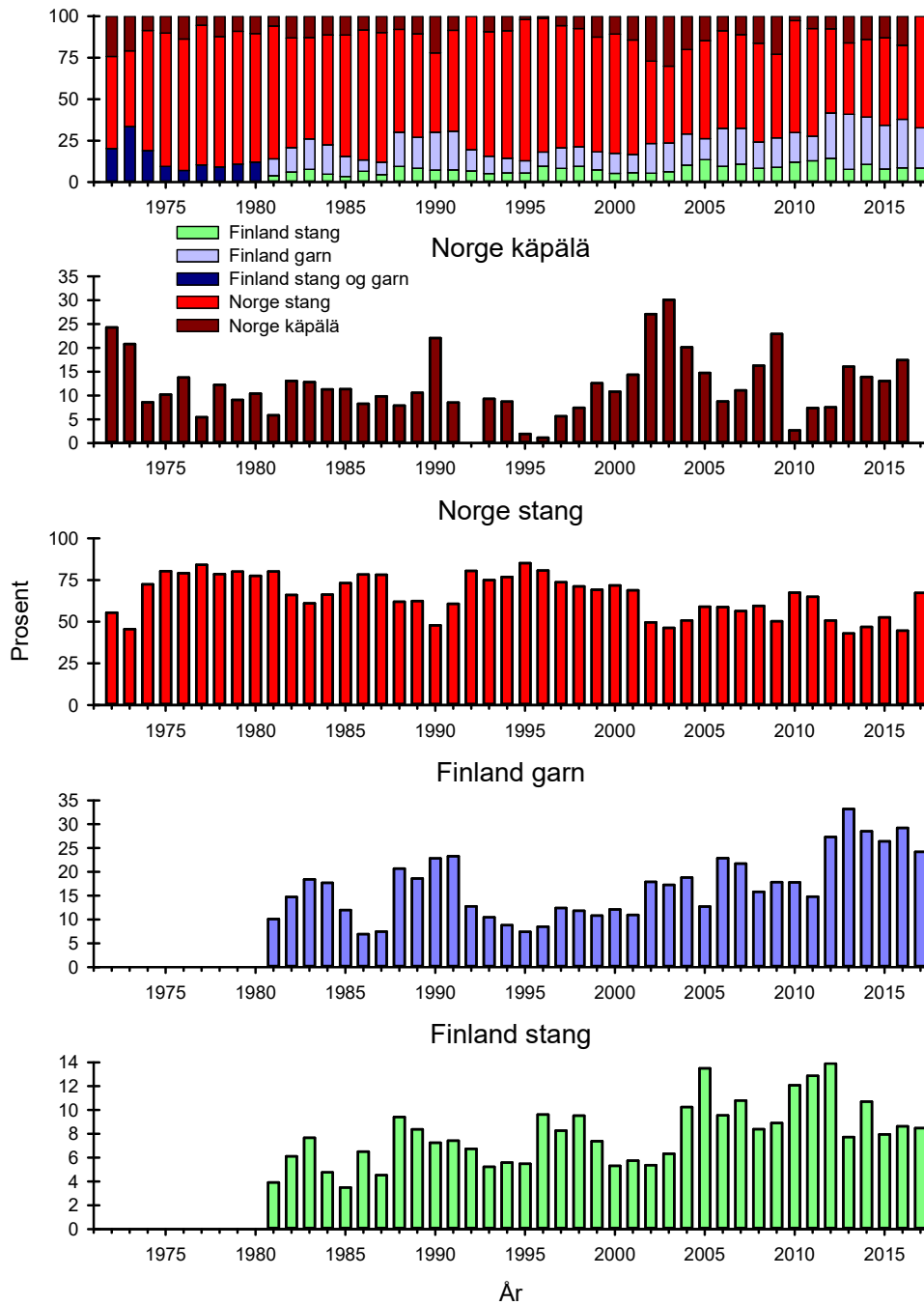

Figur 4. Laksefangsten fordelt på redskap i Norge og Finland. Den finske fangsten i perioden 1972–1980 består av turistfiskernes stangfangst og Sevettijärvi-/Näätämö-folks sammenlagte stang- og garnfangster. Kilde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Av all laks fanget i Neidenvassdraget har andelen av det som er tatt på stang på norsk side, gått tydelig ned over lengre periode. Andelen k p l fangst varierer fra år til annet, men på lang sikt kan man ikke se noen klar tendens i endringer. Andelen garnfangst på finsk side har i de senere år steget til 30 % av all laksefangsten i vassdraget. Andelen stangfangst på finsk side har også steget på lang sikt. Det ble ikke drevet k p l fiske i årene 1956–1960, fordi man hadde sprengt en fiskepassasje i Skoltefossen, som hindret bruken av den tradisjonelle k p l nota.

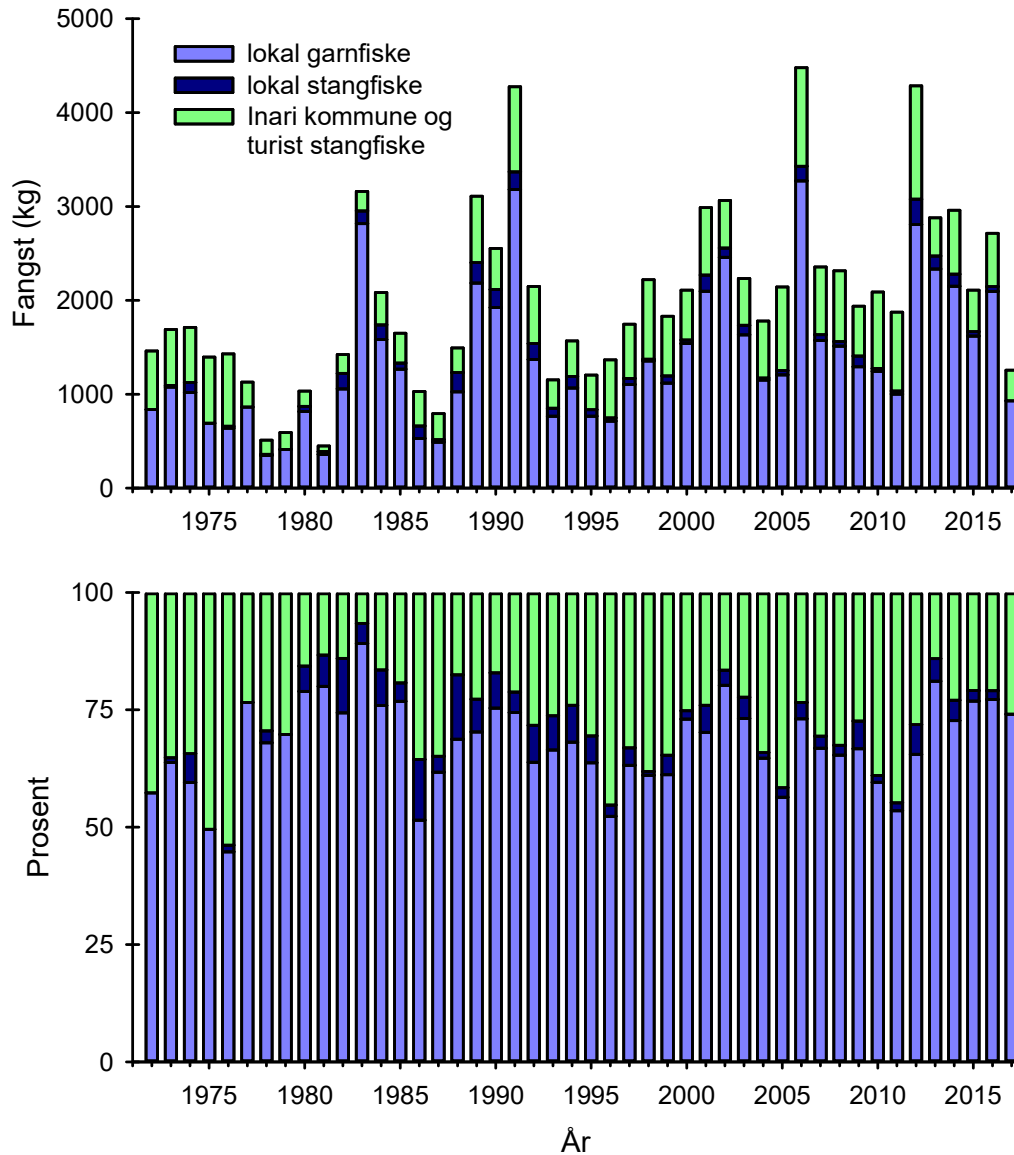

Foto 30. Den moderne tiden brakte med seg laksegarn av kunstfiber, som fisket klart mer effektivt enn de gamle garnene. Enkelte steder er elva så dyp som 10 meter, og garnene n r fra overflaten til bunnen. Foto Ari Kosunen.

Figur 5. Prosentandeler av laksefangstene i Neidenvassdraget fordelt på fangstmetoder. De finske fangstene i 1972–1980 omfatter både turistfiskernes stangfangst og Sevettijärvi-/Näätämö-innbyggernes stang- og garnfangst. Kilde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

På finsk side er det lokale fiskere som har tatt den største andelen av laksefangsten (Figur 6). Fra begynnelsen av 1980-tallet har lokale fiskere tatt i gjennomsnitt 70 % av laksefangsten, det meste av den med garn. Fangstandelen til lokalbefolkningen har variert i ulike år. En av årsakene til det tror man er de ulike naturforholdene under fisket i ulike år. I enkelte år har en høyere vannstand enn normalt vanskeliggjort garnfisket.

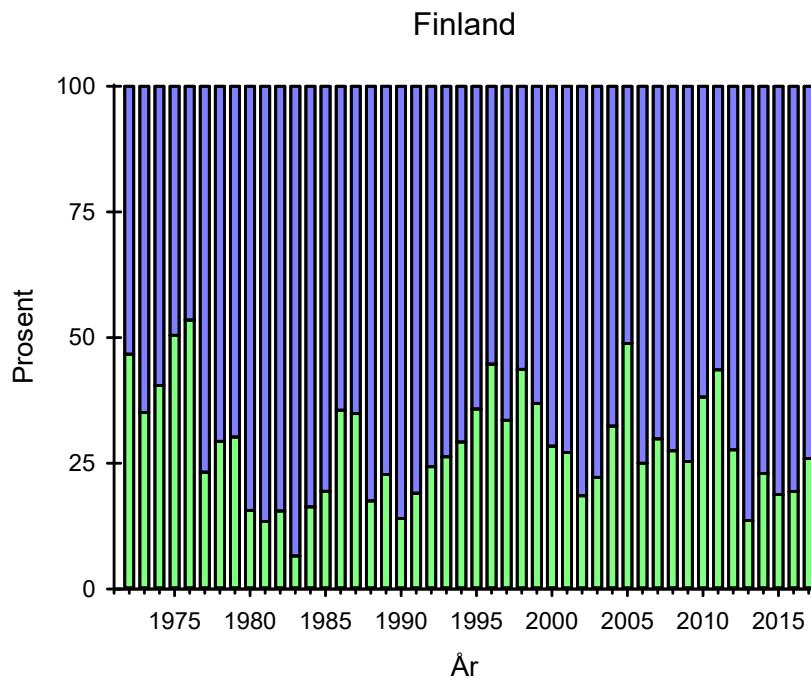
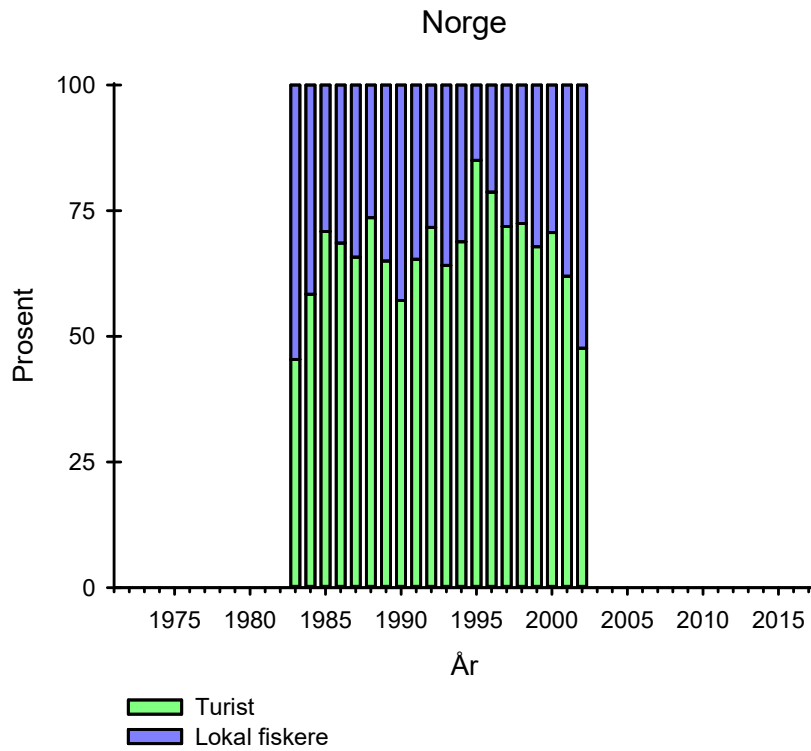

Figur 6. Fordeling av laksefangsten på finsk side mellom lokalbefolkningen og turistfiskere. Kilde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Foto 31. På finsk side av Neidenelva er det flere stryk hvor det går en bergrygg tvers over elveløpet. I disse trange partier av elva, hvor djupålen er bare noen få meter bred, brukes det laksegarn. Garn brukes også i stilleflytende partier og i stryk. Foto Jari Haantie.

På norsk side har fangstandelen til turistfiskere ligget på 70%–75% av laksefangsten, noe som forteller at hovedtyngden av turistfisket foregår i den nedre delen av elva (Figur 7). Turistfisket på finsk side har mer karakter av villmarksturisme. Fiskerne må vandre omtrent 6 km fra landeveien for å komme til Neidenelva.

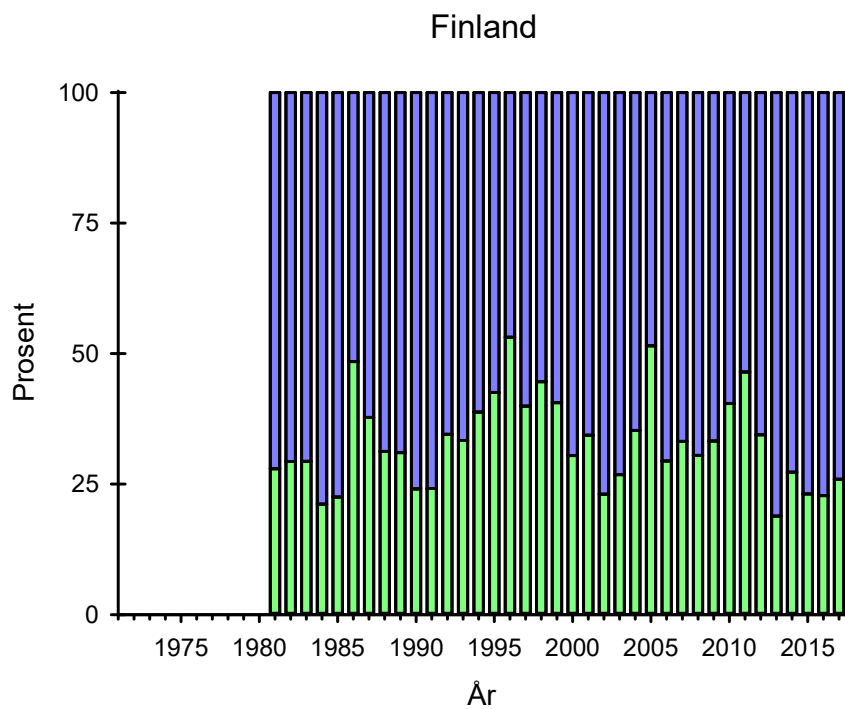
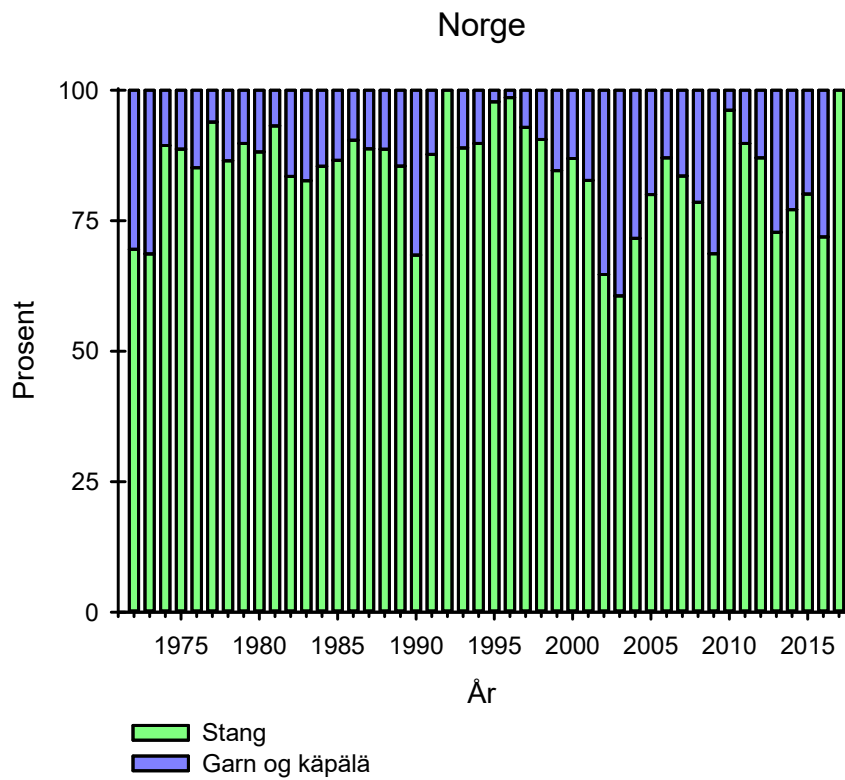

Kuva 7. Fordelingen av laksefangsten mellom lokalbefolkningen og turistfiskere på norsk og finsk side av Neidenelva. Kilde; SSB, Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Laksefisket i Neidenelva arter seg ulikt i Finland og Norge. I Norge har man ønsket å konsentrere seg om å utvikle turistfisket, og delvis derfor har garnfisket for lengst vært forbudt. Den eneste formen for garnfangst som er tillatt, er käpäläfisket, og fangstknoten i det er satt til rundt 1000 kilo. På finsk side derimot ligger hovedtyngden i garnfisket, selv om man i de senere år har klart å regulere det litt lokalt. Det er ikke lett å lykkes med utvikling av turistfiske på finsk side, fordi i de samme områdene turistene fisker med stang, drives det effektivt garnfiske. Til tross for lokale begrensninger i garnfisket, har man fremdeles tatt like mye laks som i årene før (Figur 8) og i de senere år til og med mer enn i årene før (Figur 4).

Foto. 32. I 1976 var det menn født før andre verdenskrig som kastet k p l . Foto Eero Niemelä.

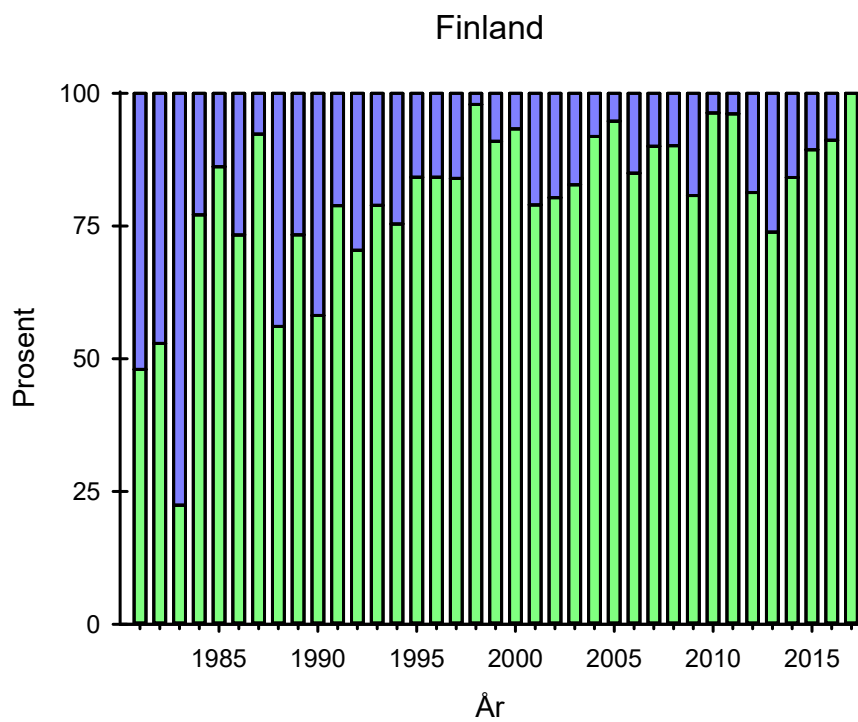
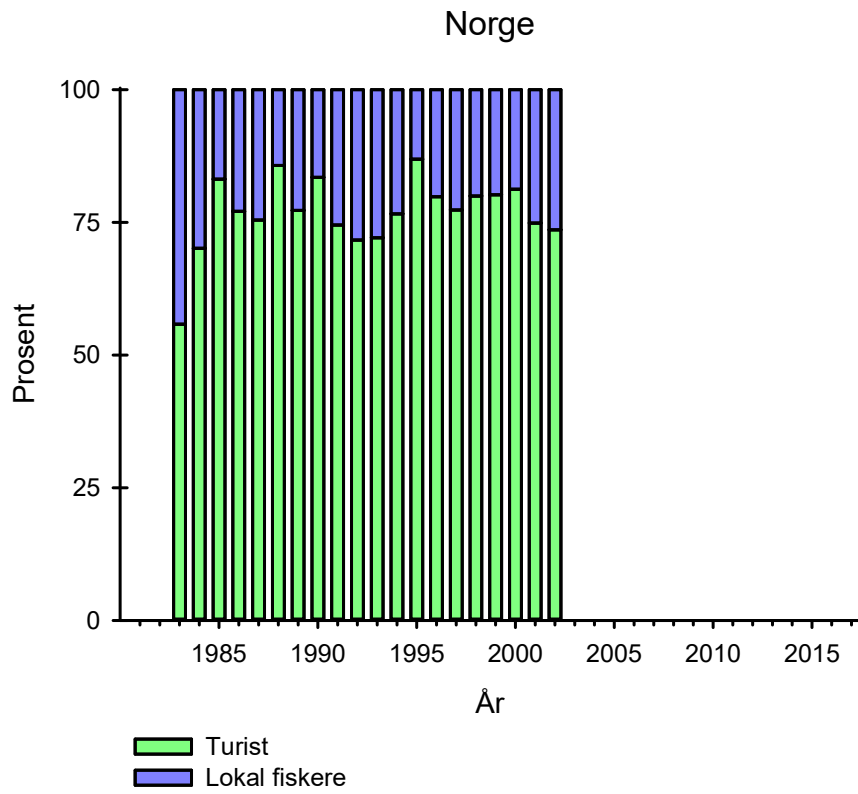

Figur 8. Andelen laksefangst tatt på garn- og stangredskap i Norge og Finland. Kilde; SSB, Scanatura.no., Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Foto 33. I 2013 besto k p l fiskelaget allerede helt og holdent av generasjonen født etter andre verdenskrig, og dermed overføres denne fangstformen videre til neste generasjon. Nesten alltid samles det turister for å biv ne k p l kastet. Det er en interessant opplevelse for dem å se denne fangstformen. Foto Eero Niemelä.

Største andelen av laksefangsten tatt med stangredskap på norsk og finsk side blir tatt av turistfiskere (Figur 9). Antall turistfiskere er i begge landene betydelig høyere enn antall lokale stangfiskere, og dermed er det turistfiskerne som f r den største andelen av stangfangsten. I løpet av de siste 20 årene har turistfiskernes andel av laksefangst på stang holdt seg ganske konstant eller på ca. 80 %.

Kuva 9. Fordelingen av stangfangst mellom turistfiskere og lokale fiskere på norsk og finsk side. Kilde; SSB, Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Foto 34. Laksen kommer opp i Neidenelva hovedsakelig under flosjø. I løpet av noen timer svømmer den opp til Skoltefossen, som ligger ca. 18 km oppstrøms fra elvemunningen. I øverste delen av fossen er det sterke strømvirvler hvor laksen ofte skader seg, og i skadestedene kommer det lett soppinfeksjoner når vanntemperaturen stiger senere på sommeren. Foto Eero Niemelä.

Foto 35. Fremdeles på 1960-tallet ble det brukt hampgarn i laksefisket i Neidenvassdraget. I Norge ble garnfangsten forbudt i 1961. På begynnelsen av 1970-tallet ble hampgarnene erstattet med nylongarn. Før var dybden på garn noen få meter, noe som påvirket valget av garnplassen. Nå har man garnplasser også i dype deler av elva, noe som har gjort garnfisket mer effektivt. Foto Eero Niemelä.

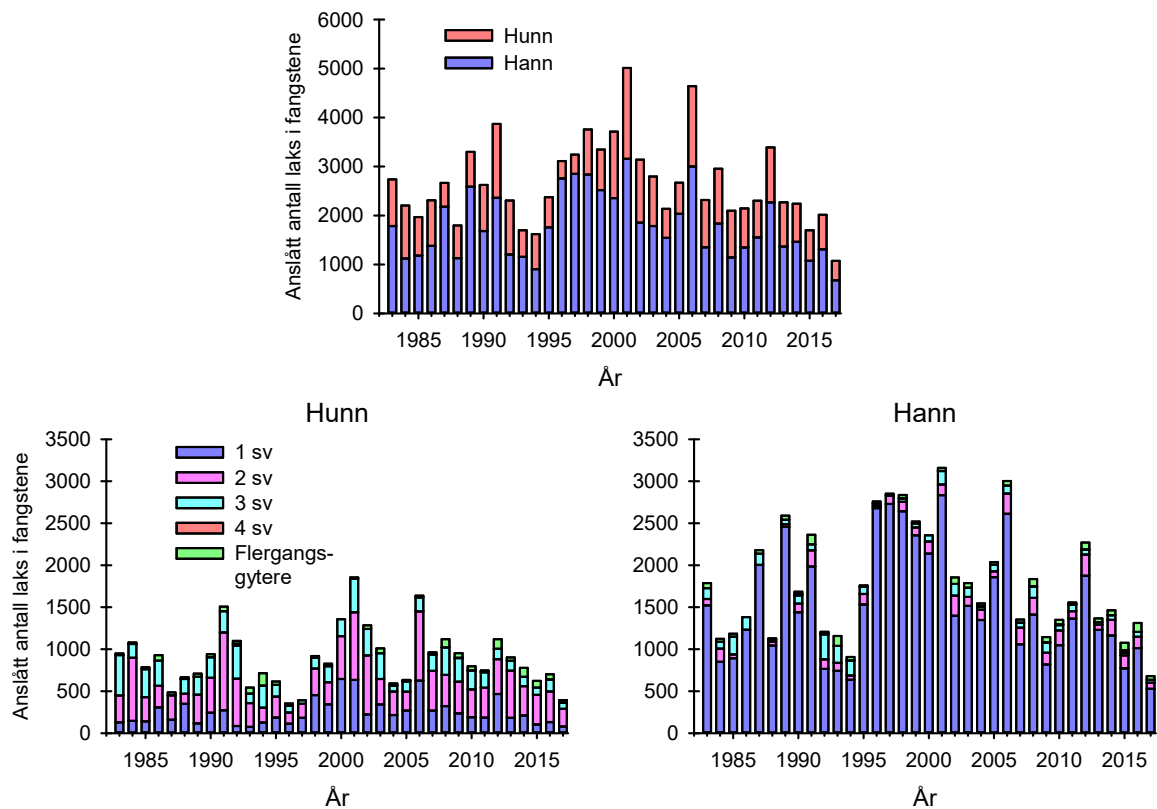
Foto 36. Turistfiskerne dokumenterer fangstene sine med fotografier på Neiden Fjellstues vegg. I de senere år nøyer turistfiskerne seg med mindre fangst under fisketuren sin. Det viktigste utbyttet av turen er blitt møtet med fiskekompiser og avslapping i den subarktiske elvedalen. Etter hvert går man over fra fangstsentrering til et fiske som styrker og opprettholder laksebestander, og da skryter man av de store laksene man har sluppet ut. Foto Eero Niemelä.

5. Variasjon i antall laks med ulik sjøalder i fangsten

Laksefangsten i Neidenvassdraget blir vanligvis presentert i kilo og antall fordelt i tre vektgrupper. Fordelingen i tre vektgrupper ble i Norge tatt i bruk i 1995 (under 3 kg, 3–7 kg, over 7 kg). Før 1995 ble laksen delt i to vektgrupper (under 4 kg, over 4 kg). Hensikten med fordeling i vektgrupper er å finne ut av endringer som skjer i mengden av laks i ulike sjøalder. Laks tatt i Neidenvassdraget har 4-sjøvinters alder, når de vandrer opp for å gyte for første gang. Førstegangsgytende, 1-sjøvinters laks veier nesten alltid under 3 kilo. Laksene som veier 3–7 kg og over 7 kg, omfatter 2-, 3- og 4-sjøvinters laks og en del flergangsgytere med en mangfoldig alderssammensetning. For å kunne danne et pålitelig bilde av sammensetningen av laksefangsten i Neidenvassdraget, er fangstene gjort om til fisk med ulike sjøalder ved hjelp av skjellprøvedata.

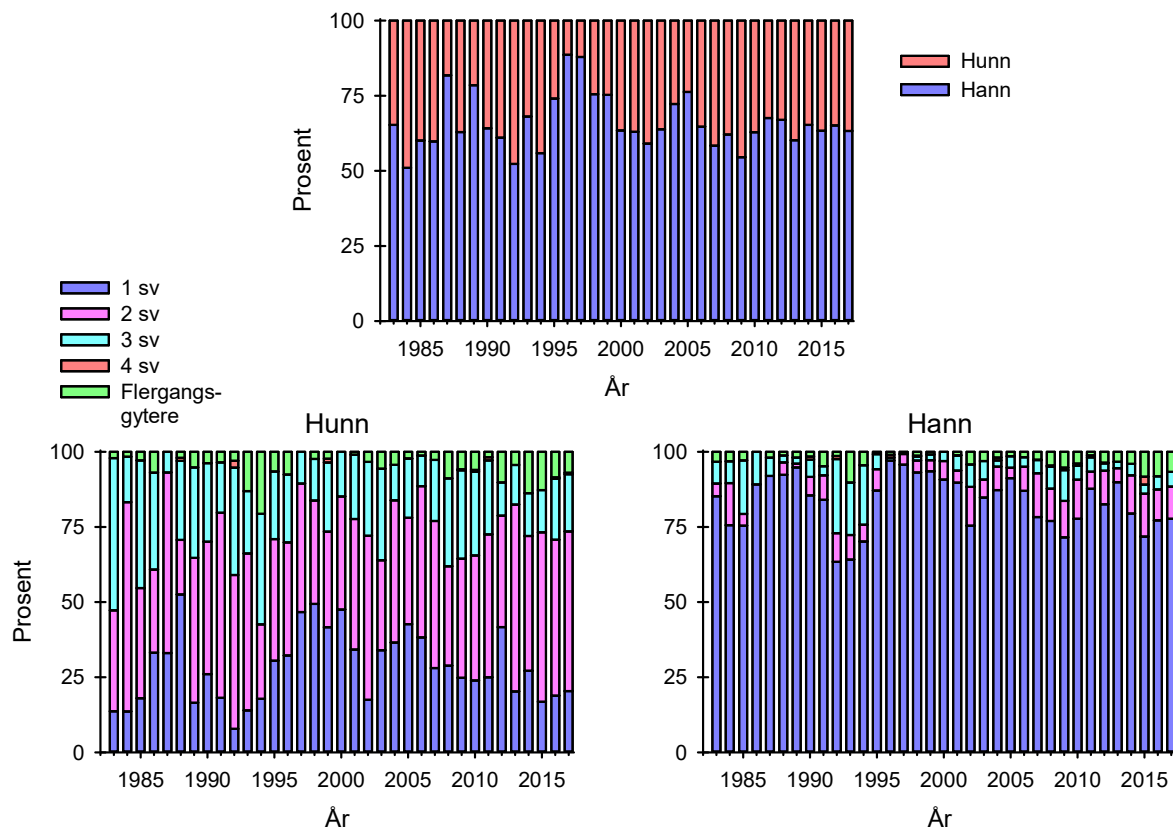
Totalfangsten av laks på norsk og finsk side av Neidenvassdraget har på sitt største bestått av ca. 5000 laks (Figur 10). Det er tatt klart færre hunnlaks enn hannlaks, gjennomsnittlig 40 % av fangsten (Figur 11). Laksefangsten i antall fisk varierer sterkt i ulike år, og er på sitt minste bare under halvparten av fangsten i toppårene. Antallet varierer i fangstene av begge kjønn. Et interessant trekk i variasjonen er at man i perioden 1985–2014 kan se en negativ autokorrelasjon i fangstmengdene av hunn- og hannlaks med fire års forsinkelse. Det betyr at toppfangster på 3-sjøvinters laks etterfølges av de dårligste fangstene med fire års forsinkelse. 2-sjøvinters hunnlaks hadde en klar negativ autokorrelasjon med en tre års forsinkelse, men korrelasjonen var ikke statistisk signifikant. I andre aldersgrupper ble det ikke funnet autokorrelasjon med noen forsinkelse.

I perioden 1983-2017 har fangsten på hunnlaks på sitt minste vært 500 fisk og sitt største nesten 2000 fisk. Hannlaksfangsten har på sitt minste vært rundt 1000 fisk og på sitt største 3000 fisk. Antall hannlaks i fangsten har etter midten av 1990-tallet steget betydelig sammenlignet med årene før. Dette kommer av en klar økning av antall hannlaks (Figur 10). Økningen av antall hannlaks kan komme av avslutningen på drivgarnsfisket på norskekysten fra og med 1989. Også antall hunnlaks i fangsten har økt siden drivgarnfiskeforbudet.

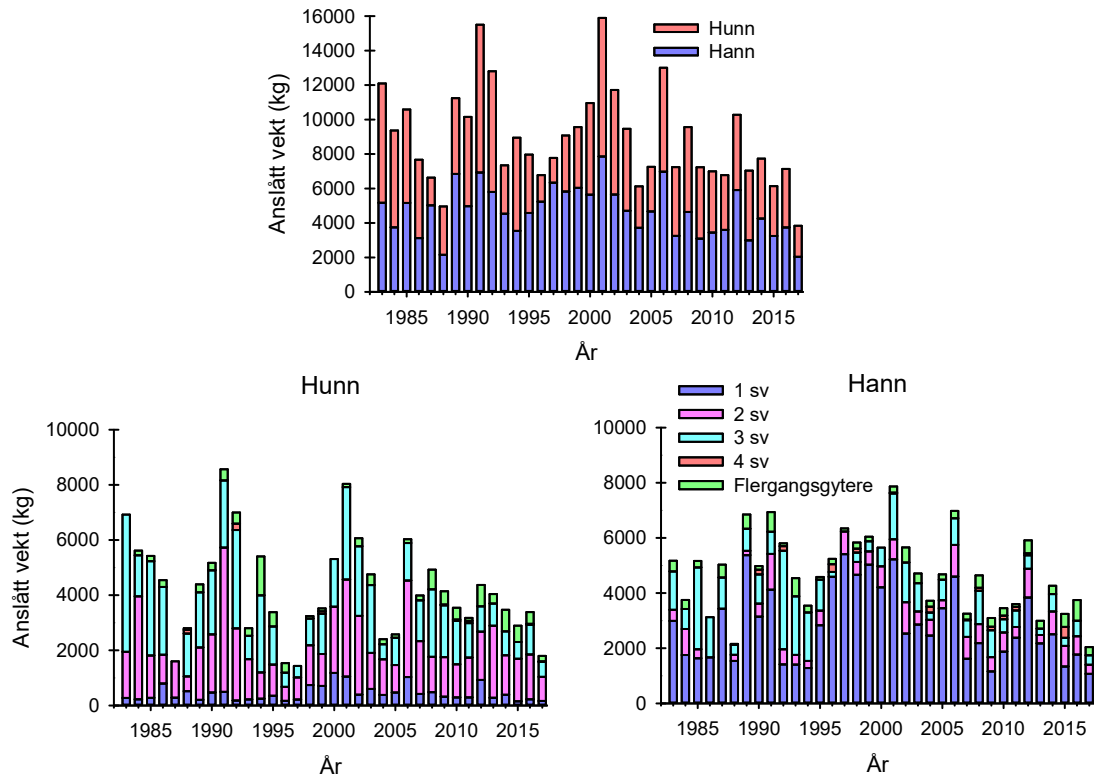
Kuva 10. Antall laks med ulik sjøalder i totalfangsten tatt i ulike år i Neidenvassdraget. Kilde; Luke.

På grunn av varierende antall laks i ulike sjøaldergrupper i ulike år, kan man også se klare variasjoner i prosentandelen av dem. Variasjonen i andeler er tydeligere hos hunnlaksen enn hannlaksen (Figur 11). Det er ingen klar endring i hunnlaksfangster i antall fisk. Prosentandelen og antallet av 3-sjøvinters hunnlaks er blitt mindre, mens antall og andel av fangsten av 1-sjøvinters hunnlaks har steget tilsvarende. Andelen av flergangsgytere har årlig vært like stor hos hunn- og hannlaksen. Flergangsgytere utgjorde en betydelig andel i fangstene på midten av 1990-tallet. I 2016 var én av ti hunnlaks i hunnlaksfangsten en flergangsgyter.

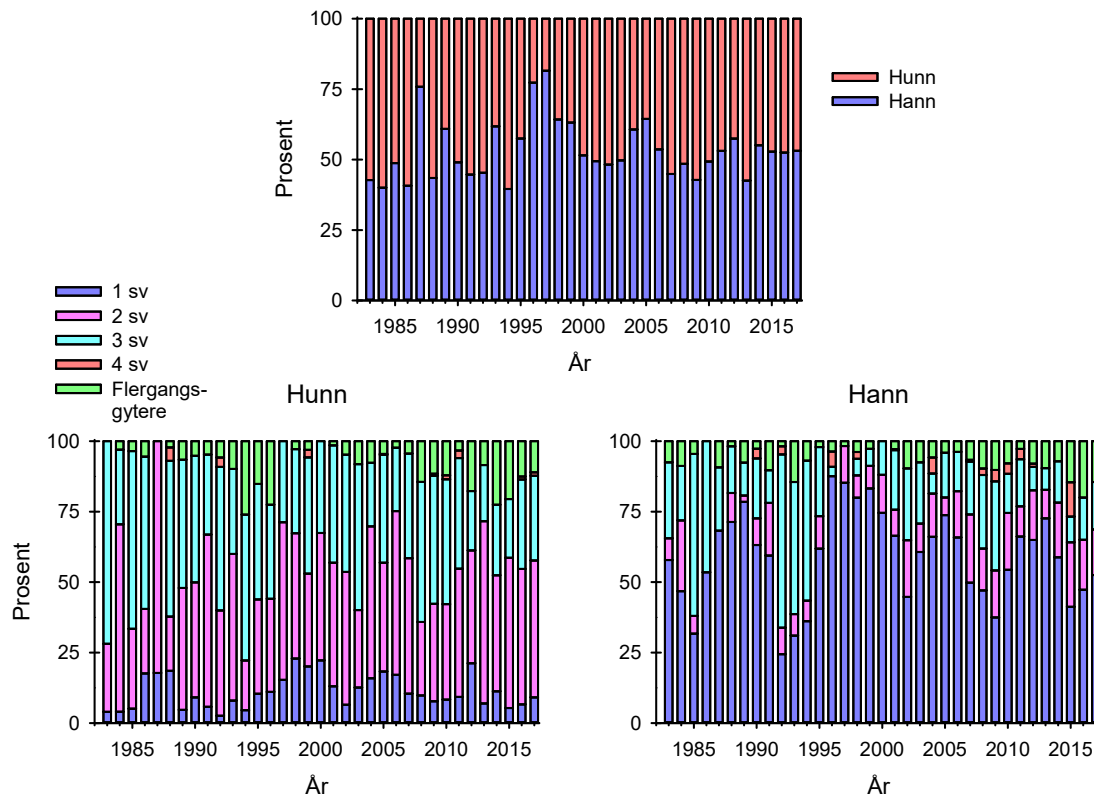

Kuva 11. Andel laks med ulike sjøalder i totalfangsten i Neidenvassdraget i ulike år. Kilde: Luke.

På sitt største var laksefangsten i Neidenvassdraget nesten 16000 kilo, og hannlaks utgjorde omtrent 60–65% av vekta (Figurene 12, 13). Fangsten i kilo har hatt større variasjoner hos hunnlaks enn hos hannlaks. Det kommer av at bestandsvariasjoner hos 2-og 3-sjøvinters hunnlaks skjer med ett eller to års forsinkelse sammenlignet med bestandsvariasjonen hos 1-sjøvinters hunnlaks. Fangsten på hunnlaks har på sitt største utgjort 8000 kg og sitt minste 1500 kg. Det har ikke vært like store variasjoner i hannlaksfangstene. Andelen flergangsgytere i fangsten på hunn- og hannlaks er stor av den totale fangsten i kilo. I 2014-2017 utgjorde flergangsgytere 10-20 % av hunnlaksfangsten og 10 % av hannlaksfangsten målt i kilo. Den økingen av fangsten i kilo som flergangsgytere utgjør, understreker behovet for vern av vinterstøinger i stangfiske på forsommeren. Når man styrker gytebestander gjennom bedre regulering av fisket, øker man yngelproduksjonen, men gjennom å la vinterstøinger rehabilitere seg, får man økt raskt også fangsten i kilo. Normalt ser man bedring av gytebestanden for første gang 6–8 år etter økt mengde av gytefisk. Ved å beskytte vinterstøinger ser man bedring av kommende gytebestand og fangster allerede to år etter den første gytingen, dvs. tre til fire ganger raskere enn i en normal bestandsvariasjon hos førstegangsgytende laks. Figur 13 viser tydelig et bekymringsvekkende trekk i utviklingen av neidenlaksbestandene, nemlig reduksjon av andel 3-sjøvinters hunn- og hannlaks over tid.

Figur 12. Vekten av laks med ulik sjøalder i totalfangsten i Neidenvassdraget i ulike år. Kilde; Luke.

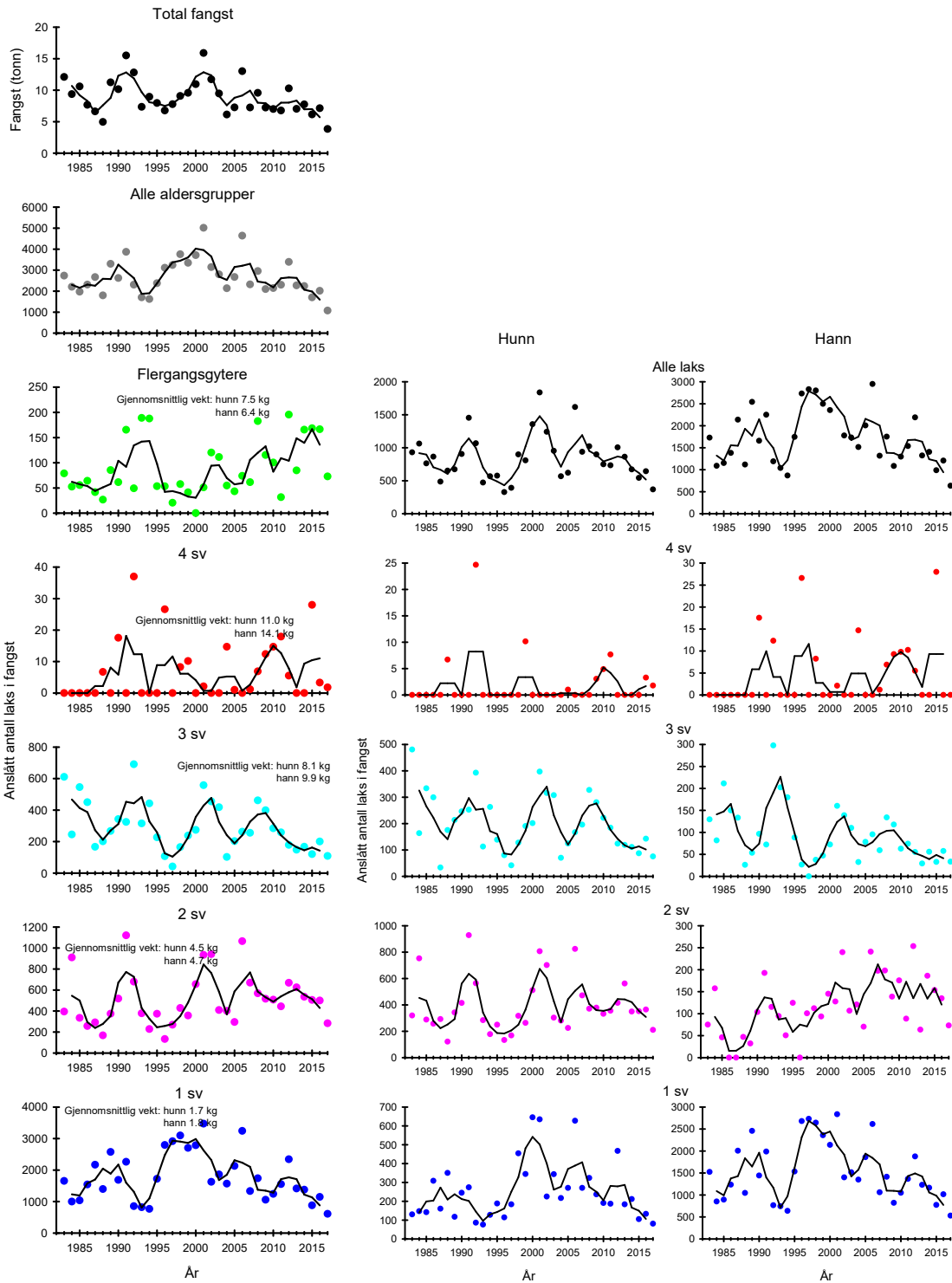

Figur 13. Vektandeler av laks i ulik sjøalder i den årlige totalfangsten i Neidenvassdraget. Kilde; Luke.

Laksebestandene i Neidenvassdraget varierer, noe man ser i den tydelige variasjonen i antall laks med ulik sjøalder i årlige fangster i elva (Figur 14). Mest synlig er variasjonen i antall av 2- og 3-sjøvinters laks, både begge kjønnene samlet og hver for seg.

I årene når for eksempel bestanden av 3-sjøvinters hunnlaks har vært på det laveste, er det 50 eller færre slike laks som er tatt i vassdraget. Når bestanden av dem har vært på det høyeste, er det fanget 400–500 stykker (Figur 14). Bestandsvariasjonen hos hannlaks som har oppholdt seg tre år i sjøen før de er blitt kjønnsmodne, er likedan som hos hunnlaks.

De regelmessige bestandsvariasjonene og langsiktige endringene i figur 14 kan utnyttes ved gjennomføring av såkalt presisjonsregulering av fisket i samsvar med føre-var-prinsippet. Det er 3- og 2-sjøvinters hunnlaks som produserer den mest betydelige delen av lakseyngelen i Neidenvassdraget (jf. Figur 13 om andelen av hunnlaks i ulike sjøalder) og bestandsvariasjonen hos dem skjer nesten samtidig. I år da man på forhånd vet at bestanden vil bli klart svakere, burde man innføre tiltak for regulering av fisket i Neidenelva og fjordområdene i nærheten for å sikre en garantert tilstrekkelig gytebestand i hele vassdraget.

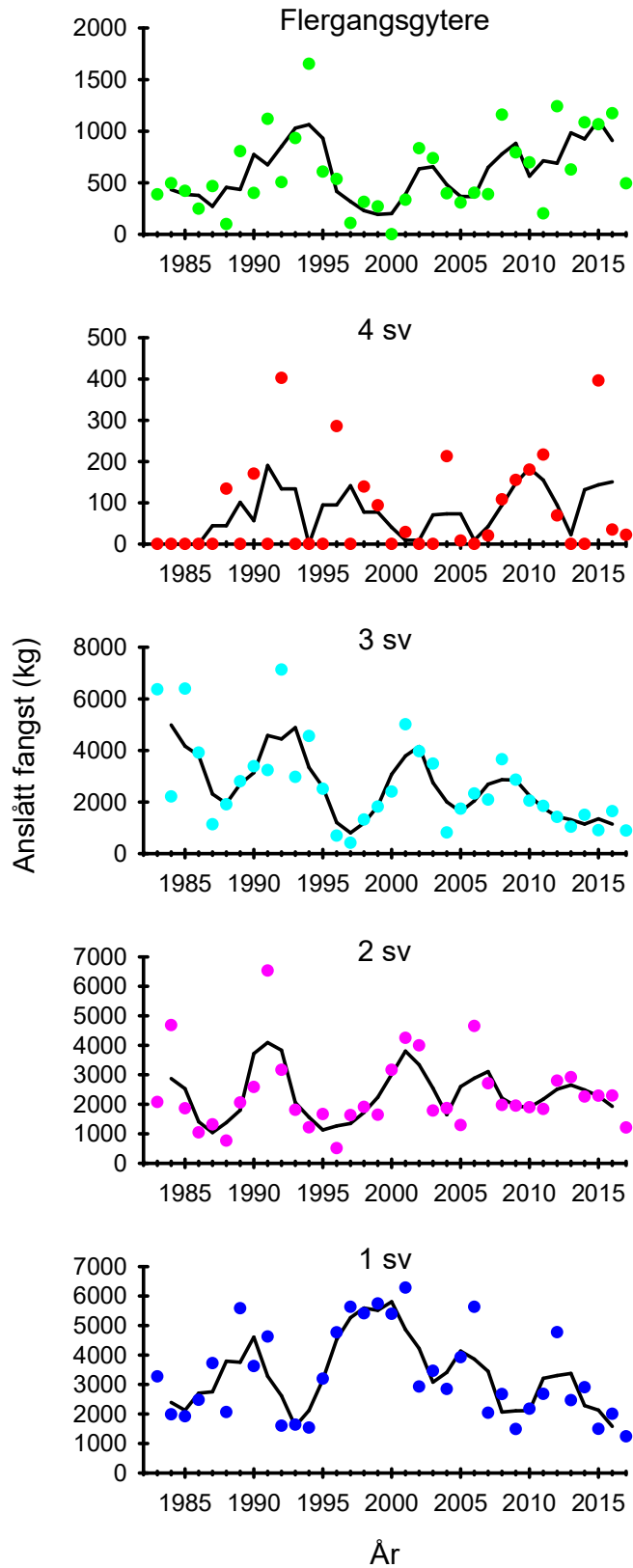

Figur 14. Variasjon i fangsten av laks i ulike sjøalder i Neidenvassdraget samt gjennomsnittsvekten av laks. Til venstre antallet i fangsten for begge kjønnene under ett, i midten for hunnlaks og til høyre for hannlaks. Kilde; Luke.

Vekten på fangsten varierer mye fra år til år (Figur 15a). I de beste årene har fangsten på 3-sjøvinters laks vært fjorten (14) ganger større enn når bestanden er på sitt svakeste. Hos 2-sjøvinters laks har forskjellen vært 13 ganger og hos 1-sjøvinters laks 4 ganger mellom de beste og dårligste årene. Tilsvarende forskjeller i antall laks har vært 14, 11 og 6 ganger mellom de beste og dårligste årene (Figur 14).

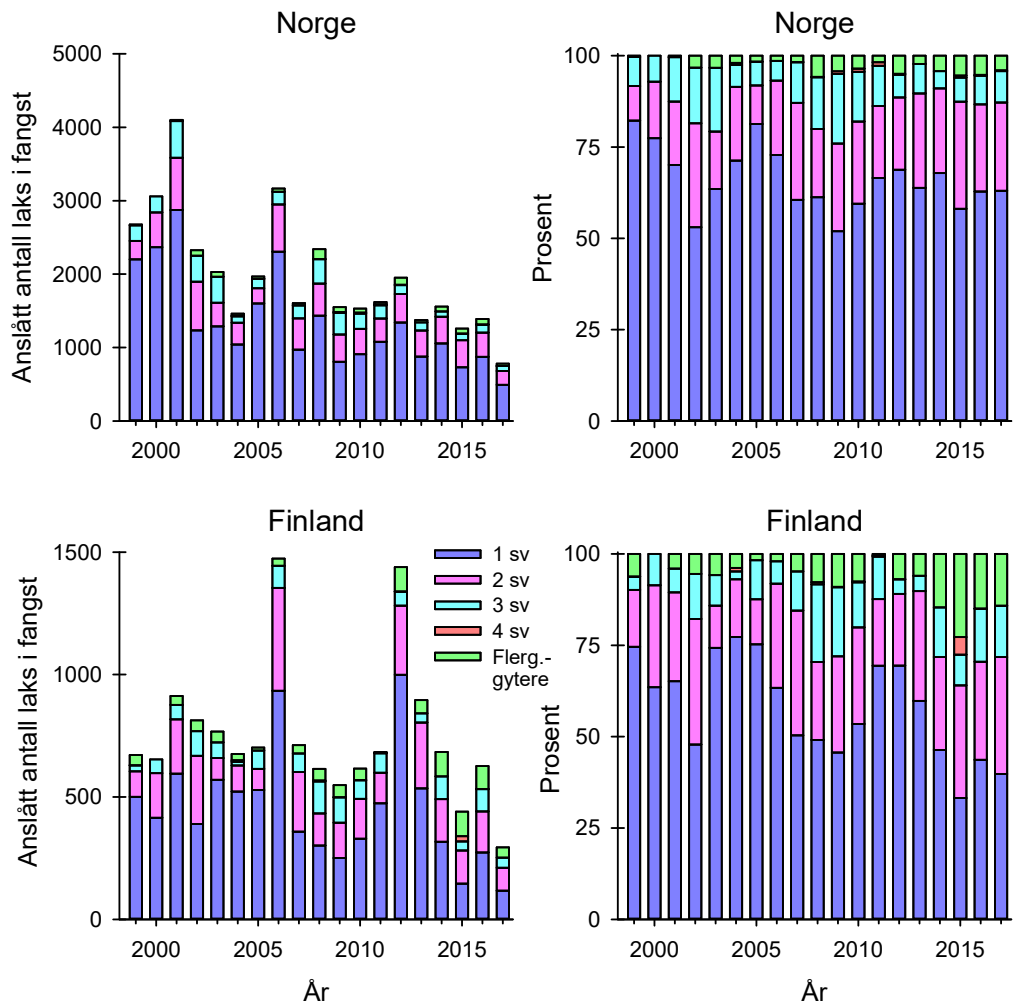

Foto 37. Tomi Nyman fikk den 09.07.2015 på flue en hannlaks på 17,2 kilo på norsk side av Neidenelva. Laksen var på sin første gytevandring. Den var 10 år gammel og var født av gytingen i 2005, hadde levd i elva i fem år, vandret til sjøen som smolt i månedsskiftet juni-juli og tilbrakt fire år (2011–2014) i sjøen. I begynnelsen av det femte året i sjøen vandret den opp til sin fødeelv som en 120 cm lang fisk. Foto Juho Wesslin.

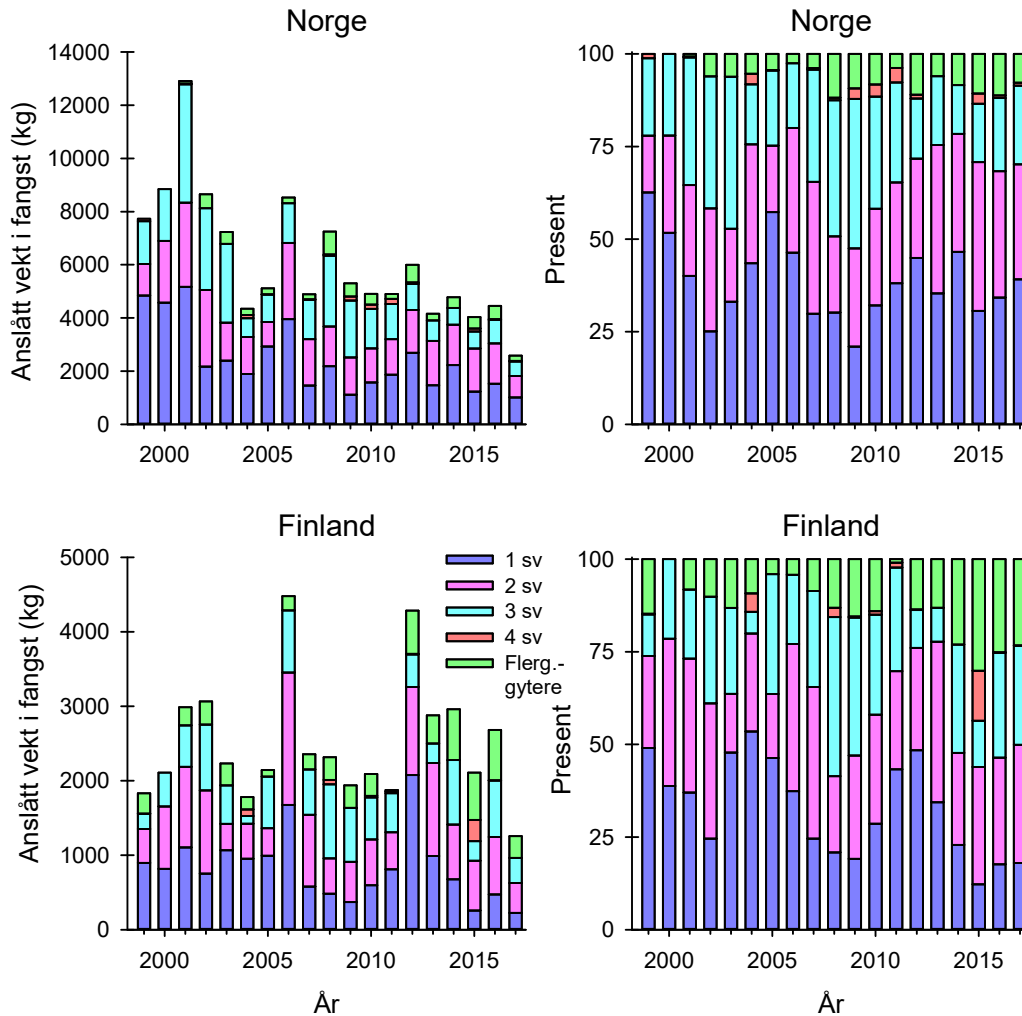
Figur 15a. Variasjon av fangst i kilo av laks med ulik sjøalder. Kilde; Luke.

I fangsten på norsk side er mengden 1-sjøvinters laks gått kraftig ned fra begynnelsen av 2000-tallet. Også antall 2- og 3-sjøvinters laks har gått ned, men derimot har antall flergangsgytere gått opp (Figur 15b). Andelen 2-sjøvinters mellomlaks og flergangsgytere er blitt klart større på grunn av nedgangen i antall 1-sjøvinters laks. Også på finsk side er laksefangsten i antall blitt klart redusert, selv om man i øvre del av elva i 2006 og 2012 fikk klart mer 1-sjøvinters laks enn i årene før. I årene 2006 og 2012 var bestandene av 1-sjøvinters laks sterke også i andre lakseelver i Finnmark. I fangstene på finsk side har den forholdsvis store andelen av laks som er eldre enn 1 sjøvinter, vært markant sammenlignet med fangstene nede på norsk side. Spesielt ser man en markert og jevn stigning i andelen flergangsgytere. På finsk side har i de senere år opp til 20 % av fangstene i antall bestått av flergangsgytere (Figur 15b). En åpenbar årsak til at andelen av større laks i fangstene er større på finsk enn på norsk side, er at man på finsk side fremdeles tillater et effektivt garnfiske. Maskevidden i garnfisket er mye større enn de 58 mm, som fiskereglene tilsier, og dermed fanger slike stormaskede garn mellom- og storlaks, mens smålaksen slipper gjennom garnet.

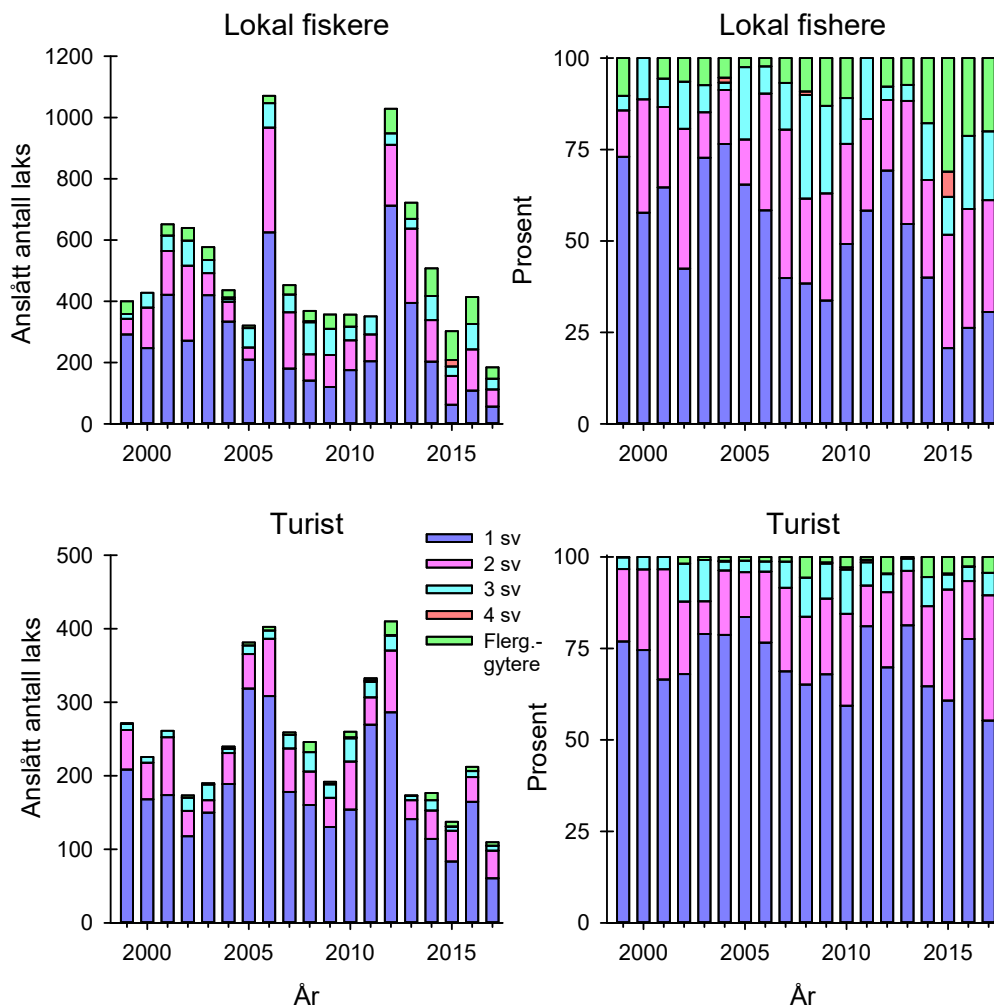

Figur 15b. Andeler av ulike sjøaldere i laksefangstene i antall på finsk og norsk side i perioden 1999–2017. Kilde; Luke, Scanatura.no

Fangsten i kilo er gått ned i perioden 1999-2017 på norsk side, og andelen laks eldre enn 1 sjøvinter har i gjennomsnitt vært 65 % (Figur 15c). På finsk side har fangsten i kilo variert i perioden 1999–2017, men det har ikke skjedd noen tydelig reduksjon i fangstmengden. Laks eldre enn 1 sjøvinter har på finsk side utgjort 75–85 % av fangsten i kilo. I de senere år har flergangsgytere utgjort opp til en firedel av fangsten på finsk side (Figur 15c), Fangsten i kilo i 2017 var den minste siden 1999 i begge landene.

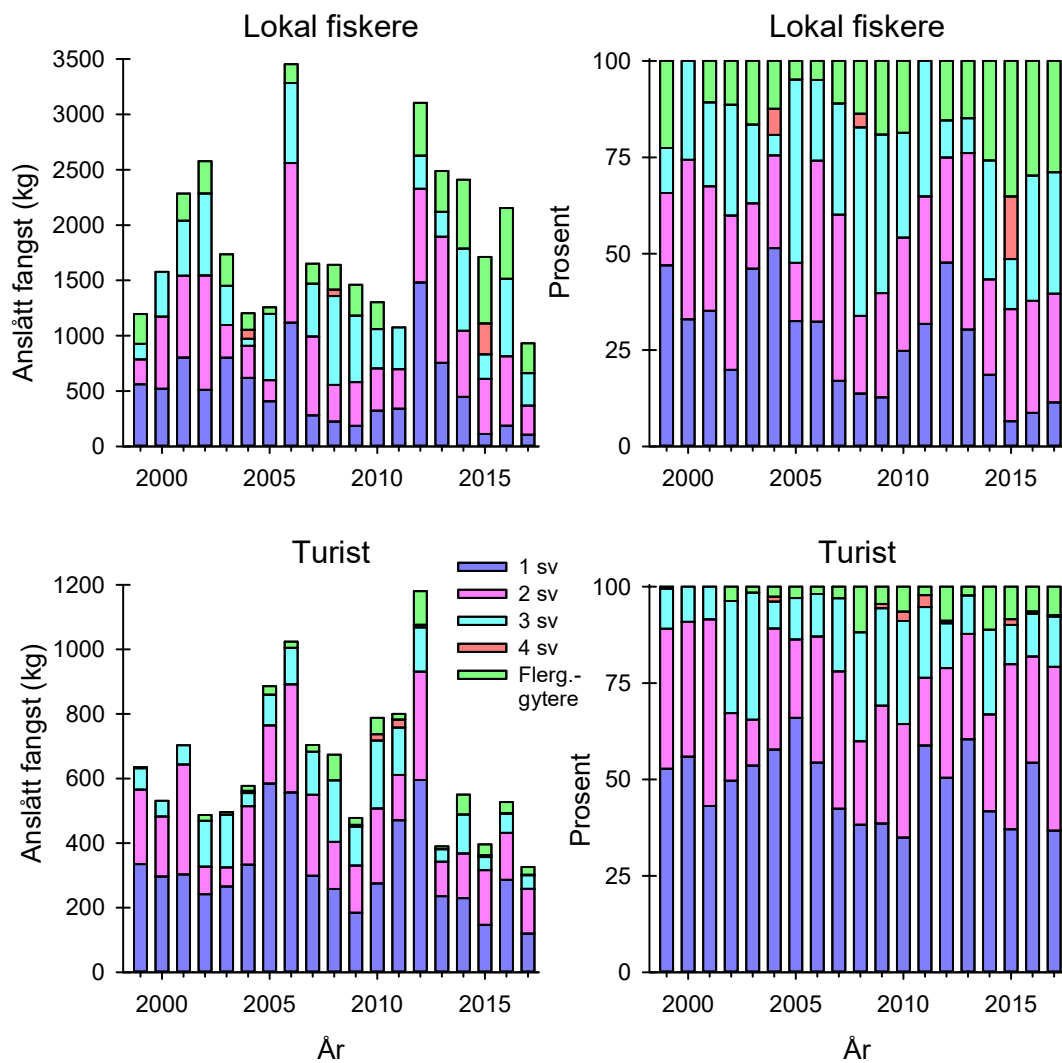
Figur 15c. Andeler av ulike sjøaldere i laksefangstene i kilo på finsk og norsk side i perioden 1999–2017. Kilde; Luke, Scanatura.no

Figur 15d. Andeler av ulike sjøalder av laksefangster i antall hos lokale og tilreisende fiskere på finsk side i perioden 1999–2017. Kilde; Luke

Fangstene i antall laks av ulik sjøalder hos lokale og tilreisende fiskere på finsk side har skilt seg klart fra hverandre på den måten at turistfiskernes fangst har hatt en markant stor andel av 1-sjøvinters laks (Figur 15d). De lokale fiskerne har tatt fangsten sin hovedsakelig med laksegarn, som naturligvis fisker selektivt etter laks eldre enn 1 sjøvinter, hvorav en stor andel består av hunnlaks.

Forskjellene mellom sammensetningen av de to fiskergruppens laksefangster blir enda tydeligere, når sjøalderfordelingen betraktes i kiloandeler. I de lokale fiskernes kilofangster, som nesten i sin helhet er tatt med garn, er det bare en liten andel 1-sjøvinters laks (Figur 15e). I de senere år har garnfangstene bestått opp til 30 % av flergangsgytere. I turistfiskernes kilofangster har 1-sjøvinters laks, hvorav mesteparten hannlaks, utgjort 40–50 %.

Figur 15e. Andeler av ulike sjøaldere av laksefangster i antall hos lokale og tilreisende fiskere på finsk side i perioden 1999–2017. Kilde; Luke

6. Forutsigbarhet av fangster

Figurene 14 og 15a–15e viser de klare svingningene i antall laks med ulik sjøalder i fangstene i Neidenvassdraget i ulike år. Antallet enten stiger eller går jevnt ned gjennom flere år og når toppen eller bølgedalen av bestandssvingningene med ganske jevne mellomrom.

Fangstmengdene har alltid variert og kommer til å gjøre det også i fremtiden. Det er flere ting som påvirker antall laks med ulik sjøalder i ulike år i Neidenvassdraget. Den viktigste faktoren som påvirker antall laks som vandrer opp i elva, er antall rognproduserende hunnlaks som blir igjen i elva for å gyte. Hvis antall hunnlaks i gytebestanden er lite og dannes av bare de minste, 1-sjøvinters fiskene, forblir også antall smolt lite. En stor hunnlaks på 7–11 kilo, som har vokst i sjøen i tre år før den er blitt kjønnsmoden, produserer mange ganger mer rogn enn en 1-sjøvinters hunnlaks på 1–3 kilo. Man vet at genetiske faktorer påvirker alderen hunnlaksen blir kjønnsmoden i. Derfor gjenspeiles den store smoltmengden som 3- og 4-sjøvinters hunnlaksene har produsert, 8–10 år senere i mengden tilbake vandrende laks som har utviklet seg av den gode gytebestanden.

Mengden laks som er utviklet av en liten smoltmengde og vandrer opp i elva, forblir liten sammenlignet med mengden oppvandrende laks produsert av en stor smoltmengde. En allmenn grunnkunnskap er at jo sterkere gytebestanden av hunnlaks er, desto større smoltmengde produserer den. I enkelte avvikende år eller flere års perioder har man sett at en stor smoltmengde ikke nødvendigvis fører til en større mengde oppvandrende gytelaks enn gjennomsnittet. Da har det dreiet seg om et uvanlig sent eller kaldt tidspunkt når smolten vandrer ut i sjøen, med den følgen at dødeligheten i sjøen har vært større enn normalt. Mange miljøfaktorer påvirker smoltens naturlige dødelighet i sjøen. Virkningen av slike faktorer varierer i ulike år. Forholdene i sjøen, som for eksempel vanntemperatur, bestander av skalldyr og fisk laksen beiter på, samt bestander av fisk og sel som spiser laks, varierer fra år til år.

Overvåkningsundersøkelser av neidenlaksbestander har vist at antall laks med ulik sjøalder i fangstene i årene etter endres klart korrelerende med hverandre. Forklaringen er den at smolten som stammer fra en sterk smoltårgang, møter de samme miljøfaktorene og den samme predasjonen som påvirker bestandsstørrelsen, i det minste i sitt første år i sjøen. Den regelmessige endringen i fangstene i Neidenvassdraget kan observeres i svingningene i bestandene av laks med ulik sjøalder. Figur 16 viser at året etter et år med en større fangst av 1-sjøvinters laks, får man en større fangst av 2-sjøvinters laks, og to år senere en større fangst av 3-sjøvinters laks. Korrelasjonen er lignende med ett års forsinkelse også mellom 2- og 3-sjøvinters laks. Svekkelse av laksebestander foregår på samme måte med ett og to års forsinkelse mellom sjøaldersgrupper. Da man over tid (1985–2014) studerte korrelasjonen mellom ulike aldersgrupper, fant man ut at det var en statistisk signifikant korrelasjon i antall mellom 1- og 2-sjøvinters hunnlaks ($r=0.580^{**}$) med ett års forsinkelse, og at det også i antall mellom 2- og 3-sjøvinters hunnlaks var en korrelasjon med ett års forsinkelse ($r=0.453^{*}$).

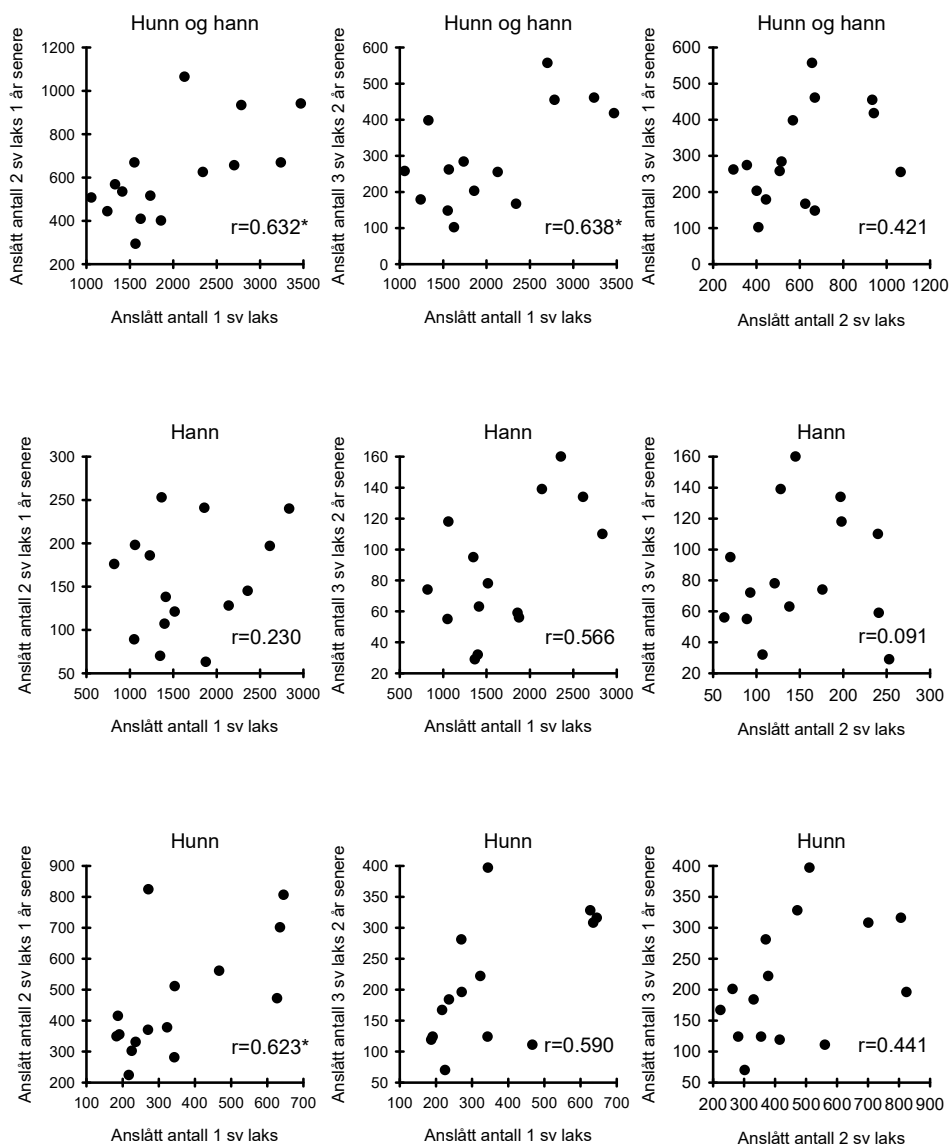
Det var ingen klar korrelasjon i antall av 1-, 2- og 3-sjøvinters laks i fangsten i et og samme år, dvs. det var ikke noe år da fangsten av disse aldersgruppene var best eller dårligst samtidig (Figurene 14 og 15a).

Antall laks av ulik sjøaldersgruppe i fangsten endres klart fra år til år, så fangstene er i en slags bølgebevegelse. Det er bestandssvingningene bare hos 3-sjøvinters neidenlaks som er klart regelmessige, da antall 3-sjøvinters laks i fangsten viste en signifikant negativ autokorrelasjon med en fire års forsinkelse. Dette betyr bl.a. at toppbestandene av storlaksen

etterfølges av de laveste bestandene fire år senere, og at neste bestandstopp inntrer åtte til ni år etter den forrige toppen.

Resultatet fra figur 16 kan anvendes sammen med opplysningene i figurene 14 og 15a om situasjonen i bestandsvariasjoner hos laks av ulik sjøalder, for å regulere fisket på spesielt 2- og 3-sjøvinters laks, når bestandene er svake.

Det er en ganske regelmessig variasjon i gjennomsnittslengden hos 1-, 2- og 3-sjøvinterslaks, Det er ingen korrelasjon mellom gjennomsnittslengder og antall laks av ulik sjøalder som er tatt i Neidenvassdraget, som viser en klar virkning av forholdene i sjøen på en bedre overlevelse og vekst i sjøen. Heller ikke vanntemperaturen i sjøen på den nordnorske kysten den sommeren smolten kommer til sjøen, har man sett å ha en statistisk signifikant sammenheng med antall 1-sjøvinters laks året etter i fangsten i Neidenvassdraget.

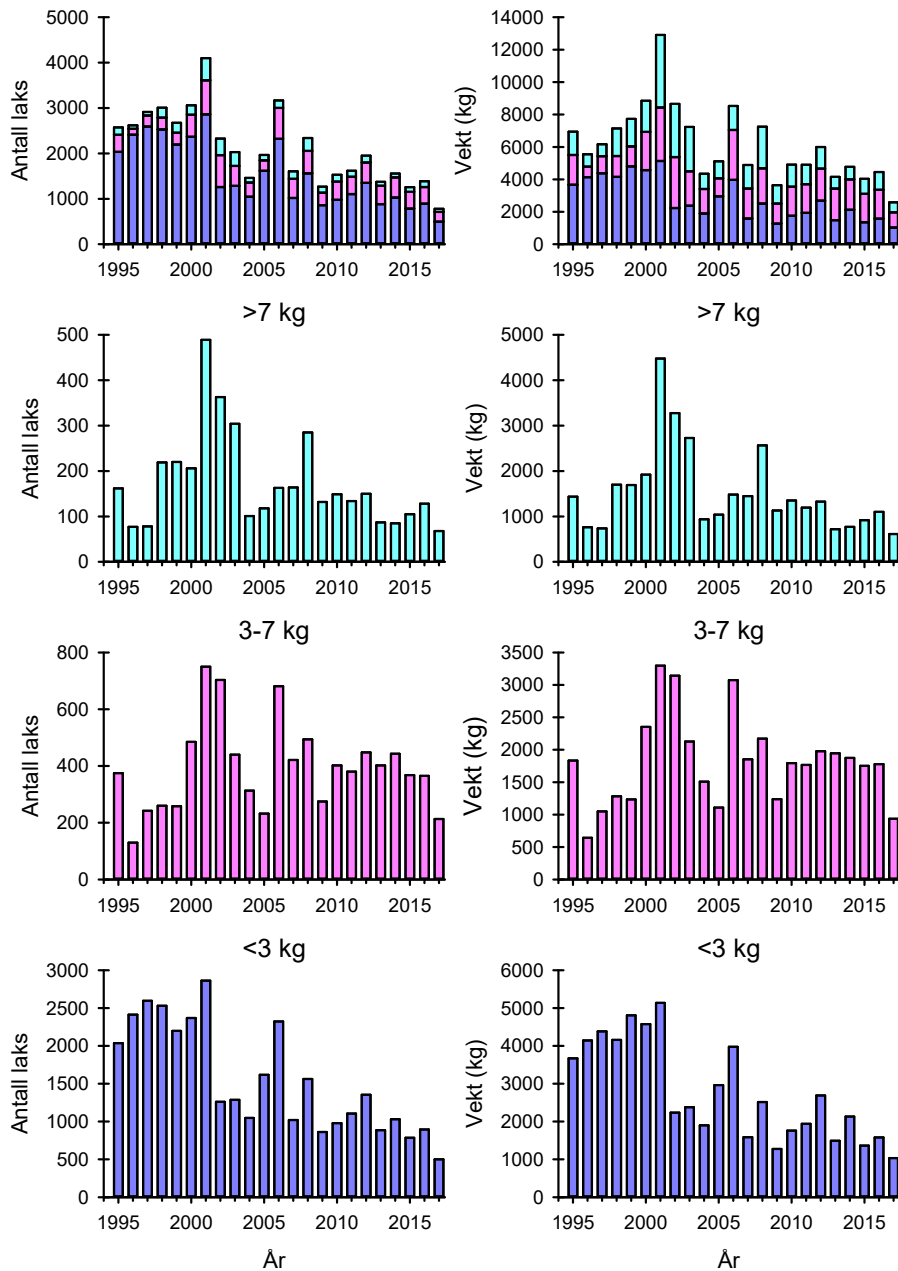

Figur 16. Korrelasjonen mellom antall laks i ulike sjøalder i fangstene i Neidenvassdraget i etterfølgende år. Figuren viser fangstene i antall fisk i perioden 1999–2014. Kilde; Luke.

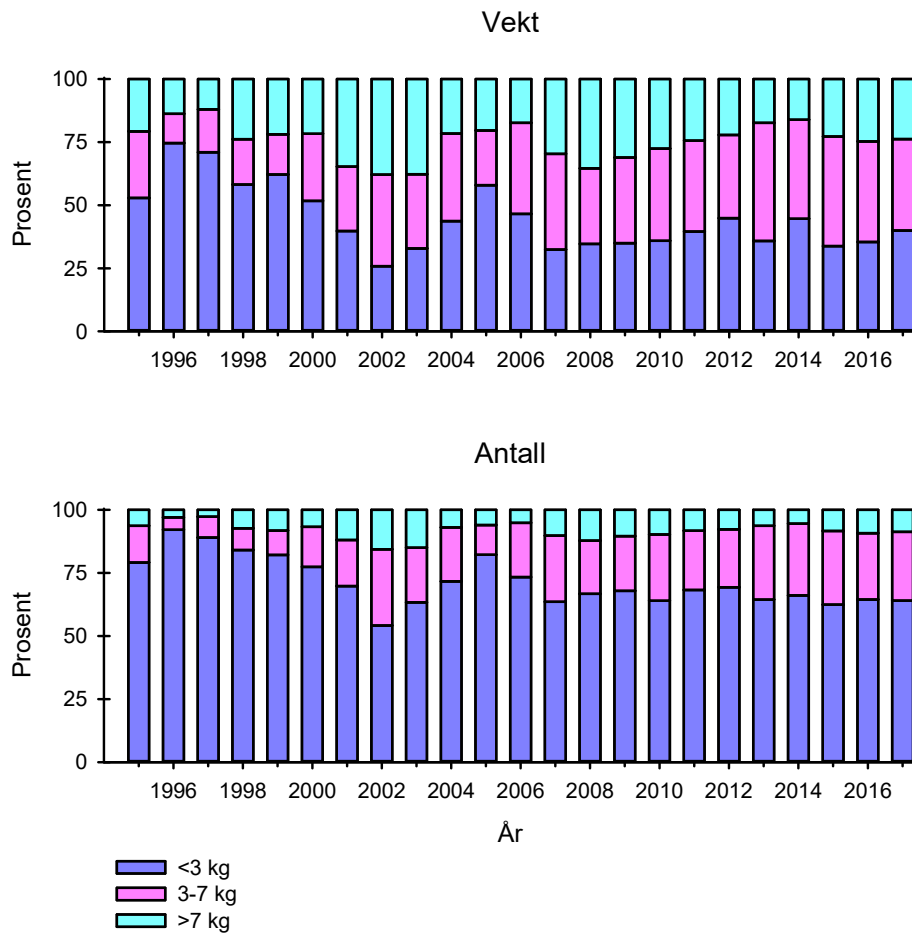
7. Antall og andeler av laks i ulike vektklasser på norsk side

Statistikkføringen av lakse- og sjøørretfangstene i Neidenelva er blitt atskillig bedre på norsk side etter 1995. Spesielt fra 2007 av er fangstdata blitt mer pålitelige, fordi alle må rapportere sin fangst til Scanatura.no internett-siders statistikkføring. Laksefangsten i antall er blitt mindre i de senere år sammenlignet med fangstene i årene 1995–2002 (Figur 17). Nedgangen kommer av at det er blitt mindre spesielt av laks på under 3 kilo. I årene 2001–2003 hadde man uvanlig gode fangster av laks i alle vektklasser, som representerte 1–3-sjøvinters laks (Figur 10). De gode fangstene i begynnelsen av 2000-tallet var resultat av større gytebestander av 2- og 3-sjøvinters hunnlaks enn gjennomsnittet i begynnelsen av 1990-tallet (Figur 14) og av at forholdene i sjøen var gunstige for de smoltårgangene som vandret ut i Barentshavet, særlig i 2005. Dermed skjedde variasjonen i laksebestander observert i årene før, igjen i årene 2006–2008, da man fikk større fangster av laks i alle tre vektklasser enn i årene før. Det er verd å merke seg at i de gode fangstene man forventet i årene 2012–2014, økte bare antall smålaks i 2012, og det gjenspeiler den gode gytebestanden av smålaks i 2006.

På norsk side av Neidenelva var andelen antall smålaks på under 3 kg i fangsten klart større på 1990-tallet enn den har vært fra 2001 av. Andelen antall mellom- og storlaks i fangsten har vært nesten uendret i de senere år. Andelen av de største laksene på over 7 kg har likevel gått ned i fangstene i kilo og antall i løpet av de siste årene (Figur 18). Figur 18 gir et generelt bilde av årlige endringer i laksefangstens sammensetning, men den viser ikke økologiske trekk og forandringer i dem, slike som reelle endringer i sjøalderssammensetning, noe som er viktig for regulering av fisket (jf. Figurene 10–15a-e). Figur 18 viser at mellom- og storlaks har utgjort klart over halvparten av laksefangsten på norsk side av Neidenvassdraget fra begynnelsen av 2000-tallet av. I de siste årene har andelen laks på over 7 kg gått jevnt nedover, delvis på grunn av at mengden flergangsgytere har steget i vektklasse 3–7 kg, sammenlignet med årene før.

Figur 17. Total laksefangst på norsk side (stang og k p l ) i antall og kilo i ulike vektklasser. Laks sluppet ut er ikke medregnet. Kilde: Scanatura.no; SSB.

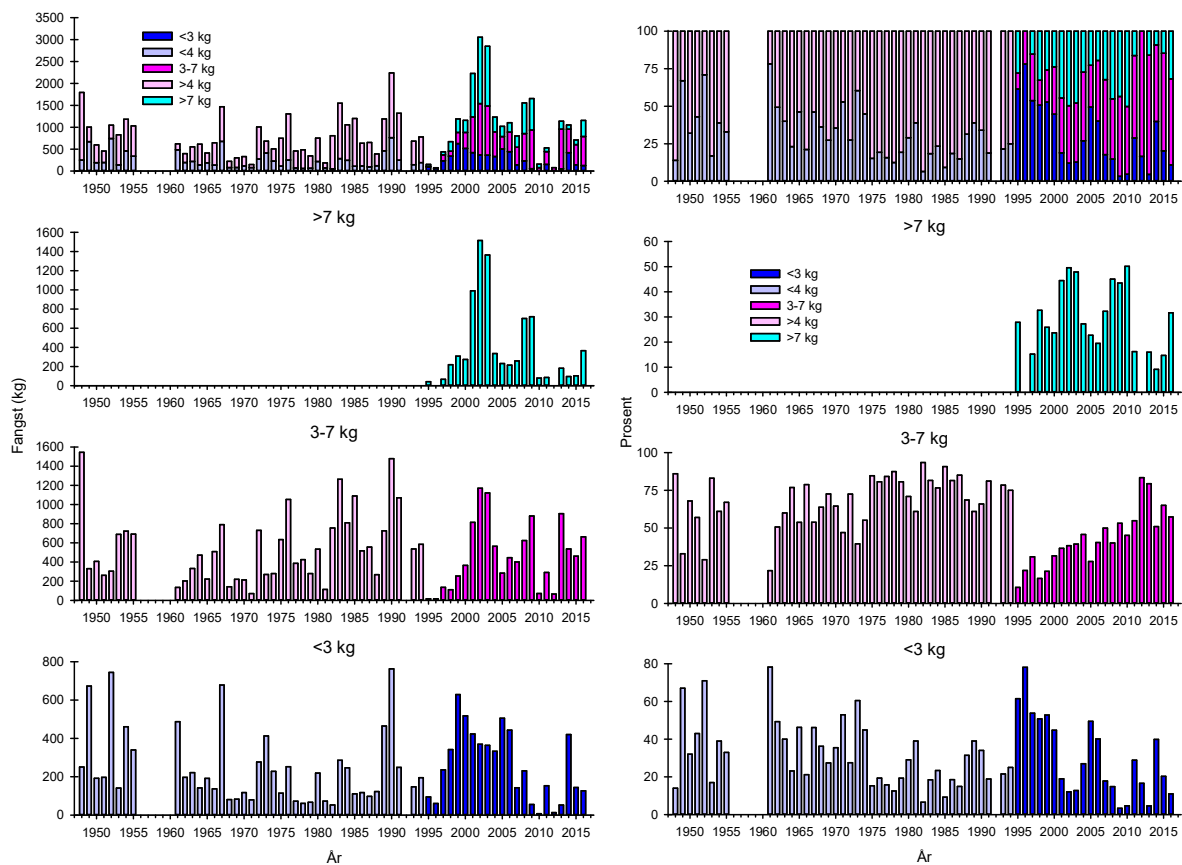
Figur 18. Fordelingen av den norske totalfangsten (kg og stk.) i ulike vektklasser. Laks sluppet ut er ikke medregnet. Kilde: Scanatura.no; SSB.

Foto 38. K p l kastning skjer etter gamle tradisjoner. Kastenot er en enestående form for fiske, som ikke er tillatt i noe annet laksevassdrag. Garnfiske er i dag forbudt i nesten alle lakseelver, men det er fremdeles tillatt på finsk side av Neidenvassdraget. Foto Eero Niemelä i 1976.

Neidenelvens Fiskefellesskap har samlet på statistikk over fangstene i käpäläfisket allerede i flere tiår. Fangstene har variert sterkt i ulike år (Figur 19). Enkelte år har man fått lite eller ingenting på grunn av for høy vannføring og/eller en svak laksebestand. Fra midten av 1950-tallet ble k p l  ikke brukt på fem år, fordi man hadde sprengt en passasje for å lette laksens oppgang. Sprengningen hadde ødelagt kastestedet i denne perioden (Figur 20a og 20b). På det meste har med ett kast fått i hvert fall 50 laks. Etter andre verdenskrig har k p l fangstene vært spesielt store, fordi det ikke var drevet kilenotfangst på kysten og i fjorden, og neidenlaksen kunne vandre uhindret til sin fødeelv (Figur 2). K p l fiske er en selektiv form for fiske, da 1-sjøvinters smålaks kan svømme gjennom maskene i nota.

K p l fangsten av laks på ulike størrelse kan ikke anvendes til å vise bestandens tilstand, fordi bruken av nota er i dag begrenset til høyst 20 fiskedøgn. Enkelte år reguleres fangsten også av høy vannstand i juli. K p l fiskets fangstkvote på 1000 kg fører også til at fangsten ikke kan anvendes til å beskrive bestandens tilstand i noen vektklasse av laks.

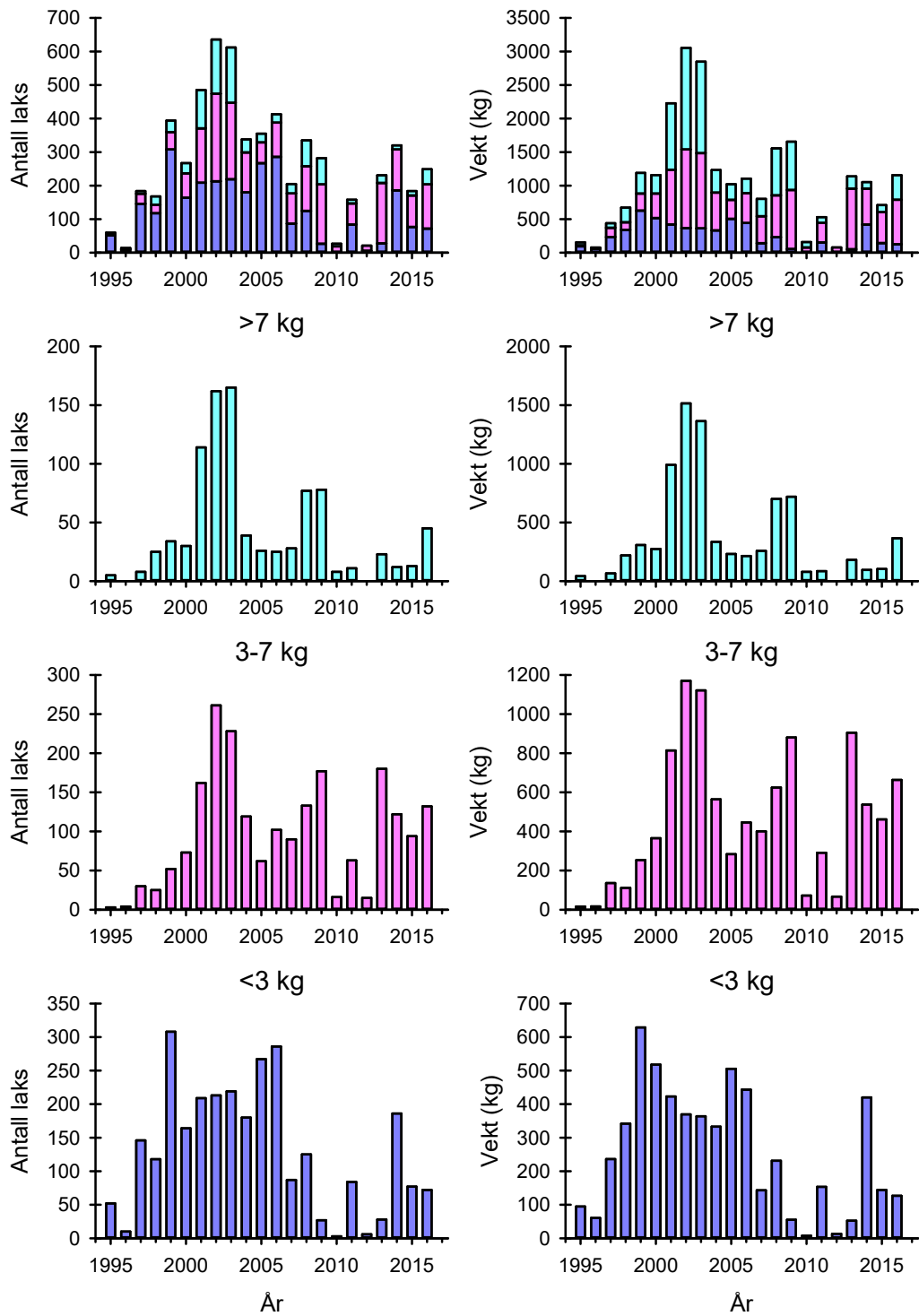
Figur 19. Kåpålåfangster i kilo og prosentandel av ulike vektclasser. I 1995 begynte man å operere med 3 vektclasser istedenfor tidligere 2. Kilde: Neidenelvans Fiskefelleskap, Scanatura.no; SSB.

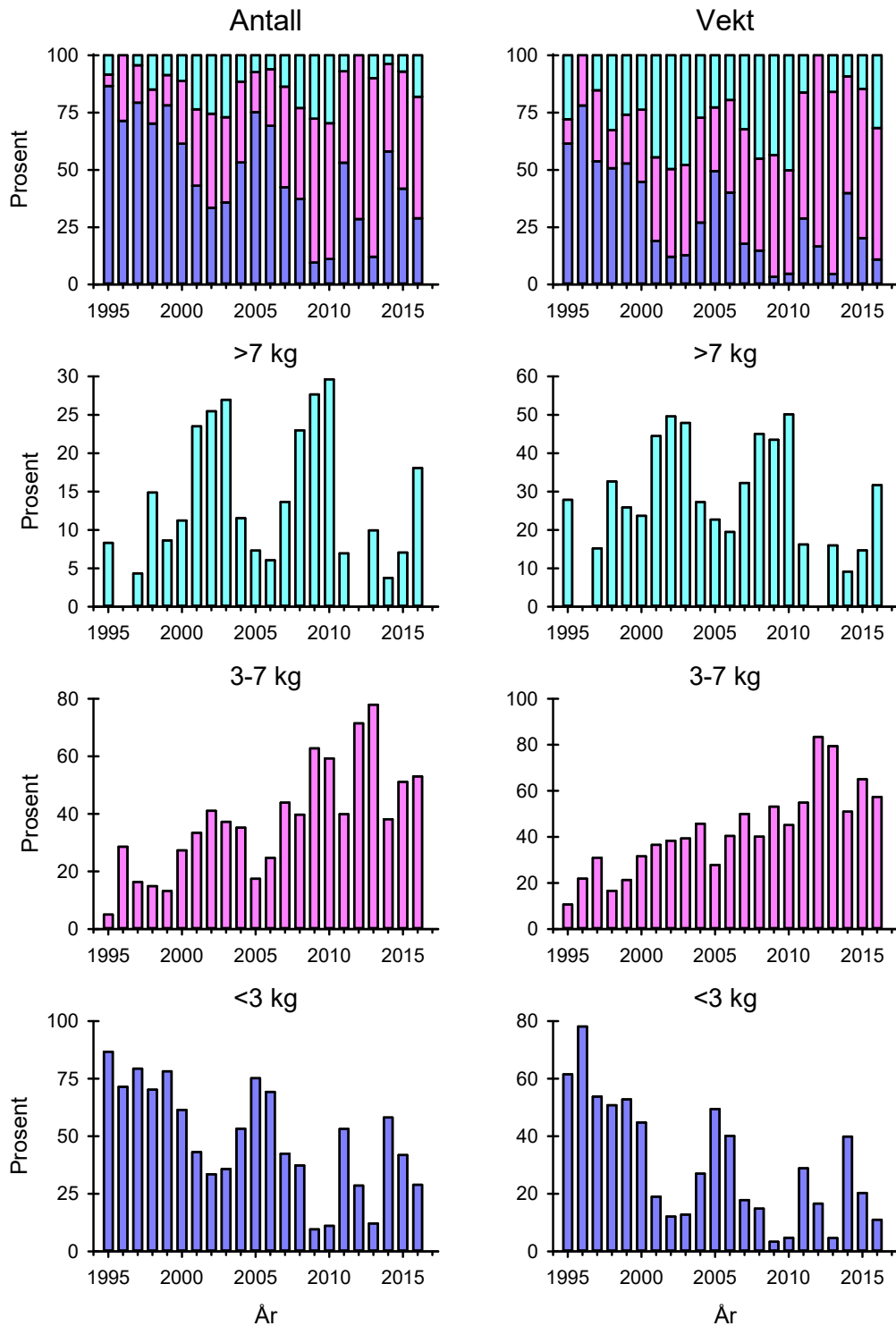
Foto 39. K p l fangsten blir registrert og tatt skjellprøver av for aldersbestemmelse. Fangsten deles likt mellom dem som hører til kastelaget. Foto Eero Niemelä.

Foto 40. Det samles inn nøyaktige opplysninger av hver laks i fangsten for forskning. Foto Eero Niemelä.

Figur 20a. Kåpålåfangsten i antall og kilo laks og andel laks av ulik vekt i fangsten. Kilde: Neidenelvns Fiskefellellskap, Scanatura.no, SSB.

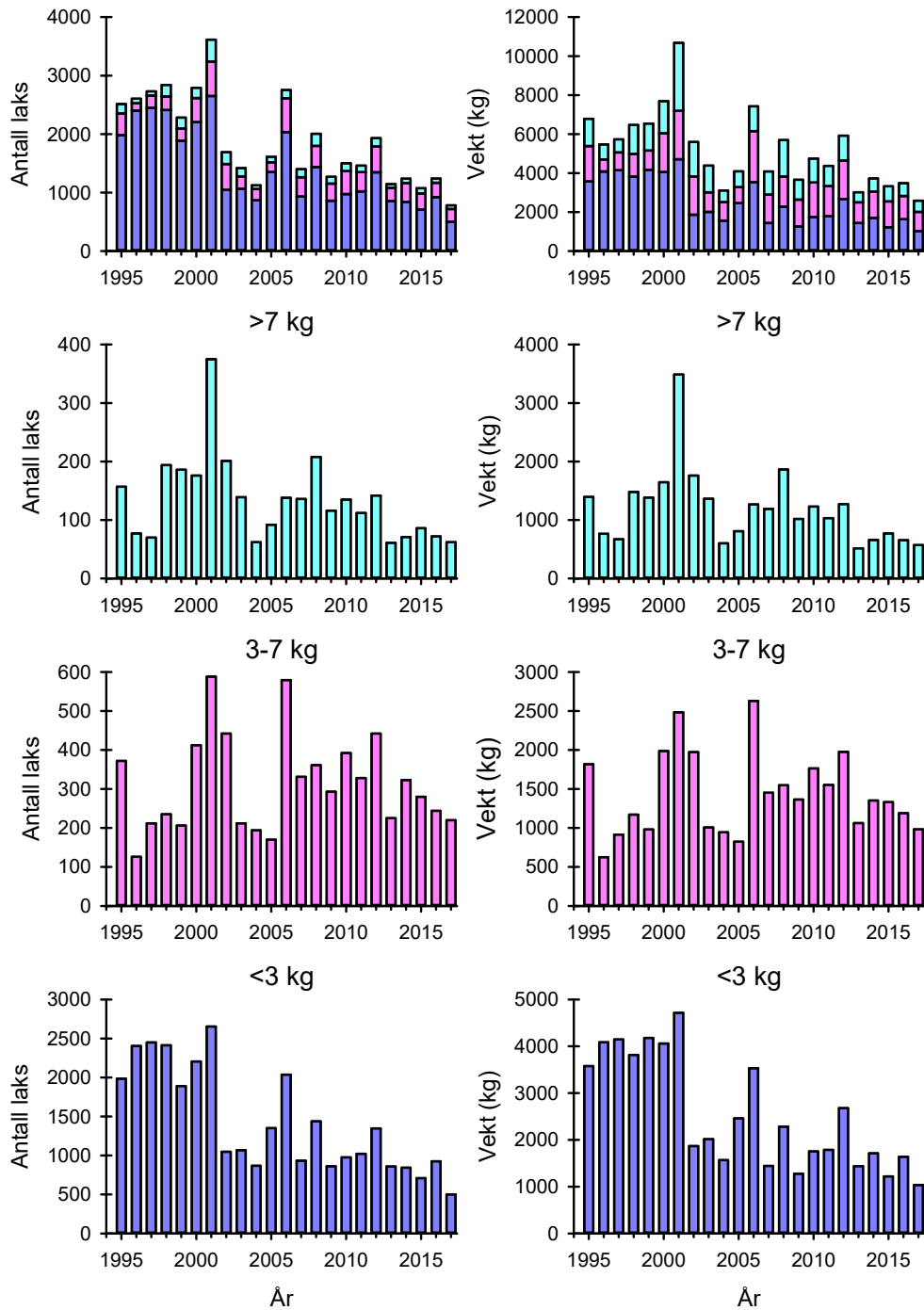
Figur 20b. Kåpålåfangsten i antall og kilo laks og andel laks av ulik vekt i fangsten. Kilde: Neidenelvns Fiskefellesskap, Scanatura.no, SSB.

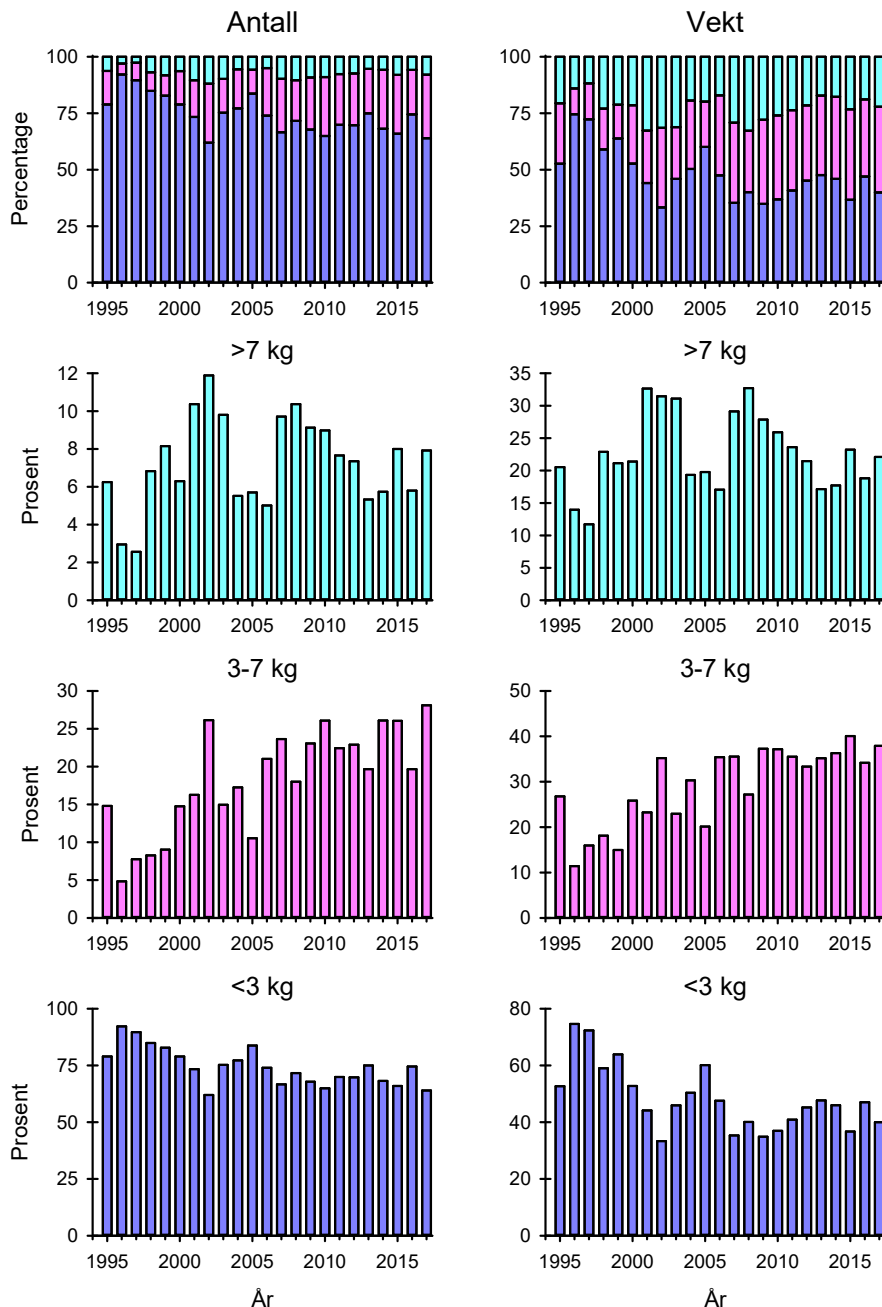
Foto 41. Kämpälänota må treffe akkurat rett sted i nedre del av Skoltefossen for at man skal få fisk. Foto Eero Niemelä i 1976.

Foto 42. Hvert kastelag kan bruke kämpälä annen hver time i løpet av ett døgn. Tradisjonelt kokes det noen laks av fangsten som såkalt spiselaks under kasterunden. Foto Eero Niemelä.

Figur 21a. Stangfangst i antall og kilo laks og andel laks av ulik vekt i fangsten på norsk side. Laks sluppet ut er ikke medregnet. Kilde: Scanatura.no ja SSB.

Kuva 21b. Stangfangst i antall og kilo laks og andel laks av ulik vekt i fangsten på norsk side. Laks sluppet ut er ikke medregnet. Kilde: Scanatura.no ja SSB.

Laksefangsten tatt på stang på norsk side gir et bilde av årlige endringer som skjer i bestandene av laks av ulik størrelse. Årlige variasjoner av fiskeintensiteten har en vesentlig påvirkning på fangstmengden. I år med toppbestander av laks, øker mengden av turistfiskere og laksefangster. Fangststatistikkene viser at fangstene i antall og kilo har gått merkbart ned fra slutten av 1990-tallet til 2000-tallet (Figur 21a og 21b). Fangstoppene i stangfisket av små og mellomlaks inntraff i 2001, 2006 og 2012. Storlaksen nådde også toppen i 2001, men i etterfølgende år har man ikke sett tilsvarende øking av fangster. Det kan hende at storlaksen var utsatt for for intenst fiske i 2001 i hele Neidenvassdraget slik at yngelproduksjonen ble liten. Derfor har ikke den delen av bestanden som trenger tre års vekst i sjøen før den blir kjønnsmoden, vært å se tydelig i fangsten i 2008, slik som forventet.

Foto 43. Pekka Kaasalainen (på bildet) fikk den 25.06.2015 på stang en hannlaks på 18.2 kilo i nedre del av Neidenelva på norsk side. Laksen hadde levd fire år i elva og deretter fire år i sjøen uten å ha gytt i mellomtiden. Foto Kari Poikonen.

Andelen smålaks på under 3 kg i stangfisket har gått noe ned i løpet av tjue år, og den har i de senere år vært rundt 75 %. Antallet mellomlaks på 3–7 kg har steget litt i løpet av tjue år og andelen av all laks har steget tydelig. Økingen i både antall og andel skyldes sannsynligvis av at drivgarnsfisket på den nordnorske kysten ble forbudt fra og med 1989. I drivgarnsfisket utgjorde mellomlaksen en betydelig del av fangsten, og i mange nordnorske lakseelver fikk man små fangster av den.

Foto 44. Skjell av hannlaksen på foto 43. Denne hannlaksen på 18.2 kg og 123 cm ble født av gytingen i 2005, etter fire år i elva vandret den til sjøen i 2010, hvor den vokste sammenhengende i fire år og vandret i begynnelsen av sitt femte sjøår til sin fødeelv, Neidenelva. Laksen hadde tilbrakt like mange år i elva som i sjøen. I elva hadde den blitt 30 gram tung, men etter at den hadde kommet til sjøen, hadde den vokst 600 ganger fortere enn i de fire årene i elva. Foto Eero Niemelä

Foto 45. Veksten i elvefasen hos laksen på forrige bildet (44). Skjellet viser tydelig at laksen har levd fire år i Neidenelva før den har vandret ut i sjøen. Foto Eero Niemelä.

Foto 46. I Korbistryket på norsk side er det ikke tillatt å vasse i elva, fordi det forstyrrer oppvandringen til laksen. Foto Eero Niemelä.

Foto 47. Laksen dykker inn i den skummende fossen, men finner ikke kompakt vannstrøm for å svømme oppover, og faller tilbake i kulpen for å gjøre et nytt forsøk. Foto Eero Niemelä.

8. Fang-og-slipp-fiske; metoden er kommet for å bli, og den er en del av forvaltning av laksebestander

Den mest fornuftige forvaltningen av laksebestander er å regulere fisket i hele det området hvor laksen vandrer i løpet av sitt livsløp. Mer og mer er man i ferd med å avstå fra utsetting av lakseunger, fordi den virkningen utsetninger har på rehabilitering eller bevaring av laksebestand, er i mange elver tvilsom. Utsetninger har klart å opprettholde en fiskbar bestand bare i slike elver hvor det ikke lenger er forutsetninger for en naturlig forplantning. Som oftest er laksens naturlige forplantning blitt hindret av vassdragsutbygging eller forurensning av vassdrag.

Slike vassdrag som Neidenvassdraget hvor laksens gyteområder, lakseungers oppvekstområder og vinterstøingers overvintringsområder er i helt naturlig tilstand, trenger ingen utsetninger for å bevare og styrke laksebestanden. Fremdeles på midten av 1980-tallet ble det satt ut nyklekket lakseyngel i Neidenelva, uten å vite sikkert om den genetiske opprinnelsen til yngelen. Stamfisken ble tatt i sjøfisket ved Bugøynes (muntlig oppl. Knut Skimlid). Laksen som blir tatt der, representerer bestander fra titalls elver. Målet for yngelutsetninger var å øke smoltproduksjonen i Neidenvassdraget. Det grunnleggende utgangspunktet for moderne forvaltning av laksebestander, er at det sikres en tilstrekkelig mengde hunnlaks i hver elv og alle gyteområdene i den, for å produsere en maksimal rognmengde slik at elvas kapasitet for smoltproduksjon utnyttes. Øking av mengden smolt forutsetter at man godtar ny type tanker om fiskeforvaltning både på kysten og i elva. Bare ved å øke smoltproduksjonen i

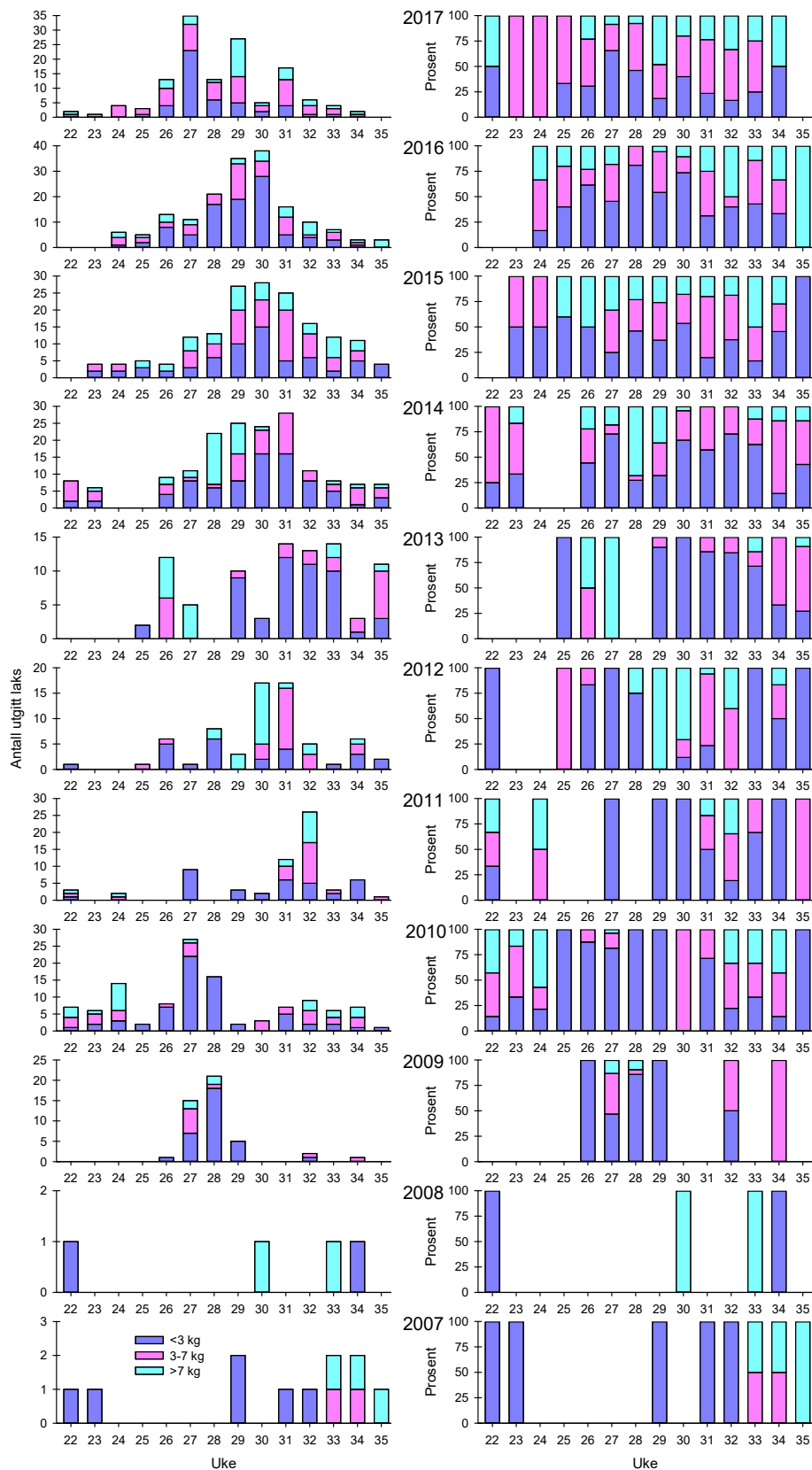
vassdraget kan man garantere gode laksebestander og fangster for alle fiskergrupper i fremtiden.

På norsk side har man klart å gjennomføre prinsippet "fang og slipp" allerede siden 2007. I de senere år har man også i käpäläfisket sluppet ut store hunnlaks og noen hannlaks. I stangfisket etter midten av juli skal hunnlaks på over 60 cm settes ut. På finsk side blir det meste av laksen tatt på garn, og som oftest dør garnfanget laks fort, så fang-og-slipp-metoden kan ikke anvendes i garnfiske. I de senere år har turistfiskerne på finsk side hatt laksekvote, og enkelte har meldt om at de har sluppet ut ganske store lakser.

Figur 22 viser hvordan laks av ulik størrelse er blitt sluppet ut i stangfisket på norsk side på ulike tidspunkter om sommeren. Av laks på under 3 kilo er storparten hannlaks, og det at slike settes ut, øker ikke mengden rogn som gytes i elva. Det er åpenbart at en fisker som har fått smålaks, slipper den ut for å kunne fortsette å fiske etter en større laks uten å overskride sin døgnkvote. Det er også mulig og naturlig at noen dyktige fiskere fortsetter å fiske, selv om de allerede har avlivet døgnkvoten sin av laks, og slipper deretter ut eventuelle laks de får i løpet av samme fiskedøgn. For å styrke laksebestandene hadde det viktigste vært å fokusere på å frivillig slippe ut stor hunnlaks og kanskje tillate en større døgnkvote på små hannlaks.

Foto 48. Det å se en villaks kjempe mot frådende vannmasser i Skoltefossen, er for de fleste en enestående naturopplevelse. Ved middels vannføring er det ikke vanskelig for en stor laks å komme over fossen. Laksen fornemmer hvor i fossen den kan forsere en vanskelig etappe. Laksen tar sats under fossen til et sprang som kan være så høyt som to meter. Foto Eero Niemelä.

Figur 22. Antall og andel av laks av ulik størrelse som er satt ut ukentlig på norsk side i årene 2007-2017. Kilde: Scanatura.no

Foto 49. Laksen er blitt mørkere allerede på begynnelsen av august, og den begynner å flytte seg til nærheten av sitt kommende gyteområde, hvor den er lett å fange på stang og garn. For å verne og styrke laksebestander bør all type laksefiske reguleres mer effektivt enn i dag. Alle grupper av fiskere må forplikte seg til å passe bedre på laksebestandene i Neidenvassdraget. Det må opprettes soner i Neidenvassdraget, hvor all slags fiske forbys for å sikre laksens formering. Fangstkvoteene bør gjelde alle grupper fiskere både på kysten og i elva. Foto Jari Haantie.

Foto 50. I de senere år har man sluppet ut hunnlaks på over 7 kilo og også noen av de største hannlaksene for å bevare og styrke gytebestanden av laks. Foto Eero Niemelä.

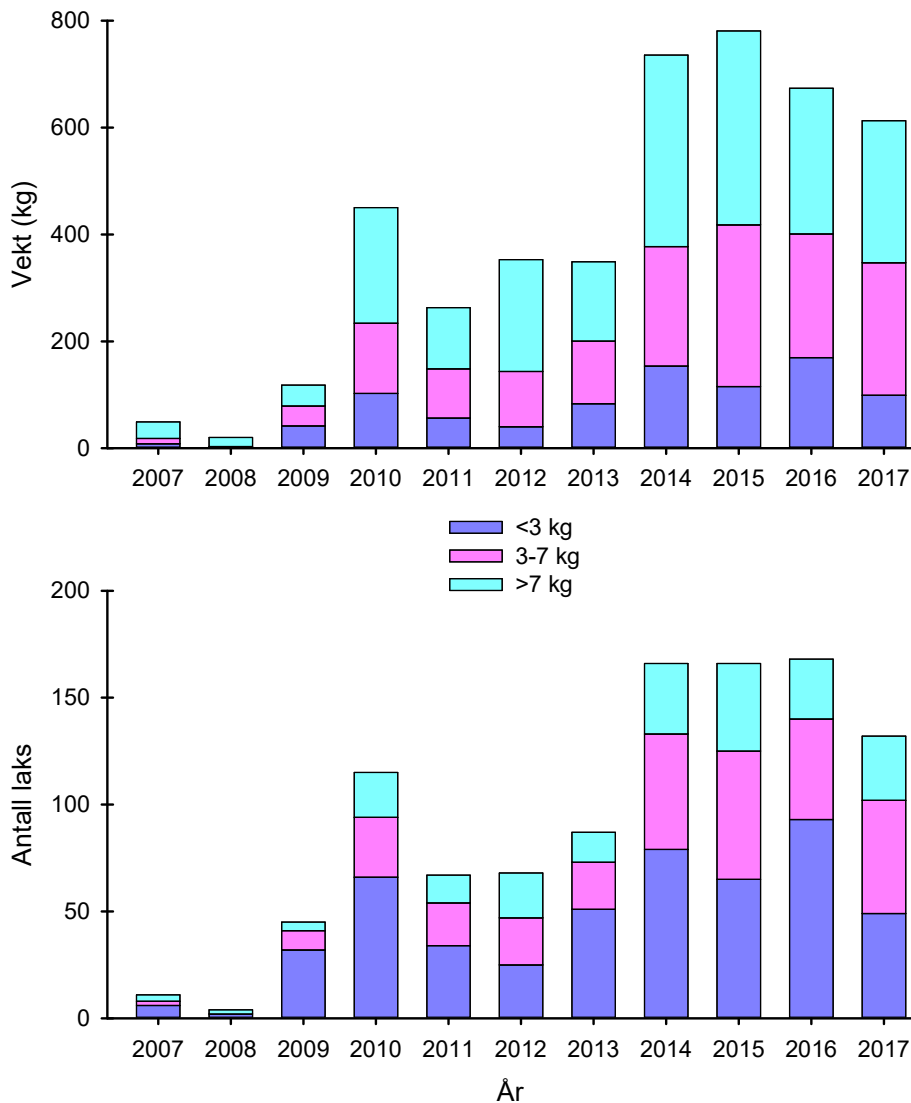

Foto 51. Den øverste fluefiskeplassen ved Skoltefossen er nedenfor veibroen i laksens hvilekulp. Foto Eero Niemelä.

Foto 52. Fisk som er tatt på flue, er mulig å frigjøre skånsomt. Med selektiv fangst kan gytebestanden styrkes forutsatt at disse store hunnlaksene ikke blir tatt senere med k p l  i Norge eller med garn i Finland. Foto Eero Niemelä.

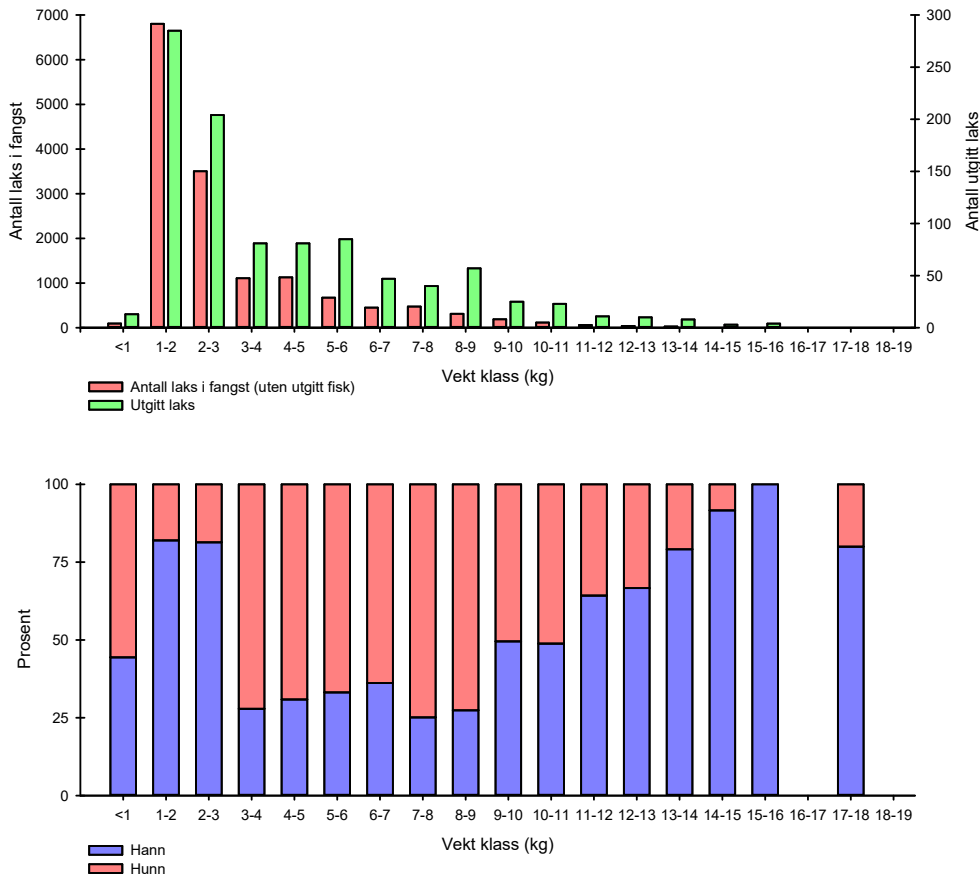
På norsk side har antallet utsluppet laks tatt på stang steget kraftig etter at bestemmelsene om utslipping trådte i kraft (Figur 23a). Allerede i 2015 ble det sluppet ut nesten 170 laks, hvorav halvparten eller 80 stykker var mellom- og storlaks. Mesteparten av disse 80 var hunnlaks, og denne mengden av utsluppet laks kan ha betydning for mengden rogn som gytes på gytefeltene, såfremt en del av dem ikke fanges på ny på norsk eller finsk side. Totalvekten på laks som var sluppet ut, var nesten 800 kg, og av dette utgjorde laks på over tre kilo over 600 kilo. I de fire foregående årene var antall laks sluppet ut, rundt 60–110.

Figur 23a. Antall og vekt av fanget og utsluppet laks i stangfiske på norsk side fordelt på vektclasser i perioden 2007–2017. Kilde: Scanatura.no

Størsteparten av laks som ble tatt på stang og så sluppet ut i årene 2007–2017 på norsk side, har vært fisk på under tre kilo (Figur 23b). Det meste av dette, ca. 80 %, er hannlaks, og dermed har utslipping av dem nesten ingen betydning for økning av yngelproduksjon. Hvis man fortsetter med fang-og-slipp-fisket og til og med pålegger å effektivisere det i hele Neidenvassdraget i begge landene, så bør man prioritere utslipping av de vektgruppene hvor andel hunnfisk er stor og som dermed er viktigst å slippe ut med tanke på mengden produsert rogn. Hunnlaks som slippes ut, bør primært tilhøre vektgruppen 3–9 kg, da andel

hunnfisk i den er 75 %. Av laks i vektgruppen 9–11 kg er halvparten hunnlaks, og de er lett å skjelne fra hannlaks. Det ville være mye mer hensiktsmessig å slippe ut slik stor hunnfisk enn små laks på under fire kilo. Det er vanskelig for de fleste turistfiskere å fastsette kjønnnet på smålaks ut fra ytre kjennetegn. Når det gjelder utslipping av laks, må man også ha plikt til å slippe ut stor hannlaks. Betydningen av dem har forbindelse med overføring av arveanlegg til neste laksegenerasjoner og nettopp det at også kommende laksegenerasjoner skal ha laks som er stor når den vandrer tilbake til elva etter mange vekstår i sjøen.

Figur 23b. Øverst det sammenlagte antallet laks i ulike vektgrupper som er fanget og sluppet ut i perioden 2007–2017. Nederst andel hunn- og hannlaks i ulike vektgrupper i fangster i Neidenelva basert på skjellmaterialet. Kilde; Scanatura.no, Luke.

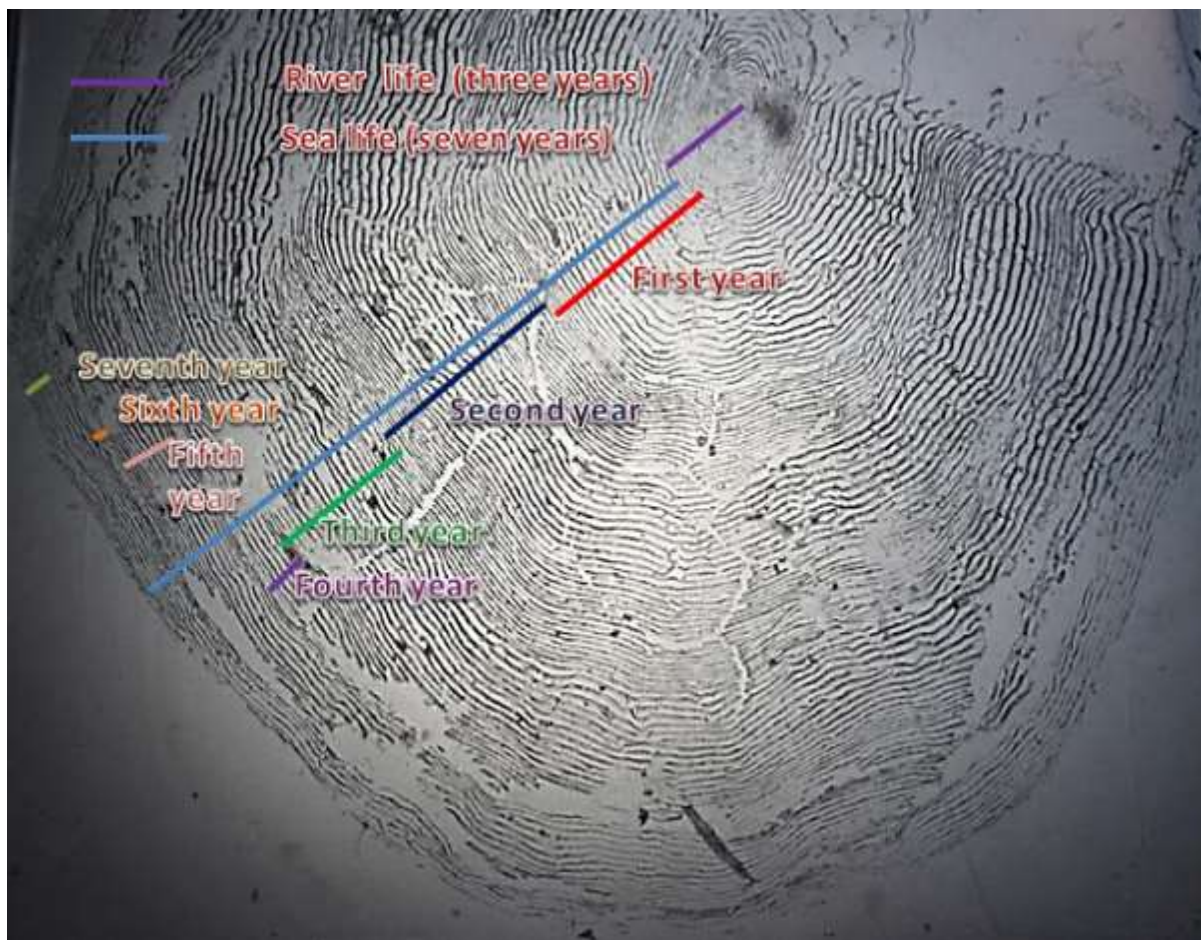

Foto 53. Skjellet til en hunnlaks som har gytt to ganger før og som i 2015 var på vei til en tredje gyting. Laksen veide 14 kg og var 117 cm lang. Den hadde klart seg som vinterstøing og kommet to ganger tilbake til sjøen. Skjellets historie om det mangfoldige livsløpet forteller grunnen til at all laks som overlever gytingen og vandrer til sjøen som vinterstøinger bør settes ut varsomt. En hunnlaks som har rehabilitert seg fra vinterstøing til gytelaks, fremskynder fornying av laksebestanden med flere år sammenlignet med at laksen bare skulle gyte én gang i løpet av sitt liv. Flergangsgyter trenger bare to år til neste gyting etter den forrige, mens med laks som gyter bare én gang, går det 6–8 år til fornyelse av bestanden fra gyting til gyting. Laksens livshistorie er følgende: Gyting høsten 2004, parr 2005–2007, utvandring til sjøen som 3-årig smolt 2008, vekst i sjøen, 1-sjøvinters alder i 2009 som diddi, 2-sjøvinters alder i 2010 som mellomstorlaks, i 3-sjøvinters alder 2011 vandret den opp i elva for å gyte for første gang, returnerte som vinterstøing til sjøen i 2012 for å rehabilitere seg i sitt fjerde sjøvinter, kom i 2013 i sitt femte år i sjøen tilbake til Neidenelva for å gyte for annen gang, vandret i 2014 til sjøen som vinterstøing for å rehabilitere seg i sin sjettesjøvinter, kom i 2015, i begynnelsen av sitt sjuende sjøår, tilbake til Neidenelva for å gyte for tredje gang, men var uheldig og ble fanget. Det at laksen har gytt tidligere, kan man se ut fra 6–8 svarte prikker på gjellelokkene, svarte prikker nedenfor sidelinjen på forkroppen, som oftest fiskelus i gjellene og en lysere kjøttfarge enn hos en førstegangsgytende fisk. I skjellene kan man klart se slitte, hullete områder, som viser at fisken har oppholdt seg i elva over en lengre periode. Foto Eero Niemelä.

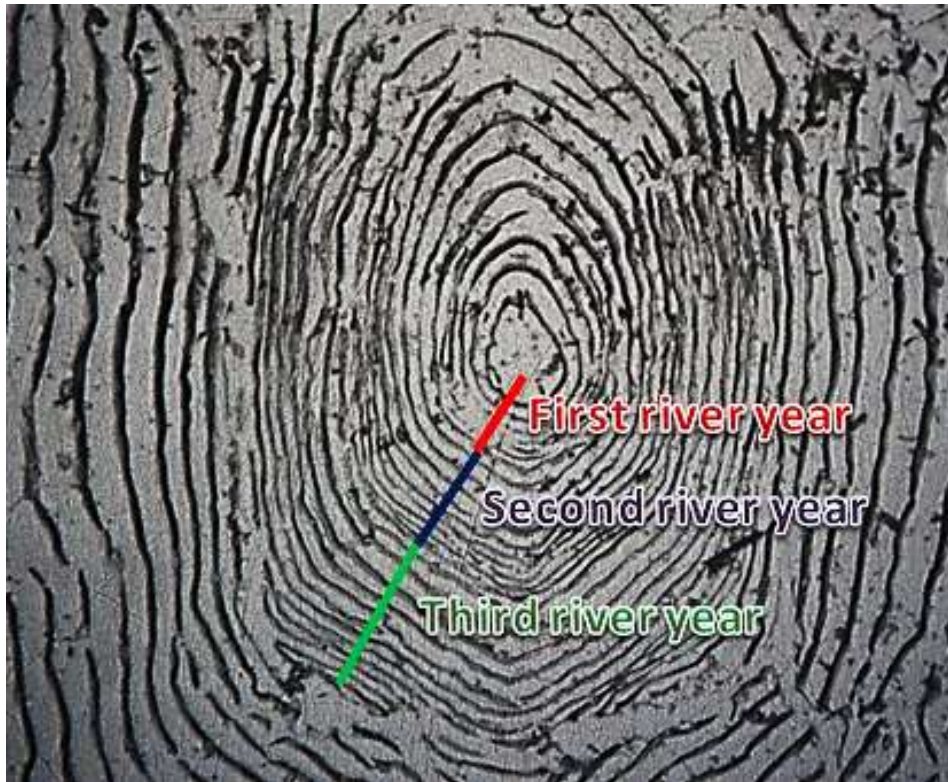

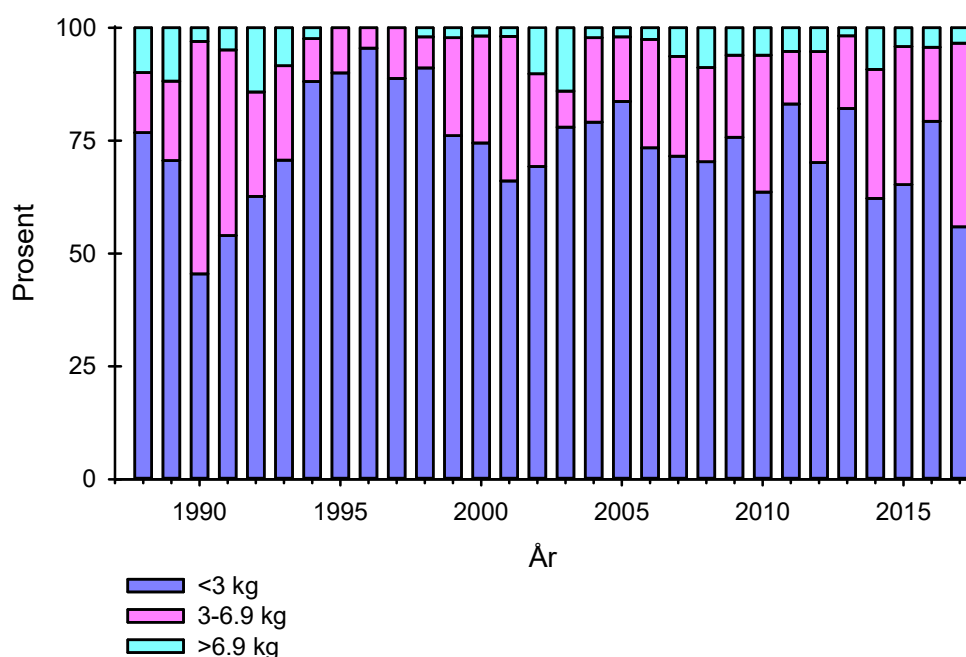
Foto 54. Veksten i parrtiden hos laksen på det forrige bildet (53). Skjellet viser tydelig at laksen har levd tre år i elva før den har vandret ut i sjøen. Foto Eero Niemelä.

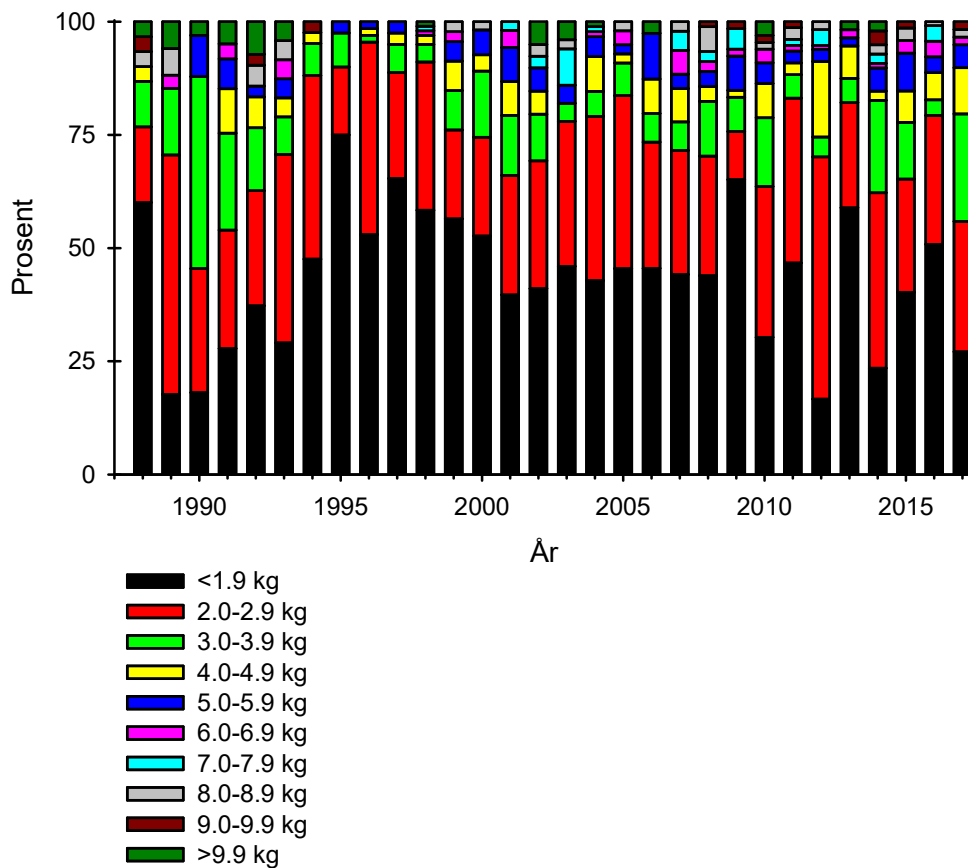
Foto 55. Fiskerimester Markku Seppänen slipper ut en 2-sjøvinters laks på slutten av august på finsk side i Neidenelva. Laksen ble tatt i forbindelse med prøvafiske, da man studerte hvor selektive maskeviddene på garn brukt til sik- og harrfiske var. Garnfiske etter andre fiskeslag enn laks kunne tillates i nøye utvalgte områder og bare på slike tidspunkter når oppvandrende laks eller vinterstøinger ikke blir fanget. Foto Roy Lyn McComas.

9. Andel laks av ulik vekt i turistfiskernes fangster på finsk side

I løpet av de 15 siste årene har fangstene til turistfiskerne på finsk side hatt en andel på ca. 60–75 % av smålaks under 3 kg (Figurene 24 og 25). Andelene av laks av ulik vekt i fangsten ligner på vektsammensetningen i stangfangsten på norsk side (Figur 21). De aller minste laksene på under 1.9 kg utgjorde omtrent halvparten eller over, i fangstene i perioden 1994–2009, men senere er andelen gått ned. I enkelte år, som i begynnelsen av 1990-tallet, utgjorde mellom- og storlaks nesten halvparten av stangfangstene. I enkelte år utgjorde storlaksen på over 7 kg 10–15 % av fangsten. Fordi den korteste avstanden til Neidenelva fra Sevettijärvi-Näätämsö-veien er omtrent 6 km, begrenser avstanden i noen grad på laksefangsten. Fangsten må bæres, i tillegg til annet turutstyr, til veien på tilbaketuren. Det viktigste i turistfisket på finsk side har mer og mer blitt villmarksturen, som betyr mer ønske om opplevelser enn higen etter store fangster.

Figur 24. Fangstsammensetningen i antall hos turistfiskere på finsk side ifølge fangstforespørsel. Kilde; Luke.

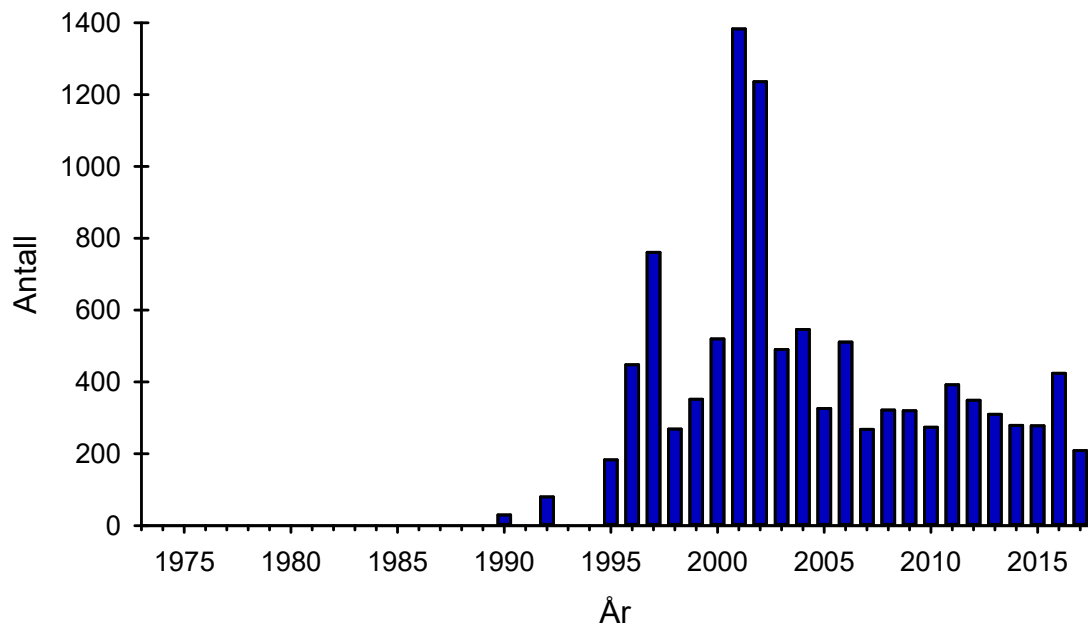
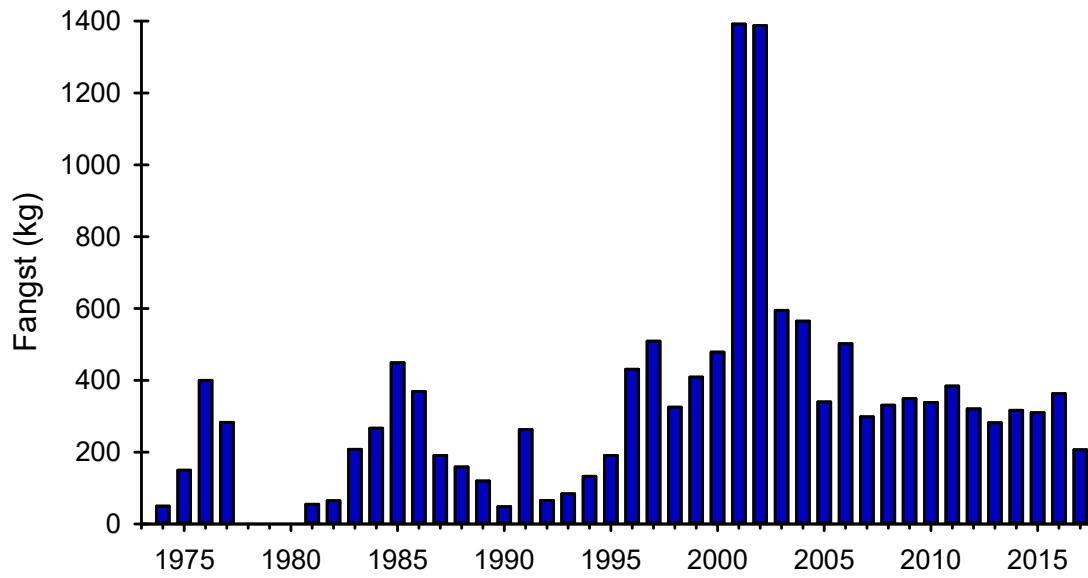
Figur 25. Vektsammensetningen i antall fisk i turistfiskeres fangst på finsk side ifølge fangstforespørsel. Kilde; Luke.

10. Fangster av andre fiskeslag i Neidenvassdraget

Det fins lite oppsamlet data om fangst av andre fiskeslag enn laks og sjøørret på norsk side av Neidenelva føre året 2007. En delårsak er den at man på norsk side tradisjonelt bare har ønsket å fiske etter laks, og sjøørretene har man fått som bifangst. Fordi de anadrome fiskeartene har vært det primære målet for fisket, er stri strøm i fosser og stryk blitt til områder hvor man driver fiske. På slike steder fanger man sjeldnere gjedde, harr og sik. Garnfisket har vært forbudt i Neidenelva allerede fra 1961, så bestandene av andre fiskeslag enn laks og sjøørret har nesten ikke vært fisket på. Sjøørretfangsten har i de senere år vært rundt 300–400 stykker, og da gjennomsnittsverken på sjøørret ligger i nærheten av 1 kg, har fangsten utgjort rundt 300–400 kg (Figur 26). Det er gjort forsøk på å øke interessen for ørretfiske i nedre delen av elva mot slutten av fiskesesongen og etter at den egentlige laksefiskesesongen er over.

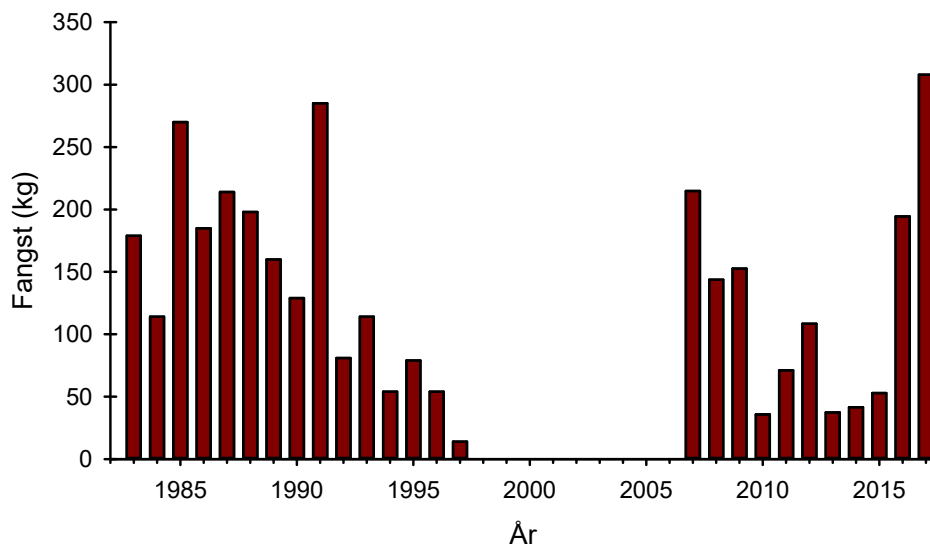

Foto 56. Neidenelva danner på norsk side et varierende elveløp. De lange rolige strekningene tilbyr levested for fiskearter som trives i stilleflytende vann, slike som lake, gjedde og harr. I strykpartier dominerer lakseunger, laks som forbereder seg til gyting, og sjøørreter. Etter gytingen flytter laksen til større holer i elva. Det er mulig å kanalisere kontrollert fiske etter andre fiskeslag til stilleflytende deler av elva. Fisket kan stimuleres med lave fiskekortpriser. Foto Eero Niemelä.

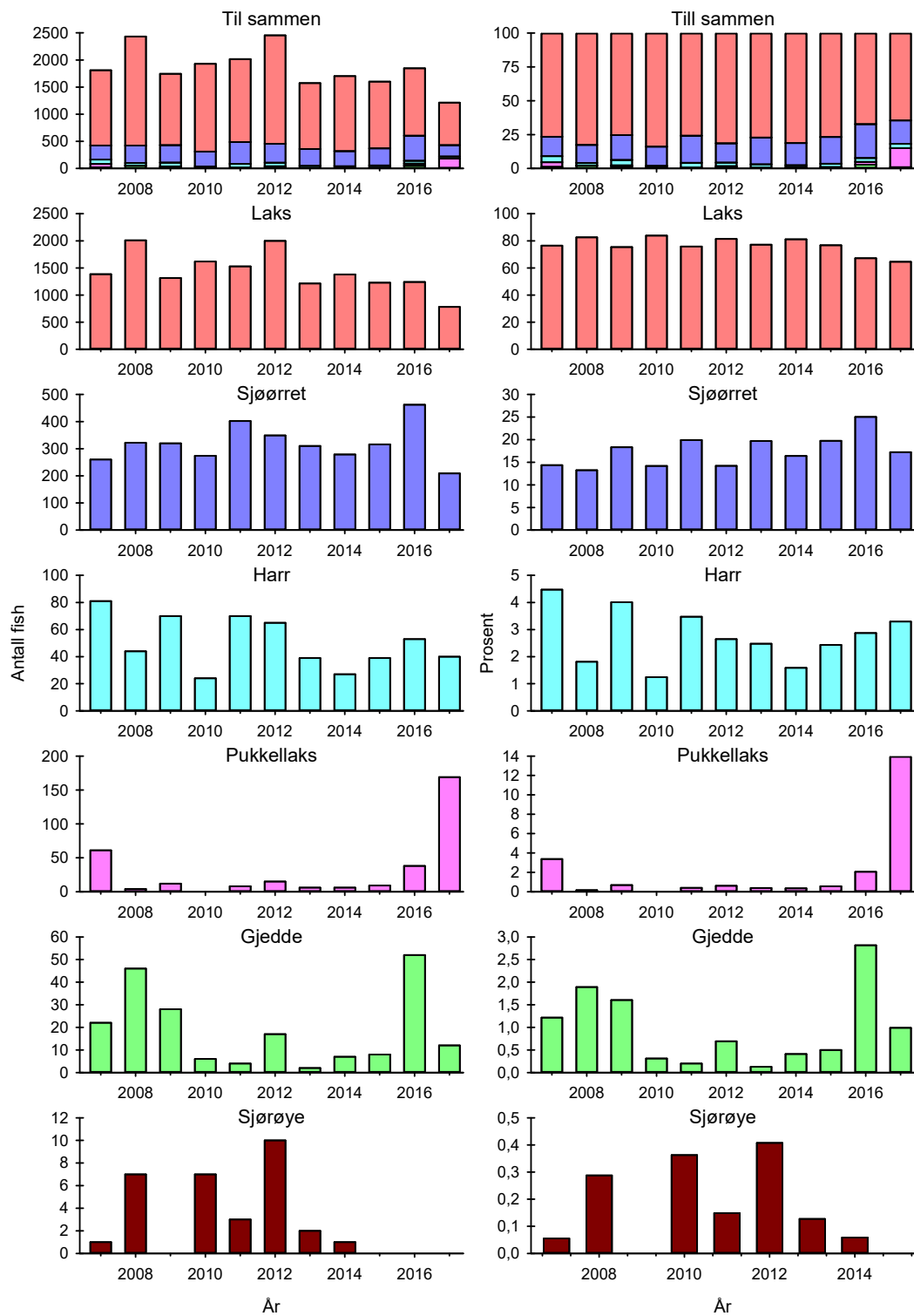

Kuva 26. Sjørretfangsten på norsk side i Neidenelva. Kilde; SSB, Scanatura.no.

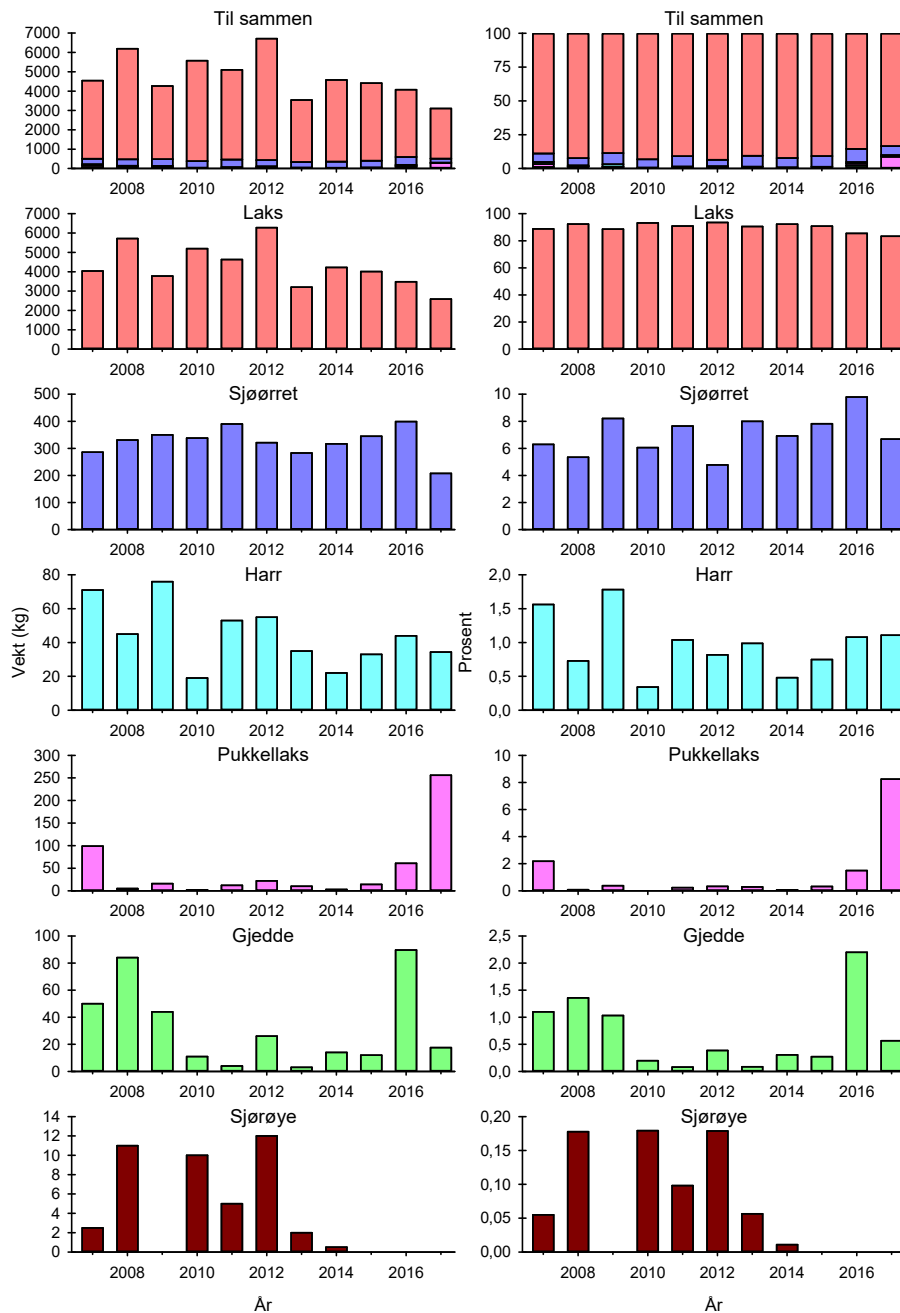
Fangsten på andre arter enn laks og sjørørret har vært 150–300 kilo i de årene man har samlet på fangstdata, (Figur 27a). Mengden andre fiskearter i fangstene varierer mye fra år til annet. De viktigste artene i denne fangsten var harr og gjedde. Det blir tatt tilfeldige fangster av sjørøye. Det blir årlig tatt pukkellaks (Figurene 27b og 27d), og i 2017 fikk man mest av dem siden midten av 1970-tallet. Det har ikke vært lov å fiske med vanlige settegarn på norsk side, og derfor har det heller ikke vært interesse for fiske etter andre fiskeslag på stangredskap. Det er åpenbart at bestandene av andre fiskeslag er så sterke at de kunne fiskes i områder, med redskap og på tidspunkter som tillates særskilt.

Figur 27a. Fangster av andre fiskeslag enn laks og sjørørret på norsk side av Neidenelva. Kilde; Neidenelvans Fiskefelleskap.

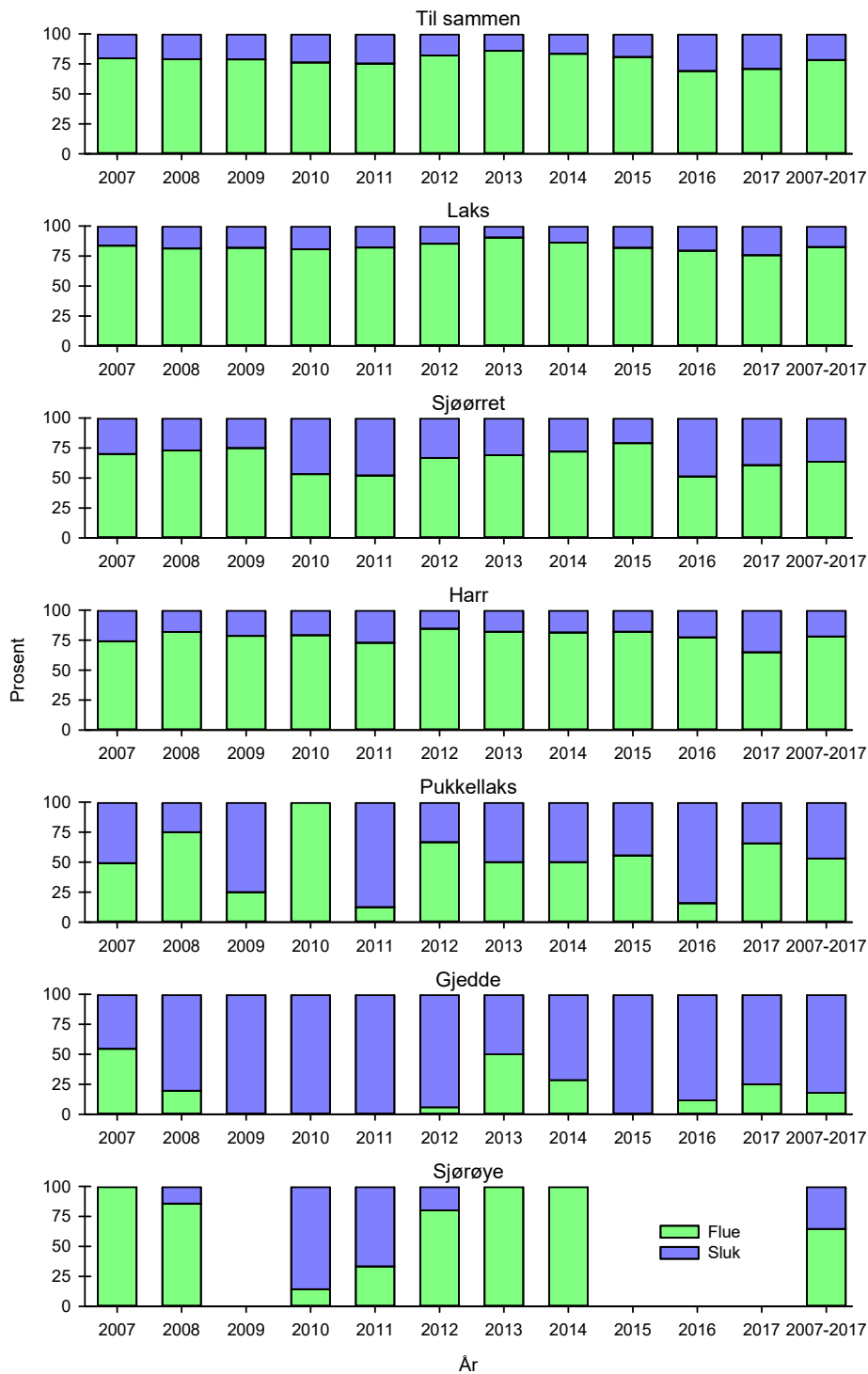

Figur 27b. Antall fisk av ulike fiskearter på norsk side og artenes andel av totalfangsten.
Kilde; Scanatura.no

Figur 27c. Kilofangster av ulike fiskearter på norsk side og artenes andel av totalfangsten. Kilde; Scanatura.no

På norsk side av Neidenelva er det strekninger hvor fisket er regulert slik at det er tillatt å bruke enten flue eller sluk. I Norge er Neidenelva kjent mer som en fluefiskeelv en slukfiskeelv. Dette vises også i hvordan fangsten deler seg mellom disse redskapstypene. Den største delen av laksefangsten blir tatt på flue (Figur 27d). Med sluk, som for det meste fiskes med fra båt, tas ca. 20 % av laksefangsten. Sjørøret, som kommer opp i elva klart senere enn laks, blir også for det meste tatt på flue, men i mindre grad enn laks. Litt mer pukkellaks blir tatt på flue enn på sluk. Det er interessant at man i enkelte år også får gjedde på flue, men vanligvis for det meste på sluk.

Figur 27d. Andel ulike fiskearter tatt på flue og sluk på norsk side av Neidenelva. Kilde; Scanatura.no

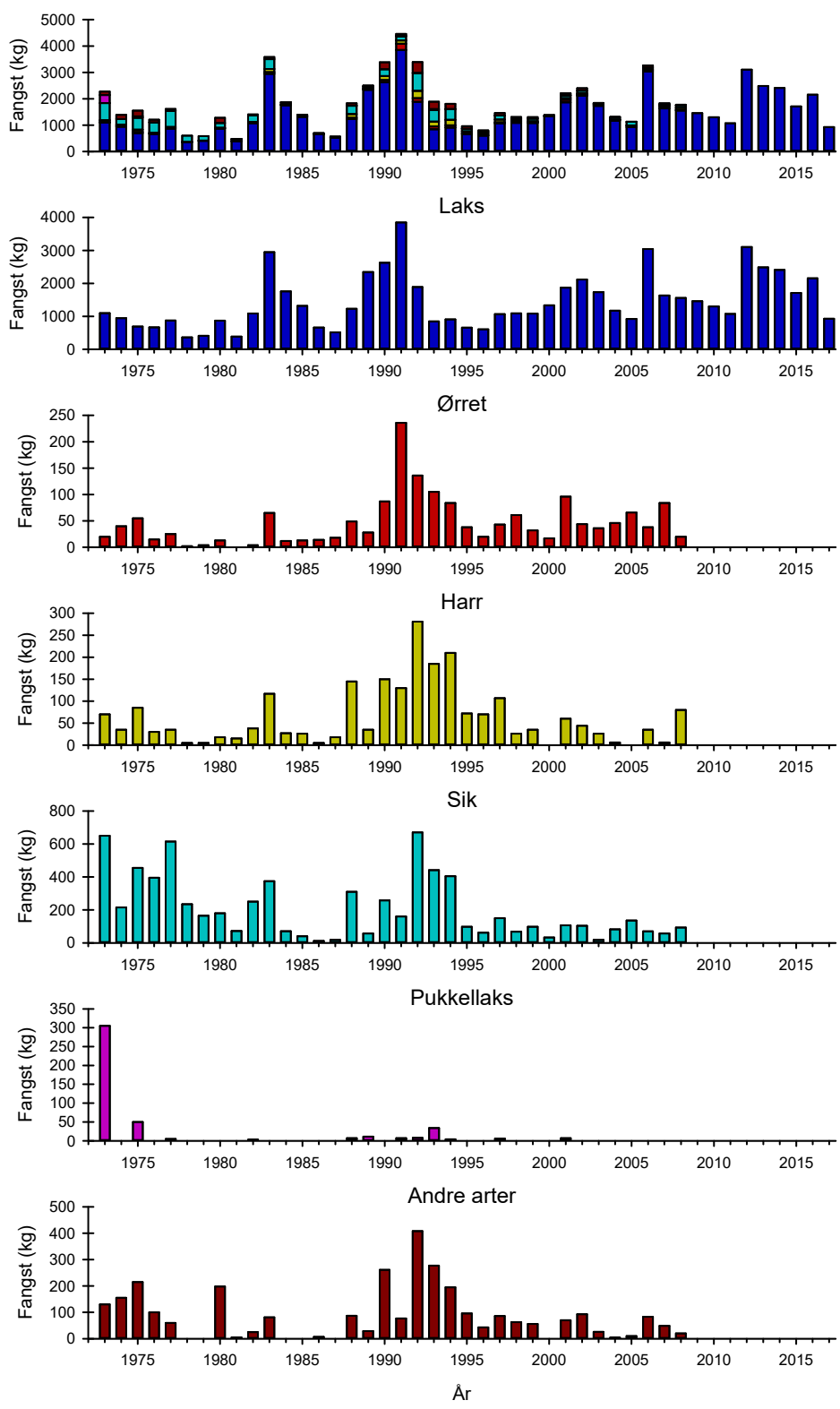
Elva på finsk side har en lignende karakter som på norsk side, dvs. den danner liksom en perlekjede hvor klare strykpartier veksler med elveutvidelser og lange stilleflytende strekninger. På finsk side har Neidenelva sandbunn ovenfor Gallokelva på en strekning av flere kilometer. Etter riksgrensen flyter elva stille sammenhengende på en tre kilometers

strekning, inntil Langfossen-stryket igjen endrer elvas karakter til en perlekjede helt frem til elvemunningen.

Elvas karakter gjør det også mulig for gjedde og sik å leve i den, og disse har man vært vant til å finne i vassdragets innsjøer. Neidenvassdraget er et ideelt levemiljø hvor harren trives; den kan vandre vidt når årstiden skifter, fra strekning med stri strøm til stilleflytende partier eller innsjøer, spesielt på finsk side, så som Opukasjärvi, de store innsjøene i Kuoshnijoki- og Silisjoki-vassdragene og de store elveutvidelsene Vuontislompolo ja Kaartilompolo i øvre del av Neidenelva. Tidligere har fangstene av andre fiskeslag enn laks, vært viktigere enn i de senere år for innbyggere i Sevetijärvi og Näätämo. Før fikk man sikfangster hovedsakelig i Vuontislompolo, Kaartilompolo og Opukasjärvi i øvre del av Neidenelva, men også i enkelte innsjøer i nærheten av hovedløpet, og disse fangstene er dermed blitt registrert som fangster i Neidenelva. Harr har man fått som bifangst på garn i Neidenelva, og også som stangfangst. Det viktigste garnfangstområde for harr har vært innsjøene tilknyttet Harrijoki. I enkelte år med uvanlig mye pukkellaks, har man fått slike i garnfangster i hovedløpet. Noen lokale fiskere har nevnt at man på strekningen nedenfor Gallokelva til riksgrensen har om våren, før laksen kommer opp, fått store saker på opptil et par kilo (muntlig inf. Sampsa Wesslin). Det har vært lite fiske etter dem, antakelig fordi det er få garnplasser i den flomstore elva for fangst av andre fiskearter og fordi garn fort blir full av skitt i flommen på forsommeren. Det sies at harrbestanden i hovedløpet av Neidenelva er blitt svakere etter midten av 1990-tallet. (Figur 28).

Foto 57. I stilleflytende partier settes laksegarn fra elvebredden mot midtstrømmen, i stryk og nærheten av foss som oftest i strømretningen. En undertelne med tunge søkker gjør det mulig å sette garn tvers av strømretningen selv i en del av elva som har en rimelig sterk strøm. Foto Ari Kosunen.

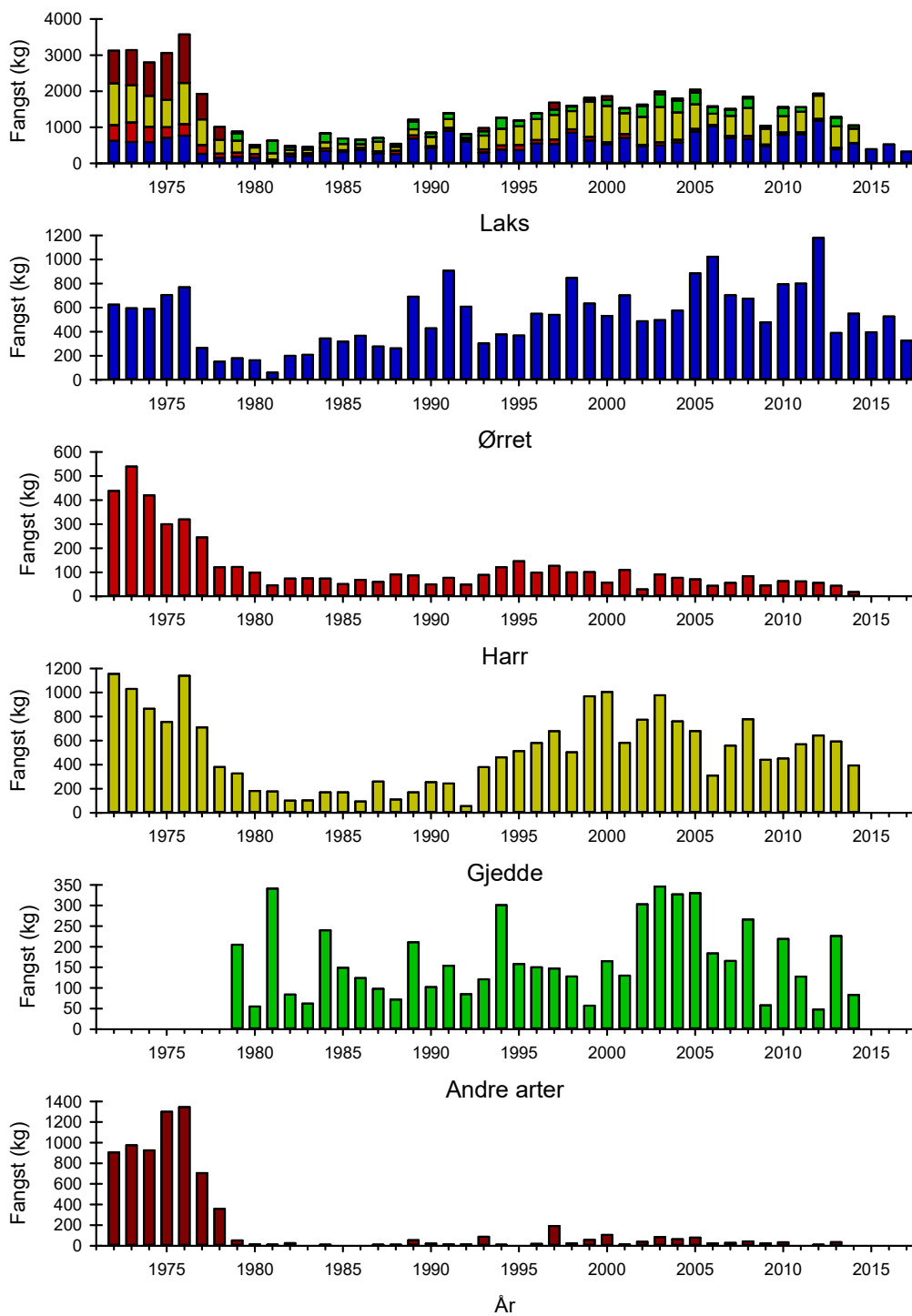
Figur 28. Lokalbefolkningens fangster av lake, ørret, harr, sik, pukkellaks og andre fiskeslag (gjedde, abbor) på finsk side. I de senere år har man ikke spurt om fangster av andre fiskearter enn laks. Kilde; Luke.

Foto 58. På 1970-tallet og i begynnelsen av 1980-tallet ble det drevet ganske intensivt garnfiske i Neidenelva. Garnene ble ofte satt slik at de stengte hele passasjen for laksen. De ulovlige garnene på bildet sto i Neidenelva ovenfor Kuoshnijoki-munningen. Med slikt fiske hindret man helt laksens oppvandring i tiden mellom mandag og fredag. Det intensive laksefisket førte til at gytebestandene ble svake og dermed yngelmengdene små på finsk side av Neidenvassdraget. Foto Eero Niemelä.

Fisketurisme på finsk side av Neidenelva kom egentlig i gang på slutten av 1960-tallet, da landeveisforbindelsen fra Kaamanen til Sevettijärvi og Näätämsö ble ferdig. Før byggingen av landeveien var Neidenelva nesten uopnåelig. De få turistfiskerne som kom til Neidenelva på 1950- og 1960-tallene, måtte bruke noen dager på turen, da de dro fra Inari eller Ivalo først med båt over Enaresjøen og deretter til fots fra nordenden av Enaresjøen til Neidenelvdalen. Noen brukte sjøfly, som kunne lande på Iijärvi, Vuontislompolo, Opukasjärvi eller innsjøene i Kuoshnijoki-vassdraget.

Fiskebestandene i Neidenelva var i naturtilstand og nesten ikke fisket på, bortsett fra laksen, inntil Metsähallitus begynte å selge fiskekort for rekreasjonsfiske i området fra midten av 1960-tallet av. Da meldinger om gode fangster ble spredd i media, tok turistfiskere store fangster av harr, ørret og gjedde på 1960-tallet og spesielt i første del av 1970-tallet. Turistenes ubegrensede overfiske førte til at spesielt harr- og ørretfangstene kollapset (Figur 29). Det tok nesten 20 år før harrbestanden kom seg, og først i de første årene på 2000-tallet nådde man samme nivå i fangstene som på 1970-tallet. Fangsttallene viser at ørretbestanden i Neidenvassdraget fremdeles ikke har nådd nivået fra begynnelsen av 1970-tallet. Det har vært en liten reduksjon i harrfangstene, delvis på grunn av nedgang i antall turistfiskere og delvis på grunn av ulike lokale restriksjoner i fisket.

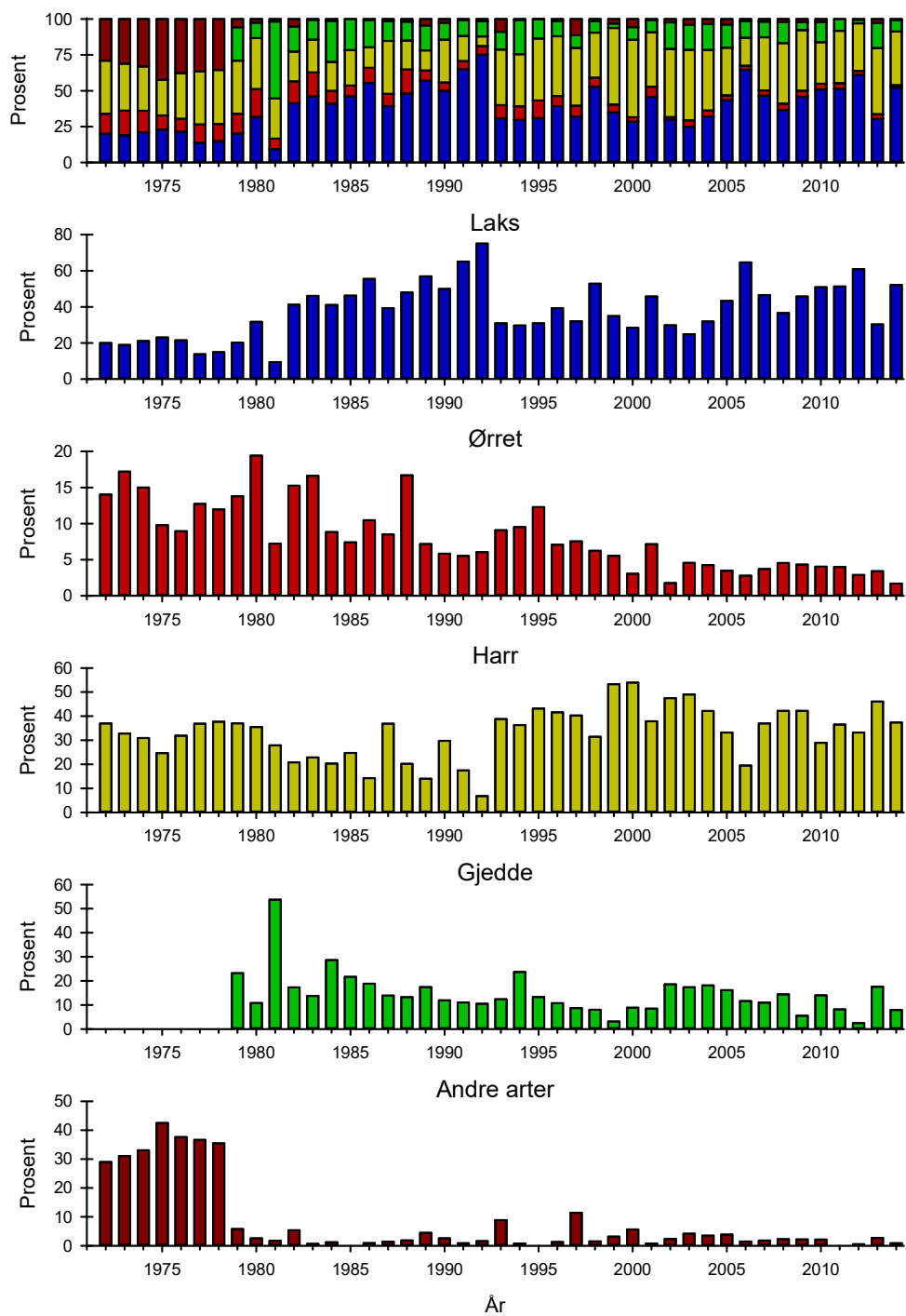

Figur 29. Turistfiskernes fangster av laks, ørret, harr, gjedde og andre fiskearter (sik, abbor, pikkellaks, gjedde inntil 1978) på finsk side. Kilde; Luke.

Laksen utgjør nesten 50 % av turistfiskernes fangster i Neidenelva (Figur 30). I enkelte år da laksebestanden var på sitt svakeste, slik som fra midten av 1970-tallet til begynnelsen av 1980-tallet, var laksens andel av fangsten rundt tjue prosent. De svekkede laksebestandene i den nevnte perioden har muligens hatt den virkningen at Neidenelva mistet sin tiltrekningskraft som turistfiskeelv på finsk side. Turistfiskerne kom med kritikk om tilretteleggingen av fisket i fangstrapportene sine (Länsman 2010), som gikk på det intense garnfisket i elva og det at det var vanskelig å finne stangfiskeplasser fra mandag til fredag, da laksegarnene okkuperte fosser, stryk og høler. Neidenelva ble sett på som en lakseelv og den ble markedsført til turistfiskere som lakseelv, og andre fiskeslag kom opp som bifangst.

Foto 59. Ennå i begynnelsen av 1970-tallet var det en meget god harrbestand på finsk side av Neidenelva, før det intense turistfisket kom i gang. I dag har harrbestanden kommet seg i enkelte deler av elva takket være fangstrestriksjoner. Foto Jari Haantie.

Figur 30. Fangstandelen av laks, ørret, harr, gjedde og andre fiskearter tatt av turistfiskere på finsk side (sik, abbor, pukkellaks, gjedde inntil 1978). Kilde; Luke.

11. Områder for garnfiske etter laks på finsk side

På 1880- og 1890-tallet ble det etablert fem gårder i nærheten av Neidenelva, og det er sannsynlig at i hvert fall noen av dem fisket laks med garn. På finsk side har man fisket laks hovedsakelig med garn før de første fiskereglene i fiskeoverenskomsten av 1964 trådte i kraft. Det eksisterer ingen statistikk over fangster eller antall fiskere før fra midten av 1960-tallet da Metsähallitus begynte å selge fiskekort for laksefiske til rekreasjonsfiskere. De første opplysningene om antall garnfiskere stammer fra 1973, da det ble anslått at antall husstander som fisket, var minst 32, noe som betyr at over hele 90 garn fisket samtidig, hvis hver husstand brukte det tillatte maksimale antallet garn, dvs. tre garn. I 1974 var vannstanden i elva høyere enn normalt, og derfor var det bare 25 husstander som fisket, og totalt var det rundt 60 garn som var i bruk.

Før garnfisket ble intensivert, var det konsentrert på de beste fangstplassene hvor man visste at laksen vandret langs djupålen eller hvor de stoppet under oppvandringen. Garn av hamp eller bomull ble satt nedenfor og ovenfor stryk og fosser, ved fossene i evjer nedenfor store steiner, i fordypninger nedenfor elvesvinger og i enkelte stilleflytende elvepartier. De beste garnplassene ved ulike vannstander var blitt oppdaget ved hjelp av eksperimentering. På slutten av 1960-tallet og særlig på 1970- og 1980-tallet lærte fiskerne ved utprøving å finne ytterligere garnplasser, og da økte garnfisket betraktelig. Da garnene på grunn av nye materialer ble mer effektive, lærte fiskerne raskt å bruke dype garn. De satt ofte garnet ut på tvers av elva slik at den delen som egentlig fanger fisken, dannet en bukt eller en kile mot djupålen. Det ble også brukt rette garn som gikk i tvers over elveløpet. Siden fiskeoppsynet ennå på 1960-, 1970- og 1980-tallet var ineffektivt, stengte mange fiskere helt av smale stryk og dype holer med garn. Fiskeoppsynet foregikk den gangen hovedsakelig fra land, og man undersøkte ikke garnavstand i forhold til fiskens vandringsvei, så ulovlig utsatte garn ble praktisert lenge. Først fra 1984 av ble det forbudt å sette garn i kileform, men samtidig ble garnfisket ellers mer effektivt. Det fortelles at mange fiskere på 1970-, 1980- og 1990-tallet konkurrerte om de beste garnplassene da de etter ukefredningen på mandagskvelden satt ut sine garn. Selv om mange garnfiskere hadde sine faste garnplasser, hindret det ikke at fiskerne satt garn på en annen fiskers plass. Tabell IV (Vedlegg IV) viser årlige antall av husstander som fisket i Neidenelva og antall laksegarn de fisket med samtidig.

Da den effektive garnfiskeperioden etter laks er drøyt halvannen til to måneder lang, fra siste uka i juni mot slutten av august, har mange fiskere tidligere forsøkt å holde den tillatte garnmengden i fiske hele tiden. Selv om antall garnfiskere steg, ble det ikke flere gode garnplasser, og da måtte noen fiskere nøye seg med å bruke bare to garn samtidig. I de senere år er garnfisketiden blitt kortere enn på 1970-tallet, bortsett fra de nye garnfiskere som har flyttet til bygdene Näättämsö og Sevettijärvi og forsøker å fiske laks effektivt gjennom nesten hele den tillatte fiskesesongen. De fleste fiskere har i de siste årene holdt garn fra mandagskveld til onsdagskveld eller bare til tirsdagskveld, istedenfor at de på 1990-tallet hadde lyst å fiske helt til fredagskveld. Enkelte som bor i en fiskekoie ved elva fisker fremdeles hele den ukentlig tillatte tiden. Reduksjon i garnfisket etter laks kommer også til syne i det at noen bare fisker i et par ukers tid. Siden garnplassene ikke er øremerket til noen, flytter fiskere til plasser som er blitt ledige i enkelte områder.

Noen eldre garnfiskere drar daglig fra sin egentlige bolig til elva med en firehjuling, spesielt hvis de ikke har noen fiskekoie ved elva. Hadde de ikke hatt en firehjuling, hadde de neppe fisket laks med garn, for med alderen blir det stadig mer slitsomt å bære fangsten hjem. For mange garnfiskere er laksefangsten i dag en sosial begivenhet som anses for å høre til en

slags tradisjon. Selv om garnfisket opprinnelig ble ansett for å høre til de opprinnelige gårdene og etter krigen til skoltlesamene i Sevettijärvi og Näätämö, er situasjonen i årenes løp forandret seg slik at garnfisket etter laks i Neidenelva er blitt en generell fiskerett for alle fastboende i disse bygdene, uavhengig av personers etniske bakgrunn.

Foto 60. I stilleflytende partier av elva setter fiskerne sine laksegarn på tvers av strømretningen. Opprinnelig, da fangsten var konsentrert på strykpartier av elva, ble garnene satt i strømretningen i elva. Senere, da det ble festet blyøkker i undertelnene, kunne garnene stå tvers over strømretningen selv der strømmen var sterkere. Foto Eero Niemelä.

Foto 61. Maksimallengde (30 m) på garn har vært benyttet spesielt der strømmen i elva er svak og i nesten alle høler. Foto Eero Niemelä.

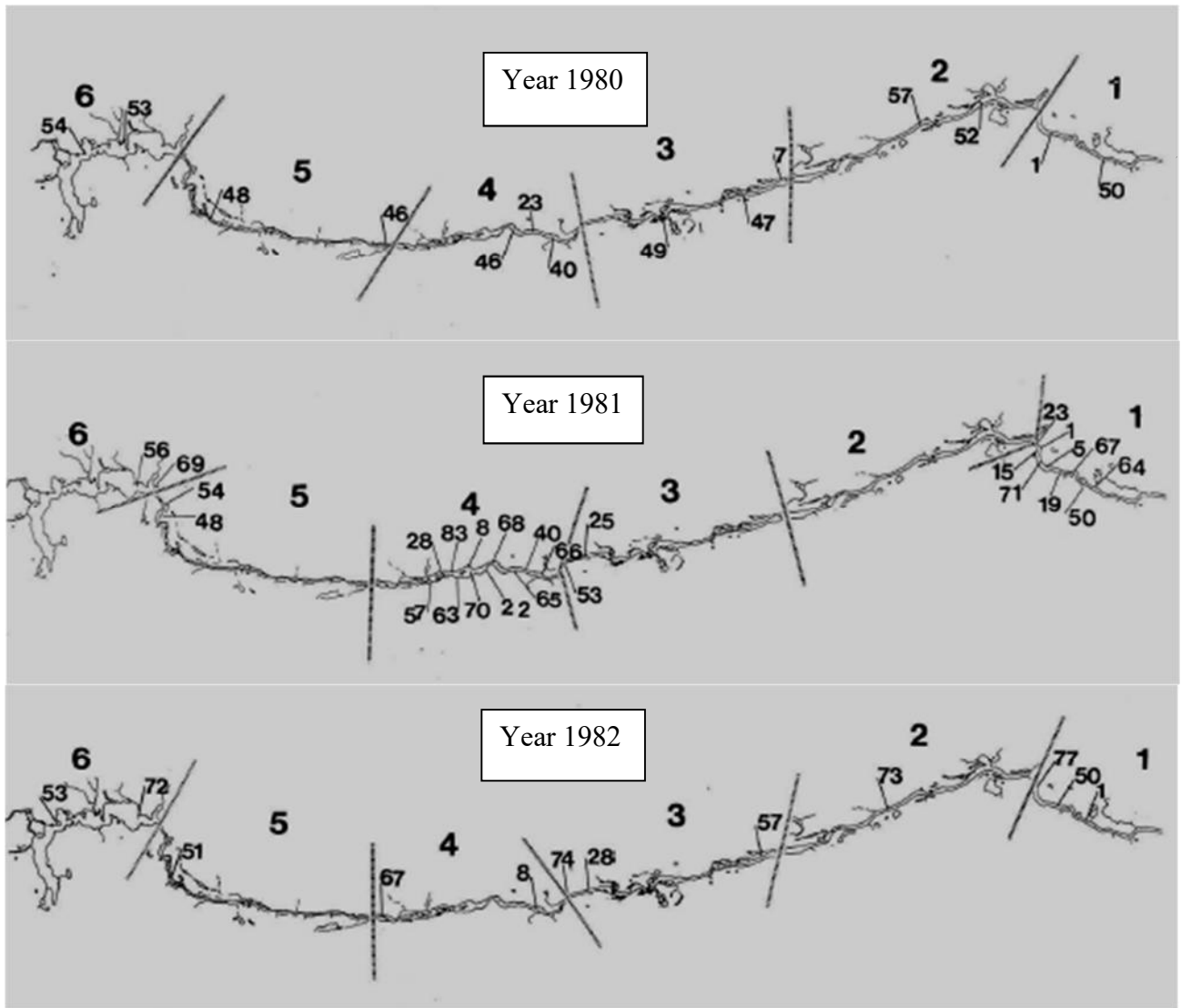

Foto 62. Alle garn nesten uten unntak starter ved steinene i elvebredden. Foto Eero Niemelä.

Foto 63. Opprinnelig ble garnene i Neidenelva satt i strømretningen nedenfor en evje bak en stor stein slik som på dette bildet. Etter at nye garnmaterialer ble tatt i bruk, fikk undertelnene tunge søkker og garn ble satt i elva i ulike buktninger. Spesielt i august, etter at nettene er blitt mørke, har laksen lettere for å svømme i tverrstilte garn enn midtsommers. Også midtsommers svømmer laksen i tverrstilte garn som ikke er så lette å se i det oftest litt brunlige vannet i Neidenelva. Etter regnvær om sommeren blir laksens oppvandring mer intensiv, elvevannet blir brunere og tverrstilte garn fisker godt. Foto Eero Niemelä.

Figur 31 anskueliggjør utviklingen i garnfisket i Neidenelva og hvordan det har blitt konsentrert på visse deler av elva. Selv om opplysningene om mest anvendte garnfiskeområder for 40–50 år siden er mangelfulle, kan man se at garnplassene i 1980–1982 var konsentrert i nedre del av elva, i stryk og ovenfor og nedenfor fosser, i den lange stilleflytende strekningen ovenfor Saunakoski og i Opukasjärvi. Ved hver fisker er det tre laksegarn som er i bruk. På 1980-tallet foregikk laksefisket effektivt som regel i hele den tillatte fiskesesongen frem til august

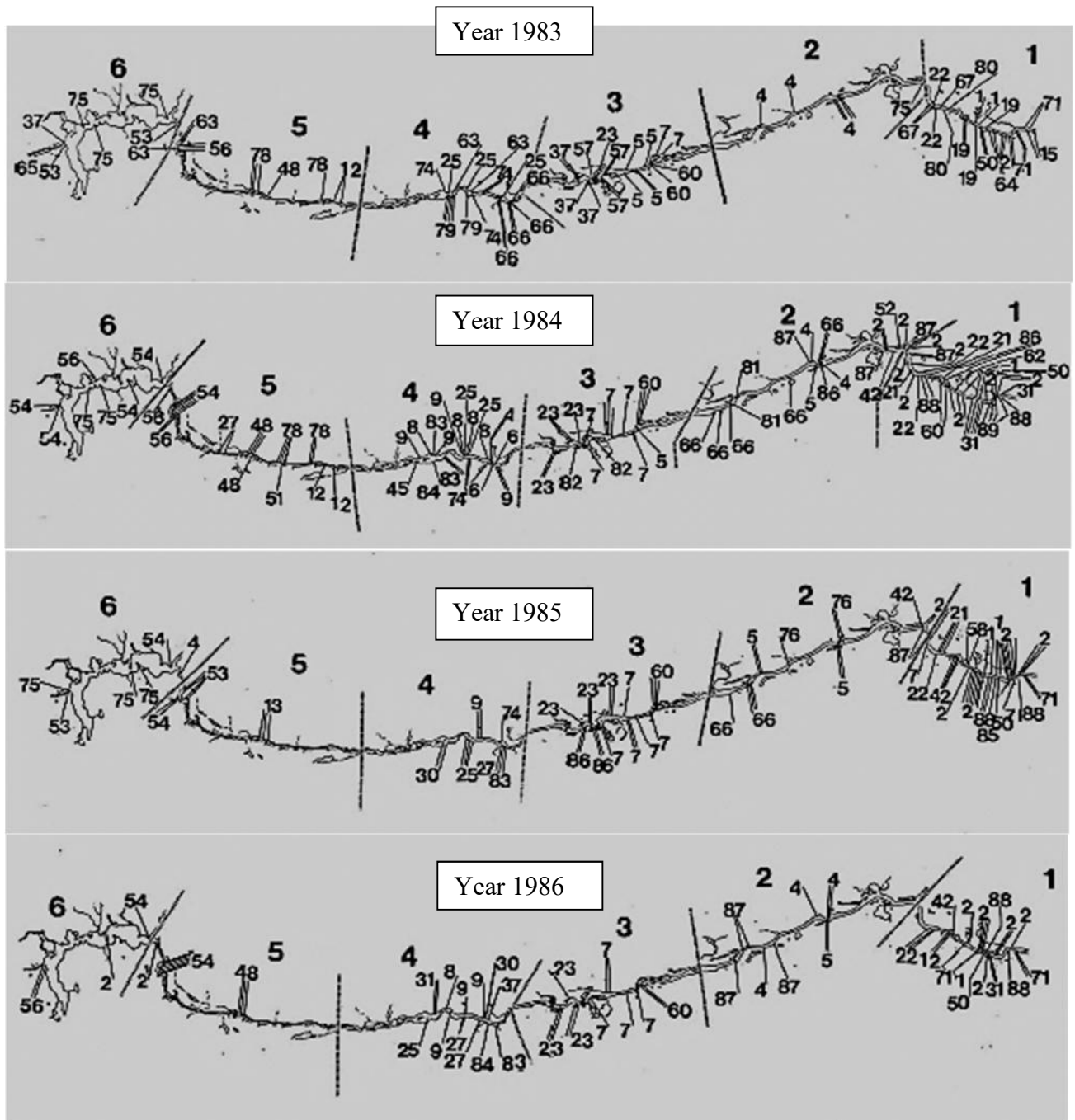

Figur 31. Garnplasser på finsk side i Neidenelva mellom riksgrensen og Opukasjärvi i årene 1980–1982. I hver av garnplassene har fiskeren (de minste sifrene fra og med 1) kunnet sette 1–3 laksegarn. Opplysningene er basert på intervjuer og er i enkelte år svært så mangelfulle, men figuren viser beliggenheten til de viktigste garnplassene. Neidenelva er i figuren delt opp i seks større fangstområder (de største sifrene 1–6). Kilde; Luke.

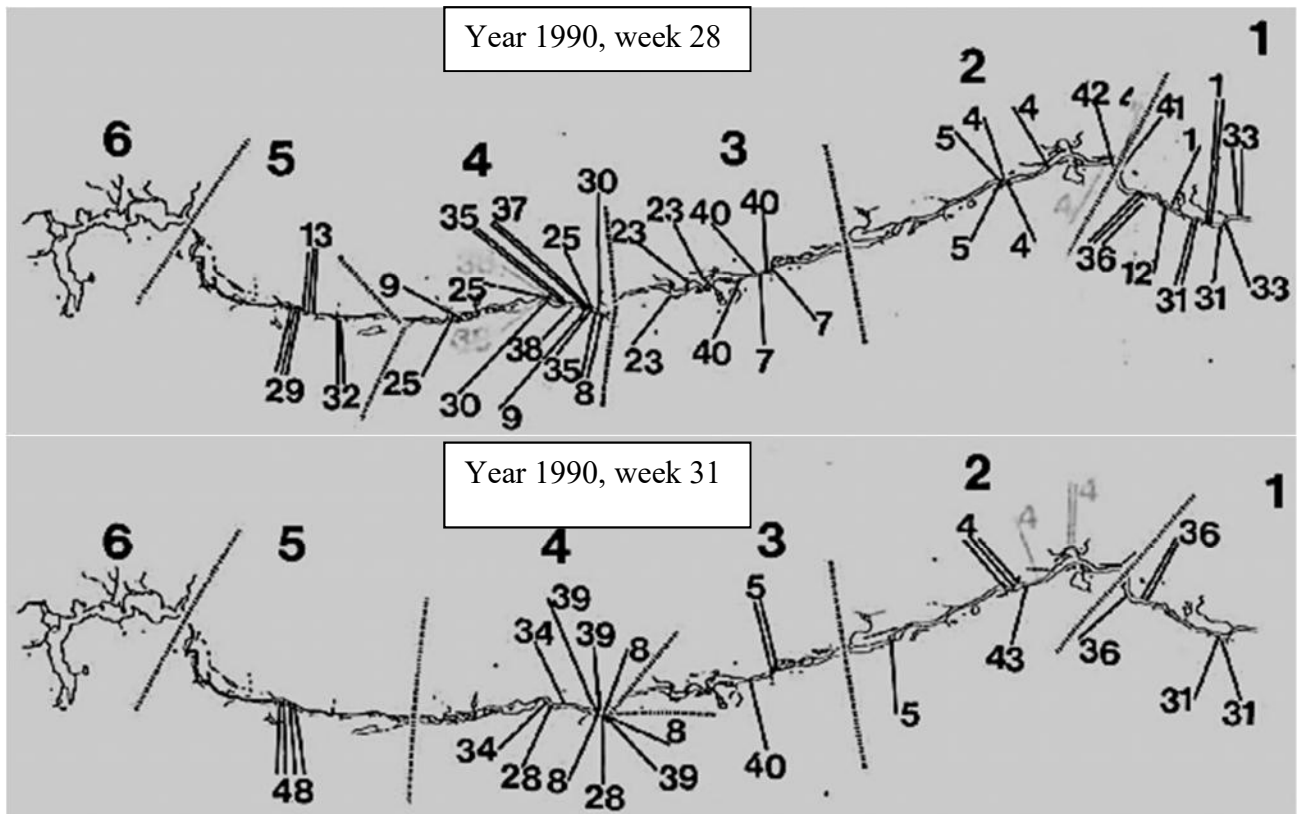
Figur 32 viser opplysningene om antall garn og anvendte garnplasser i Neidenelva i perioden 1983–1986, basert på fangstrapportering og kartlegging av garn. Garnfisket drives aktivt fra slutten av juni til 20. august, av mange fra mandagskveld til fredagskveld. Med årene ble garnfisket mer effektivt og det spredte seg til områder hvor garn tidligere ikke hadde vært brukt. Fangsten av laks ble som regel mindre mot slutten av uka, noe som spesielt høyere oppe i elva reduserte fiskeiveren etter onsdag. Til den nedre finske delen av elva vandret det opp nye laks gjennom hele uka, og derfor var fisket effektivt og lønnsomt gjennom hele uka. Figurene 33–35 viser antall laksegarn brukt i Neidenelva og den geografiske fordelingen av dem i ulike uker gjennom sommeren i årene 1991, 1992 og 1994. I enkelte områder har det vært så mange garnfiskere at ikke alle har kunnet sette ut tre garn, men har måttet nøye seg med to eller bare ett garn. Som regel har fiskerne satt sine laksegarn hele sommeren der de har vært vant til å ha dem, men noen har vært nødt til å flytte seg, når f.eks. vannstanden har gått ned eller når en annen fisker har overtatt hans garnplass. Det sies at garnfisket har minket på 2010-tallet sammenlignet med tiårene før. Dette stemmer sikkert, hvis man sammenligner med fisket på 1980- og 1990-tallet, da det virkelig var intensivt. Det betegnende for garnfisket i de senere år er at selv om antall fiskere og garn ikke har gått ned (Tabell IV, Vedlegg IV), er den ukentlige fisketiden og fiskesesongen åpenbart blitt enda kortere enn før. På den andre siden er det noen fiskere som har dratt nytte av det reduserte fisket og fått klart sikrere fangster samtidig med at de har fisket hele uka og det meste av fiskesesongen. Figur 36 viser fiskeplassene til garnfiskerne og antall anvendte garn i 2006. Opplysningene om antall fiskere og garn er delvis mangelfulle (jf. Tabell IV).

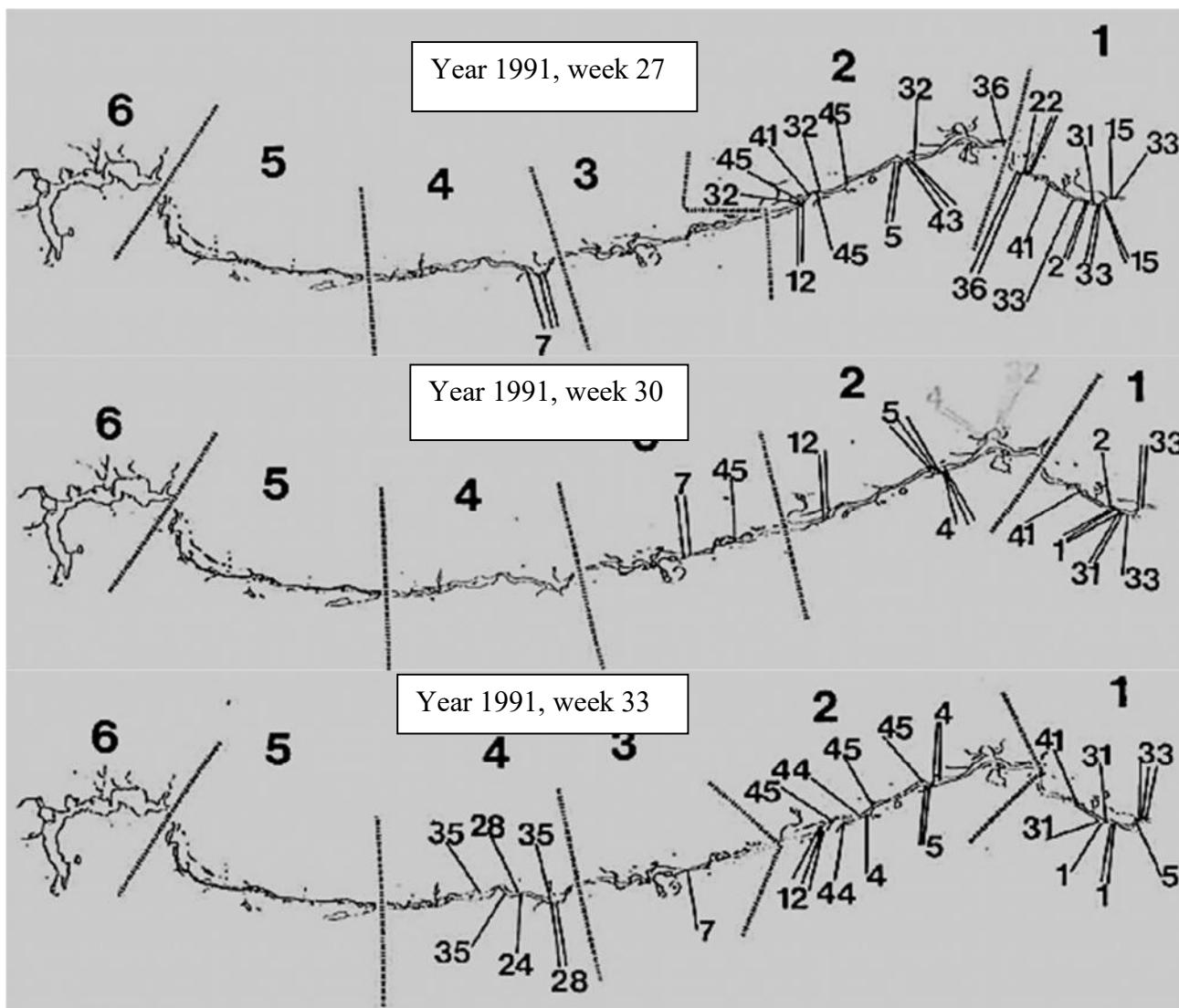
Foto 64. Fiskerne kan mange steder se fra elveskrenten om det er laks som har satt seg fast i garnet. Da går de og fjerner laksen slik at den ikke skremmer bort andre laks. Foto Eero Niemelä.

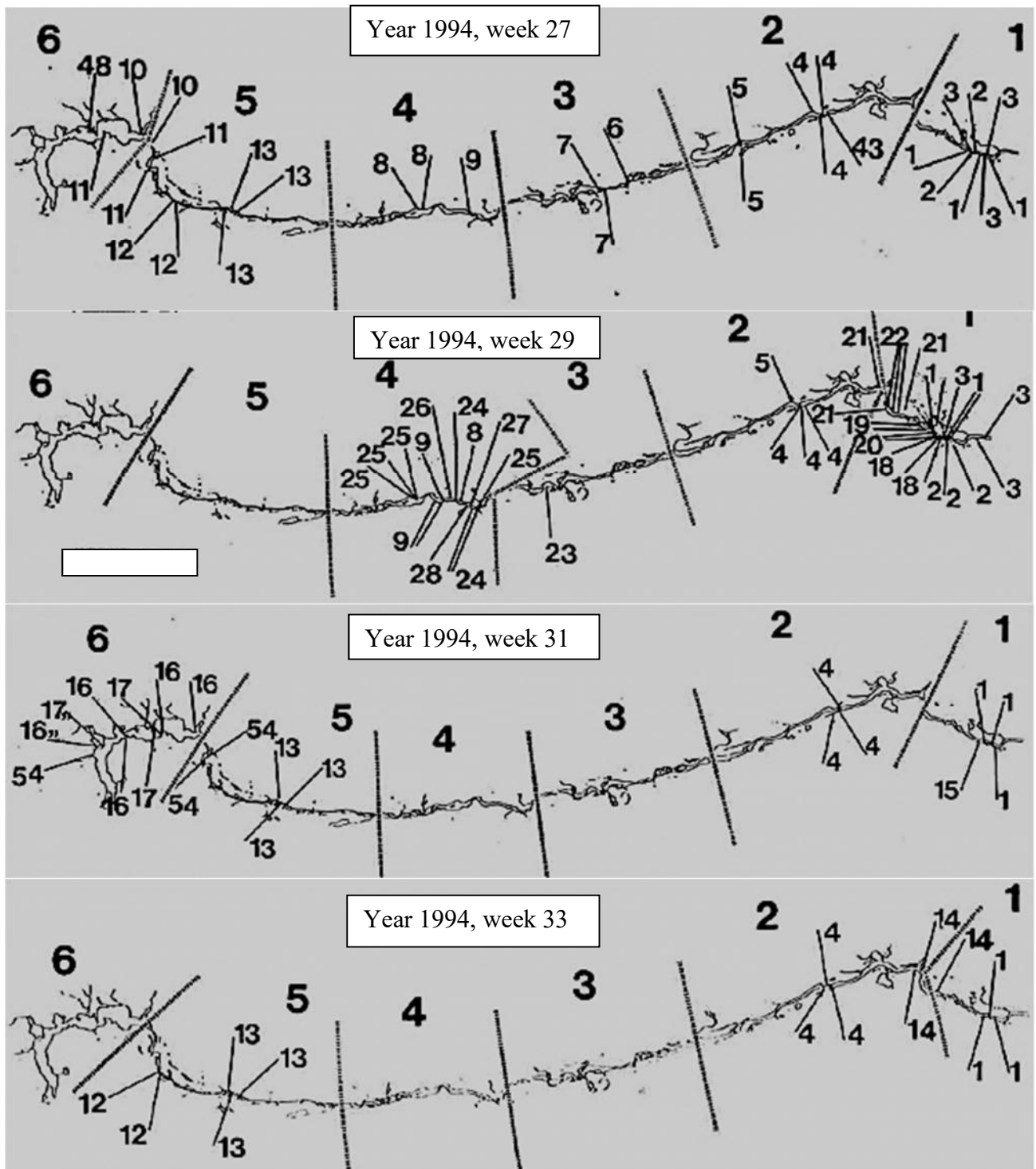
Figur 32. Garnplassene mellom riksgrensen og Opukasjärvi i årene 1983–1986. Hver strek angir garnplasser som den enkelte fisker brukte. I disse årene drev fiskerne garnfiske fra mandag til fredag fra midten av juni til den nest siste uka av august. Kilde; Luke.

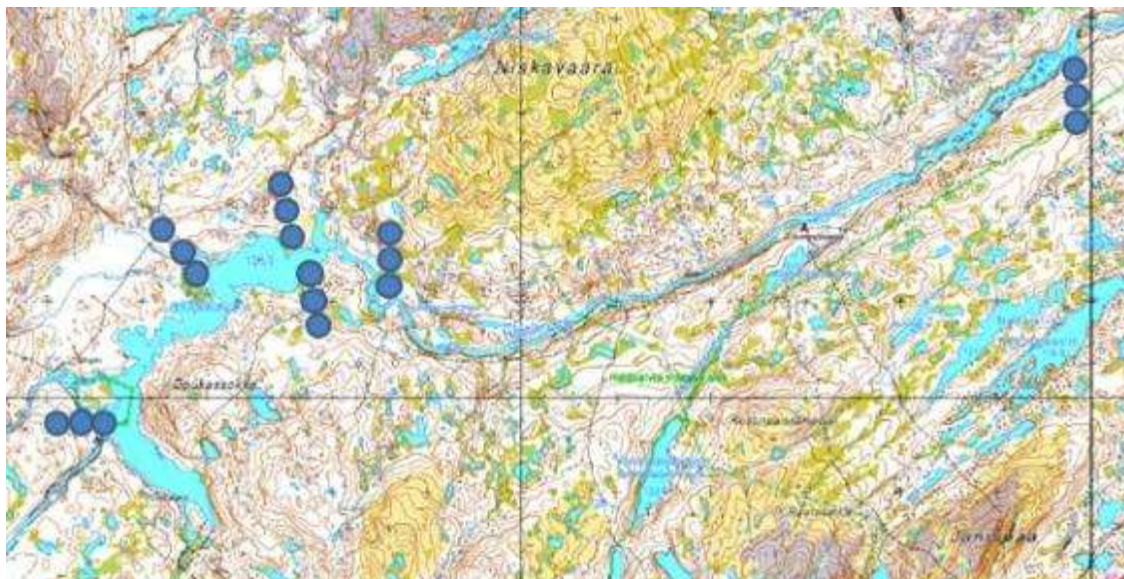
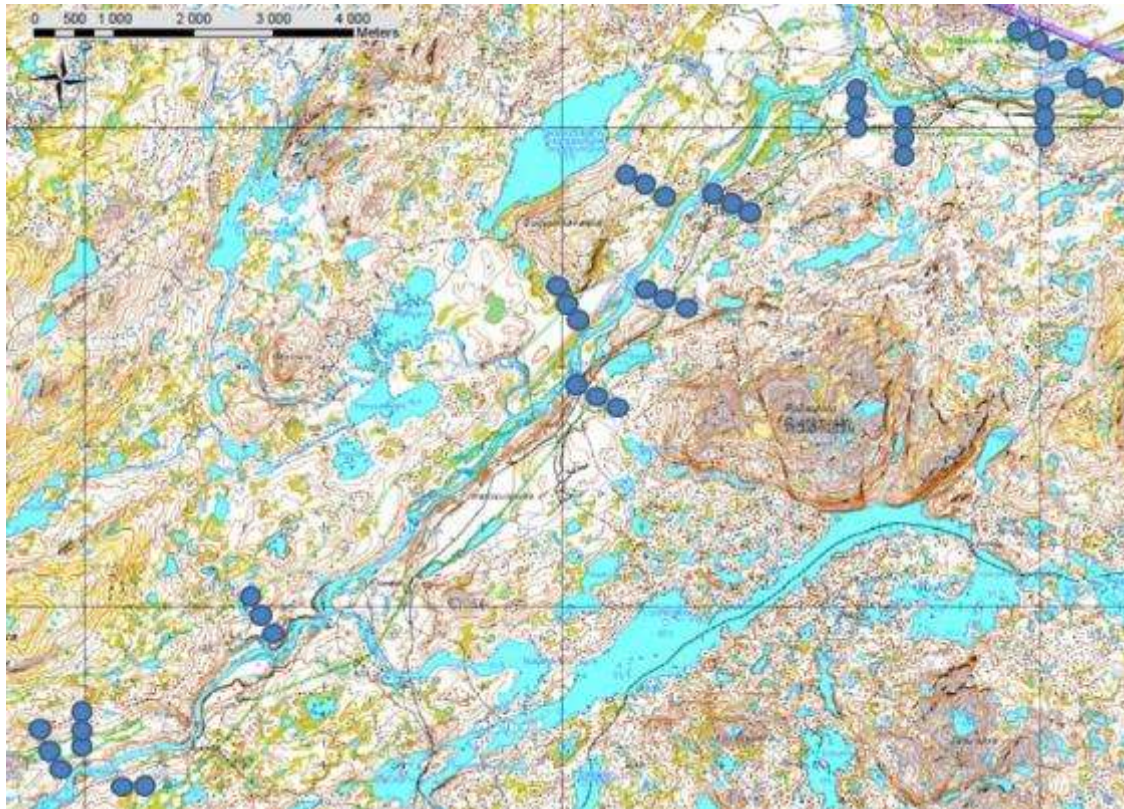
Figur 33. Laksegarn som var i bruk mellom riksgrensen og Opukasjärvi i ukene 28–32 i 1990. Hver strek angir laksegarn den enkelte fisker brukte i disse ukene. Kilde; Luke.

Figur 34. Laksegarn som var i bruk på strekningen mellom riksgrensen og Kontinpaistama i ukene 27, 30 og 33 i 1991. Sonene 3–6 ble ikke undersøkt i ukene 27 og 30, og i uke 33 ble ikke sonene 3, 5 og 6 undersøkt. Hver strek angir laksegarn som den enkelte fisker brukte i de angitte ukene.. Kilde; Luke.

Figur 35. Laksegarn som ble brukt mellom riksgrensen og Opukasjärvi i ukene 27, 29, 31 og 33 i 1994. I ukene 29, 31 og 33 ble ikke garnantallet i midterste delen av Neidenelva undersøkt. Hver strek angir laksegarn som den enkelte fisker brukte i de angitte ukene. Kilde; Luke.

Figur 36. Antall laksegarn i 2006 i Neidenelva (blå rundinger) per fisker ifølge fiskeoppsynets opplysninger. Merkene er plassert omtrent der garnplassene er. Fisketiden til fiskerne varierte fra én til ti uker, og fra to til fire døgn i uka. I forbindelse med innsamling av fangststatistikken ble laksegarnantallet i 2006 supplert til alt i alt 70. Kartet mangler det garnantallet som var i bruk mellom Saunakoski og Opukasjärvi samt mellom Kuoshnijoki-munningen og Onterrinniva. Kilde; Luke.

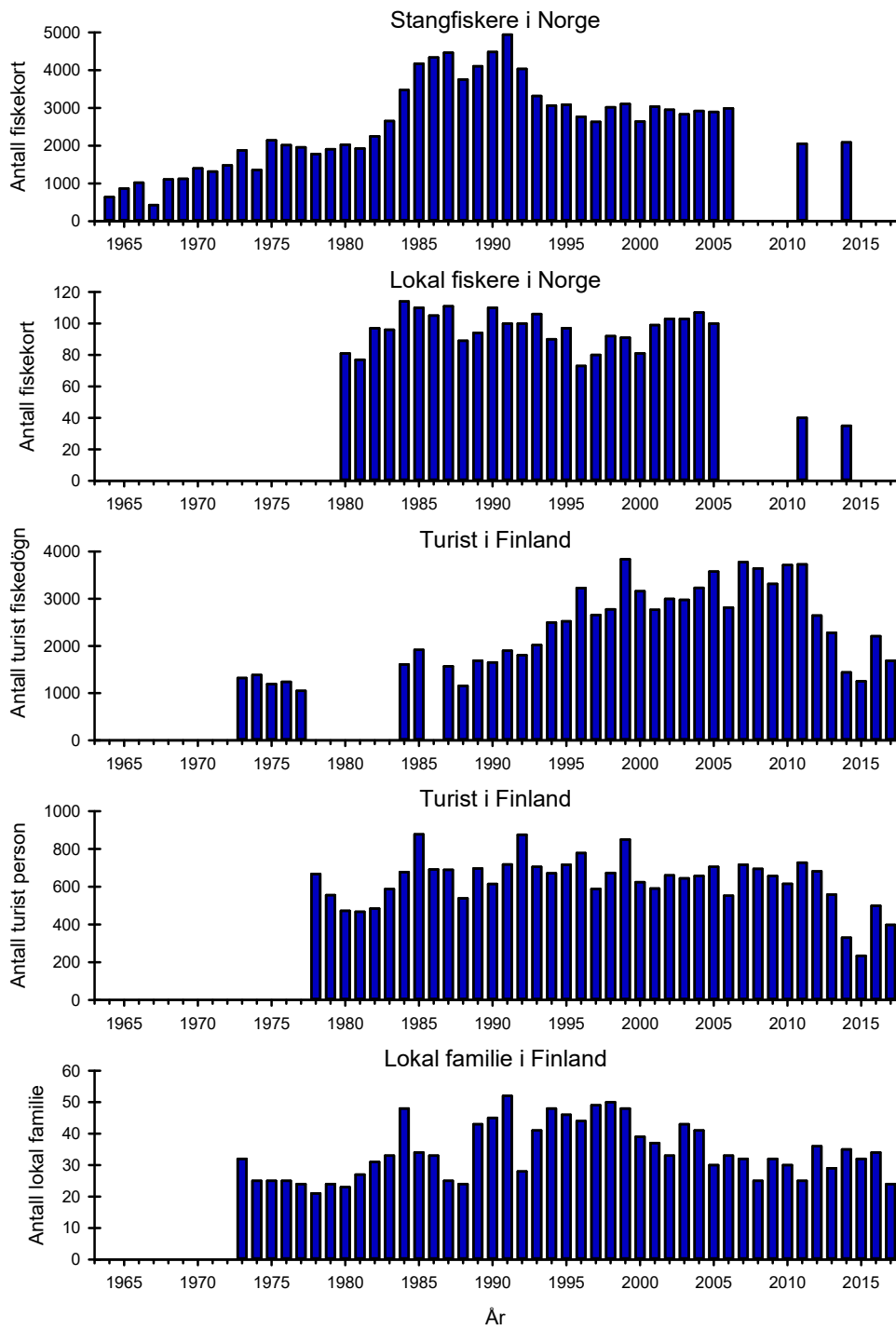
12. Antall turistfiskere i Neidenelva

I løpet av de siste 30 årene har 600-700 turistfiskere årlig besøkt finsk side av Neidenelva (Figur 37). I de seks siste årene har antallet gått jevnt nedover slik at det i 2017 var mengden turistfiskere omtrent halvert. Grunnen til nedgangen er restriksjoner i fisket, slikt som reduksjon av antall fiskekort og fangstkvoter, noe som har til hensikt å verne og styrke laksebestanden. En årsak til reduksjonen kan også være den at det ble slutt å selge billige ukekort. På finsk side har fiskere kjøpt 3000–4000 fiskedøgn i tidligere år, men med restriksjoner er antall fiskedøgn blitt halvert i de siste årene. I de senere år har det vært rundt tretti lokale husstander som fisker i Neidenelva. På 1990-tallet var det nærmere 50 lokale husstander som fisket i Neidenelva (Länsman & Niemelä 2010).

På norsk side kjenner man til antall fiskekort som er solgt til tilreisende fiskere. Antallet steg fra 1960-tallet frem til 1990-tallet, hvoretter antallet har vært av samme størrelsesorden hvert år.

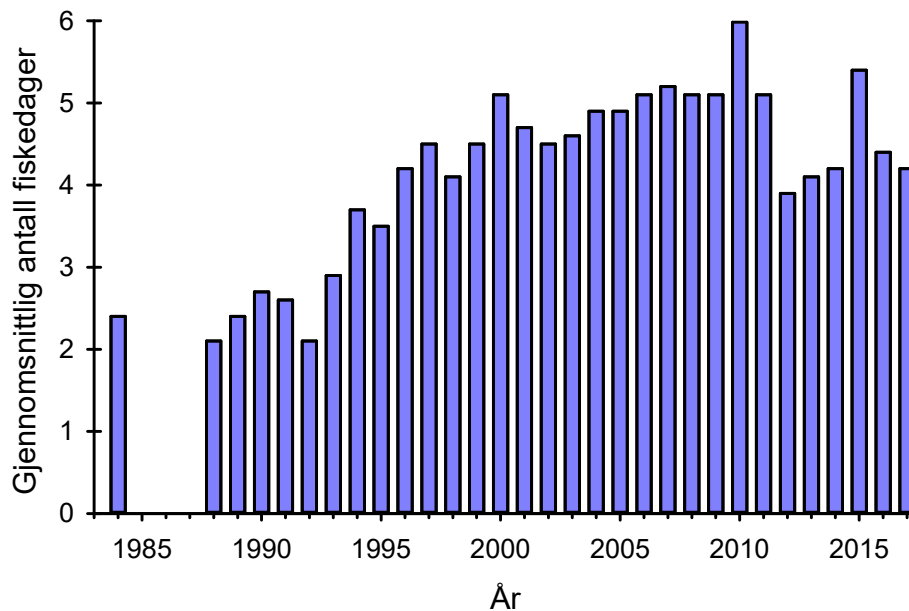
Foto 65. De som fisker med stang fra elvebredden og de som dorger, fisker laks i fred og fordragelighet med hverandre i nedre del av Neidenelva. Foto Eero Niemelä.

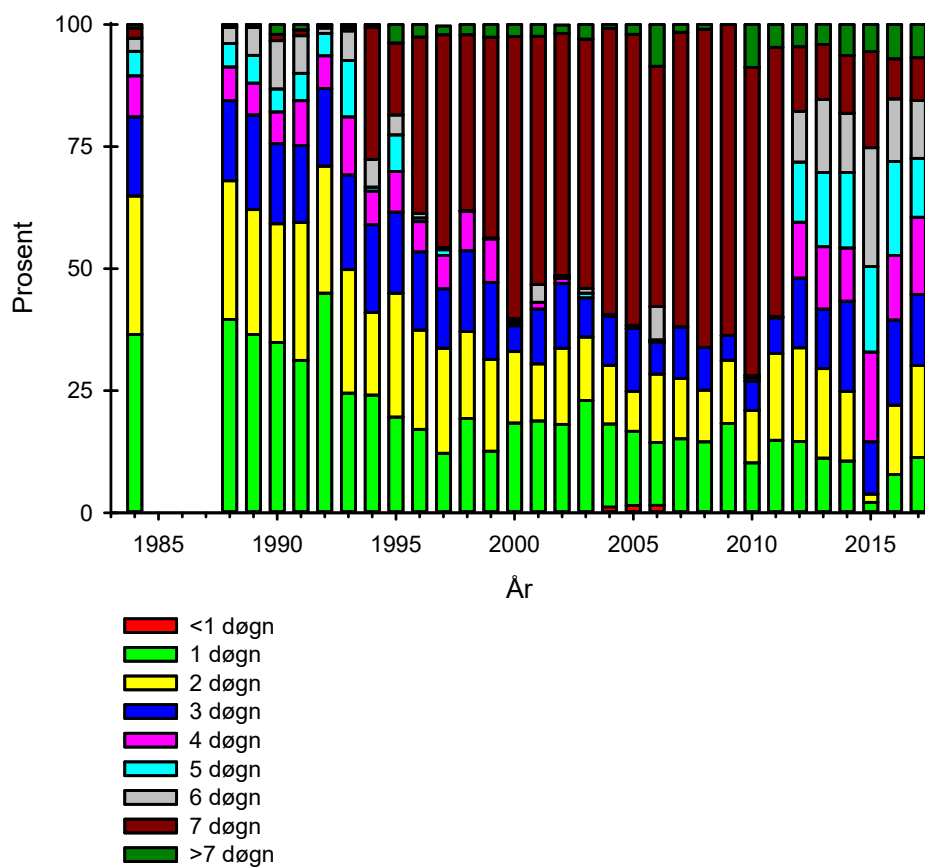
Figur 37. Antall ulike fiskekort og fiskere i Finland og Norge. Kilde; Luke.

Tiden man bruker på fiske er blitt markant lengre fra midten av 1980-tallet av. Derimot har antall fiskedøgn gått markant ned i de senere år. Da antall fiskere har vært nesten uforandret over en lang tid, men det totale fiskedøgnantallet i fiskekortene blitt større, er den gjennomsnittlige fisketiden per fisker blitt tydelig lengre (Figur 38). Sammenlignet med begynnelsen av 1990-tallet har fisketiden blitt godt og vel fordoblet fra midten av 1990-tallet til begynnelsen av 2010-tallet. Den gjennomsnittlige fisketids øking frem til 2011, som figur 32 viser, kommer mest sannsynlig av at fiskerne har kjøpt ukekort, selv om den reelle tiden brukt til fiske var kortere. I virkeligheten har ikke den gjennomsnittlige fisketiden økt helt slik som figuren viser.

Andel av fiskekort for ett og to døgn har gått tydelig ned. Frem til de første årene på 1990-tallet fisket de fleste fiskerne (80 %) tre døgn eller mindre. (Figur 39).

Figur 38. Gjennomsnittlig fisketid for fiskere på finsk side av Neidenelva. Kilde; Luke.

Figur 39. Antall fiskekort med ulik gyldighetstid som er solgt på finsk side. Kilde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Kalastus • Fishing

Njandämjokk
 Njandämjokk is a small stream in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Niitämjoki
 Niitämjoki is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Če'vetjäu'rr
 Če'vetjäu'rr is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Kue'lies'iemilä'v da mäuus
 Kue'lies'iemilä'v da mäuus is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Kue'lies'iemilä'v
 Kue'lies'iemilä'v is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Kue'lies'iemilä'v ppuv'd
 Kue'lies'iemilä'v ppuv'd is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Lää'vi kaaupjeet:
 Lää'vi kaaupjeet are the shops in the north of Lapland. They sell fishing gear and other supplies. They are a good place to buy fishing gear and other supplies.

Sevettijärvi
 Sevettijärvi is a lake in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Kalastusluvut ja maksut
 Kalastusluvut ja maksut are the fishing permits and fees in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

Kalastusluvut
 Kalastusluvut are the fishing permits in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

Kalastuslupa-alueet
 Kalastuslupa-alueet are the fishing permit areas in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

Lapin myyjät:
 Lapin myyjät are the shops in the north of Lapland. They sell fishing gear and other supplies. They are a good place to buy fishing gear and other supplies.

River Näätimö
 River Näätimö is a river in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Lake Sevetti
 Lake Sevetti is a lake in the north of Lapland. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy. It is a good place for fishing. The water is clear and the fish are healthy.

Fishing Permits and Fees
 Fishing Permits and Fees are the permits and fees for fishing in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

National Statutory Fisheries Management Fee
 National Statutory Fisheries Management Fee is the fee for fishing in the north of Lapland. It is a good way to support the fishing industry and the environment.

Fishing permits
 Fishing permits are the permits for fishing in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

Fishing area covered by the permits
 Fishing area covered by the permits is the area where fishing is allowed in the north of Lapland. It is a good way to support the fishing industry and the environment.

Permits may be purchased from the following places:
 Permits may be purchased from the following places in the north of Lapland. They are a good way to support the fishing industry and the environment.

Ärsää't luössparasitiit!

It is very important that all fishermen and fishermen help to prevent the spread of the parasitic salmon parasite. This can be done by following these instructions:

- Fish only with clean equipment. Don't use nets, lines, rods, boots etc. before using them. This can be done by washing them with hot water and disinfectant.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.

Pysäytä lohilooinen!

It is very important that all fishermen and fishermen help to prevent the spread of the parasitic salmon parasite. This can be done by following these instructions:

- Fish only with clean equipment. Don't use nets, lines, rods, boots etc. before using them. This can be done by washing them with hot water and disinfectant.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.

Stop the spread of salmon parasites!

It is very important that all fishermen and fishermen help to prevent the spread of the parasitic salmon parasite. This can be done by following these instructions:

- Fish only with clean equipment. Don't use nets, lines, rods, boots etc. before using them. This can be done by washing them with hot water and disinfectant.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.
- Do not dump fish skin or head into Northern Lapland from outside the region.
- Make sure that waters are not contaminated by water from outside or other waters or by boats, dogs, cats or nesting waters.

Foto 66. Tilreisende fiskere får også på finsk side informasjon om at de skal ta vare på laksebestandene i Neidenvassdraget. Ved å legge vekt på laksebestandenes naturlige formering, praktiserer man også det internasjonalt godkjente føre-var-prinsippet, når man begrenser fangstmengdene og forlanger at fiskerne tar et eget ansvar for styrking av gytebestander. Foto Eero Niemelä

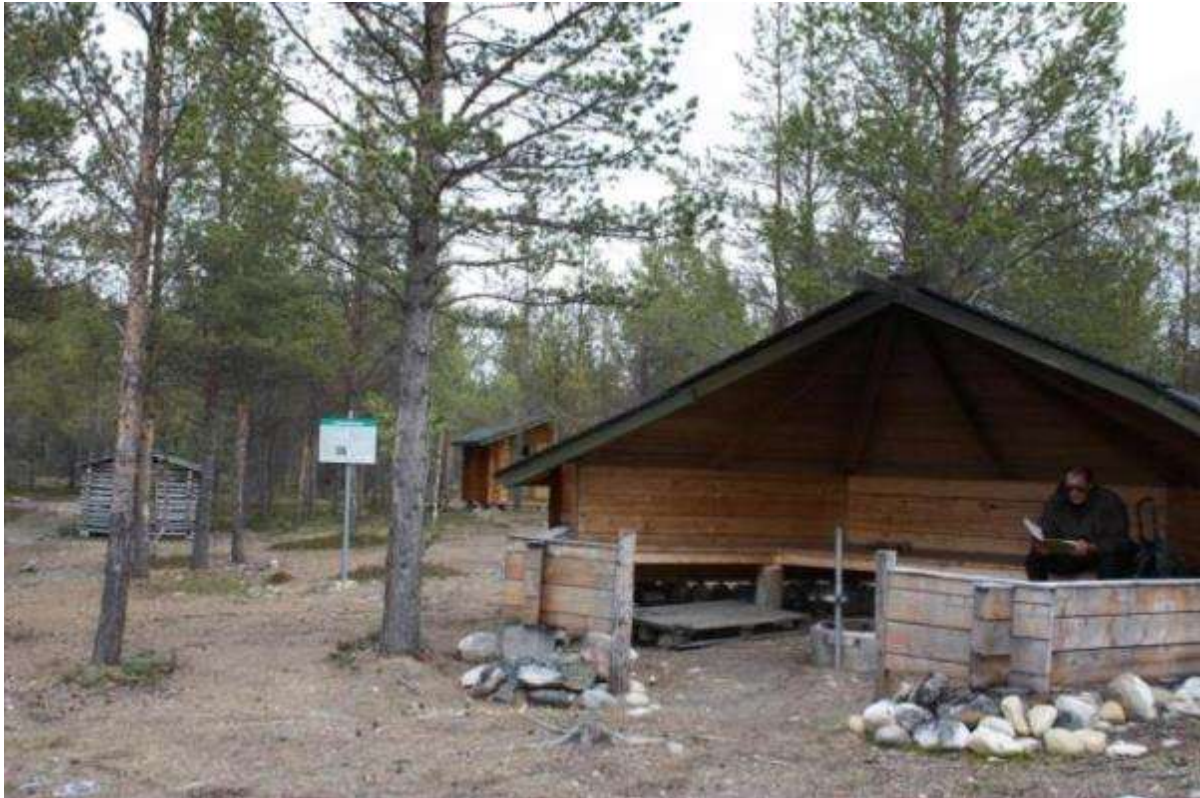
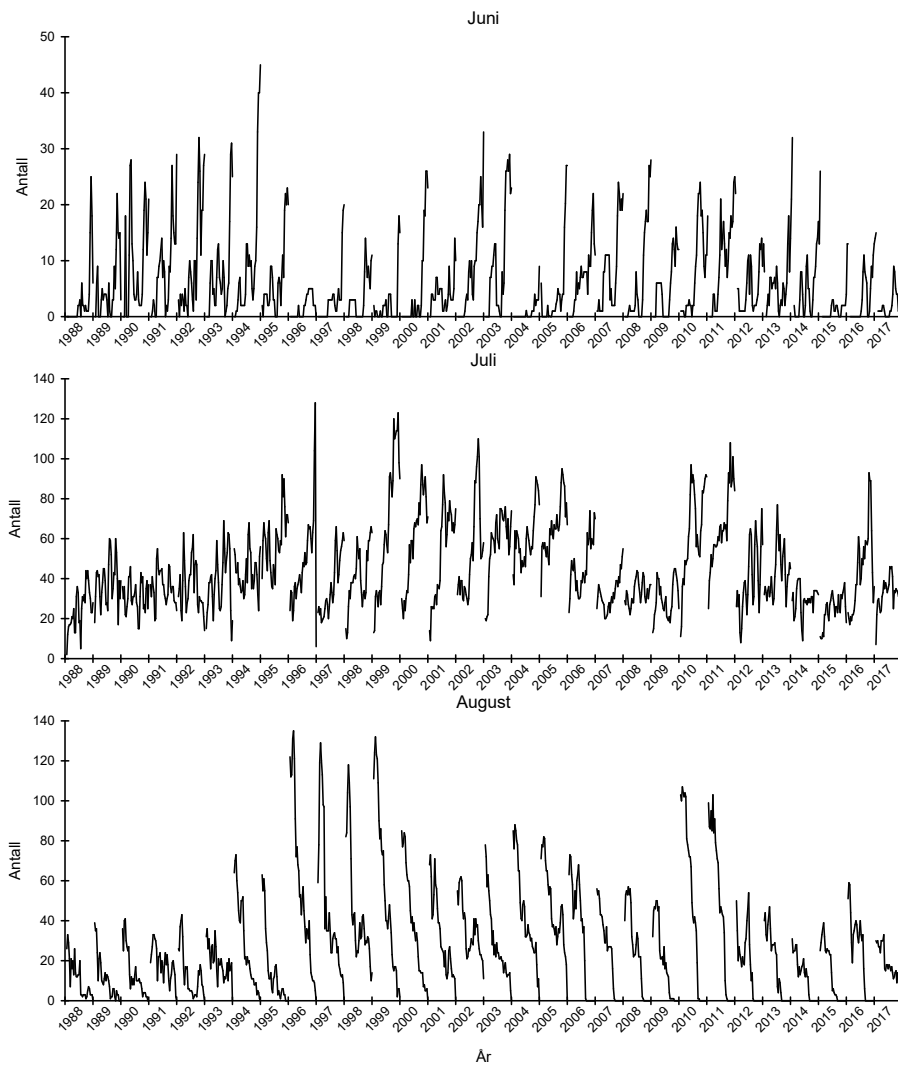

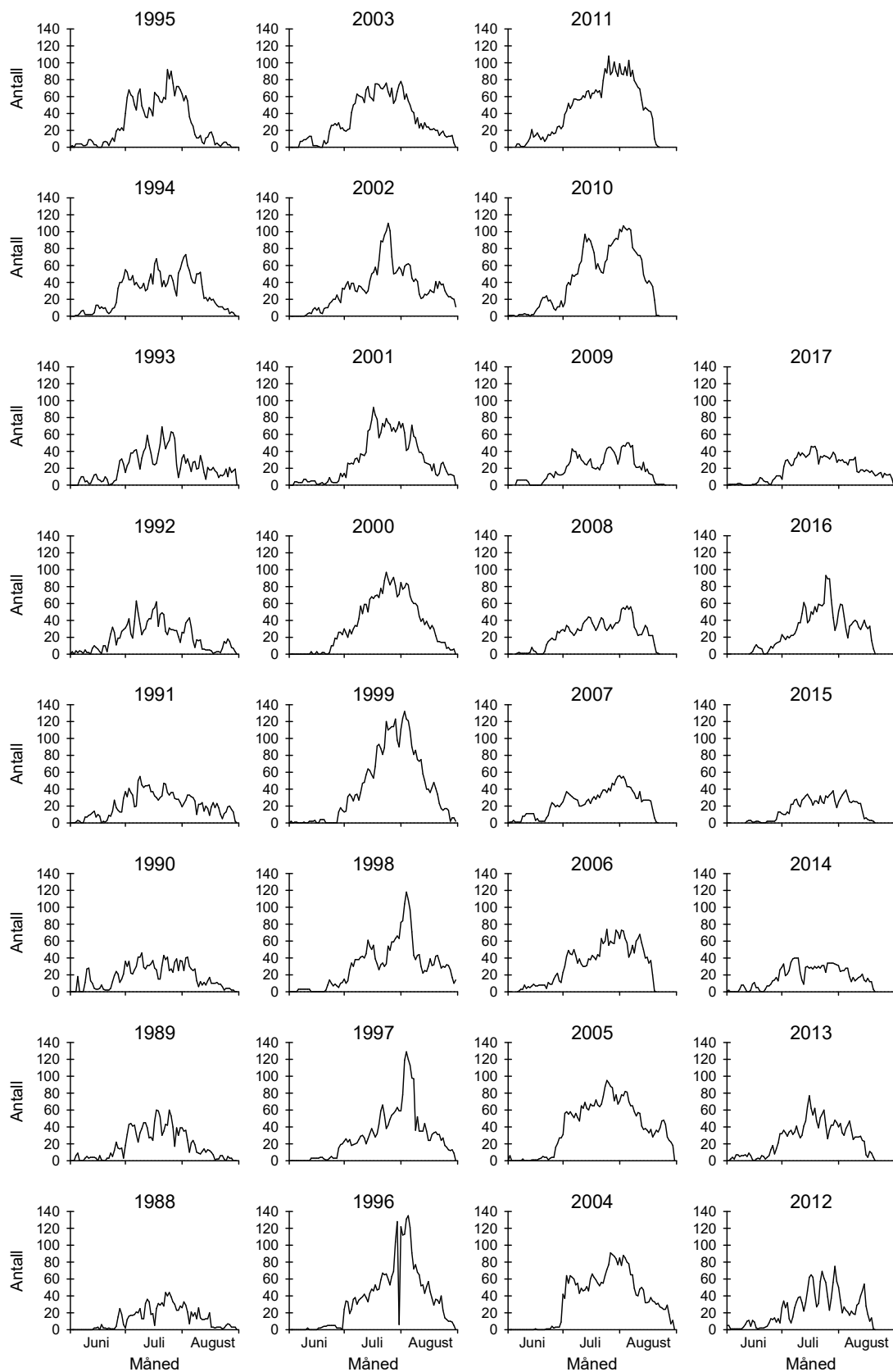
Foto 67. På finsk og norsk side langs Neidenelva prøver man å lede turistfisket til områder hvor søppelhåndtering og bålbrenning skjer sentralisert. Bildet er tatt på finsk side. Foto Ari Kosunen.

Det beste inntrykket av intensiteten av turistfisket i Neidenelva får man i figurene 40 og 41. Figurene viser det daglige antallet fiskedøgn i løpet av sommeren, dvs. det daglige antallet fiskere på hele laksefiskeområdet på finsk side. På slutten av 1980-tallet var det på det meste rundt 40 personer som daglig fisket samtidig. Som regel har det vært flest fiskere på slutten av juli, men i enkelte år først i begynnelsen av august. På det meste har det stått rundt 130 personer langs elva og fisket samtidig. Åpenbart har man ønsket å velge slutten av juli eller august til fisketidspunkt, fordi da foregår det mindre lokalt garnfiske og det er blitt ledige stangfiskeplasser for tilreisende. Det er blitt bedre muligheter for å få laks, fordi laksen har begynt å flytte seg til nærheten av gyteområdene, og da biter de gjerne på agn som tilbys.

For å bevare gytebestanden har man forkortet turistfiskernes fisketid med ti dager i slutten av august. I de senere år har antall turistfiskere og fiskedøgn vært nesten de samme som i 1988, på grunn av Metsähallitus sin ansvarsfulle, nye handlemåte for å restituere den naturlige laksebestanden i Neidenvassdraget.

Figur 40. Daglig antall gyldige fiskekort i juni, juli og august på finsk side. Fiskekortantallet i perioden 2006–2008 omfatter bare kort som er solgt på internett, noe som gjør at kortantallet per døgn er mindre enn i årene før. Kilde; Luke.

Figur 41. Daglig antall gyldige fiskekort i juni, juli og august på finsk side. Fiskekortantallet i perioden 2006–2009 omfatter bare kort som er solgt på internett, noe som gjør at kortantallet per døgn er mindre enn i årene før. Kilde; Luke.

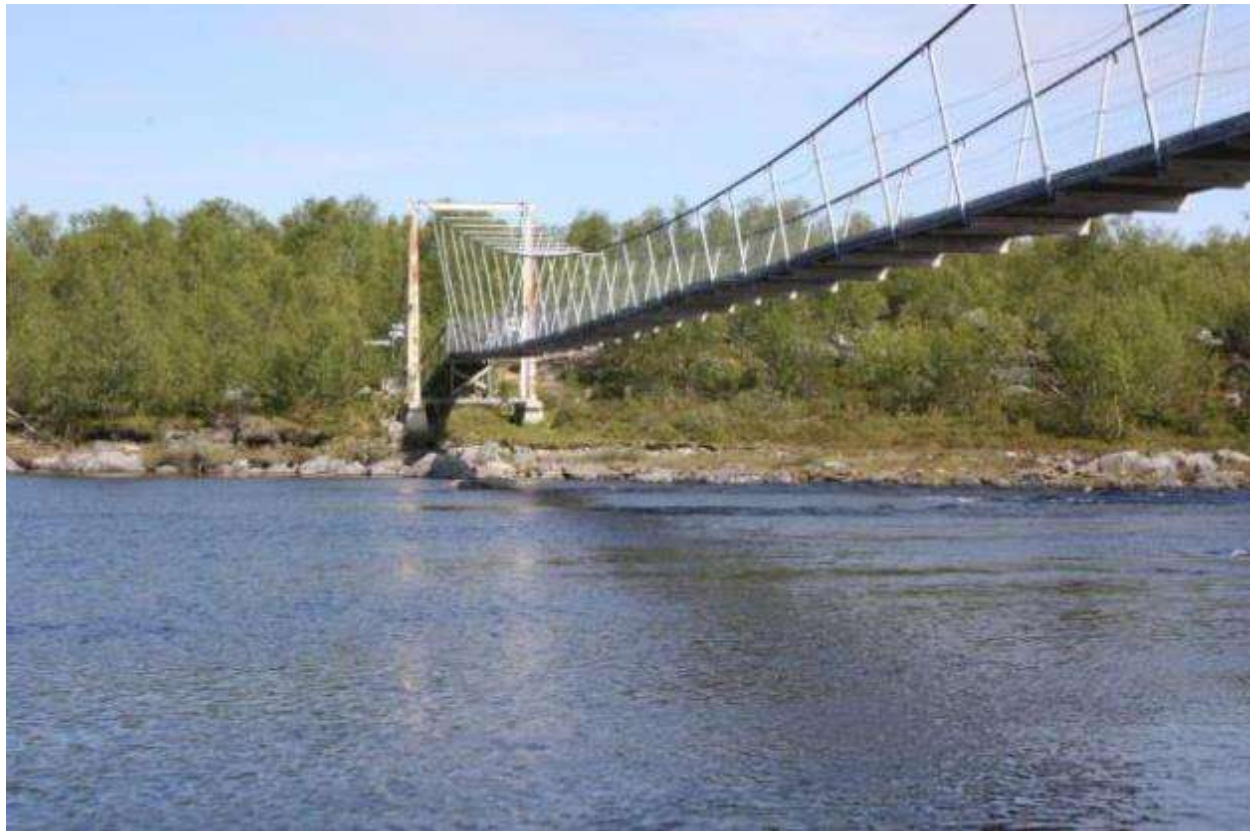
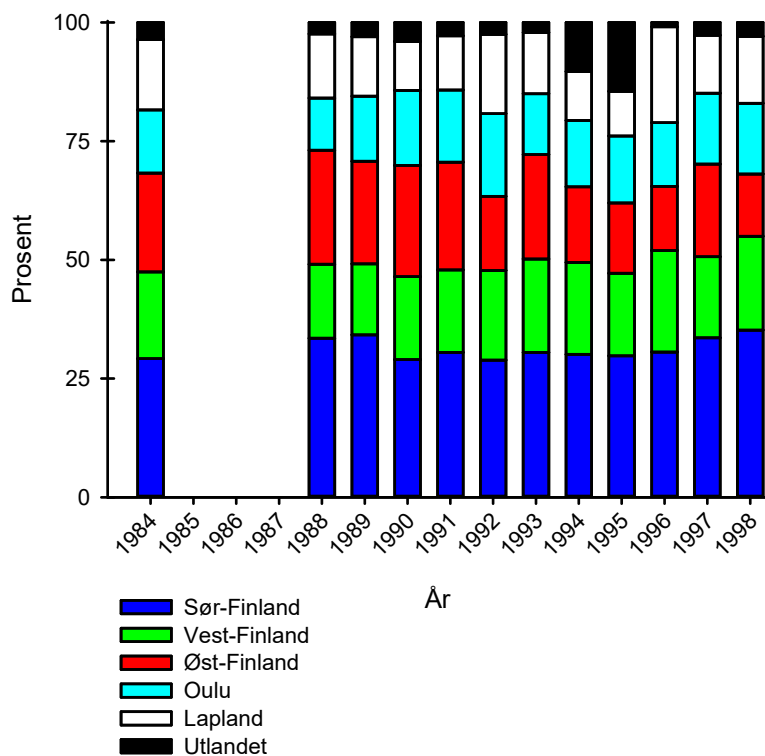

Foto 68. På finsk side i nedre del av Neidenelva er det en hengebru, som fiskere og turgåere kan krysse over elva på. Foto Ari Kosunen.

I Finland betraktes Neidenelva som en elv i ødemark, selv om man allerede i mange år har kjørt der med terrengkjøretøy som firehjulinger. Det er blitt mange kjørespor i terrenget etter kjøretøyene, som også turistfiskere følger etter til fots. Neidenelvas miljø har mistet en del av sin stillhet og sitt ødemarkspreg som følge av den økte bruken av terrengkjøretøy. Personer som kommer til laksefiskeområdene i Neidenelva, er hjemmehørende i hele Finland. Nesten 75 % av fiskerne kommer fra Sør-, Øst- og Vest-Finland (Figur 42).

Figur 42. Hjemsteder til personer som har fisket i Neidenelva. Kilde; Luke.

Foto 69. Kåre Sivertsen, den langvarige verten på Neiden Fjellstue, var bekymret for fremtiden til laksebestanden i Neidenvassdraget. Kåre ønsket at laksetrappa skulle fungere bedre enn den gjør i dag, og understrekte at alle fiskerne har et ansvar for å styrke laksebestanden. Foto Ari Kosunen.

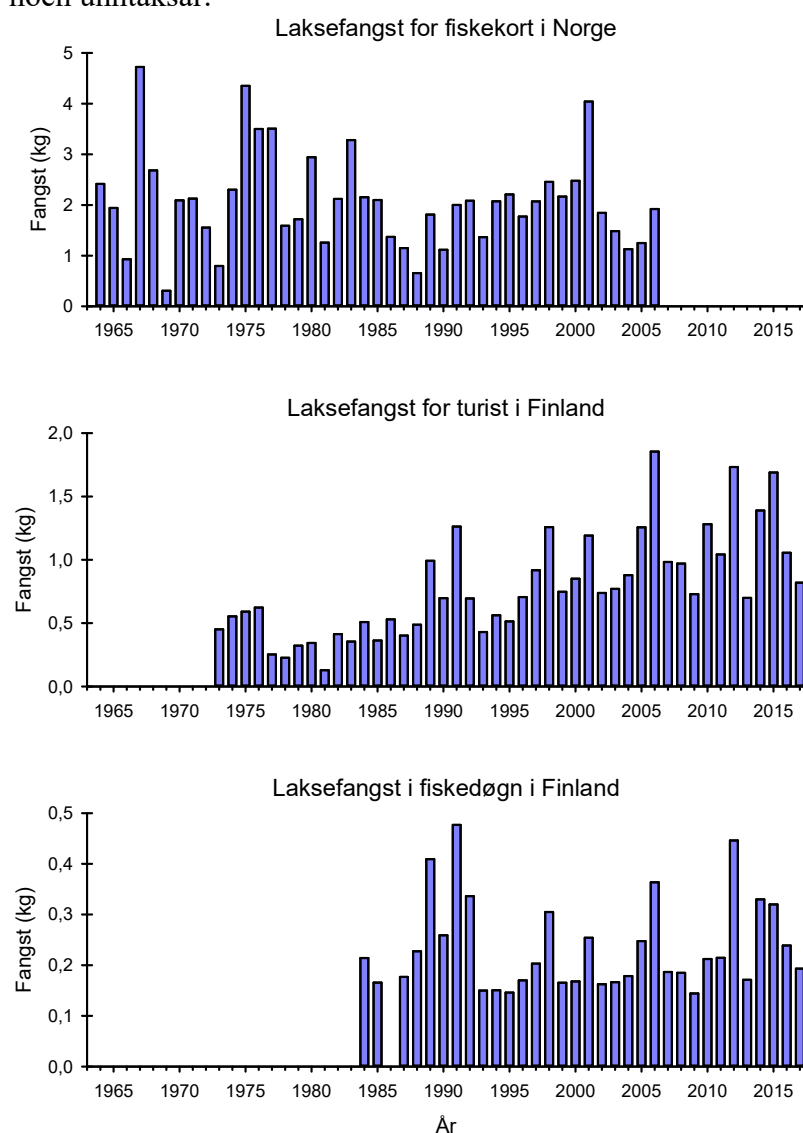
Foto 70. Laksen har en ubendig trang til å komme til fødepllassen sin. Nedenfor høye foss kommer laksen først opp i overflaten for å se etter en egnet plass å hoppe i. Den prøver alltid å hoppe der det er minst luftbobler i vannet. Foto Eero Niemelä.

Foto 71. Naturen langs Neidenelva er sårbar, og derfor bør man vise forsiktighet og ryddighet når man slår opp leir langs elva. Foto Eero Niemelä.

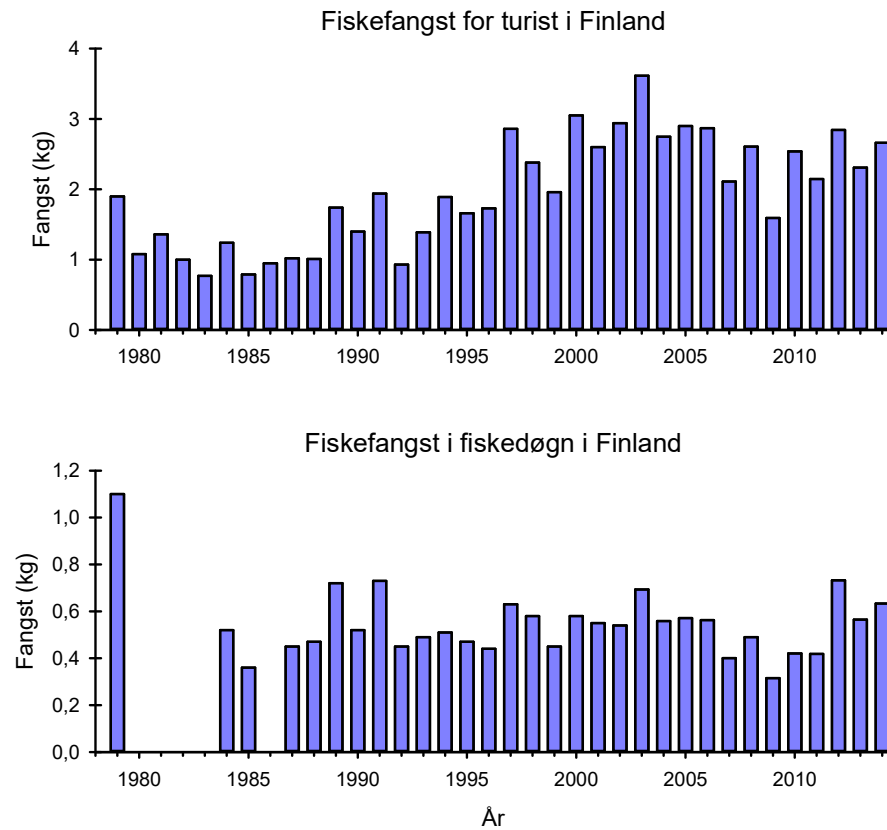
13. Fangst per fangstenhet

For å måle resultatene av laksefisket og størrelsen på laksebestanden i turistfiske, kan fangsten uttrykkes som antall fisk eller fangstkilo per fiskekort, fisker eller fiskedøgn. På norsk side har man brukt bare antall turistfiskekort, og fangsten i kilo har ifølge det svingt i ulike år. De største fangstene per fiskekort har man fått i år hvor man har fått mer storlaks enn gjennomsnittlig (Figur 43). Fangst per fiskekort er et dårlig grunnlag for sammenligning, fordi fiskekort innebærer som regel fisketider av ulik lengde, og da blir ikke sammenligningen mellom ulike år pålitelig. På finsk side har man tatt rede på antall personer som fisker, og da får man laksefangsten per person og fiskedøgn (Figur 43). Fangsten har tydelig variert årlig per enheten den sammenlignes med. De største fangstene i kilo har man fått i år hvor det har vært mye 1-sjøvinters laks i Neidenelva, dvs. i 2006 og 2012. Kilofangsten per person har hele tiden blitt større, men per fiskedøgn har fangstene holdt seg ganske jevnstore utenom noen unntaksår.

Figur 43. Laksefangsten per fangstenhet i stangfiske på norsk og finsk side. De norske tallene omfatter også lokale fiskeres sesongkort. Kilde; Luke, Neidenelvans Fiskefelleskap.

På finsk side får tilreisende fiskere i tillegg til laks, også harr, gjedde, ørret og noen ganger sik. Artsmangfoldet fører til at fangsten per døgn som regel ligger rundt 400–600 g (Figur 44). Gjennom hele 1980-tallet har fangsten per fisker ligget på rundt 1 kg, men fra begynnelsen av 2000-tallet har den steget til rundt 2.5 kg. Det at turistfiskerne har fått større laksefangster, har også økt den totale vekten av den enkelte fiskers fangst.

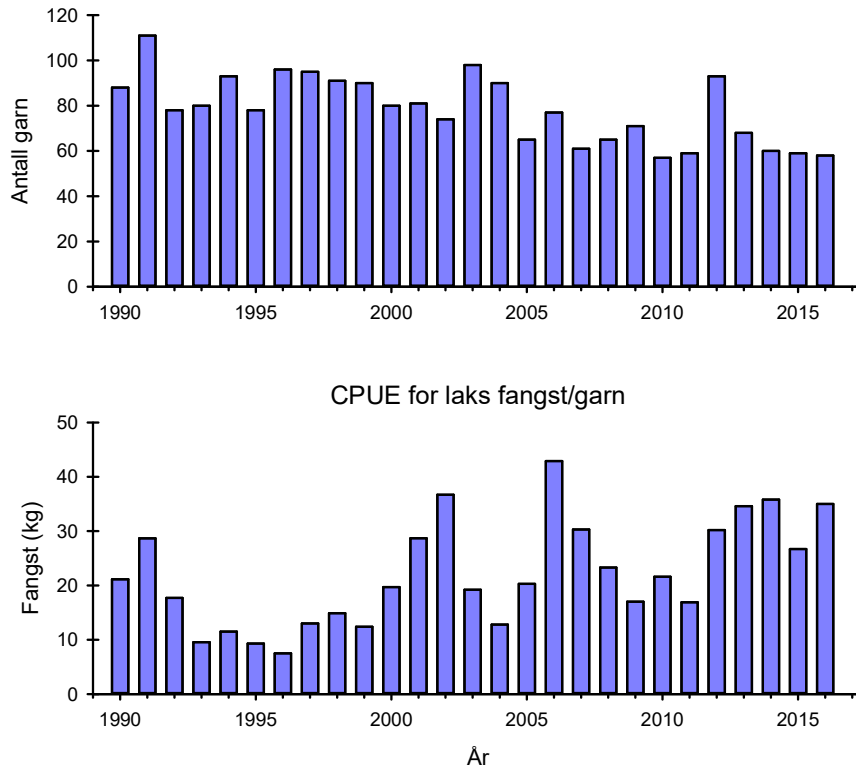

Figur 44. Turistfiskernes fangst per person og fiskedøgn på finsk side. Kilde; Luke.

Garnfiske har vært tillatt bare på finsk side. På norsk side har allslags bruk av settegarn vært forbudt for lengst, fordi Neidenelvans Fiskefellesskap har besluttet å fiske laksen på stang og den tradisjonelle k p l nota. På finsk side har alle fastboende husstander i Näätämö og Sevettijärvi hatt og har fremdeles rett til å bruke tre laksegarn ifølge fiskeoverenskomsten for Neidenelva. Fiskerne i Finland og Norge har i verneprogrammet for neidenlaksbestanden avtalt at det tillates to laksegarn per husstand..

Figur 45 og tabell IV (Vedlegg IV) viser antall anvendte laksegarn per år på finsk side. I realiteten har antall laksegarn som ble brukt på 1980-tallet, vært større enn tallene i tabell IV. Antall garn brukt samtidig varierte da over og under 100 hvert år. I løpet av de siste 25 årene har antall garn brukt samtidig gått ned. Fra første delen av 1990-tallet har antall samtidig brukte garn vært tilnærmelsesvis korrekt, og man har kunnet estimere laksefangsten per fangstenhet. Fangst per fangstenhet varierer årlig, fordi fiskeforholdene i elva, som vannstand og vanntemperatur i fiskesesongen, påvirker fangsten per fangstenhet. Laksebestandens årlige svingninger gjenspeiler seg også i fangstene. I de senere år har laksefangsten per garn kommet opp til nesten 40 kg fra under 10 kg på midten 1990-tallet. I 2006 var fangsten per garn nesten 50 kg, noe som kom av at det kom klart mer smålaks enn vanlig opp i elva, og forholdene for garnfiske var meget gunstige gjennom hele sommeren.

Nedgangen i garnfisket kommer av at fiskerbefolkningen er blitt eldre og er i dårligere fysisk form og har svakere motivasjon for fisket. Opprinnelig var garnfisket etter laks tiltenkt skoltesamebefolkningen som var evakuert fra Sovjetunionen til Sevettijärvi og Näätämö, og gårdeiere som fra f r av bodde i området. Men så har det blitt nye, svært aktive garnfiskere i Neidenelva av folk som har flyttet til området. Da grensevaktetaten etablerte tollstasjonen i Näätämö, begynte folk som tjenestegjorde på tollstasjonen, å fiske laks med garn i den nedre finske delen Neidenelva. F r etablering av tollstasjonen ble det nesten ikke fisket med garn på strekningen mellom riksgrensen og Gallokelva. Garnfisket totalt er ikke blitt mindre i de senere år, selv om antall garn per enhet er redusert fra tre til to. Når vannføringen i Neidenelva er stor i enkelte år, slik som i 2017, fiskes det svært lite med garn, og fisket begrenser seg til bare noen få velegnede og skjermede strekninger. I 2017 var det 17 husstander som fisket i Neidenelva. Hver av dem brukte 2 garn, dvs. 34 garn til sammen. Garnfisket pågikk i 1–7 uker.

Figur 45. Antall garn brukt til laksefiske på finsk side samt fangst per enhet. Kilde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

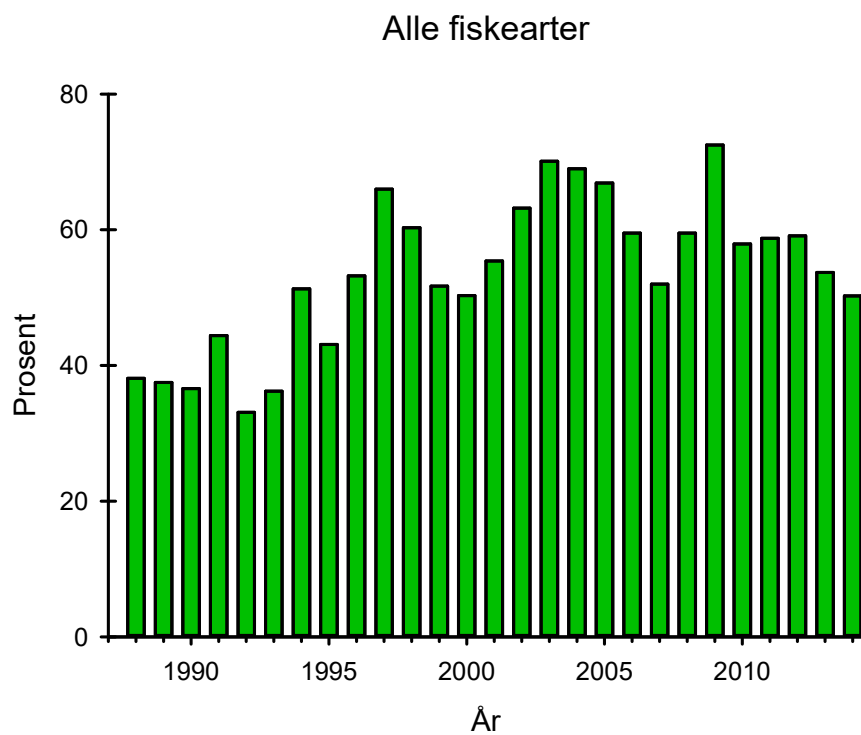
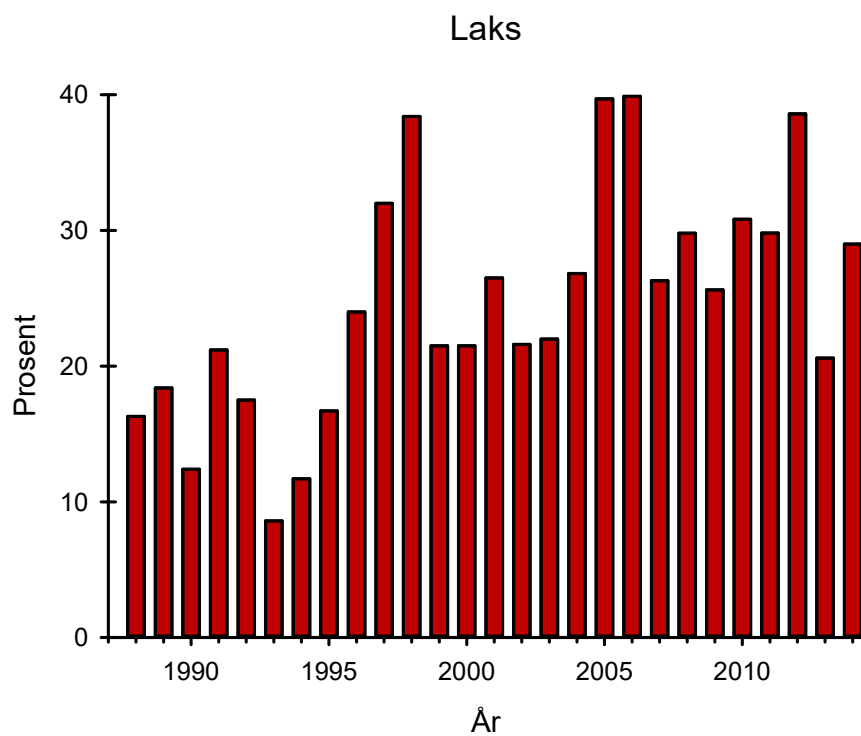
Foto 72. Lurer på hvordan dette går, tenker medhjelperen i bakgrunnen, når laksen har tatt flua i brukulpen på norsk side. Foto Eero Niemelä.

Foto 73. Elva er smal mellom Opukasjärvi og Iijärvi. Strykpartier og høler veksler her og tilbyr mange slags fiskeplasser. I dette området burde fiskeren slippe ut all laks for å restituere bestanden, og for harrfangst burde det settes en kvote per fisker. Foto Jari Haantie.

14. Muligheter for å få fangst på finsk side av Neidenelva

Hvor mye laks som kommer opp til Neidenelva, har i det enkelte år betydning for hvor mange tilreisende fiskere som har fått laks i øvre del av elva på finsk side. Det finske turistfisket foregår i de øvre delene av vassdraget. Lenger nedstrøms foregår lokale fiskeres effektive garnfiske, og på norsk side er det mange stangfiskere nederst i elva. I øverste delen av elva vises de årlige svingningene i laksebestanden nødvendigvis i form av store variasjoner i den fangstbare laksebestanden, fordi laksen allerede har vært effektivt beskattet nedenfor området der de finske turistfiskerne pleier å være. I årene 2006 og 2012 vandret det en uvanlig stor mengde små 1-sjøvinters laks til vassdraget. I de samme årene fikk 40 % av turistfiskerne en laksefangst under fisketuren sin (Figur 46). Fra siste delen av 1990-tallet har andelen av turistfiskere som har fått laks, steget sammenlignet med tidligere år. Delvis kommer den økte muligheten for fangst av at fiskere har brukt lengre tid på fisket. Når alle fiskeslag er medregnet, har andelen fiskere som har fått fangst, vært i gjennomsnitt 50 % de senere år.

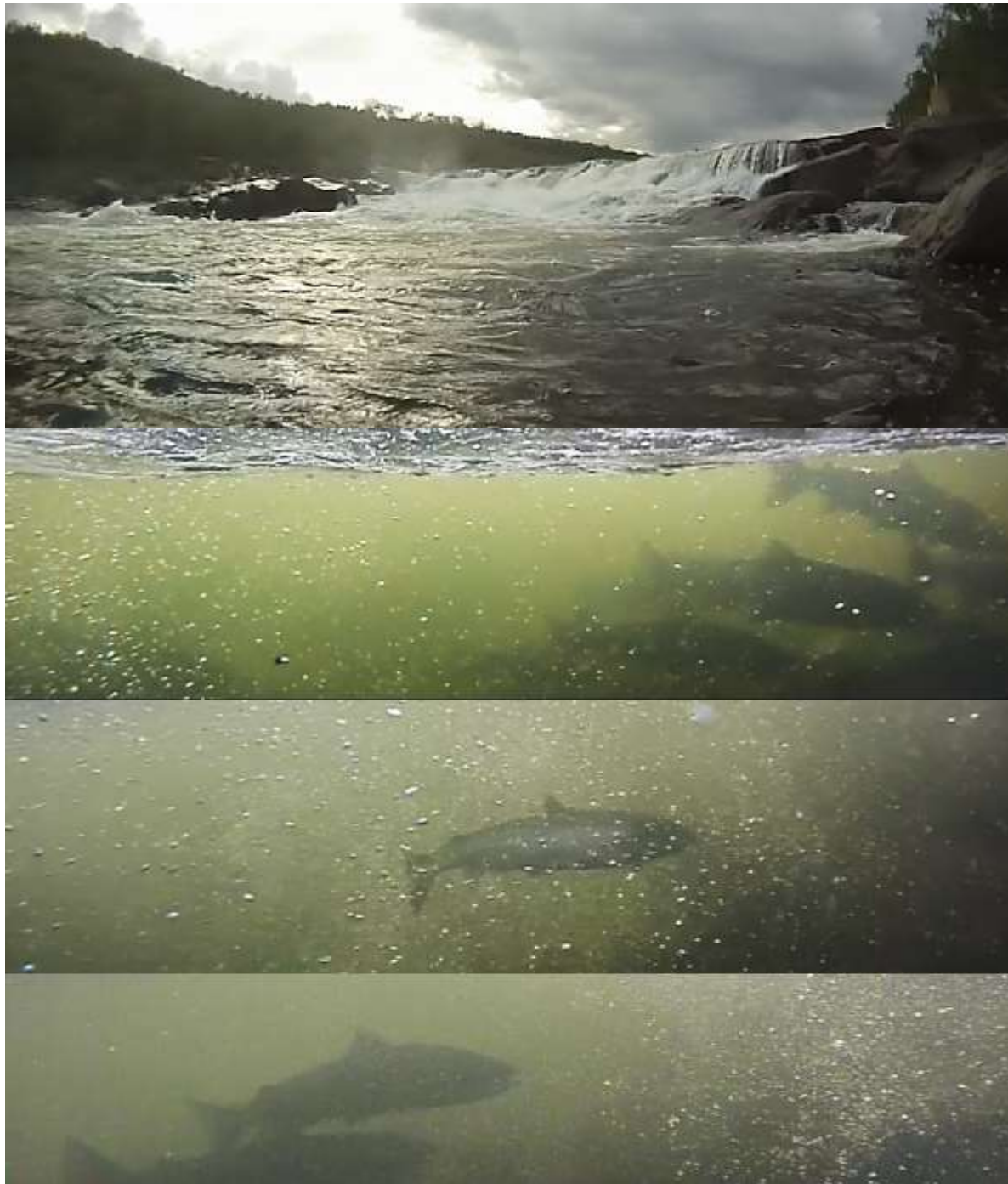
Figur 46. Andelen turistfiskere på finsk side som har fått laks (til venstre) og fisk i det hele tatt (til høyre). Kilde; Luke.

Foto 74. Laks man oftest ser hoppende i Skoltefossen er små, fordi mellom- og storlaks klarer i passende vannstand komme på neste høyde trinn med et lite hopp. Foto Eero Niemelä.

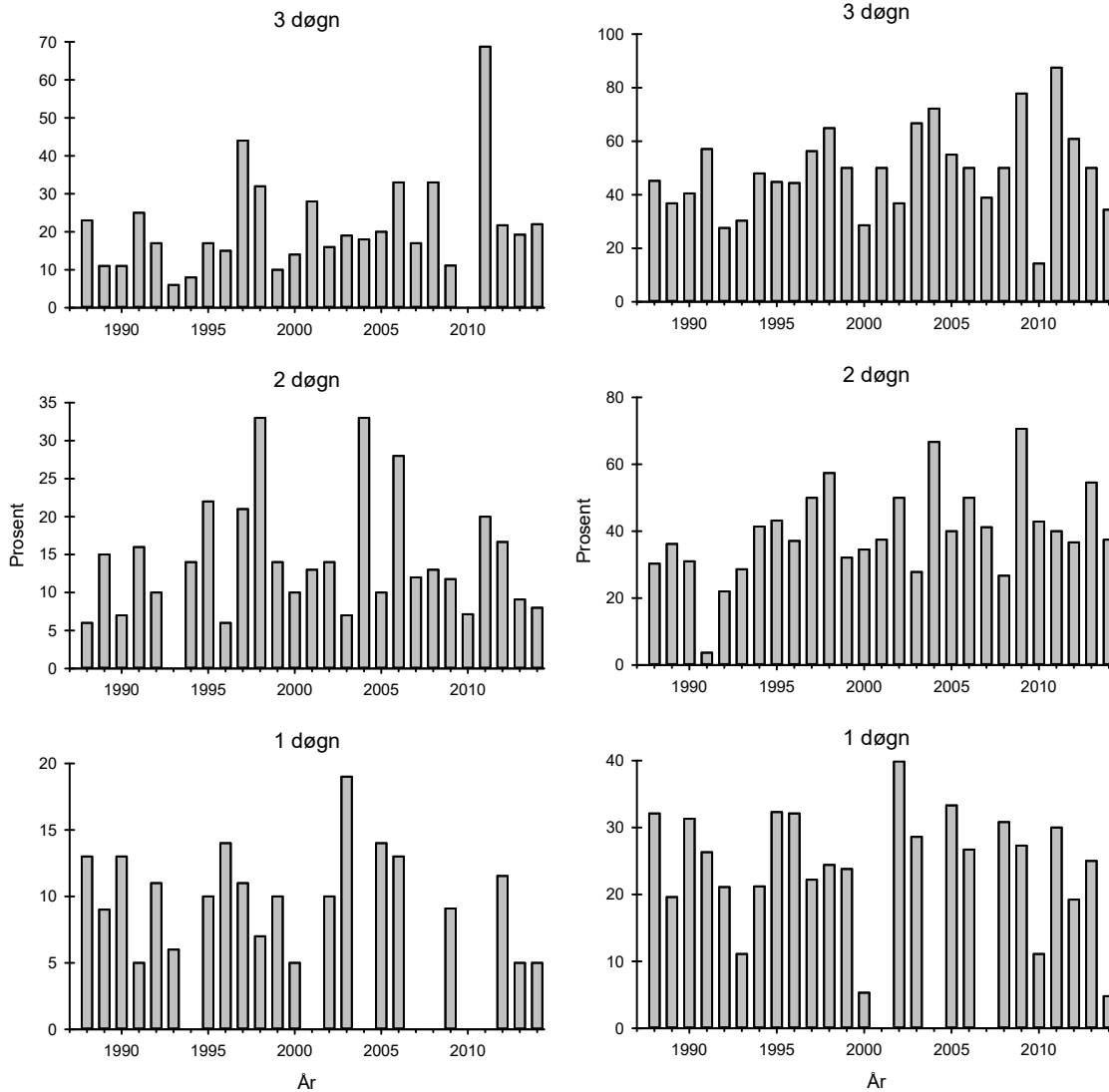

Foto 75. Fast fisk! Medhjelperen går til fluefiskeren med laksen. Foto Eero Niemelä.

Fotoserie 76. På det øverste bildet ser man stedet med svakere strøm som oppstår midtsommers nedenfor fisketrappa, hvor laksen hviler før den fortsetter oppvandringen enten via fisketrappa eller den naturlige passasjen. Inngangen til fisketrappa er bak det bratte berget øverst til høyre på bildet. Under lav vannstand venter laksen i kulpen man ser på bildet. Laksen bruker fisketrappa gjennom nesten hele sommeren, men under en stor flom er det ikke lett for dem å finne inngangsåpningen til fisketrappa. Også hvis vannføringen er svært liten, er det vanskelig for laksen å komme til den lille kulpen under trappa. Fotoer Eero Niemelä

Muligheten for laksefangst varierer fra år til annet uavhengig av om man fisker ett, to eller tre døgn. Av personer som fisket i ett døgn, var det ingen som fikk laks i enkelte år, og i andre år fikk hver femte person laks (Figur 47). Også de som fisket i to eller tre døgn hadde stor variasjon i fiskelykke i ulike år. Fordi det på finsk side er mulig å få harr, gjedde, sik og ørret ved siden av laks, gir artsutvalget klart større muligheter for å få fisk i løpet av en kort fisketid. Av dem som fisket i tre døgn fikk 30–80 % fisk i perioden 1988–2014.

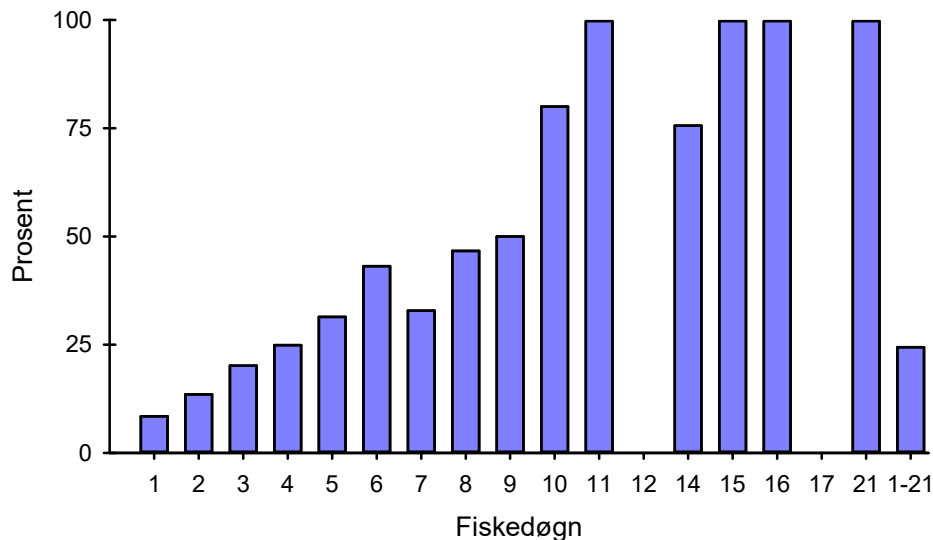

Kuva 47. Andelen (%) turistfiskere som fisket i 1, 2 eller 3 døgn, som fikk laks (til venstre eller andre fiskeslag (til høyre) på finsk side i perioden 1988–2014. Kilde; Luke.

Foto 77. En sliten laks og mann som har gitt alt. "Var den så liten da" - ser fiskeren ut til å tenke, ut fra ansiktsuttrykket å bedømme. Foto Eero Niemelä.

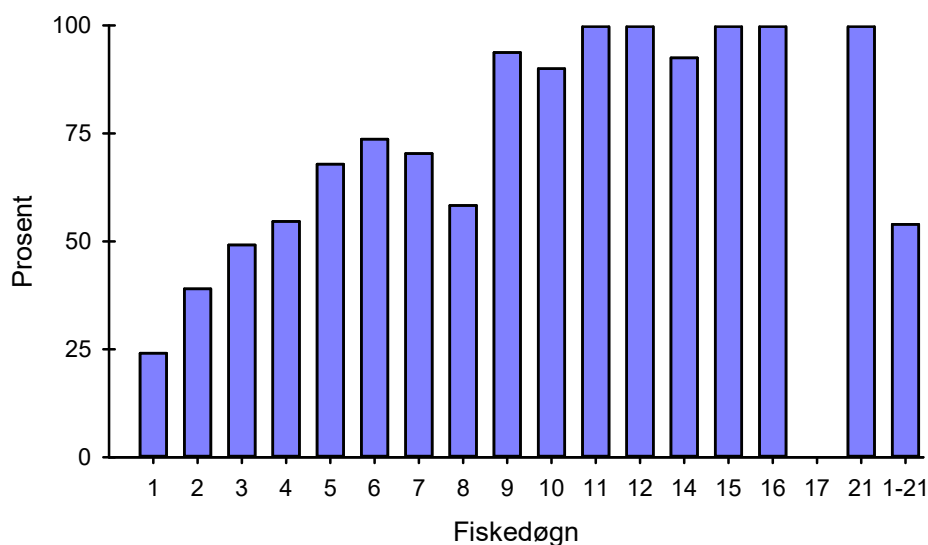
Muligheten for å få laks er avhengig av mange ting. Hvis laksebestanden i elva er god, hvis det er mye 1-sjøvinters smålaks i bestanden, hvis fisket foregår i juli, hvis forholdene under fisket er gunstige og hvis fiskeren har gode grunnkunnskaper om fiskeplassen og fluer og andre agn som skal brukes, kan han få laks selv i løpet av en kort fisketid. På finsk side av Neidenelva er det mange tilreisende som trives i villmark, og som vanligvis blir ved elva i noen dager, men de er ikke nødvendigvis så flinke laksefiskere. Under 10 % av personer som har fisket i ett døgn, får derfor laks. Sjansen for laksefangst vokser når det brukes lengre tid til fising (Figur 48). Hvis man generaliserer, kan man konstatere at på en ukes fisketur får drøyt 40 % av fiskerne laks. Når fisketiden blir over ti døgn, får nesten alle en laks.

Figur 48. Andelen (%) turistfiskere som har fått laks, av alle personer som har fisket i ulikt antall dager på finsk side. Materialet omfatter opplysninger fra årene 1988–2013. Kilde; Luke.

Når man fisker med stang i Neidenelva, øker sannsynligheten for å få fangst jevnt jo lengre tid man bruker (Figur 49). Mange turistfiskere kommer til Neidenelva på finsk side på en kort, høyst et par dagers villmarkstur. Hver fjerde gjennomreisefisker lykkes å få fangst. Det vanligste og letteste byttet er harr.

Når fisketiden forlenges til ca. en uke, får 75 % av fiskere fangst. De som orker å fiske i ni eller flere døgn i elva, er sikrere på å få fangst. I løpet av en lengre fisketid vandrer turistfiskere over lange strekninger langs elva, noe som øker sannsynligheten for å få fisk et eller annet sted i fiskeområdet. Ved lengre fisketid har også værforholdene noe å si for å få fangst. Av turistfiskere er det under 5 % som fisker lenger enn sju døgn.

Figur 49.. Andelen (%) turistfiskere som har fått fisk (laks m.m.), av alle personer som har fisket i ulikt antall dager på finsk side. Materialet omfatter opplysninger fra årene 1988–2013 Kilde; Luke.

15. Historiske beskrivelser om forholdene og fisket i Neidenelva samt fiskeoppsynets observasjoner av laksefisket og forslag til styrking av laksebestandene

15.1. Tapani Viereläs observasjoner av Neidenelva og av fisket der samt synspunkter om styrking av laksebestandene

Tapani Vierelä var ansatt i grensevakten før han ble pensjonert. Han fungerte over en lang tid som fiskeoppsynsmann på finsk side av Neidenelva. Tapani var så vennlig og skrev ned sine tanker basert på en lang erfaring, som legges ved flerbruksplanen for Neidenvassdraget..

Foto 78. Tapani Vierelä (til venstre), en langvarig fiskeoppsynsmann i Neidenvassdraget og fiskeoppsynsmann Ari Kosunen (til høyre) på arbeid ved Neidenelva. Fotos Ari Kosunen og Tapani Vierelä.

Historie

Pelskleddede menn vandrer fra boplassen ved Harrijärvi til Harrijoki-munningen i Neidenelva. Tiden er 1000–1100-tallet. De har en laksestengsel i Harrijokikisuvanto-hølet. Stengselen stenger av den grunne, godt og vel under en meter dype, stilleflytende passasjen på sørsiden av elva. Stengselen er støttet opp mot øya på nordsiden av elva. En tilsvarende stengsel er satt mellom øya og elvebredden på nordsiden.

Slik tror jeg det har vært. Jeg tror også at tilsvarende stengselsystemer har vært i Pirisuvanto, mellom Kallokoski og Onteriniva. Stengselen har også her vært støttet mot en øy på nordsiden for Pirisuvanto. Pirisuvanto er enda grunnere enn Harrisuvanto, har sandbunn og flyter langsomt. Det har vært steinalderbosetning, i tillegg til ved Harrijärvi, også nedenfor Pirisuvanto, på nordsiden av elva. Det er kanskje to eller tre familier som har bodd der. Denne boplassen har sannsynligvis bare blitt brukt til sommerfiske. I tillegg til laksefisket har de forhistoriske beboerne hatt fangstgroper for villrein langs Neidenelva. Spesielt tallrike fangstgroper, synlige ennå i dag, er det på grusryggene på sørsiden av elva.

Neidenelva og spesielt laksen i den, har utgjort hovedmålet for fisket om sommeren. Det er forståelig at det er med stengselsanordninger man har fått laksen i fella og til fangst. Fangstredskap som tilsvarende dagens garn, er kommet i bruk kanskje først på 1800-tallet. Før det har man med et stengselsystem trengt laksen inn i en "pose" og stukket den med lyster. Min egen vurdering og oppfatning er at det ikke er andre steder i elva mellom riksgrensen og Opukasjärvi steder som egner seg for stengselbruk. Strømmen er for stri eller elva for dyp.

Derimot har det vært mulig å drive stengselsfiske i en liten målestokk i Øvre-Neidenelva, mellom Vuontislompolo og Iijärvi, der elva er smal. Det har åpenbart vært bosetning også i Iijärvi-området senest på 1500–1700-tallet. Jeg begrunner denne oppfatningen med at det fremdeles kan ses utallige fangstgroper i dette området. De store innsjøene i området, Iijärvi, Pautujärvi og Sammuttijärvi har vært virkelig fiskerike innsjøer. Spesielt Sammuttijärvi er den dag i dag et utmerket gjeddevann.

Nærmere nåtid

Garnfiske etter laks.

Jeg begynte som oppsynsmann i Neidenelvas fiskeområde i 1999. Denne oppgaven har jeg hatt uavbrutt frem til nå. Oppsynsperioden min har i alle år vært hele fiskesesongen. I de første årene varte fiskesesongen fra 1.6. til 30.8. Garnfangst var tillatt i perioden 1.6.–20.8. Allerede i de årene var garnfisket i Neidenelva klart mer omfattende og aktivt enn i dag. Det var i gjennomsnitt 40 husstander som drev med garnfiske etter laks med tillatelse fra Metsähallitus. En del av dem var svært så aktive. Tyngdepunktet av garnfisket var på to strekninger av elva, den ene i Alasuvanto mellom hengebroen over Gallokelva og riksgrensen, den andre i Saunasuvanto i midterste delen av elva. I de første oppsynsårene så det ut til garnfiskerne ikke hadde så stor respekt for bestemmelser gitt om fangst og plassering av garn. Denne uvørenheten kom kanskje også av at oppsynsmennene ble skiftet nesten årlig. Lokale folk, særlig de av skoltesamisk opprinnelse, sa at de ikke alltid kunne stole på oppsynsmennenes instruksjoner og uttalelser. De klaget over at selv om språket var det samme, så var tanken ulik. Dette førte til uenighet mellom fiskere og oppsynsmenn. Faktum er også det at de såkalte ideelle garnplassene førte til konkurranse og til og med misunnelse. Det førte til at garn ble satt for tett, i strid med bestemmelsen. Stangfiskere var allerede da rystet over dette.

Det er klart at da jeg begynte som oppsynsmann i 1999, følte jeg meg litt naken og usikker. Jeg måtte hoppe i oppsynsmannens sko uforberedt. Fiskereglene for Neidenelva ga allikevel meget nøyaktige anvisninger bl.a. om hvordan et laksegarn skal og får lov å bli satt ut i elva. Reglene definerer djupålen i forhold til middelsvannstand osv. Jeg merket med én gang at jeg oppnådde tillit hos fiskere med min saklige holdning. Noe som også bidro til å få tillit, var at jeg ikke løp etter sladder og grunnløse meldinger om andre garnfiskere. Det var spesielt enkelte garnfiskere som på mange måter testet min fasthet og min måte å drive oppsyn på. Det har jeg senere fått positive tilbakemeldinger om. Det var for eksempel en lokal garnfisker som fisket i øvre del av elva, som undret seg over at jeg så lett grep inn i garnfiske som skjedde i helgen. Garnfisket var jo forbudt mellom kl. 19.00 fredag og kl. 19.00 mandag, også i vann som var definert som innsjø. Han begrunnet sin undring med at de gamle oppsynsmennene ikke engang kom i helgen til hans fangstområde. Han fortalte også at hvis de tilfeldigvis kom, så brydde de seg i hvert fall ikke om garn som var i vannet. Jeg for min del undret meg over dette. Også dette forbudte garnfisket kom på rett kjøll.

Det er forståelig at en stor mengde garn langs elva også førte til mange spørsmål fra stangfiskernes side. Hoveddelen av stangfiskere i Neidenelva kom fra Sør- og Midt-Finland. En del av dem forsto at lokalbefolkningen hadde rett til å fiske laks med garn. For en del var det en veldig forskrekkelse og en grunn til undring. Mange stangfiskere mente til og med at det å fiske laks som var på vei til gyting, var lovstridig og etisk meget betenkelig og ødeleggende. Spesielt i de første årene av oppsynsarbeidet mitt var områdene Saunasuvanto og Alasuvanto ofte steder hvor garnene sto for tett. Også Onteriniva og utløpsoset av Øvre Neidenelva i Opukasjärvi så ut for utenforstående å være en for lett fangstplass med garn.

Nesten daglig måtte jeg i rollen som oppsynsmann informere stangfiskere om lokale garnfiskeres begrensede rett til å fiske laks med garn.

I dag

Stangfiske er tillatt i Neidenelvas fiskeområde i perioden 1.6.–20.8. Tyngdepunktet av stangfisket foregår i månedsskiftet juli-august. Alt avhenger selvsagt av når laksen kommer opp i elva. Dagens stangfiskere tar svært nøye rede på laksestimenes oppvandringsfaser med sine radiotelefoner. Tyngdepunktet av stangfisket er på norsk side av elva.

Mens jeg skriver dette, defineres innbyggere i Enare, Utsjoki og Enontekiö kommuner som lokalbefolkning. Stangfiskernes rolle er først og fremst å drive "rekreasjonsfiske". Det har ikke nevneverdig innflytelse på tapstallet hos laks på gytevandring i Neidenelva.

Kvotetenkingen som begynte allerede fra sesongen 2013, er et riktig tiltak når det gjelder salg av fiskekort, i hvert fall for regulering av dagens fiske. Stangfiskerne i dag protesterer spesielt mot garn som er satt ovenfor og nedenfor Niloskoski. Garnene hindrer fisket i de fineste fiskeplassene i et stort område.

Jeg skal i dette innlegget betrakte nærmere garnfisket etter laks som kommer for å gyte, og hvilken virkning det har på laksebestanden. Metsähallitus begrenset antallet laksegarn til to fra tre stykker. Denne bestemmelsen trådte i kraft fra begynnelsen av fiskesesongen 2014. Denne bestemmelsen fikk hos en del av lokale garnfiskere en blandet mottagelse. En del av garnfiskerne ga sin absolutte støtte for to garn, mens en del syntes at bestemmelsen til Metsähallitus var lovstridig og begrenset deres tradisjonelle rett. Med en felles beslutning med garnfiskerne avtalte Metsähallitus at garnfisket avsluttes innen utgangen av juli. Denne sluttdatoen var det ingen motstand mot. Man kan allikevel med glede konstatere at i intervjuer jeg gjorde allerede før garnfisket var avsluttet, var nesten alle garnfiskerne fornøyde med begrensningen til to garn. Denne beslutningen til Metsähallitus om to garn per husstand var uten tvil en modig og treffsikker beslutning. Man må med tilfredshet konstatere at etter mine observasjoner erkjenner hoveddelen av garnfiskere at fremtiden for gytelaksen bare kan sikres med begrensning av garn- og annet fiske.

Den farlige ferden

Hvis vi mennesker kunne sette oss inn i rollen til laksen som skal opp i Neidenelva for å gyte, ville vi kanskje da forstå hvilke hindringer og farer den må gjennom for å komme til sitt eget gyteområde. Denne reisen fra sjøen til gyteplassen kan sammenlignes med loddtrekning. Er du heldig, kommer du frem, og med uflaks blir du leidd foran en eksekusjonspelotong. Foran laksen glitrer det de mest tiltrekkende wobblere og sluker. Fluer den ene mer fargerik enn den andre. Hvilekulpen i Skoltefossen før det kraftkrevende spranget over fossen er laksens dødsfelle. På finsk side, straks laksen har passert den usynlige riksgrensen, møter den en lumsk jungel av garn. Mange diddier ser garn for første gang. Som smolt har man ikke engang lagt merke til dem, og man har ikke trengt å frykte dem. Da kunne man smette gjennom det. Nå kan du ikke lenger bløffe garnet.

Hvis laksen var i stand til å tenke og trekke riktige slutninger, ville den dra fra sjøen mot gyteområder først på slutten av august eller i begynnelsen av september. Da hadde alle de dødelige hindringene vært borte fra elva. Men forplantningsdriften tvinger den til å starte turen på det verste tidspunktet. Nettopp når det er flest "beister" i elva. Det blir den siste oppvandringen til hjemelva.

Farlige trange løp og strykepartier

I Neidenelvas fiskeområde kan en lokal husstand som har fått tillatelse, fiske laks med garn på strekningen Øvre Neidenelvoset (Opukasjärvi) helt til riksgrensen.

Etter hva jeg har observert er det i Neidenelva seks slike steder; dannet da elva ble til, som etter min erfaring (16 års oppsyn) bør skjermes mot garnfiske. De er alt for sikre og lette "drapssteder" for gytelaks.

- 1. Øvre Neidenelvas innløpsos til Opukasjärvi (hengebru-området)*
- 2. Nederste del av Opukasjärvis utløpsos straks nedenfor strykepartiet nedenfor*
- 3. Det trange løpet i Vinkeävirta nedenfor vadeplassen*
- 4. Området ovenfor Niloskoski straks over stryket*
- 5. Området nedenfor Niloskoski straks under stryket*
- 6. Onteriniva-stryket*

Det må gjøres noe i disse områdene angående begrensning av garnfiske. Mitt eget forslag er følgende:

Alternativ 1. Det settes skilt i områdene hvor garnfangst av laks forbys permanent nærmere enn 200 meter fra stedet.

Alternativ 2. Garnfangst blir forbudt i en prøveperiode på f.eks. fem (5) år for forsøk og forskning. Allerede med et slikt tiltak kunne man finne ut av mengden laks som når gyteområdene sammenlignet med før forbudsperioden.

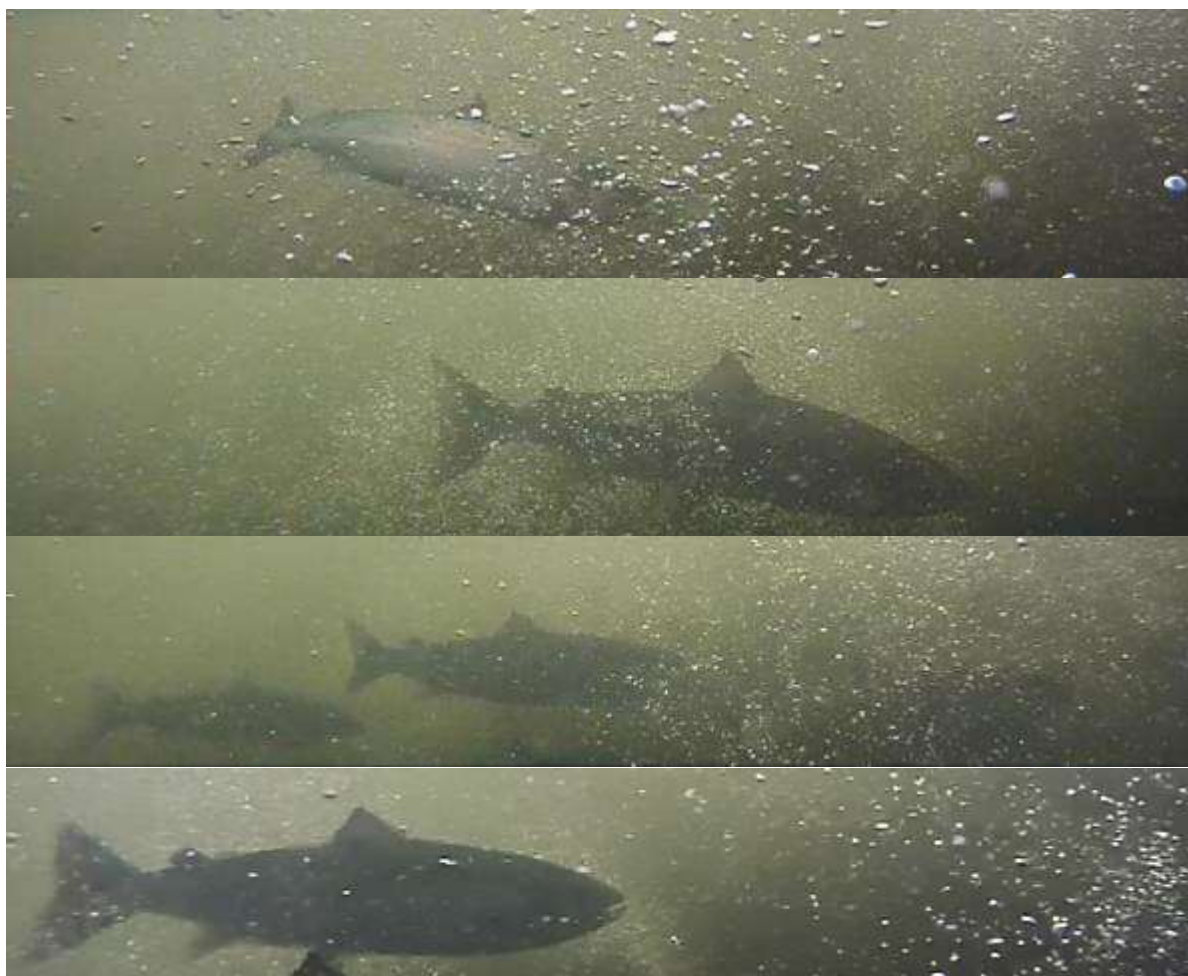
Selv om de nevnte områdene skulle fredes for garnfiske, blir det fremdeles ubegrenset mengde områder som egner seg for garnfiske i elva. Lokale garnfiskere legger beslag på plasser som slekten har reservert etter krigen. Fiskereglene for Neidenelva kjenner ikke til "eiendomsrett" til fangstplasser som slektene har tatt i besittelse og brukt.

Med dette tiltaket for å begrense garnfisket, ville Neidenelva komme i god stand sett fra laksens synspunkt. Med denne lille gesten ville Neidenelva oppnå renommeet som en villmarkspreget lakseelv, noe som den fortjener. Det ville i alle fall fjerne mesteparten av stangfiskernes mishag, kritikk og undring i forhold til garnfisket. Den geografiske begrensningen av garnfisket ville øke stangfiskernes interesse for elva og gi større fiskekortinntekter. Samtidig kunne Metsähallitus gi større kvoter for stangfiske, uten at det ville øke "faren" for gytevandrende laks. Samtidig ville det også øke garnfiskernes fangster i kommende år. Det er jo innlysende at jo mer laks som kommer for å gyte, jo større fangster gir det i kommende sesonger.

"Jo flere kyr jeg har i fjøset, desto sikrere er fjøsets avkastning og lønnsomhet".

Foto 79. Tidligere var det problematisk å få satt garnene ut i samsvar med fiskereglens bestemmelser. Fremdeles er det områder hvor det er vanskelig for fiskerne å finne ut av delene av elveløpet som skal holdes fri. Foto Eero Niemelä.

Fotoserie 80. Nedenfor fisketrappa samles det tidvis en laksestim. En del prøver å komme straks i den lille kulpen rett under trappa og en del drar videre og forsøker å forsere Skoltefossen langs passasjen på andre siden av elva. Fotos Eero Niemelä

Privat forretningsvirksomhet

Metsähallitus gir lokale familier som bor fast i det skoltesamiske området, tillatelse til garnfiske etter laks. Tillatelsen gjelder husstanden. Den egentlige og eneste begrunnelsen for å få garnfisketillatelse er å skaffe mat for familien. Denne retten har dessverre ikke vært alltid brukt riktig. Jeg syns ikke under noen omstendigheter at man kan godta at noen med sin garnfisketillatelse i businessformål for eksempel bygger på en av de beste stang- og garnfiskeplassene et spiseoverbygg og en teltbadstue av presenning, frakter et aggregat til å gi strøm til en vakuummaskin og en fryseboks, og garnfiskerens gjester er betalende kunder. Laks som er fanget med garn, vakuumpakkes og flyttes over i den betalende gjestens ryggsekk etter turen. Allerede etisk er dette galt. Dette er å forakte neidenlaksen.

Hvor mange laks fanget på garn fra Neidenelva har i årenes løp blitt med utenforstående personer og i deres frysebokser mot betaling? Er det for dette den lokale personen har fått garnfisketillatelse? Nei. Tillatelsen er gitt for å støtte familiens egen mathusholdning. Etter min oppfatning kan det heller ikke godtas at da noen lokale innbyggere i sin tid har fått lov å bygge en fiskekoie i forbindelse med eget fiske, blir det nå brukt til utleie. Slike koier som er reist med støttemidler, leies fortrinnsvis ut til tilreisende fisketurister. Disse koiene var ment til å gi ly mot været under egen husstands fiske.

Utviklingen i fisket

Antall garnfiskere har hovedsakelig holdt seg stabilt i de siste årene. Det er naturlig at det før krigen var svært få laksefiskere i Neidenelva, bare to-tre såkalte nybyggere med familier. Skoltesamene i Neiden-distriktet fisket laks hovedsakelig med k p l  i Skoltefossen-området. Skoltesamer fra Petsamo- og Lottaelv-områdene som etter krigen ble bosatt langs Sevettijärvi-Näätämö-veien, startet et intenst laksefiske. Til området flyttet det etter krigen etter hvert også finske innbyggere, som deltok i garnfisket. Jeg ser at særlig i perioden 1950–1980 var fisket s rvt så aktivt. Kvaliteten av laksegarn ble bedre i årenes løp, noe som ga bedre fangster. Kiloprisen på laks ved salg holdt seg forholdsvis høy. En lokal fisker sa at da han gikk til den lokale butikken med en 10-kilos laks, tilsvarte den en to ukers matvareregning for familien på fem. Samme person nevnte at senere kollapset også prisen på villaksen fra Neidenelva på grunn av den norske oppdrettslaksen. Allerede da havnet neidenlaksen i "gale hender". Jeg forstår godt at fangstene fra innsj fisket, sik, ørret, abbor mm. hadde heller fått lov å havne på butikkdisken.

Jeg ønsker å understreke at stangfisket med det strenge oppsynet av det, ikke belaster urimelig hardt mengden gytelaks som kommer opp til den finske siden av Neidenelva. Det er garnfisket som forårsaker det for store hullet i gytelaksstimen. Jeg er overbevist om at bare det at visse "for sikre drapsplasser" stenges utenfor garnfiske, vil også i fremtiden garantere at et begrenset garnfiske fortsetter i Neidenelva. Hvis man gjør det på den måten, kan Neidenelva bevares som en av de vakreste lakseelvene i vårt land. Med denne lille gesten, som ikke i nevneverdig grad belaster lokalbefolkningens garnfiskerett, kan man garantere Neidenelvas rykte som en lakseelv blant andre lakseelver.

Områder hvor det ikke fiskes med garn

Silisjoki som renner ut i Opukasjärvi fra nord, er ifølge fiskereglene for Neidenelvas fiskeområde bare en stangfiskesone. Dagens fiskesone rekker til Poaskijoki-munningen. Fiskesonen er rundt seks kilometer lang målt fra Opukasjärvi. Også i  vre Neidenelva fra Opukasjärvi til Vuontislompolo er garnfiske forbudt. På begge strekninger er det s rvt mange fosser og noen korte h ler og strykpartier. Begge områdene hvor garnfisket er forbudt, er gyteområder for laks. I  vre Neidenelva er det ved  ya Kieropet j saari en omtrent to kilometers strekning hvor fiske er forbudt. Forbudet gjelder tilreisende fluefiskere.

Iijärvi –Vuontislompolo er en forbudssone for tilreisende fiskere. Dette området er spesielt rikt på ørret og harr.

Fiskeforbudsomr dene

Opprinnelig har Neidenelvas fiskeområde omfattet hele hovedløpet av elva, helt fra Iijärvi til riksgrensen og Silisjoki fra nedre del av Midterste Silislompolo til Opukasjärvi. Senere har Metsähallitus med sine beslutninger minsket området og fjernet strekningene Iijärvi – Vuontislompolo, og Midterste Silislompolo –Poaskijoki-munningen. Disse begrensningene har vært riktige.

Etter opplysninger jeg har fått, stikker laksen som kommer opp i  vre Neidenelva, innom helt i Iijärvi. De er likevel såkalte pionerer. De stikker innom og kommer tilbake til elva. Derimot er det rikelig med observasjoner av gytende laks i øvre del av Silisjoki.

Jeg håper at jeg får se

Jeg har en sikker tro på at begrensning av garnfisket i de nevnte "drapsstedene" vil hjelpe til å bevare og øke laksebestanden i den naturskjønne Neidenelva. Etter min oppfatning og med

henvisning til mange diskusjoner med lokalbefolkningen, har jeg lagt merke til at også majoriteten av garnfiskerne er bekymret for laksens fremtid. Dessverre fører grådighet og nabosjalsi til at man må dra til elva og fiske med garn, selv om man ikke nødvendigvis har behov for det.

Laksen kan ikke selv rette opp sin egen situasjon. Rettingstiltakene må komme fra oss mennesker. Som belønning får vi en levende elv i naturlig tilstand. En elv som bygdefolk, turistfiskere og tilfeldige vandringsmenn trives ved.

Foto 81. Når vannstanden går ned og vannføringen blir mindre, blir det frie løpet for laksen smalere. Det er mange strekninger hvor garnbruket forsinker laksens vandring oppstrøms i en betraktelig grad, selv om slike garn i strømretningen ikke nødvendigvis fanger laks effektivt. Fiskerne burde selv ta rede på bunnprofilen i garnplassen sin for å sikre at laksen kan vandre trygt også i de dagene i uka det fiskes med garn. Foto Eero Niemelä.

Foto 82. Neidenlaksen har et umiddelbart behov for en ny type moral hos fiskere. Alle må gi avkall på fangstmengden og fisketaktiviteten sin så vel i elva som på kysten. I årevis har det vært snakket om at man burde gjøre noe, men noe avgjørende er det ikke blitt gjort. Bestandene av neidenlaksen øker bare hvis det anvendes moderne ansvarlighet i styrking av bestander av villfisk. I dag tvinger ikke den økonomiske situasjon til noen lokale eller tilreisende personer dem til å ta så mye laks som det er mulig å få i løpet av den over to og en halv måneder lange fiskesesongen. Neidenlaksens bestander fornyer seg langsomt, og resultatene av vellykkede tiltak for regulering av fisket blir synlige etter to til tre laksegenerasjoner, dvs. om 14–21 år. Kommende generasjoner av fiskere i Neidenelva kan takke anonymt de fiskere på 2010-tallet som forhåpentligvis gjør det umulige til mulig ved å av eget initiativ redusere sitt laksefiske. Neidenelva produserte tidligere enorme mengder laks til elvefiskere, og det samme kan gjenta seg, hvis vi lytter nøye etter og forstår det Tapani Vierelä sa foran: "Laksen kan ikke selv rette opp sin egen situasjon. Rettingstiltakene må komme fra oss mennesker. Som belønning får vi en levende elv i naturlig tilstand. En elv som bygdefolk, turistfiskere og tilfeldige vandringsmenn trives ved".

På bildet ser vi en 2-sjövinters hannlaks (ca. 5 kg) som "flyr" i det bratteste fallet i Skoltefossen på vei mot gyteområder. På siden sin har den merker etter garn, men den har heldigvis sluppet gjennom et eller annet fangstredskap i sjøen. Foto Eero Niemelä.

15.2. Nestori Semonoffs erindringer om fisket i Neidenelva

Nestori Semenoff ble født i Suonjel i Petsamo den 1.11.1941. Da Nestori Semenoff ble intervjuet, bodde han i Kirakkajärvi og drev med reindrift som hovednæringsvei. Teksten er basert på et intervju som Eija Slantti og Martti Lintunen gjorde i 1996.

”Første gang dro jeg til Neidenelva som smågutt i 1949. Fiskestanga var av bjørk og fiskesnøret var av tvunnet bomullsgarn og i enden av snøret hadde jeg en spinner. På 1960-tallet klarte jeg å skaffe en kastestang med snøret i en enkel snelle. De første laksegarnene skaffet vi i midten av 1950-tallet. Garnene var av bomull og maskevidden 45 mm, garnene var 1.5–2.0 meter høye og 30 meter lange. Som regel ble det satt to 30 meters garn etter hverandre som garnlenke

Min første garnplass var i Ylisuvanto-hølet i Saunakoski. Stangfiskeplasser var i Kontinpaistama, Harrijärvi og Harrijoki. I 1979 begynte jeg så å fiske med garn og også med sluk og en fiskeformet tresluk i Niloskoski. Fra Kirakkajärvi gikk vi til fots til Rökkijärvi, over Rökkijärvi med båt eller langs elva til fots til Saunakoski. Ved elva gikk vi langs elvebredden og senere oppover og nedover med båt. Samme ruta bruker vi fremdeles til elva.

I de første somrene brukte vi trebåten til Frans Jankkila og Pekka Karppinen. På 1970-tallet kjøpte min bror Jaakko en trebåt, og den rodde vi med, og på 1980-tallet skaffet jeg meg en glassfiberbåt. Jeg har ikke brukt motor på elva, for vi har villet ro. På 1960-tallet bodde vi en gapahuk og overnattet ved bål ved Neidenelva. Senere fikk vi en garnskjå ved elva i Niloskoski. Mine fiskekompiser på elva var Frans Jankkila, Pekka Karppinen og Jaakko Semenoff, i Harrijärvi fisket jeg sammen med min far. Far brydde seg ikke om laksefiske. Andre fiskere var det ikke i Saunakoski, så det var ingen konkurranse om fiskeplasser.

Det var rikelig med fisk i elva, det var mer laks, harr og ørret enn i dag. Jeg husker at jeg på 1980-tallet fikk i øvre elva pukkellaks. Den beste fangsten min fra elva var seks 25 kilos trebutter med laks. Det var litt å bære hjem. Jeg har ikke brukt siggarn i elva, fordi jeg har fått også annen fisk en laks i laksegarn, sik, ørret og harr. På 1960-tallet fikk jeg laks og sjørret med siggarn i Harrijärvi, og sommeren 1991 fikk jeg en laks med siggarn i Kirakkajärvi.

Fisken ble saltet, kokt og stekt fersk på bål på en pinne. Vi gjorde slik som Pekka Karppinen lærte. Det er først nå at vi har begynt å røyke fisk til mat. Vi spiste også reinkjøtt, og da jeg i 1959 skaffet meg mitt første salonggevær, begynte vi å få vannfugler og landfugler. Om vinteren tok vi snarefangster, hovedsakelig ryper. Rypene ble solgt til Norge. De betalte 4–5 kroner per stykke, og vi skaffet andre matvarer der. Det var Pekka Karppinen som lærte meg snarefangst på fjellet og far lærte meg å fange lirype. Om vinteren hadde vi også vintergarn under isen. Kirakka fikk elektrisitet i begynnelsen av 1980-tallet, og etter det begynte man med mer lagring av fisk. Vi solgte ikke laks, men brukte alt selv. Før 1980-tallet fikk vi strøm med aggregat.

Jeg husker at jeg så de første turistene ved elva i 1959 og 1960, allerede før Sevettijärvi-veien ble ferdig. De ordentlige turistene kom på 1970-tallet, da veien til Varpuniemi kom. Jeg har ikke hatt noe særlig med turistene å gjøre. Jeg har ikke kjent dem, men i 1979 og 1980 kom det noen turister jeg ble kjent med.

Før veien kom, gikk vi om sommeren og høsten til fots til Kaamanen og så videre med postbussen til Ivalo for å utføre ærender. En annen måte å gjøre den reisen på, hadde vært å reise med postbåten fra Kirakkajärvi til Sevettijärvi og så videre til fots til Enaresjøstranden. Lokale personer som førte postbåten på Enaresjøen var Dimitri Semenoff, Jaakko Semenoff og Matti Aikio fra Partakko og senere hans sønn Onni.

Jeg mener at vannstanden var før høyere i Neidenelva. Høstflommene var voldsommere enn i dag og vårflommene som i dag. Demningen i Gandvik førte til en tydelig reduksjon av vannstanden i Gallokelva. Jeg mener at vannstanden sank med en halv meter. Vanntemperaturen var lavere før.

På 1950-tallet var det en ødestue i Saunakoski og den første utleiehytta kom i Kuoshnijoki i 1979. Jeg har ikke leid hytter til eget bruk og egen hytte har jeg ikke leid ut til noen. Jeg syns ikke at det har vært for mange turistfiskere ved elva når jeg har fisket. Reglene for fiske har vært helt passelige. Jeg tror at de skoltesamiske fisketradisjonene vil bli glemt med tiden. Hvis Metsähallitus fortsetter å ta over mer av elva og bygger mer og mer, blir det stadig vanskeligere for lokalbefolkningen å få byggerettigheter ved elva. Turismen burde styres slik at den gagnet lokalbefolkningen, dvs. den burde bruke mer av lokale tjenester som guiding, butikker og hytter.”

15.3. Jaakko Killanens erindringer om fisket i Neidenelva

Jaakko Killanen er født den 8.10.1931 i Petsamo. I dag er han pensjonist og bor i en enebolig i Kevätranta. Der bodde de først i en liten stue. Strømmen fikk de i 1976. De bygde et større hus i 1977. Teksten er basert på et intervju som Eija Slantti og Martti Lintunen gjorde i 1996.

”Jeg begynte å ferdes ved Neidenelva på 1950-tallet i reindriftsarbeid og rypefangst. Jeg begynte i militæret sommeren 1951 og kom ut i februar 1952. Etter militæret fortsatte jeg med reindrift og rypefangst, og allerede i 1955 begynte jeg å fiske sammen med min far og mor. I 1958 bygde jeg en koie ved Kaartilompolo i Neidenelva, en halv kilometer fra Iijärvi. Jeg hadde bygd koia ferdig hjemme, og vinteren etter ble den fraktet med rein til Kaartilompolo.

Jeg fisket i Iijärvi, Kaartilompolo og Kotalompolo. Først var det garn av bomull, og det var helst sikgarn. Maskevidden var 38–40 mm, lengden 30 meter og høyden 1,5 meter. Jeg fisker fortsatt med slike garn, men nå er de av nylon. Jeg fisket også med stang, først var den en bjørkekjepp, og i enda av snøret var det en spinner (devon). Først på 1960-tallet skaffet jeg meg skikkelige fiskestenger og sneller. På fisketurer bodde vi i gapahuker og først senere i koier.

Ruta hjemmefra gikk til fots på stier fra Rautaperäjärvi via Petsijärvi til Karhuvaara, via Kiviselkä til Rovaselkä og videre til Kaartilompolo. Det blir 25 km hjemmefra. En trebåt ble fraktet til elva på snøføre med rein, og båten var det min far som hadde laget. Jeg skaffet en glassfiberbåt ved tiårsskiftet 1970–1980. I Kaartilompolo rodde vi, og da veien til Iijärvi ble ferdig, skaffet vi påhengsmotor for å kjøre på elva.

Vanligvis fisket vi sammen med familien. Jeg husker da jeg sammen med Veera i 1966 bar også jentene til elva for å fiske, mens de var små. Johannes Kiprianoff og hans kone Sandra fra Iijärvi fisket sammen med oss. Paavo Mosnikoff og Mari var også våre fiskekompiser. Når Paavo kom for å fiske, pleide han å bære på fiskestanga med tilbehør og kartveska. Mari bar alt det andre i tillegg til salt og buttene.

Det var mye fisk i elva den gangen. Om sommeren ble fisken saltet i trebutter og fraktet hjem med rein etter at snøen kom om høsten. Vi fikk mye harr, ørret og sik i Kotalompolo og en og annen laks også. Sandra Kiprianoff fikk en 10 kilos laks i Iijärvi på 1980-tallet, og vi fikk også en stor laks i Kotalompolo. Jeg har ikke fisket laks i sideelvene som Kuoshnijoki og Silisjoki. Fisken ble konservert ved salting i trebutter, men fisk ble også tørket, for eksempel gjedde og småsik. Først ble fisken lett saltet i et døgn og deretter hengt til tork, som regel i april-mai før makketid. Tørrfisk ble kokt til såkalt telake. Fisk ble stekt på bål som pinnefisk, og det ble også stekt innbakt fisk. Røyking av fisk behersket vi ikke før nå for tiden. Reinkjøtt var en viktig matvare i likhet med sjøfugler og ryper. Fisk tok vi ved behov. Saltfisk lager vi fremdeles. Laks ble ikke solgt, men sik solgte vi om høsten i butter til Nykänen i Enare. Flyet til Jaakkola fra Enare kom med butter og salt og tok med seg saltsikbuttene

på tilbaketur. Vannstanden er i dag lavere om sommeren enn før, og steinene i elva er også mer på tørt land enn før.

Om vinteren hadde jeg tusenvis av rypesnarer, og det var masse ryper. Jeg solgte rypene til Norge, og de ble byttet mot varer. To ganger i året, i mars og desember skaffet vi fra Norge tørrmat, mel og margarin for hele året.

Pekka Maja var den første turisten, og etter ham kom grensevaktmennene som nye innbyggere til Näätämo. Turistene kom med fly til Iijärvi før veien ble ferdig."

15.4. Elias Mosnikoffs erindringer om fisket i Neidenelva

Elias Mosnikoff er født den 31.10.1933 i Petsamo. Han er pensjonist og bor i Sevettijärvi. Teksten er basert på et intervju Eija Slantti og Martti Lintunen gjorde i 1996.

"Min far fisket allerede på 1950-tallet i Neidenelva og jeg selv begynte der i 1964. Jeg bygde en koe i 1965 ved det første hølet ca. en halv kilometer nedstrøms fra Opukasjärvi.

Jeg fisket med laksegarn i hølene. Garnene var av bomull og senere av nylon. I begynnelsen, da fisken var større, brukte jeg maskevidde 65–70 mm, og garnene var 3–3.5 m høye og 30 m lange. I dag er maskevidden 60 mm, mens ellers er garnene likedanne som før. Hovedsakelig har jeg fisket med garn i hølet nedenfor Opukasjärvi, men jeg har også satt garn i Saunakoski og Niloskoski. Med kastestang har jeg fisket mange steder langs elva.

Vi dro til elva til fots langs stier. Ruta var via Sevettijärvi til Suntijärvi og videre til Opukasjärvi. Avstanden var 20 km. Før vi bygde en koe ved elva, overnattet jeg i telt og gapahuk. Først skaffet jeg en trebåt og på slutten av 1980-tallet en glassfiberbåt. På Opukasjärvi brukte jeg påhengsmotor, men ikke på elva. På elva rodde vi fra sted til sted. Jeg fisket sammen med min bror, far og kone. Vi fikk fiske i fred frem til 1980-tallet, da turistene og andre fiskere kom. Det var mye fisk som laks og harr. I Opukasjärvi var det ørret. Ryggsekkene var fulle av fisk da vi kom hjem. Laks har jeg bare fått i elva. Fisken ble konservert ved salting, og til mat ble de tilberedt ved steking og koking. Annen mat ble kjøpt i lokale butikker, og i tillegg ble det fanget landfugler eller ryper."

15.5. Sauli Vilhunens erindringer om fisket i Neidenelva

Sauli Vilhunen er født den 5.4.1940 i Suonenjoki og tilbringer sine pensjonistdager i bygda Näätämo. Teksten er basert på et intervju Eija Slantti og Martti Lintunen gjorde i 1996.

"Jeg kom til Näätämo som grensevakt i 1964. Den gangen var det ikke ennå noen skikkelig vei til Näätämo. Grensevaktstasjonen fikk strøm allerede i 1962 fra Norge. Etter noen år fikk resten av bygda strøm. Jeg kjøpte en fryseboks på 1980-tallet, og den påvirket ikke fisket, i alle fall ikke slik at vi fisket mer. Fisken vi fikk, brukte vi selv.

På patroljeturene ble jeg kjent med det lokale terrenget og også Neidenelva. Allerede sommeren 1964 brukte jeg kastestang i håp om fangst. Det var ingen restriksjoner den gangen i Neidenelva. Jeg selv fisket med siggarn av monofilament med en maskevidde på 40–50 mm. På slutten av 1970-tallet kom det laksegarn, og jeg brukte garn av spunnet nylon med en maskevidde på 60 mm, høyde 9 meter og lengde 30 meter. På 1980-tallet kom garn av multifilament og samtidig nye regler om kvaliteten av garn. Jeg fisket også med kastestang. Gjedde fisket jeg i elvebukta ved grensevakthytta og i Pirijärvi.

Stiene vi gikk på til Neidenelva, var tidligere smale, og turen gikk over Palovaara. Som grensevakter hadde vi rett til å bruke grensevakthytter, og slike var det også i nærheten av Neidenelva og Gallokkelva. Senere bygde jeg meg en garnskjå ved Gallokstryket. Som ansatt fikk jeg bruke grensevaktas tjærebredde trebåter og senere glassfiberbåter. Grensevakta brukte ikke påhengsmotorer, men for meg selv skaffet jeg en påhengsmotor først på slutten av 1980-tallet. På fisketurer dro man sammen med arbeidskamerater.

I 1964, da jeg kom til Näättämö, var det allerede andre lokale fiskere og også turister som drev fiske der. Det var ikke konkurranse om fiskeplasser, i hvert fall ikke i nedre del av elva. Jeg husker likevel at det ble snakket om "misunnelseskjepper" i Villes kulp i øvre del av elva. Misunnelseskjepp betød at man reserverte garnplasser med å bruke merkekjepper. Før var det bra med fisk i elva. Jeg husker at sik jeg fikk før, var ganske så stor, nå er det mindre av slike. Den største fisken jeg fikk med garn, var en laks på 14 kilo. Sammen med Antti Nappari var jeg sommeren 1991 på fisketur til Luolajärvi. Sikgarnet var satt i munningen av Luolapuro-bekken og på garnet fikk vi sik, harr, abbor, gjedde og i tillegg en hannlaks på to kilo. På 1960-tallet kjøpte vi salt, sukker, mel og margarin hos Kåre Sivertsen i Norge. Vi kjøpte også reinkjøtt og havfisk. Havfisken var torsk, som var dypfryst og ble solgt i 20 kilos trekasser.

Den første ødestuen ble bygd ved Kuoshnijoki, og der var det også en hestestall, fordi det ble drevet tømmerhogst høyere oppe ved Neidenelva, og det foregikk tømmerfløting på 1950-tallet i elva. Kåre Sivertsen hadde kjøpt tømmeret og solgte det videre."

15.6. Helena Semenoffs erindringer om fisket i Neidenelva

Helena Semenoff var født den 29.3.1924 som datter til Anton Fofanoff i Suonjel i Lottaelva i Petsamo.

Teksten er basert på intervjuer som Virve Jefremoff gjorde vinteren 1991–1992.

"Vi fisket både i Kirakkajärvi og Sevettijärvi, og det var mer fisk i dem den gangen enn i dag. Jeg fikk også fiske i Neidenelva med mannen min, fordi hans mor, Natali, hjalp til med å ta seg av barna mens vi fisket. I begynnelsen fisket vi med noen få garn som vi hadde laget selv. Ylisuvanto i Saunakoski har hele tiden vært vår fiskeplass. Bare noen få ganger har jeg vært i Niloskoski. Etter krigen var det mye laks. I Saunakoski kunne man se laks gå opp side om side.

I innsjøene var det da mindre og dårligere fisk. Det var makk og blemmer i dem. I begynnelsen var det abbor i flere innsjøer, men da det ble satt ut sik, så forsvant abboren. Ahvenjärvi var før full av abbor. Det ble også satt ut røye i Sevettijärvi, men her vi har fisket, har man ikke fått røye. Vi har også fisket i Porejärvi. Der har vi fått ørret, harr og gjedde. Det er mindre av alt der nå, om enn bedre fisk."

15.7. Tobias Labahås erindringer om fisket i Neiden

Tobias Labahå er født den 24.5.1918 som sønn til Eenokki Lapa-aho i Bjørknes i Neiden. Teksten er basert på intervjuer som Virve Jefremoff gjorde vinteren 1991–1992.

"Min far Mikko var en fisker fra Vadsø, som kom til denne plassen på 1870-tallet og bygde det første huset i en tett bjørkeskog. Mikita Ivanovits kjøpte senere tømmeret dette huset var bygd

av, og flyttet det ned til Skoltebyen. Det ble det første permanente huset der, hvor man bodde året rundt. Mikko Lapa-aho trengte da et større hus for sin familie, som allerede var blitt stor. Barna het Jaakoppi, Kaaleb, Kristian, Petteri, Eenokki, Kristianne og Alfred. Nå har det våningshuset fra siste halvdel av 1800-tallet blitt museum. Far giftet seg med datteren til Mikkel Saari. Vi barna var Hilma, Nanni, etter dem meg, Tobias, Andreas, Frans, Osvald, Mildrid, Susanna og Johan. Seks av oss levde opp.

Far dro om våren og høsten på sjøfiske sammen med andre. Han kom hjem med torsk og hyse. Vi saltet fulle tønner med sei for vinteren, da det for det meste ble spist saltvannsfisk. Vi hadde 4–5 kyr på gården, og selvfølgelig sauer. Vi plukket bær om høsten og gikk på fuglejakt. Vi solgte furutømmer. Dette har nok blitt borte i min tid på denne gården, men jeg husker at det ble fraktet tømmer hit til Neiden fra skogene i Pakanajoki og også fra Rökkijärvi-retningen. Også min far fraktet, når han trengte penger. Her var det Heikki Karppinen som merket trærne og i Pakanajoki Antti Aikio.

Elva var den gangen så voldsomt rik på harr og ørret at det var ikke behov for å dra til innsjøene. Noen små turer tok vi til Kalsijärvi. Nå er det turistene som har den. Den er ikke så rik nå som før. Vi dro også til Tshutsjärvi og til Kivisaarijärvi i gytetiden for harr. Vi besøkte grensevannene i nærheten av Joulutunturi og i Sitsijärvi (Vegvatnet), 2–3 km fra Fjellstua. Vi fisket med mark det vi spiste, garn tok vi til innsjøene bare i gytetiden. De første gangene om våren dro vi Tshutsjärvi også om natten, og vi kom hjem med opp til førtitalls kilo harr.

Den gamle reinraideruten går forbi her vel en kilometers vei opp ved Fjellstua langs Ratsakkakuru opp til Ferdesmyra og videre til Bugøyfjord. Skoltesamene, samene og folk fra Enare fraktet varer med rein. Jeg har kjørt varer langs samme ruta med hest til Varpuniemi og Rökkijärvi. Datteren til Anne Gretes sønn Mikkel Saari, Maria Sivertsen, var den gangen sjefen på Fjellstua. Hun er moren til denne nåværende sjefen, Kåre Sivertsen.

Allerede min farfar var med på kápälä-fisket. Riesto i 1811 og Ekdal i 1850 var blant de første der. En engelsk turist som har fisket i elva, har skrevet en bok om disse tingene. Han var den første her i elva som fisket med flue. Flue hadde man ikke sett her før, og skoltesamene flirte av det først da de så det. Deretter gikk han til fossen og kastet, og fisken beit med det samme, noe de så hadde undret seg over. Det kom ikke så mye laks hit, da det ikke var fisketrapp. Det samme ser vi nå når trappa er stengt. Når vannstanden er høyere, går laksen opp på kápälä-siden.

Vi fisket harr og ørret med flue i elva. Harren er spesielt grådig på flue. Den gangen var det lov å fiske med mark. Vi gikk langs elva og fisket med stang. Vi dorget også og rodde i stille partier. Fiskestengene var annerledes enn i dag. Vi unger hadde hjemmelagede sneller. Far hadde en ordentlig stangsnelle, men det hadde ikke alle andre fiskere, fordi de var ikke vant til å fiske med slikt..

Noen hadde garn, alle garn ble bundet selv på den tiden. Man måtte søke tillatelse for garnfiske. Far hadde garnplass tvers over elva som han hadde søkt og fått tillatelse til. Noen kunne også ha ulovlige garn. Sikkert mange under krigen, da man måtte hente mat der man kunne få. Ole Gabrielsen var oppsynsmann på den tiden. Jeg tror ikke at han brydde seg så mye, han visste jo at folk måtte ha noe å spise. Onkel Alfred hadde garn i elva. Oppsynsmannen rodde sammen med en mann som het Seppänen, og kom til det øverste huset. Han dro opp garnet og kom hjem og hengte garna opp i en bjørk bak fjøset, godt synlig. Onkel gikk om natta og hentet dem. Derfor tenkte jeg at det ikke var så nøye med det. Ellers måtte jo oppsynsmannen tatt dem til politistasjonen i Kirkenes.

Garnfisket ble etter krigen borte i Øvre Neidenelva. De siste som ikke ble fjernet, var i Kostamo. Det var mye laks både i sjøen og i elva etter krigen. Man fisket kápälä sammen med russere i 1945, med en times pause i kasting var kápäläkummen hele tiden full. Vannstanden var på den tiden fin i et par, tre år og det kom mye fisk opp hit. Det var ikke lenge etter krigen at folk begynte å fiske med lange garn i sjøen, og det begynte å komme mindre fisk opp i elva.

På dette stedet er det gode gyteplasser under strykene og ved undervannsskjærene. Man skulle likevel ikke fiske for mye. Jeg synes at stangfisket burde avsluttes tidligere. Jeg ville forkortet fisketiden med 5–10 dager.

Nå er det mer laks her enn før krigen, på grunn av fisketrappa og selvfølgelig begrensningene i sjøfisket. Harr og ørret derimot er det snart helt slutt på. Før var det alltid fullt av vak i elva.”

15.8. Leif Mikkelsens erindringer om fisket i Neiden

Leif Mikkelsen er født den 17.2.1938 som sønn til Jogor Ivanowitz i bygda Neiden. Teksten er basert på et intervju Virve Jefremoff gjorde vinteren 1991–1992.

”Før var det mye fisk. Jeg husker at vi i 1964 fikk en tønne med laks i døgnet. Fisken ble saltet i en tønne i fjøsgangen. Hodene og halene ble kokt til kufør. Bestefar (Jogar) røkte også laks for hele bygda og enda til kirkenesværing, 20–30 laks om gangen hele sommeren. Det tok tre døgn før den kaldrøkte laksen var ferdig.

Det ble nesten ikke solgt laks, da det var ingen her som kjøpte. Den var så billig den gangen. Ingen fisket heller mer de enn spiste. Den gangen merket man ikke at det egentlig var noen turister. Så få var det av dem. Når en mann dro til fossen for å fiske, så ble en annen hjemme. Den andre dro først når han så at den forrige var kommet hjem fra elva. Det var nok noen som rodde. Alle turistene som kom, rodde.

Før 1953 husker jeg at jeg en gang fikk 20 diddier i løpet av en halv time. En annen gang fikk jeg 21 fisk mellom kl. 9 og 10. Den første veide 19 kg. Den fikk jeg ved elvebredden hjemme. Etterpå fikk jeg ennå to større i fossen, den ene veide 18 kg og den andre 16 kg. Broren min (Einar) fikk samme dagen 40 laks. Alle veide mellom 6 og 16 kg. Dette skjedde i mai, straks etter at isen var gått. Man fisket med flue også i fossen. Det var også en oppsynsmann den gangen, som passet at det ikke ble brukt garn og at man ikke krøket laks.

Den største endringen i elva i min tid skjedde en gang på 1960-tallet, da vannet fra Gallokelta ble ledet til Gandvik. Vannstanden i Neidenelva gikk ned, etter min vurdering med 30 cm..

15.9. Einar Mikkelsens erindringer om Neiden

Einar Mikkelsen er født den 30.12.1936 som sønn til Jogor Ivanowitz i bygda Neiden. Teksten er basert på et intervju Virve Jefremoff gjorde vinteren 1991–1992.

”Nikolai var bror til mora til Frans (Hallonen), Paraske. Han bodde den gangen på andre siden av vannet sammen med sin bror Aleksander. På finsk kalte man vanligvis denne Nikolai for Mikko. (Med vannet menes det her det lille tjernet som grenser seg til Frans Hallonens nåværende eiendom). Bestemora til Frans, Eulaila (Elsa), som vi vanligvis kalte for Nikolais ahku, levde ennå den gangen. Farmor, Anna Romanov, levde også ennå lenge etter krigen. Hos denne bestemoren, Anna Romanov, fikk jeg høre mye om det som hadde hendt her tidligere. Av de gamle skoltesamene husker jeg ennå Oski, broren til Anna, som allerede da var så gammel at han ikke lenger fisket. Oski overlot da huset sitt til Malla og flyttet selv inn i stabburet som fremdeles står her i skoltebyen. Broren til Mikit Ivanovits, Boris, bodde her i nærheten. Halvparten av huset til Mikit var stykket opp til ham. Jordstykket fikk han derimot av Aleksander. Da Boris streifet på de gamle fiskeplassene, så fant han Kristiina Tolk. Boris fisket sammen med min far Jogar og fars bror, Olli. Mallas bestefar, Tobias

Wartiainen, var senere også med på det fisket, som ble startet tidlig på våren. Mikit Ivanovits var den som bygde det første permanente huset her på slutten av 1800-tallet, og slik begynte bygda å bli til.

De eldste barndomsminnene mine knytter seg til reindrift og rypefangst. Det første jeg kommer på om fisket, er tiden tidlig på våren, da baskene ble tjæret. Det var hardt arbeid. Mannfolkene sto på den tiden av året lenge sammen og planla nøye det som skulle gjøres. Alt ble inspisert og undersøkt omhyggelig. Niste, kaffe, sukker, salt, mel og alt man trengte, ble lastet i slede og dekket med duk. Til Kjøffjorden og Varangerfjorden dro de da det ennå var mulig å kjøre med reinokser, og de fisket så lenge at det ble skikkelig sommer. Reinoksene ble sluppet løs for å beite der hele sommeren, og tilbake fra fjorden rodde man hjem. Da isen gikk i elva, var de allerede her. Båtene ble reist mot stabburveggen. Garna ble tørket og reparert på lofta. Det var far som gjorde det. Gubben Marttila fra Byholma kom også hit for å reparere garn. Den som hadde bygd baskene som ble rodd av to eller tre mann, var det fars bror Olli og Jakob Lapa-aho.

Det var også andre som ble med på fjordfisket som drenger. Samene og kvenene fikk betaling i fisk eller penger. Enbuska sine gikk med egen gjeng helt til Jarfjord, fordi de ikke fisket på skoltesamenes fiskeplasser. Imens kastet kvinnfolkene käpälä om våren. Det var også mange fra Bygøyenes og Bugøyfjord som fisket i Jarfjord. Morfar Kondrad Buljo var en av dem. Skoltesamer fra Boris Gleb hadde også egne fiskeplasser i Jarfjord. I hvert fall var det Illeppi Gerasimoff som fisket der sammen med sin bror Masha.

Bestemor mintes at skoltesamene fisket ørret om vinteren med garn under isen etter at man var blitt fastboende og ikke lenger flyttet til vinterboplasser i skogene ved Pakanajoki eller andre steder på finsk side. Ørretfangsten foregikk på den måten at man først festet stolper i elvebunnen og dro en tråd langs bunnen fra stolpe til stolpe. Det ble gjort mens elva fremdeles var isfri. Om vinteren laget man så råk rundt stolpene og dro garnet gjennom under isen. Det var bare ørretene som ble tatt. Høstlaks og vinterstøinger ble sluppet ut. De som var døde, ble tatt og kokt til kyrne. Ørret er god mat om vinteren. Man burde fiske ørret også nå, det blir så mye av den igjen i elva, og den spiser lakseunger.

Far og Nikolai fisket med goldemnot enda i begynnelsen av 1900-tallet. Siste gang de gjorde det, fikk de med ett drag 800 laks. Så rodde de dem med fembøring til Vadsø og solgte der. Denne goldemfangsten foregikk alltid tidlig på våren og om høsten. Skoltesamene måtte slutte med det, da det ble for mange finske fiskere langs kysten.

Etter krigen hadde vi ingen käpälänot i bygda, da nesten alt var brent ned her. Da kom de for å be om at far skulle binde en. Han var jo den som husket og kunne binde den. Hadde ikke far gjort det, hadde hele käpäläfisket blitt borte. Den gangen kastet man käpälä i halvtimes omganger, russerne etter hver halvtime og så skoltesamene. På den tiden bestemte ennå skoltesamene om omgangene. Russerne forsto å slutte da de skjønnte at käpäläplassen tilhørte skoltesamene, og de flyttet deretter og fisket for det meste i den lange kulpen nedenfor brua. De kastet garn også andre steder, og det var ingen som brydde seg om det, for det var nok fisk i elva den gangen. Russerne konserverte fisk i tretønner og brakte dem et eller annet sted. Jeg skjønnte at de brukte til konservering av fisk også olje i tillegg til salt, slik som også vi har gjort. Vi har brukt det også nå. Man heller olje over laksebitene og tilsetter salt, løk og laurbærblad, og fisken holder seg lenge god.

Før var käpäläkastingen organisert på denne måten. Fem man hadde alltid tur, fisket begynte klokka seks om kvelden og ble avsluttet kvelden etter. På denne tiden hadde man allerede tatt noen finlendere med. På käpäläplassen holdt man seg våken, spilte kort, siste stikk og poker, pratet om all verdens ting, for å holde ut. Som oftest kastet man gjennom hele døgnet. Før krigen ble käpäläfangsten fordelt på følgende måte. De første fiskene ble alltid kokt på stedet, og så spiste man så mye man orket. Alle fikk spise, også tilskuere som kom dit. Man skar never av trær og laget kopper av den, som man kunne drikke kokekraft av. Da man fikk mer fisk, ble den slaktet med en gang og lagt ned et sted i grøfta som hadde kaldt vann. Det er en kilde. Så ble det lagt løvtrekvister over og så stein til press, så fisken ikke råtnet. Da døgnet var gått, kom tiden for å dele. Da løftet man hele haugen opp på käpäläplassen, og fisken var ikke det minste ødelagt. De fem som hadde hatt omgangen, fordelte så fisken i fem hauger.

Etter det skulle hver og en finne i elvebredden en stein som de skulle gjenkjenne selv. En utenforstående, som var bedt om å være sjette mann, gikk så til skogen mens disse steinene ble hentet. Midt mellom fiskehaugene ble så disse steinene lagt godt blandet. Så ble den sjette mannen ropt tilbake, og han la steinene på plass foran fiskehaugene. Deretter tok hver mann fiskene bak steinen sin, og denne fordelingen førte aldri til uenigheter. Praksisen fortsatte ennå en tid etter krigen. Hvis noen ikke brukte fisken selv, så delte han til dem som trengte.

Alle skoltesamene hadde den gangen egen k p l omgang, også de som ikke eide jord, slik som Sara Romanov, som var min fars tante. Til Andrikki Kostamo hadde skoltesamene gitt et jordstykke som hadde tilhørt dem. Kostamo ville likevel ikke delta i käpäläfisket, og han fikk egen garnfiskeplass istedenfor. Den var en bakevje ovenfor brua. Den fikk da også navnet Kostamos garnbakevje. Han fisket i den ennå etter krigen i 1949.

16. Regulering av fisket i Neidenelva for styrking av laksebestanden

Neidenlaksen fiskes i Neidenelva og i et stort område på den nordnorske kysten. På kysten blir den fanget med kilenot og krokarn og inntil 1988 med drivgarn. Fremdeles på 1970-tallet og i begynnelsen av 1980-tallet ble den fisket med flyteline i fiskeområdene til Færøyene og i nordnorske havområder. I rapport I i Flerbruksplanen for Neidenelva (Niemelä mfl. 2018a) beskrives neidenlaksens vandringsrute på norskysten samt andel neidenlaks i laksefangstene på den nordnorske kysten i årene 2011 og 2012. I Norge har man redusert kystfisket etter laks ved å forkorte fisketider særlig i krokarnfisket. Også det at fiskerne er blitt eldre, har redusert antallet aktive fiskere. Detaljerte data om begrensninger i laksefisket i Finnmark, mengden fiskere og anvendte redskap og den langsiktige utviklingen i fangstene finner man bl.a. i rapport XVI til Niemelä m.fl. i prosjektet Kolarctic ENPI CBC (KO197) av 2013.

Fisket i Neidenelva reguleres med de felles fiskereglene i fiskeoverenskomsten mellom den finske og norske staten. Dagens fiskeregler har vært uendret i allerede 30 år. Fiskereglene og overenskomsten har fungert sin tid, men de harmonerer ikke lenger med de målene som ansvarlig forvaltning av laksebestander på 2000-tallet forutsetter. Det at Finland og Norge ble i 1984 medlemmer i Den nordatlantiske laksevernorganisasjonen (NASCO), brakte med seg bl.a. føre-var-tilnærmingen til forvaltning av laksebestander. Senere har NASCO anbefalt reduksjon av fiske som retter seg mot blandede bestander (flere elvers bestander som vandrer sammen). Laksefiske på kysten retter seg mot blandede bestander. I Neidenelva fiskes sannsynligvis på bare én genetisk laksebestand. Fordi forhandlingene for fornyelse av fiskeoverenskomsten mellom landene mislyktes i begynnelsen av 2000-tallet, har de lokale aktørene i laksefiske, Neidenelvens fiskefelleskap, i Finland Metsähallitus og organisasjonen som representerer skoltesamer, tatt på en eksemplarisk måte ansvar for en bedre forvaltning av laksebestanden. I de senere år har de kommet til enighet om å redusere fiskeeffekten. Lokale aktører i begge land har innført noen særbestemmelser enten uavhengig av hverandre, eller i senere år med felles avtaler. Bestemmelsene har berørt mengden laks som blir tatt på stang, maksimumsantall kilo laks tatt på k p l  og på finsk side reduksjon av antall garn per husstand i 2014 og 2015. Garnfisket har vært forbudt fra 1. august av i 2014 og 2015, da det ifølge fiskereglene har vært forbudt først fra 20. august av. For å styrke laksebestandene har man også bestemt at mellomstor og stor hunnlaks skal slippes ut. Stangfisket er blitt begrenset både i tid og område, og på finsk side har man innført kvote på fiskekort for tilreisende fiskere. Metsähallitus har forbudt garnfisket i Silisjoki og i en del av  vre Neidenelva ovenfor Opukasjärvi.

I forbindelse med fangstoppgaver (Länsman 2010) har man spurt om forslag til tiltak for en bedre regulering av fisket for å oppnå gytebestandmålene. Selv om man ennå ikke har fått en vurdering av gytebestandmålet og hvordan det kan nås for hele Neidenvassdraget, fins det forskningsresultater som viser et behov for en mer målrettet regulering av laksefisket enn dagens. Det primære målet for et bærekraftig laksefiske i Neidenelva er å sikre de fornybare lakseressursene mer effektivt enn i dag, og i andre rekke å ta hensyn til menneskelige behov. I fornying av lakseressurser bør man ha spesiell oppmerksomhet på å øke spesielt mengden stor hunnlaks. Neidenelva er av type en storlaks-elv, noe opplysningene om tidligere fangster av storlaks forteller om (bl.a. Sutherland 1938; henvisning Niemelä mfl. 2015). Fangstopplysninger før fisketrappa i Skoltefossen ble bygd, forteller at laksen for det meste har vært mellomstor eller stor, men at etter at fisketrappa ble ferdig, har antallet og andelen smålaks i fangstene steget. Det er flere faktorer som sammen har ført til reduksjonen i antall og andel storlaks i bestanden. Den viktigste grunnen til endringen er kanskje det selektive fisket etter stor hunnlaks som lenge har fortsatt for intensivt i elva og i sjøen.

Ifølge VRL, Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, har laksens sjøoverlevelse blitt redusert med 50 % i løpet av de siste 30 årene i de elvene som har vært overvåket. Det betyr at av den smoltmengden som har vandret ut i sjøen, kommer det en klart mindre andel kjønnsmoden laks tilbake enn tidligere, noe som betyr at den utnyttbare delen er merkbart redusert sammenlignet med situasjonen for 30 år tilbake. Laksens dårligere sjøoverlevelse er påvirket av endringer i miljøforholdene, som har vært ugunstige for laksen. Den langsiktige utviklingen av neidenlaksbestanden i forhold til klimaendringer, er i en høy grad avhengig av hvor tilpasningsdyktig laksebestanden er. Store og livskraftige bestander har betraktelig bedre forutsetninger for å tilpasse seg til klimaendringer enn svake og små bestander. Derfor er den eneste måten å sikre fremtidige fangster som er bedre enn i dag, å sikre og øke yngelproduksjonen slik at den er hele tiden maksimal. Økingen av yngelproduksjonen bør skje ved at man sikrer tilstrekkelige mengder av spesielt 2- og 3-sjøvinters hunnlaks og stor hannlaks i gyteområdene. I den fremtidige reguleringen av fisket bør man ta hensyn til den grunnleggende sannheten om at arvelige faktorer hos hunnlaks i en høy grad bestemmer alderen og størrelsen når de blir kjønnsmodne. 2- og 3-sjøvinters hunnlaks på 6–11 kilo produserer hovedsakelig avkom, hvor hunnlaksen blir kjønnsmoden etter flere års vekst i sjøen. Bevaring av stor hannlaks til gyting, er også knyttet til hva som avgjør laksens kjønnsmodningsalder, og også med at stor hunnlaks helst velger en stor hannlaks til gytingen.

Hovedløpet av Neidenelva kan klassifiseres som en middels stor lakseelv, hvor bunnsstratet i fosser og stryk hovedsakelig er egnet til graving av gytegroper for mellom- og stor hunnlaks. Etter fiskesesongen er andelen hunnlaks ca. 5 % av 1-sjøvinters laks på under 3 kilo. Disse små hunnene klarer å utnytte bare en liten del av Neidenvassdragets potensielle gyteområder. For at Neidenvassdraget skulle produsere en maksimal mengde yngel i alle ulike gyteområder, må det sikres større mengder hunnlaks enn i dag, til alle ulike typer gyteområder.

Man må stole på at representantene for de lokale aktørene i Norge og Finland, Neidenelvens Fiskefelleskap, Metsähallitus og representanter for skoltesamene, blir enige seg imellom om reguleringen av fisket, fordi reforhandlinger mellom den norske og finske staten om fiskeoverenskomsten ut fra tidligere erfaringer har vist seg å bli vanskelige og sendrektige. I de nye, omforente begrensningene i fisket, bør man likevel følge bestemmelsene i fiskereglene og overenskomsten om dem, på en måte hvor de nye bestemmelsene ikke er mer ettergivende enn det som står i de gjeldende reglene. Så langt som mulig kunne man på finsk

side anvende bestemmelser i den nye fiskeriloven og -forskriften om for eksempel bruken av garn i rennende vann, fordi regelen i de nåværende fiskereglene om hvordan garn settes ut i forhold til djupålen og vannstanden, er svært vanskelig å fortolke.

På finsk side er lokale fiskere blitt spurt i forbindelse med fangstrapportering om hva de mener om endringer av laksefisket slik at man ved å redusere fangsten kunne styrke laksebestanden. Länsman (2010) har publisert meningene, og overraskende mange lokale fiskere, som tidligere var ihuga garnfiskere, har vært villige til å redusere og til og med slutte helt med garnfisket etter laks. Villigheten til å redusere eller avvikle garnfiske etter laks, kan simpelthen komme av at fiskeren er høyt opp i årene og ikke lenger makter å gå 6–8 kilometer fra Sevettjärvi eller Näättämö til Neidenelva. Da er det naturlig at han ikke lenger føler at garnfisket etter laks er viktig for ham. I noen tilfeller fortsetter en aldrende laksefisker å fiske, fordi han fremdeles kan komme til garnplassen med en firehjuling. For de fleste, men ikke alle, har i de senere år den ukentlige fisketiden vært lang nok med to til tre døgn garnfiske fra mandag til onsdag eller fra mandagskveld til torsdagsmorgen. Noen garnfiskere har sagt at en fisketid fra mandagskveld til tirsdagskveld eller onsdagsmorgen hadde vært nok for dem, ytterligere supplert med en fangstkvote og en redusert fiske sesong fra sankthans til slutten av juli. Det er også kommet forslag om fangstkvotebasert begrensning for garnfiskere, med nåværende ukentlig fisketid fra mandag til fredag, men med en fangstkvote på nivå av langtids gjennomsnittsnivå for en husstand, dvs. rundt 50 kg (Länsman & Niemelä 2010). Fiskeforskriften tillater i dag fiske med garn i fire døgn mellom mandagskveld og fredagskveld, noe som for de fleste fiskere er for lang tid å tilbringe ved elva fra midten av juni til midten av august.

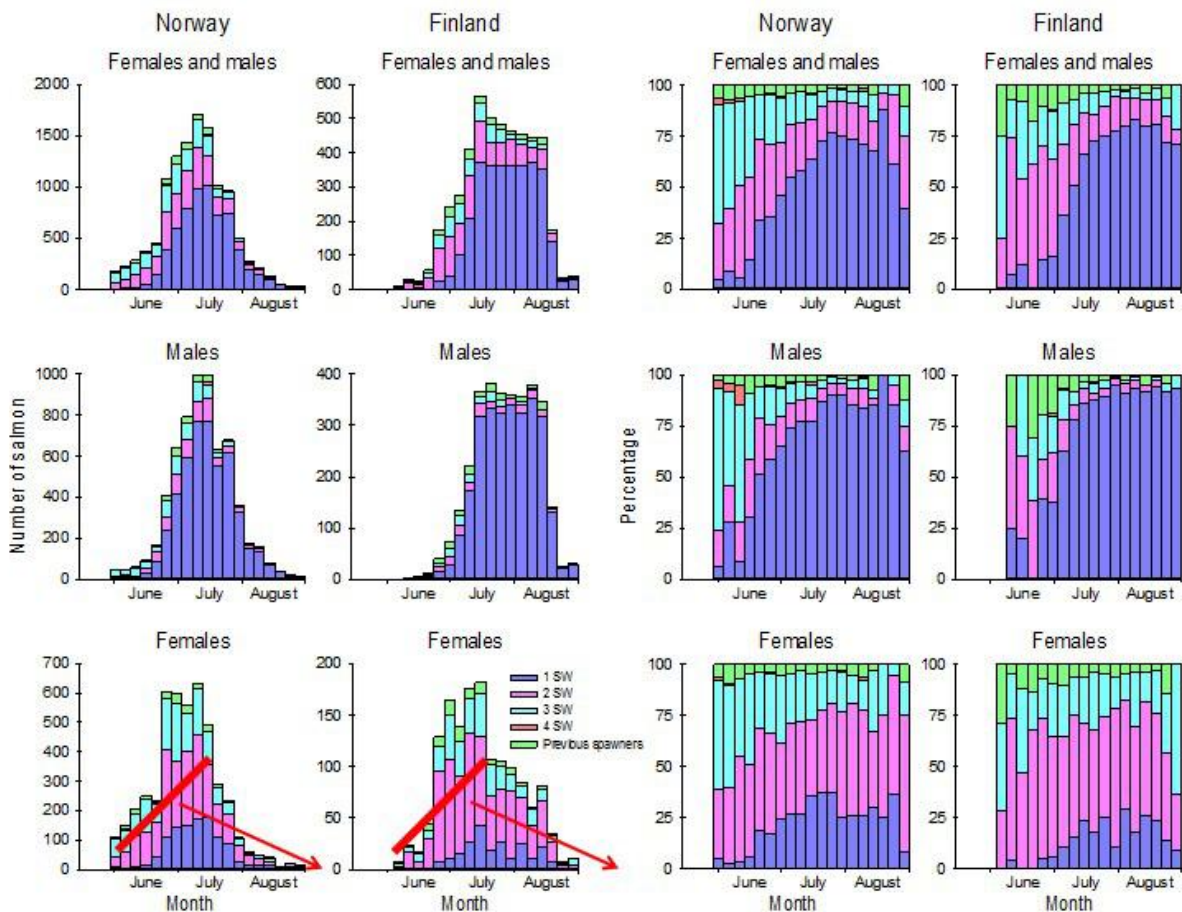
Selv om garnfisket har gått ned sammenlignet med 1980- og 1990-tallet, har det i Neidenelva dukket opp enkelte nye fiskere som fisker laks med garn profesjonelt og effektivt. Det som forteller om profesjonaliteten er at fiskerne har fraktet frysebokser til basene sine ved Neidenelva for å fryse ned en maksimal fangst. Disse nye laksefiskerne er personer som har flyttet fra andre deler av Finland til Näättämö eller Sevettjärvi, og etter å ha fått status som fastboende, har de begynt å fiske laks i Neidenelva med garn. Dette profesjonelle garnfisket trækker på Sevettjärvi og Näättämö skoltesamers rettigheter til laksefiske.

For slike fiskere som har vært vant til å tilbringe en del av sommeren ved elva, har garnfisket i Neidenelva fremdeles en slags form for tradisjon. På 1970- og ennå på 1980-tallet dro mange fiskere til fots til Neidenelva, men så gikk de over til å ferdes med terrengmotorsykler og til slutt med firehjulinger. Kulturendringen har vært betydelig, og følgene av den i den sårbare naturen i nord, er dype kjørespor i terrenget. Det kan være vanskelig for fiskere å tenke at de skulle redusere garnfisket, som de har vennet seg til i løpet av tjue, femti år. Styrking av neidenlaksbestanden forutsetter at alle fiskere reduserer fiskeeffekten og dermed naturligvis også fangstmengden. Reduksjon av fiskeeffekten og mengden drept laks må gjelde for kystfisket og i hele Neidenelva. Bare ved hjelp av en helhetlig nyregulering av fisket er det mulig å styrke neidenlaksbestanden.

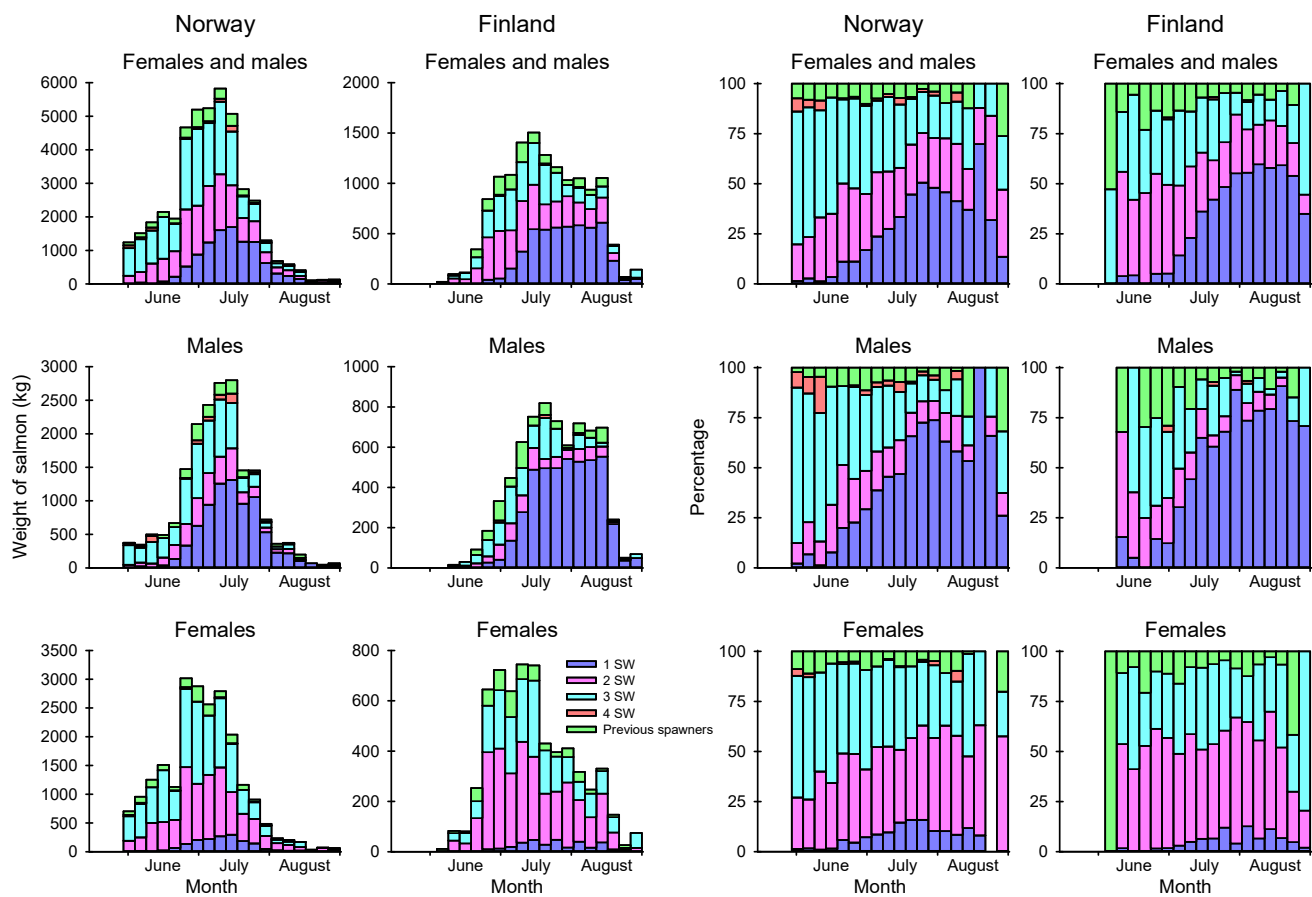
Garnfiskerne i Neidenelva er ikke likestilte når det gjelder fangst. I den nedre finske delen av elva har fiskerne en garantert fangst gjennom hele sommeren, fordi det i prinsippet kommer opp laks fra norsk side i hele juni og juli. Jo høyere oppe i elva man fisker med garn i juni-juli, desto mindre laks er det å fiske etter. På den andre siden påvirker også forholdene under fisket på hvordan fangsten fordeler seg i ulike år. Hvis det for eksempel er flom i elva i juli, gir ikke garnfiske etter laks noen særlige resultater, fordi på de vanligvis beste garnplassene er det vanskelig å sette ut garn på en skikkelig måte og fordi garna fort blir fulle av rusk og

rask. I ekstraordinære år klarer laksen lettere å vandre til de øverste delene av Neidenelva, hvor de er lettere å fange i det smale elveløpet og de små hølene, enn i de bredere strekningene i nedre deler av elva.

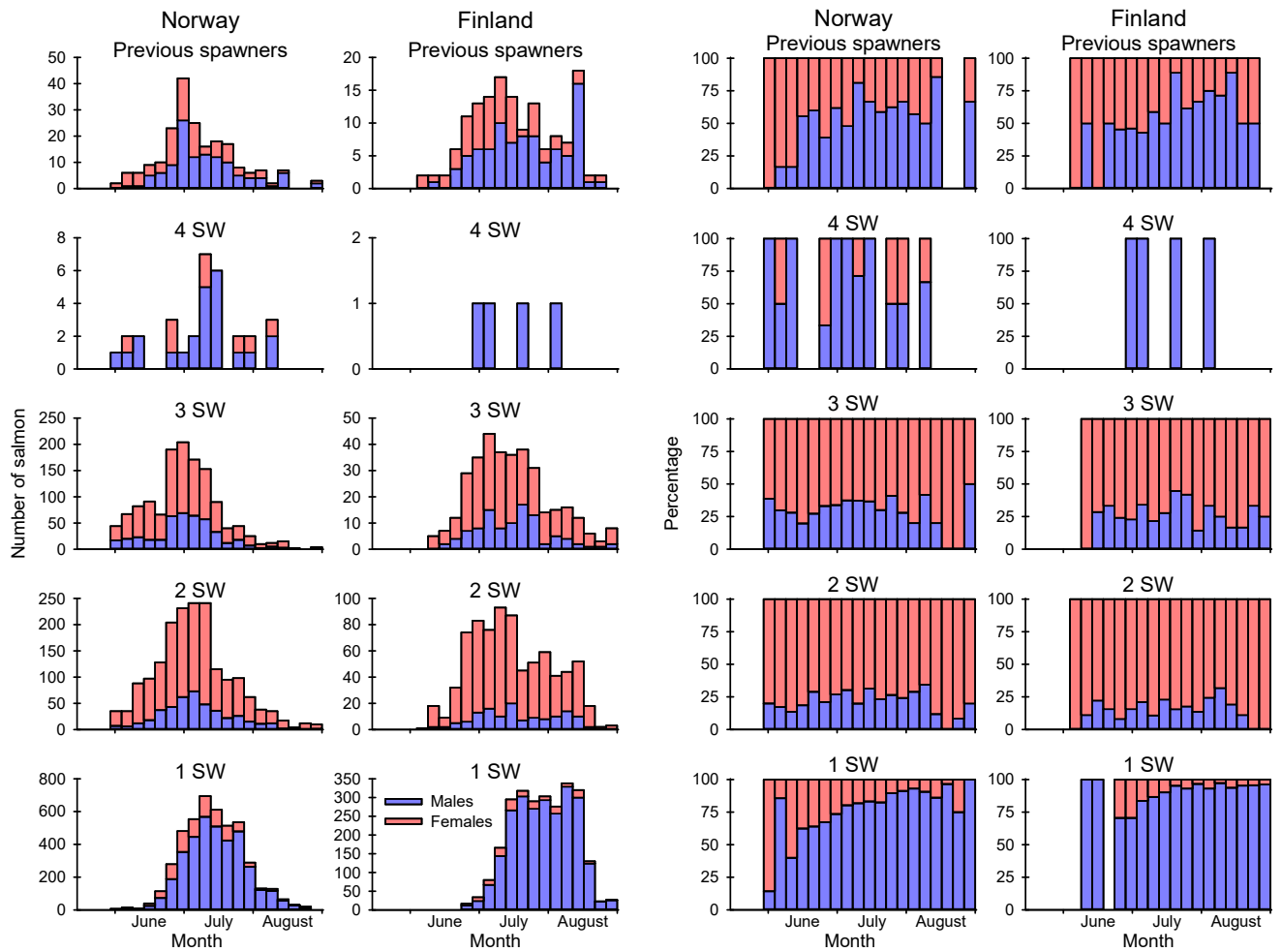
Figurene nedenfor (50-55) viser hvordan fangstene fordeler seg på forskjellige tider i fiskesesongen i ulike deler av elva etter fangstmetode og kjønn. Data viser tydelig hvor og når man må regulere laksefisket på en bedre måte enn i dag, for at det skal bli mer stor hunn- og hannlaks igjen i gytebestanden. Figur 50 viser at mellomstor og stor hunnlaks utgjør en betydelig fangst helt i begynnelsen av fiskesesongen, men særlig fra sankthans til midten av juli. Fordi de kommer opp i elva blant de første, er de utsatt for det største fiskepresset gjennom hele sommeren. Fisket bør endres slik at det blir tatt mindre av mellomstore og store hunner gjennom hele sommeren, og spesielt i begynnelsen av sesongen. Hos hannlaks er det de største fiskene som kommer opp i elva straks i begynnelsen av sesongen, og de minste av hannene utgjør hovedfangsten fra begynnelsen av juli til slutten av august. Små, 1-sjøvinters laks på under 3 kilo burde ikke slippes ut på noe tidspunkt av fiskesesongen.

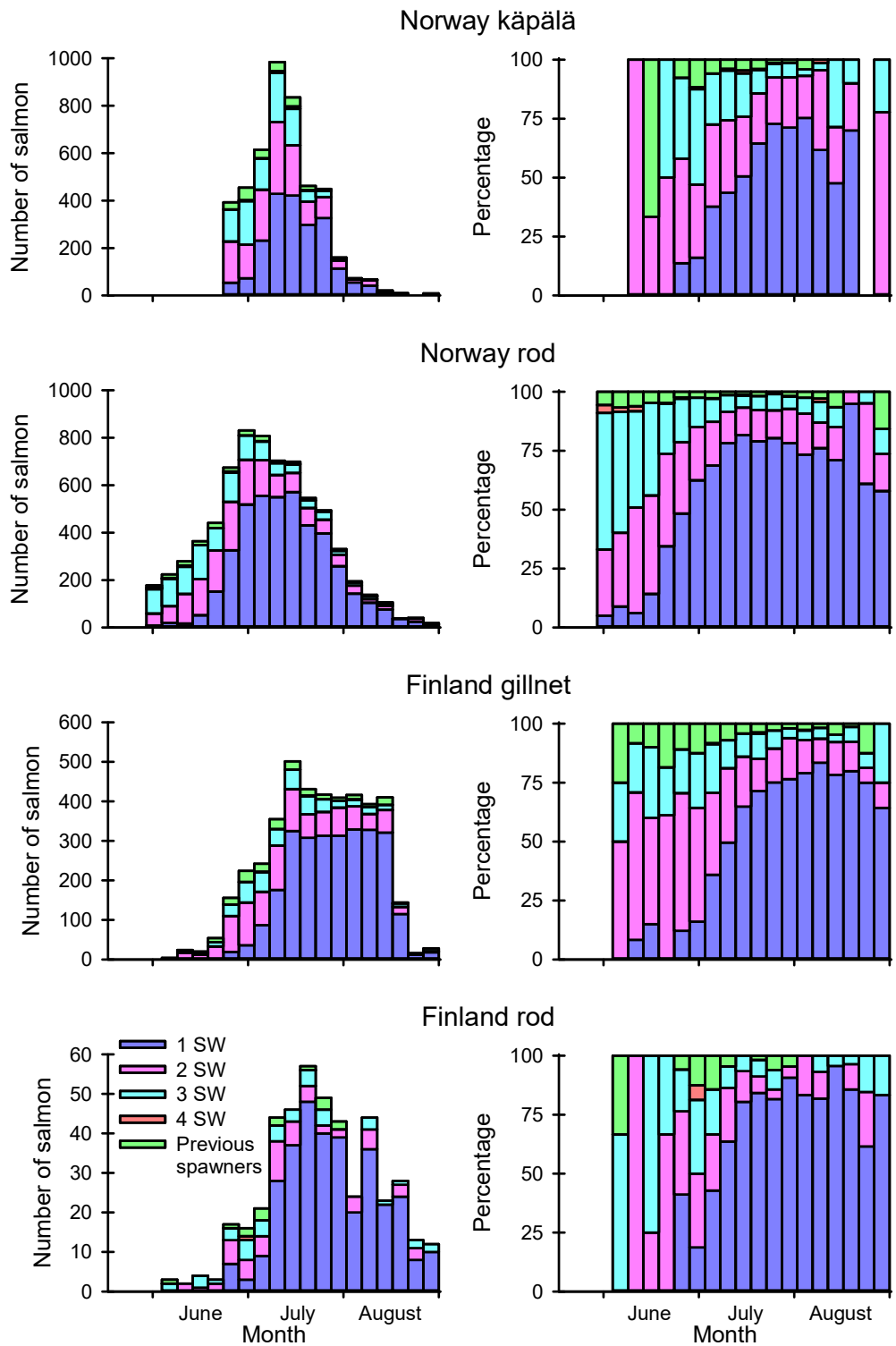
Figur 50. Antall og antallsandel av hunn- og hannlaks av ulike sjøalder i fangstene på norsk og finsk side i fem dagers perioder i årene 1975–2014. Fordelingen er basert på skjellanalyser. De røde strekene viser de periodene når man spesielt bør skåne hunnlaks som nettopp er kommet opp i elva. Kilde; Luke, Neidenelvans Fiskefelleskap. (Niemelä mfl.2015)

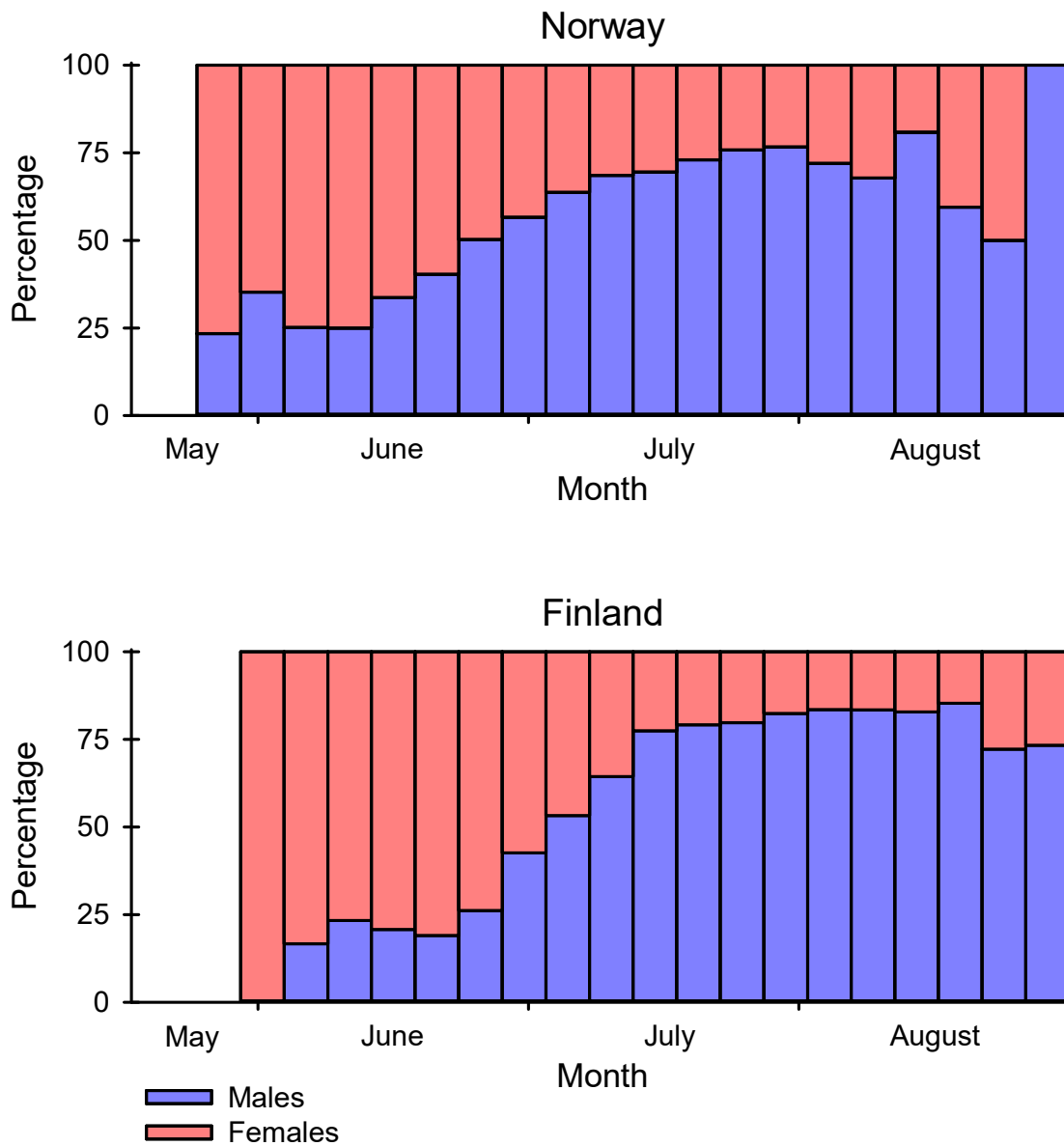
Figur 51. Vekt og vektandel av hunn- og hannlaks av ulike sjøalder i fangsten tatt på norsk og finsk side i fem dagers perioder i årene 1975–2014. Fordelingen er basert på skjellanalyser. Kilde; Luke, Neidenelvets Fiskefelleskap.

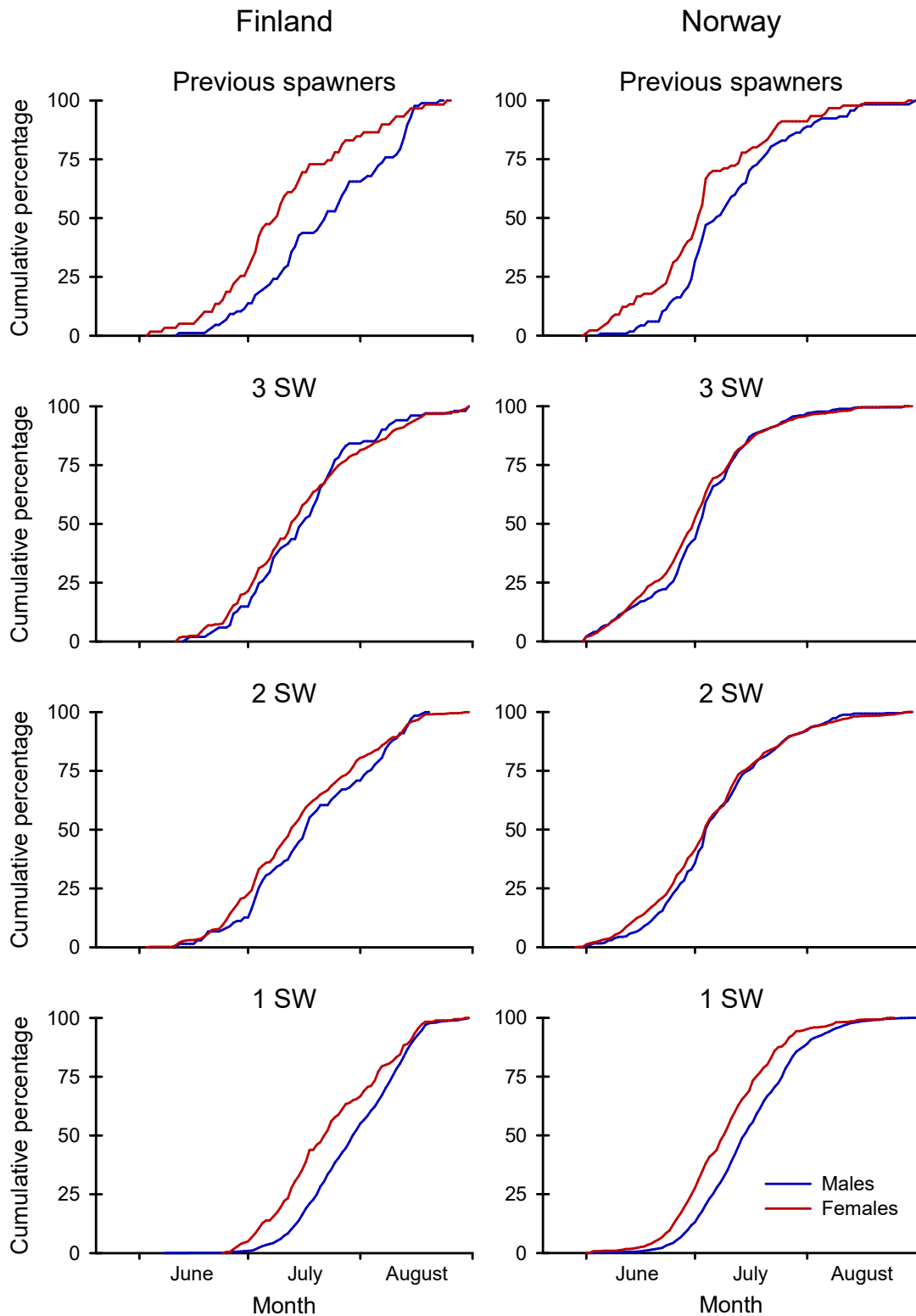
Figur 52. Mengde og andel hunn- og hannlaks av ulike sjøalder i fangsten på norsk og finsk side i fem dagers perioder i årene 1975–2007. Fordelingen er basert på skjellanalyser. Kilde; Luke, Neidenelvets Fiskefelleskap.

Figur 53. Antall og andel laks av ulike sj l lder etter fangstmetode på norsk og finsk side i fem dagers perioder i årene 1975–2014. Fordelingen er basert på skjellanalyser. Kilde; Luke, Neidenelvets Fiskefelleskap.

Figur 54. Endring av andel hunn- og hannlaks i løpet av sommeren på norsk og finsk side i fem dagers perioder i årene 1975–2007. Figuren omfatter førstegangsgytende og flergangsgytende. Fordelingen er basert på skjellanalyser. Kilde; Luke, Neidenelvans Fiskefellesskap.

Figur 55. Kumulativ utvikling av fangster av hunn- og hannlaks av ulike sjøalder på norsk og finsk side i løpet av sommeren i årene 1975–2007. Fangstmetodene sett under ett. Fordelingen er basert på skjellanalyser. Kilde; Luke, Neidenelvets Fiskefelleskap.

17. Noen forslag til reguleringstiltak for øking av yngelproduksjon og laksefangster i Neidenvassdraget (Eero Niemeläs forslag)

Ved forvaltning av laksebestanden i Neidenvassdraget bør man være klar over at all utsetting av lakseunger i vassdraget er forbudt. Dermed gjenstår det for forvaltning av laksebestanden bare å redusere fisket for å få nok gytefisk til hele Neidenvassdraget. Øking av mengden av 2- og 3-sjøvinters laks, spesielt hunnlaks, bør være det man spesielt fokuserer på. Vassdraget er i naturlig tilstand i laksens utbredelsesområde, og er i stand til å produsere en stor mengde smolt som vandrer ut i sjøen. Siden elva er i et subarktisk område, vokser lakseungene forholdsvis langsomt, noe som gjenspeiler seg i en langsom fornyelse av bestander. Øking av laksebestanden i Neidenelva forutsetter et langsiktig program basert på bærekraftig fiske i Norge og Finland. I Norge bør man også fokusere på reduksjon av kystfisket etter neidenlaksen for at reguleringen blir rettfærdig for begge landene.

Man kjenner til at forholdene i sjøen har en sterk påvirkning på mengden laks som kommer tilbake til elva. Man vet også at laksebestandene svinger ganske regelmessig. Den regelmessige svingningen i mengden laks som kommer tilbake til Neidenelva, bør utnyttes, når det planlegges årlige endringer i fisket. Når laksebestanden blir svakere, bør fisket begrenses enda mer enn det som foreslås i denne planen.

Nedenfor settes det frem ulike alternative reguleringstiltak for fisket, som kan føre til en styrking av laksebestanden i Neidenelva og som samsvarer med laksebestandens bæreevne. Forslagene omfatter tiltak i sjøen og i elva på finsk og norsk side. Det er rimelig og fornuftig å tillate garnfangst og k p l fiske også i fremtiden, da neidenlaksbestanden også blir fisket på med garnredskap på hele den nordnorske kysten. Ensidig regulering av laksefisket enten i elva eller i sjøen, er ikke rettfærdig for noen av landene, men man må betrakte styrking av neidenlaksbestanden som et felles prosjekt. Styrking av neidenlaksbestanden forutsetter målbevisste tiltak i hele vandringsområdet for laksen.

Selv om det ifølge fiskereglene er lovlig for alle fastboende husstander i Näätämö og Sevettijärvi å fiske laks med tre garn, er det hensiktsmessig å redusere garnantallet, til tross for at man i 2014 og 2015 ble enige om å bruke to garn per husstand. Bestanden av neidenlaksen fornyer seg langsomt, og det går seks til ni år fra gyting til gyting. Da først ser man endringen i første generasjonen i fangsten. En reell økning i laksebestanden kan ses først etter to eller tre generasjoner, hos 1-sjøvinters laks (under 3 kg) etter 18 år, hos 2-sjøvinters laks (3–7 kg) etter 21 år og hos 3-sjøvinters laks (7–12 kg) etter 24 år. Eventuelle store endringer i forholdene i sjøen, kan ha en betydelig virkning på utviklingen av laksebestander i den ene eller andre retningen.

Nedenfor noen alternativer for endring av fiskepraksis.

A. Garnfiske tillates med følgende begrensninger

--antall garn er ett istedenfor tidligere tre (to) per husstand

--lengden på garnet får være 30 meter

--en og samme fisker kan fiske med bare ett garn, og han kan ikke ta i bruk garn tilhørende en annen husstand som er fastboende i bygdene Näättämö og Sevettijärvi.

-- garnfiske er tillatt i ett døgn (ma 19.00–ti 19.00) eller i halvannet døgn (ma 19.00–on 12.00)

-- garnfiske tillates bare i ukene 27–30 (eller 27–29)

--det settes en fangstkvote for garnfisket på f.eks. 50 kg per husstand per hele sommer; på 2000-tallet har gjennomsnittsfangsten per garnfisker vært 56 kg (Länsman & Niemelä 2010)

Andre reguleringer av bruken av laksegarn, hvis garnfiske er tillatt:

--Ved garnfiske i Neidenelva skal det følges bestemmelser i den nye finske fiskeriloven og -forskriften om plassering av garn i forhold til midtlinjen i djupålen

--laksegarn kan bare settes i lengderetningen av elva, og garn kan ikke settes slik at det danner en bukt eller en kile

--avstanden mellom to garn skal være minst 120 meter

--garn skal merkes i samsvar med den nye finske fiskeriloven og -forskriften

--Det skal ikke fiskes laks med garn (og heller ikke andre fiskearter) i Opukasjärvi nærmere enn 300 meter fra utløpsoset, nærmere enn 200 meter fra Silisjokimunningen og heller ikke nærmere enn 200 meter innløpsoset

--alt garnfiske skal være forbudt i Silisjoki og Øvre Neidenelva unntatt fiske etter andre fiskearter i Vuontisloppolo og Kaartiloppolo mellom begynnelsen av september og slutten av juni.

Forbudssoner i garnfisket:

--fordi Neidenelva stedvis er svært smal og grunn, blir vandringsveien for laksen på midtsommeren mange steder bare noen få meter bred. Det er viktig å beskytte slike steder mot garnfiske. På bildene på slutten av rapporten kan man f.eks. nedenfor Gallokelva se hvor grunn Neidenelva er og hvor smal oppgangspassasjen er i hvert fall i juli, da bildene ble tatt. Også i mange stryk er passasjen smal.

--garnfisket bør forbys i stryk og i umiddelbar nærhet av dem, f.eks. 200 meter ovenfor og nedenfor stryk

-- Det bør etableres verneområder for laks i Neidenelva, hvor all slags fiske er forbudt, og slike verneområder bør omfatte gytefelter og kulper.

B. Garnfisket blir forbudt i en periode av en laksegenerasjon, dvs. at i de kommende ti årene er det forbudt å fiske laks med garn.

Da ville man se endringen som skjer i alle fall i én laksegenerasjon, og så kunne man fortsette med garnfiske som skissert i punkt A, om det ikke allerede da er bestemt å avstå helt fra garnfiske etter laks i Neidenelva, slik man i alle andre land har som en alminnelig praksis i dag. Sannsynligvis vil de mulige reguleringene i punkt A, sammen med andre reguleringer, være tilstrekkelig for å styrke laksebestanden. Det skal også tas hensyn til hvordan laksefisket på kysten av Nord-Norge, som påvirker mengden laks som kommer opp i elva, kommer til å endre seg i løpet av rundt ti år.

C. K p l fisket i Norge

K p l fisket i Skoltefossen blir sett på som en historisk enestående fangstmetode, som ikke er i bruk noen andre steder. Selv om fangstmetoden er kulturhistorisk verdifull, har man begrenset bruken av den for å styrke neidenlaksbestanden. Fordi laksen som er fanget, er i live etter fangst yeblikket, er det mulig i fremtiden å utvikle käpäläfisket slik at man ved behov slipper ut mesteparten av hunnlaksen som er tatt. Fordi garnfisket etter laks mest sannsynlig fortsetter i øvre delen av Neidenelva og alle hunnlaksene som går i garnet som regel d r, vil man i nedre del av elva fortsatt tillate käpäläfisket. Hvis man vet at laksebestanden er svak i et år, burde både garnfisket og käpäläfisket begrenses slik at begge deler fikk omtrent like stor fangst f r fisket avsluttes. En slik begrensning av fisket midt i sesongen forutsetter at man går over til en umiddelbar rapportering av fangsten også på finsk side. Med moderne teknologi kan alle fiskernes fangstrapportering ordnes lett og pålitelig.

D. Stangfiske etter laks i Finland

Den finske siden av Neidenelva er en populær villmarkselv hvor det å få laks ikke er absolutt viktig for fiskere. Mange er fornøyde med fangst av f.eks. harr. Stangfiske kan ledes til slike deler av elva hvor harr og gjedde utgjør hovedfangsten. Fiskekort for å fiske etter disse artene kunne være billigere enn fiskekort til fiske i lakseførende deler. Metsähallitus har gått over til et begrenset antall fiskekort, noe som allerede er en del av styrkingen av laksebestanden. Det bør bli en permanent ordning at det er kvoter for laksefangst, for eksempel per døgn, og til det bør det knyttes en bestemmelse om at all hunnlaks som veier over 6 kilo, skal slippes ut. Plikten å slippe ut hunnlaks ville være spesielt viktig fra siste del av juli ut fiskesesongen. Stangfiske etter laks bør bli forbudt etter 10. august. Det bør bare tillates h v eller rennel kke for å ta i land en laks som er fanget. For å styrke gytelaksbestanden bør også følgende tiltak overveies:

*-bruke krok uten mothake i sluk, wobbler, spinner og flue i hele eller en del av fiskesesongen
-opprette områder hvor bare fluefiske er tillatt*

Tiltakene nevnt ovenfor ville berøre likt alle fiskere, men innbyggerne i bygdene Näätämö og Sevettijärvi skulle ikke ha begrensning i antall fiskekort.

E. Stangfiske etter laks i Norge

Den norske delen av Neidenelva er blitt nesten utelukkende et stangfiskeomr de, som er delt opp i ulike fiskesoner. Fiskekortpriser kan reguleres i løpet av sesongen, likeså antall fiskekort ved behov. Mengden laks som kan fanges, reguleres per fiskekort, og det er plikt å slippe ut laks over en viss størrelse for å øke antall hunnlaks. Man burde harmonisere reguleringene i stangfisket i begge land for at hunnlaks som er sluppet ut på norsk side, ikke skulle fanges på finsk side.

På norsk side av elva er det lange stilleflytende partier med en åpenbart stor bestand av harr og gjedde. For fiske etter disse artene kunne man opprette s romr der i stilleflytende deler av elva med et atskillig billigere fiskekort enn for laksefiske. Fordi det også kommer familier til elva på norsk side, kunne det være meningsfullt å la dem som har interesse for å fiske etter andre arter, få slike rimelige d gnkort bl.a. med tanke på fiskestell. På norsk side drives det ikke garnfiske etter harr, gjedde eller sik. Sj rretten kommer opp i elva fra slutten av juli, men hovedoppgangen skjer på slutten av august. En del av sjørretene som kommer i elva om høsten, blir værende der i ett eller to år, og det blir tatt en del av dem om sommeren. Man kunne utvikle fangst av sjørret i nedre del av Neidenelva i perioden mellom slutten av august til slutten av september. På den tiden er det også mulig å fange rømt oppdrettslaks, som man burde få fjernet fra elva.

F. Laksefiske i fjordene nær Neidenelva og på Finnmarkskysten

Det norske Miljødirektoratet fremmet et forslag om en ny regulering av laksefisket på Finnmarkskysten for 2016. Forslaget gikk ut på at i fjordene i nærområdet til Neidenelva, Kjøfjorden og Bøkfjorden, skulle sesongen for krogarnfisket vare fra 8. juni til 1. juli, og den ukentlige fisketiden fra mandagskveld til onsdagskveld. I 2015 begynte krogarnfisket 1. juni og sluttet 1. juli, og den ukentlige fisketiden var fra mandagskveld til torsdagskveld. Forslaget innebar at brukstiden for krogarn ville bli sju døgn istedenfor 14 døgn i 2015 i dette nærområdet til Neidenelva. Den foreslåtte reguleringen ble ikke iverksatt.

Også på kysten av Finnmark skulle brukstiden for krogarn bli forkortet fra tolv døgn i 2015 til elleve døgn i 2016.

Hvis de foreslåtte reguleringene hadde blitt gjennomført, hadde det kunnet komme mer mellomstor og stor laks opp i Neidenelva i begynnelsen av juni, enn i årene før. Men fordi kilenotfiske i nabofjordene fremdeles ville være tillatt fra begynnelsen av juni til 21. juli, er det vanskelig å vite, hvordan fiskerne hadde kommet til å endre på fiskepraksisen sin. En mulighet er at de ville fisket mer ivrig med kilenot i hele fiskesesongen enn før, siden krogarnsesongen hadde vært så kort. Mer aktiv bruk av kilenot kunne dermed til og med økt fisket etter neidenelaks i fjordene i nærheten av Neidenelva.

Takk

Forfatterne ønsker å takke alle personer og organisasjoner som i Finland og Norge tok prøver og biologiske data av laksefangsten som forskningen hadde behov for. Takk til Jari Haantie, Pauli Aro, Jorma Ollila og Matti Kylmäaho, som utførte alders- og vekstanalyser av laksene. En spesiell takk til Jorma Kuusela for hans hjelp i alt som hadde med den tekniske gjennomføringen av alders- og vekstanalysene å gjøre, og i drift av databasene. Takk til Veikko Aikio, Jorma Kuusela, Pirkko Kärki, Matti Kylmäaho, Jaakko Kyrö, Jorma Ollila, Ari Savikko og talrike personer fra Näätamö og Sevettijärvi lønnet med sysselsettingsmidler, som har samlet fangstdata på finsk side. Vi takker Panu Orell og Jaakko Erkinaro fra Luke (Naturressurssentralen) for at de hjalp til å få tak i forskningsmateriale. En spesiell takk til Tapani Vierelä, som på anmodning laget et sammendrag om fisket i Neidenelva sett fra oppsynsmannens perspektiv, og som utarbeidet forslag til tiltak for å styrke laksebestanden. Takk til Ari Kosunen, som ga fotografier til rapporten og kommentarer til teksten. Fylkesmannen i Finnmark ga kontorlokaler til bruk i gjennomføringsfasen av rapporten og finansierte i flere år alders- og vekstanalysene av skjellprøver tatt på norsk side av Neidenelva. Det takker vi fylkesmiljøvernssjef Bente Christiansen for.

Litteratur

- Aikio, V. 1980. Iijärven kalastuksen historiaa. Moniste. 2 s.
- Arnesen, A. M. 1987. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget 1983-1986. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen. Rapport nr. 21. 62 s.
- Bjerknes, V. 1975. Laksefisket i Neiden. Summarisk oversikt etter undersøkelser i 1975. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Fiskerikonsulenten i Finnmark. Rapport. 17s
- Bjerknes, V. 1976. Rapport om fiskeribiologiske undersøkelser i den norske del av Neidenvassdraget i 1975. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Fiskerikonsulenten i Finnmark. Rapport. 22 s.
- Burman, O. 1858. Underrättelse om Lappska halfön samt om gränsetvisterna (Tilhope dragen aff OLOFF BURMAN Lapfogde Anno 1590). Nya Hanndl. rör. Skand. Hist. Bd XXIX, s. 113. Stockholm 1858. (Viite FENNIA 49; Societas Geographica Fenniae, Helsinki, 1929)
- Danilevskij 1862. Sireliuksen (1906) viite.
- Gorter-Grønvik, W.T.1986. Utlendingers fritidsfiske i Finnmark. Fylkesmannen i Finnmark. Miljøvernavdelinger. Rapport 20. 383 s.
- ICES 2017. Report of the Working Group on North Atlantic Salmon (WGNAS). 29 March–7 April 2017, Copenhagen, Denmark. ICES CM 2017/ACOM:20. 296 pp.
- Johnsen, Ø. 2001. Hvilke økonomiske ringringvirkninger gir sportlaksefisket for næringslivet i Neiden. Kandidatoppgave Siviløkonomutdanningen i Bodö.
- Karlsen, L. R. & Reiestad, H. 1994. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget 1993. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen Rapport nr 1-1994. 35 s.
- Kolmonen, A. 1961. Näätämöjoen kalastusasiat. Kirje piiritarkastaja Carl Axelssonille 22.10.1961.
- Leem, K. 1767. Beskrivelse over Finnmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og förrige Afgudsdyrkelse. Kiøbenhavn 1767. (Viite FENNIA 49; Societas Geographica Fenniae, Helsinki, 1929). S. Wikanin (1995) viite.
- Länsman, M., Stolt, E. & Seppänen, M. 2005. Näätämöjoen lohenkalastus ja retkeilypalvelut. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja riistaraportteja 341. 48 s.
- Länsman, M. & Niemelä E. 2010. Näätämöjoen lohenkalastuksen tunnuslukuja. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 18/2010. 24 s.
- Länsman, M. 2010. Näätämöjoen lohenkalastuksen luonteet ja kalastussäädökset. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 22/2010. 24 s.
- Mustonen, K. & Mustonen, T. 2011. Eastern Sámi Atlas. Snowchange Cooperative. Oy Fram Ab, Vaasa, Finland. 329 .

Mustonen, T. Rebirth of Indigenous Arctic Nations and Polar Resource Management: Critical Perspectives from Siberia and Sámi areas of Finland. *Biodiversity*, Vol 14, Issue 1, 2013. DOI:10.1080/14888386.2012.725652

Mustonen, T. & Feodoroff, P. 2013. Näättämö and Ponoï River Collaborative Management Plan. Snowchange Cooperative.

Mustonen, T. & Feodoroff, P. 2014. 2013 Work Report from Ponoï and Näättämö Rivers. Snowchange Cooperative.

Niemelä, E., Hassinen, E., Fløgstad, J., Kalske, T. & Prusov, S. 2014. Salmon resources and management in Northern Norway, Finland and Russian Barents and White Sea. Report XVI. Kolarctic ENPI CBC –Kolarctic salmon project (KO197). 28 s.

Niemelä, E., Länsman, M., Hassinen, E., Kuusela, J., Haantie, J., Kymäläaho, M., Kivilahti E., Arvola K.-M. & Kalske, T.H. 2018a. Näättämöjoen moninaiskäyttösuunnitelma, Osa I. Näättämöjoen ympäristöolosuhteet, lohen ekologia, Näättämön lohen vaellus ja saaliin ajoittuminen meressä ja joessa sekä Varanginvuonon lohenkalastuksen erityispiirteitä. Fylkemannen i Finnmark rapport 3-2018. 276 s.

Niemelä, E., Länsman, M., Hassinen, E., Kuusela, J., Haantie, J., Kymäläaho, M., Kivilahti E., Arvola K.-M. & Kalske, T.H. 2018a. Flerbruksplan for Neidenvassdraget del 1: Miljøforhold i Nedenvassdraget: neidenlaksens økologi, vandring og fangsttidspunkter i sjøen og i elva, samt særtrekk i laksefisket i Varangerfjorden. Fylkemannen i Finnmark rapport 3-2018. 276 s.

Niemi, E. 1994. Østsamene–ressursutnyttelse og rettigheter, s. 299–350. Teoksessa NOU 1994:21, Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 353 s.

NOU, 1994. Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv, Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget. Norges offentlige utredninger, NOU 1994:21. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 353 s.

NOU, 1997. Naturgrunlag for samisk kultur. Norges offentlige utredninger, NOU 1997:4. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 649 s.

Paulaharju, S. 1985. Ruijan suomalaisia. Toinen painos. Ensimmäinen painos ilmestyi 1928. WSOY. Porvoo 1985. 555 s.

Seppänen, M. 2003. Kalastusmatkailu kolttala-alueella. Raportti. Inari. 77 s.

Sipponen, M. 1984. Sevettijärven kolttien kalastusolot vuonna 1974. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Monistettuja julkaisuja 27. 103-184.

Sirelius, U.T. 1906. Sperrfischerei bei den Finnisch-Ugrischen Völkern. Eine vergleichende ethnographische Untersuchung. Suomalais-ugrilainen seura. Kansatieteellisiä julkaisuja III. Helsingfors. 485 s.

- Staldvik, F. 1989. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget i 1987 og 1988. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen. Rapport nr 30. 57 s.
- Statistisk Sentralbyrå (SSB) 1970. Laks- og sjøaurefiske i elvane 1876–1968. Norges offisielle statistikk. A 347. Oslo 1970. 73 s.
- Sutela, T. & Niva, T. 2005. Sevettjärven kolttien kalastusolot 1970 -luvulta 2000 -luvulle. Kala- ja riistaraportteja 365, 21 s.
- Sutherland, H. 1938. Lapland Journey. Geoffred Bless, Two Manchester Square, London. Printed by J. and J. Gray. Edinburg.
- Tanner, V. 1929. Antropogeografiska studier inom Petsamo -området. I, Skoltlapparna. Teoksessa: Fennia 1929. Societas Geographica Fenniae. 49. Helsinki. s. 1–518.
- Tuunainen, P., Kittilä, J. & Sipponen, M. 1976. Näätämöjoen kalastusta ja kalakantoja koskevien tutkimusten alustavia tuloksia. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 13 s.
- Tuunainen, P., Nylander, E., Kittilä, J. & Valkeapää, L. 1976. Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 101 s.
- Tuunainen, P. & Kittilä, J. 1977. Näätämöjoen kalakantoja ja kalastusta koskevat tutkimukset. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 29 s.
- Wikan, S. 1995. Grensebygda Neiden. Møte mellom folkegrupper og kampen om ressursene. Nordkalott-Forlaget. Sør-Varanger museums forlag. 473 s.

Vedlegg I.

Tabell I. Laksefangsten i Neidenelva på finsk og norsk side. Kilde; Luke, Neidenelvans Fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

År	Finland	Norge	Til sammen
1972	1573	3307	4880
1973	1690	2180	3870
1974	1890	4801	6691
1975	1397	6648	8045
1976	1430	8806	10236
1977	1130	7532	8662
1978	512	3603	4115
1979	592	3407	3999
1980	1034	6375	7409
1981	450	2743	3193
1982	1423	4894	6317
1983	3161	8938	12099
1984	2084	7262	9346
1985	1651	8950	10601
1986	1029	6642	7671
1987	794	5838	6632
1988	1494	3468	4962
1989	3109	8208	11317
1990	2553	7100	9653
1991	4276	10745	15021
1992	2148	10304	12452
1993	1154	6195	7349
1994	1568	7661	9229
1995	1204	6939	8143
1996	1367	5550	6917
1997	1747	6170	7917
1998	2221	7140	9361
1999	1831	7734	9565
2000	2109	8847	10956
2001	2988	12910	15898
2002	3065	8655	11720
2003	2233	7234	9467
2004	1780	4347	6127
2005	2143	5113	7256
2006	4478	8530	13008
2007	2356	4888	7244
2008	2315	7251	9566
2009	1938	5304	7242
2010	2090	4907	6997
2011	1875	4902	6777
2012	4285	5996	10281
2013	2879	4155	7034
2014	2960	4590	7550
2015	2109	4032	6141
2016	2715	4457	7172
2017	1257	2584	3841

Vedlegg II.

Tabell II. Laksefangsten i Neidenelva fordelt etter fangstmetode på finsk og norsk side. Kilde: Luke, Neidenelvans Fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

År	Finland garn	Finland stang	Norge k�p�l�	Norge stang	Til sammen
1972	838	624	1007	2300	4769
1973	1078	612	683	1497	3870
1974	1020	693	509	4292	6514
1975	692	705	749	5899	8045
1976	640	790	1306	7500	10236
1977	865	265	459	7073	8662
1978	348	164	486	3117	4115
1979	413	179	347	3060	3999
1980	816	218	753	5622	7409
1981	360	90	187	2556	3193
1982	1058	365	809	4085	6317
1983	2818	343	1666	7272	12099
1984	1582	502	1216	6046	9346
1985	1268	383	1324	7626	10601
1986	530	499	735	5907	7671
1987	490	304	750	5088	6632
1988	1027	467	490	2978	4962
1989	2185	924	1300	6908	11317
1990	1924	629	2241	4859	9653
1991	3182	1094	1321	9424	15021
1992	1371	777	0	10304	12452
1993	767	387	684	5511	7349
1994	1068	500	780	6881	9229
1995	767	437	154	6787	8145
1996	715	652	78	5472	6917
1997	1104	643	438	5732	7917
1998	1356	865	673	6467	9361
1999	1120	711	1191	6543	9565
2000	1540	569	1157	7690	10956
2001	2098	890	2228	10682	15898
2002	2459	606	3054	5601	11720
2003	1634	599	2849	4385	9467
2004	1152	628	1233	3114	6127
2005	1208	935	1021	4092	7256
2006	3273	1205	1105	7425	13008
2007	1574	782	803	4085	7244
2008	1513	802	1556	5695	9566
2009	1293	645	1665	3644	7242
2010	1245	845	188	4719	6997
2011	1003	872	540	4402	6777
2012	2808	1477	950	5221	10281
2013	2335	544	1130	3028	7037
2014	2152	808	1050	3540	7550
2015	1621	488	801	3231	6141
2016	2096	619	1251	3206	7172
2017	931	326	-	2589	3846

Vedlegg III.

Tabell III. Laksefangsten i Finland fordelt etter fangstmetode og fiskergruppe. I årene 1972, 1975 og 1979 er lokale fiskeres stang- og garnfangst slått sammen. Kilde; Luke, Neidenelvans Fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

År	Lokale garn	Lokale stang	Enare innbyggere stang	Fisketurister stang	Til sammen
1972	838	*		624	1462
1973	1078	17		595	1690
1974	1020	105		588	1713
1975	692	*		705	1397
1976	640	20		770	1430
1977	865			265	1130
1978	348	13		151	512
1979	413	*		179	592
1980	816	56		162	1034
1981	360	30		60	450
1982	1058	165		200	1423
1983	2818	135		208	3161
1984	1582	158		344	2084
1985	1268	65		318	1651
1986	530	133		366	1029
1987	490	27		277	794
1988	1027	205		262	1494
1989	2185	217	16	691	3109
1990	1924	192	9	428	2553
1991	3182	187		907	4276
1992	1371	169		608	2148
1993	767	84		303	1154
1994	1068	123		377	1568
1995	767	69		368	1204
1996	715	33	70	549	1367
1997	1104	65	38	540	1747
1998	1356	18		847	2221
1999	1120	76		635	1831
2000	1540	38		531	2109
2001	2098	172	15	703	2988
2002	2459	99	20	487	3065
2003	1634	101	2	496	2233
2004	1152	21	30	577	1780
2005	1208	44	5	886	2143
2006	3273	155	26	1024	4478
2007	1574	61	17	704	2356
2008	1513	48	80	674	2315
2009	1293	114	53	478	1938
2010	1245	30	27	788	2090
2011	1003	32	40	800	1875
2012	2808	271	26	1180	4285
2013	2335	138	16	390	2879
2014	2152	128	130	550	2960
2015	1621	47		441	2109
2016	2096	51		568	2715
2017	931	-		326	1257

Vedlegg IV.

Tabell IV. Antall turistfiskere, deres fiskedøgn; antall lokale husstander fra Näätämö og Sevettijärvi, i parentes antall hustander som har fisket laks og antall laksegarn de har brukt totalt. Kilde; Luke.

År	Fisketurister personer	Fiskedøgn	Lokalbefolkning husstand	Lokalbefolkningens laksegarn
1973			32(21)	
1974		1383	25(16)	
1975		1193	25(25)	
1976		1237	25	
1977		1047	24	57
1978	667		21	42
1979	555		24	
1980	472		23	58
1981	467		27	42
1982	484		31	46
1983	587		33	72
1984	677	1607	48	103
1985	877	1919	34	87
1986	691		33	53
1987	689	1567	25	42
1988	538	1152	24	65
1989	696	1688	43	93
1990	614	1652	45	88
1991	718	1902	52	111
1992	875	1808	28	78
1993	705	2020	41	80
1994	671	2499	48	93
1995	716	2523	46	78
1996	778	3229	44	96
1997	588	2659	49	95
1998	673	2778	50	91
1999	850	3838	48	90
2000	624	3161	39	80
2001	590	2767	37	81
2002	660	2997	33	74
2003	644	2979	43	98
2004	657	3233	41	90
2005	705	3578	30	65
2006	552	2816	33	77
2007	716	3774	32	61
2008	694	3643	25	65
2009	656	3315	32	71
2010	615	3714	30	57
2011	727	3729	25	59
2012	681	2645	36	93
2013	558	2280	29	68
2014	396	1664	35	60
2015	234	1252	32	59
2016	512	2207	34	58
2017	398	1688	34	34

Vedlegg V.

Tabell V. Laksefangster og fangster av alle fiskearter per fangstenhet i Finland. Kilde; Luke.

År	Laks			Alle fiskearter	
	Laksefangst (kg)/garn	Laksefangst (kg)/fisketurist	Laksefangst (kg)/fisketurist per døgn	kg/fisketurist-	kg/fisketurist døgn
1977	15,2				
1978	8,3				
1979		0,32		1,90	1,10
1980	14,0	0,34		1,08	
1981	7,7	0,13		1,36	
1982	23,0	0,41		1,00	
1983	39,1	0,35		0,77	
1984	15,4	0,51	0,21	1,24	0,52
1985	14,6	0,37	0,17	0,79	0,36
1986	9,9	0,53		0,95	
1987	6,9	0,40	0,18	1,02	0,45
1988	6,4	0,49	0,23	1,01	0,47
1989	23,3	0,99	0,41	1,74	0,72
1990	21,1	0,70	0,26	1,40	0,52
1991	28,6	1,26	0,48	1,94	0,73
1992	17,7	0,69	0,34	0,93	0,45
1993	9,5	0,43	0,15	1,39	0,49
1994	11,5	0,56	0,15	1,89	0,51
1995	9,3	0,51	0,14	1,66	0,47
1996	7,5	0,67	0,17	1,73	0,44
1997	13,0	0,92	0,20	2,86	0,63
1998	14,9	1,26	0,30	2,38	0,58
1999	12,4	0,72	0,17	1,96	0,45
2000	19,7	0,87	0,17	3,05	0,58
2001	28,7	1,20	0,25	2,60	0,55
2002	36,7	0,73	0,16	2,94	0,54
2003	19,2	0,77	0,17	3,62	0,69
2004	12,8	0,88	0,18	2,75	0,56
2005	20,3	1,26	0,25	2,90	0,57
2006	42,9	1,86	0,36	2,87	0,56
2007	30,3	0,98	0,19	2,11	0,40
2008	23,3	0,99	0,19	2,61	0,49
2009	17,0	0,73	0,14	1,59	0,32
2010	21,6	1,29	0,21	2,54	0,42
2011	16,9	1,10	0,21	2,15	0,42
2012	30,2	1,73	0,45		
2013	34,6	0,70	0,17		
2014	35,8	1,39	0,33		
2015	26,7	1,69	0,32		
2016	35,0	1,06	0,24		
2017	-	0,82	0,19		

Vedlegg VI.

Tabell VI. Kåpälåfangst (kg) fordelt etter vektgruppe. Kilde; Neidenelvens Fiskefelleskap

År	under 4 kg	over 4 kg	År	under 3 kg	3–7 kg	over 7 kg
1948	251	1544	1995	94	16	42
1949	673	331	1996	60	17	
1950	192	407	1997	236	136	66
1951	197	261	1998	341	111	219
1952	744	304	1999	628	253	308
1953	141	689	2000	517	365	274
1954	461	722	2001	423	813	991
1955	340	691	2002	369	1170	1515
1956–1960	ei ppyyntiå		2003	364	364	1121
1961	487	135	2004	333	564	336
1962	197	202	2005	505	283	232
1963	221	332	2006	443	446	215
1964	142	471	2007	143	401	259
1965	191	222	2008	231	624	701
1966	137	509	2009	55	880	720
1967	678	790	2010	7	72	80
1968	81	142	2011	153	291	86
1969	83	220	2012	13	66	
1970	117	213	2013	52	904	182
1971	80	71	2014	420	537	96
1972	277	730	2015	144	461	104
1973	413	270	2016	126	663	366
1974	228	280				
1975	114	634				
1976	252	1053				
1977	72	386				
1978	61	425				
1979	67	280				
1980	219	534				
1981	73	114				
1982	53	755				
1983	286	1263				
1984	247	809				
1985	111	1089				
1986	117	517				
1987	97	555				
1988	123	268				
1989	464	726				
1990	762	1478				
1991	249	1071				
1992	0	0				
1993	147	536				
1994	195	584				

Vedlegg VII.

Tabell VII. K p l fangst (stk) fordelt etter vekt. Kilde; Neidenelvans Fiskefelleskap.

�r	under 3 kg	3–7 kg	over 7 kg
1995	52	3	5
1996	10	4	
1997	146	30	8
1998	118	25	25
1999	308	52	34
2000	164	73	30
2001	209	162	114
2002	213	261	162
2003	219	228	165
2004	180	119	39
2005	267	62	26
2006	286	102	25
2007	87	90	28
2008	125	133	77
2009	27	177	78
2010	3	16	8
2011	84	63	11
2012	6	15	
2013	28	180	23
2014	186	122	12
2015	77	94	13
2016	72	132	45

Vedlegg VIII.

Flyfotoer 1–19 fra finsk side av øvre del av Neidenelva.

Fotoene 1–4 er tatt fra "Norge i bilder" på internett. Lysstyrken og kontrasten på bildene er behandlet (Eero Niemelä), for å få frem dype partier i elva og laksens oppgangspassasjer. Disse vises som mørkere områder i elvebunnen. Ved å forstørre de opprinnelige bildene ser man garn og hvordan de er satt ut i forhold til djupålen. Når flyv ret er egnet og vindstille i juli-august, er det mulig å fotografere fangstredskapene med polarisasjonsfilter fra fly eller helikopter. Da ser man klart hvordan redskapene er plassert i forhold til djupålen. Når regulering av laksefisket blir planlagt i samsvar med bestemmelsene i den nye finske fiskeriloven og -forskriften, kan flyfotoer også brukes til å bestemme områder hvor garnfisket bør totalforbys for å sikre laksens oppvandring. På den finske siden av Neidenelva er det mange slike områder hvor garnfisket burde totalforbys. Laksens passasje er i de områdene så smal at et garn lett flytter på seg og hindrer laksens frie vandring i hovedløpet.

Flyfoto 1. Gallokelvmunningen på finsk side til Gallokstryket i Neidenelva. I mange garnplasser settes garn tvers over elva ved å feste tunge metallsøkker i undertelna. Da er det lett for garnet å stenge laksens passasje. Laksen svømmer ikke så ofte i djupålen, men langs kanten av den. Kilde; Norge i bilder.

Flyfoto 2. Strømpartiet nedenfor Gallokstryket og det lange, dype roligflytende partiet på finsk side. I tidligere tiår har det vært mye garnfiske i dette området. Kilde; Norge i bilder.

Flyfoto 3. Ved riksgrensa er det på norsk side en omtrent 3 kilometer lang stilleflytende strekning, hvor det ikke foregår fangst. Enkelte steder er den mørke oppgangspassasjen for laks svært smal. Kilde; Norge i bilder.

Flyfoto 4. Øverst Pyöreäsuvanto ("rundhølet") i Neidenelva. Strekningen fra Kuoshnijoki-munningen til Opukasjärvi er et viktig gyte- og yngelområde for laks. I dette området i likhet med Silisjoki og Øvre Neidenelva burde det opprettes verneområder for laks hvor alt fiske er forbudt. Verneområdene bør omfatte kulper, deler av stilleflytende partier og kjente gyteluffer nedenfor og ovenfor dem. Et spesielt viktig verneområde er Saunakoski-kulpen og Kontinpaistama-området ovenfor den. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 5. Mange steder i Neidenelva kan man tydelig se djupålen, og den er smal. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 6. Partiet nedenfor forrige bildet med en liten, klart avgrenset hvilekulp for laks Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 7. Det store området ovenfor Saunakoski, som har kulper hvor laksen er beskyttet, bør fredes mot all fangst mellom midten av juni og slutten av august. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 8. Midtveis i det stille partiet ovenfor Saunakoski er elva stedvis dyp og fungerer som hvileområde og beskyttelseskulp for laks. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 9. Øvre del av Saunakoski og toppen av stryket. Fra stryktoppen begynner hvilekulpene som strekker seg helt til Kontinpaistama. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 10. Nedstrøms fra øvre del av Saunakoski. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 11. Neidenelva ovenfor Kuoshnijoki. Laksegarnet stenger hele djupålen i elva i begynnelsen av 1980-tallet mot bestemmelsene i fiskereglene. Eero Niemelä.

Flyfoto 12. Neidenelva ovenfor Kuoshnijoki. Laksegarnet stenger hele djupålen i elva i begynnelsen av 1980-tallet mot bestemmelsene i fiskereglene. Eero Niemelä..

Flyfoto 13. Neidenelva ovenfor Kuoshnijoki. Laksegarn stenger hele djupålen i begynnelsen av 1980-tallet. Garnet til høyre har i tillegg et ledegarn som er dratt til elvebredden. Denne typen garnfiske var mer regel enn unntak på 1970-tallet og i begynnelsen av 1980-tallet. I 1984 var det ikke lenger lov å sette garn i krokform, men svært mange steder ble garn satt slik at det stengte den dypeste passasjen laksen bruker. Fiskereglene bør omformuleres slik at de blir utvetydige og at de nevner minimumsavstanden i meter som garn skal ha fra midten av djupålen til begge sidene av elva. Den nye fiskeriloven og -forskriften bør gi bestemmelser i fiskereglene for Neidenelva mht. garnfiske etter anadrome fiskearter. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 14. Neidenelva blir grunnere ved samløpet med Kuoshnijoki. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 15. På finsk side i nedre del av Neidenelva er det moderate stryk hvor elva renner gjennom smale løp. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 16. Øverste del av stryket på forrige bildet med kulpen som beskytter laksen. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 17. Nederste delen av samme stryket med kulpen nedenfor med garn. Foto Eero Niemelä.

Flyfoto 18. Det er nesten alltid kulper nedenfor og ovenfor stryk. Foto Eero Niemelä.

*Flyfoto 19. Det store Gallokstryket i nedre del av Neidenelva. Det står laksegarn i og straks nedenfor stryket.
Foto Eero Niemelä.*